

MAGYARORSZÁG PIARISTA MÚLTJÁBÓL

2

Böszörményi Géza

A MAGYAR PIARISTÁK 1950-BEN

Szétszórás és újrakezdés

MAGYARORSZÁG PIARISTA MÚLTJÁBÓL

2.

1. Koltai András, *Bevezetés a piarista rend magyarországi történetének forrásaiba és irodalmába*, 2007.
2. Böszörményi Géza SchP, *A magyar piaristák 1950-ben: Szétszórás és újrakezdés*, 2007.

A MAGYAR PIARISTÁK 1950-BEN Szétszóratás és újrakezdés

írta és az iratokat válogatta
BÖSZÖRMÉNYI GÉZA SchP

a visszaemlékezések szerzői
SZŰCS IMRE, FAZEKAS JÓZSEF, GALAMBOS LÁSZLÓ, BIRÓ IMRE,
MAGYAR ISTVÁN, VESZPRÉMI TIBOR, ETELE GYÖRGY
piaristák

PIARISTA TARTOMÁNYFŐNÖKSÉG
BUDAPEST, 2007

Szerkesztette és tördelte:
Koltai András

A visszaemlékezések sajtó alá rendezésében közreműködött:
Draskovits Imre
Koltai András
Koltai Ernő

A címlapon:
A nagykanizsai piarista rendház internált tagjai a váci püspöki palotában
(MPRKL, Nagykanizsai rendház levéltára, Historia domus 1851/52–1949/50, p. 231).

A hátlapon:
Az újhatvani ferences kolostor és templom
(Koltai András fölvétele, 2006).
Molnár István angol nyelvleckét ad a váci püspöki palota kertjében, az oda deportált szerzeteseknek, 1950. július 28. A képen láthatók (balról): Molnár István, Halász József, Schmidt Mihály, Kolos István piaristák, Moró Szol. Ferenc mariánus ferences. A kép eredeti fölirata: „*An English lesson in the Bishop's Park on July 28th 1950. Váca*”
(MPRKL, Molnár István hagyatéka, fényképek).

© Böszörményi Géza SchP

Kiadta a Piarista Tartományfőnökség
Felelős kiadó: Urbán József SchP tartományfőnök

Készült a Magyar Piarista Rendtartomány Központi Levéltárában

Megjelent az Oktatási és Kulturális Minisztérium támogatásával

A nyomás és kötés az EFO Kiadó és Nyomda munkája
Felelős vezető: Fonyódi Ottó
Százhalombatta, 2007
Készült Garamond betűvel, 600 példányban

HU ISSN 1789-1566
ISBN 978-963-06-3901-9

ELŐSZÓ

Ez az írás eredetileg szakdolgozatnak készült. Mint piarista szerzetes, először pusztán érdeklődésből választottam rendem 1950. évi történetét munkám témájául. Izgatott a történelmi helyzet, a földolgozatlan források, a levéltári kutatás; az, hogy egy olyan korszaknak lehettem krónikása, amelyet előttem csak kevesen és töredékesen vizsgáltak.

A munka közben, a források olvasásakor azonban rá kellett döbbernem, hogy itt sokkal többről van szó: a tárgyalt korszakkal kapcsolatban a piarista szerzetes, akár történetíróként, akár olvasóként nyúl a témához, nem maradhat független. A „száraz papírok” egyre élőbbé válnak, és szinte észrevétlenül rákényszerítenek arra, hogy átéljük a történelemnek azt a korszakát, amikor az egyházzal és a szerzetesrendekkel a kommunista diktatúra lényegében azt tehetett, amit akart.

A magyar piarista rendtörténet jelenlegi földolgozottsága igen eltérő az egyes korszakokat illetően. A legfontosabb forrás Balanyi György és társai munkája,¹ amely az 1942-es nagy jubileumra (a rend magyarországi megtelepedésének 300. évfordulójára) készült. Ez a kötet 1942-ig tárgyalja a provincia történetét. Az azóta eltelt időszakról azonban nem készültek hasonló igényű összefoglaló művek.

1950-re vonatkozóan két történeti munka született. Molnár István az 1941-től 1950-ig terjedő évtized krónikáját írta meg röviden,² Draskovits Imre pedig a rend 1948–1950 közötti történetét választotta szakdolgozata³ témájául. Molnár István írása csak a legfontosabb tudnivalókat tartalmazza, Draskovits Imréné azonban sokkal nagyobb anyagra terjed ki. Ennek ellenére indokolt volt az 1950-ben történt eseményeket egy külön műben is tárgyalni.

A témára vonatkozó legfontosabb forrást a Magyar Piarista Rendtartomány Központi Levéltárában található anyag jelenti, elsősorban a tartományfőnöki (iktatott és iktatás nélküli) levelezés, valamint a tartományfőnöki irodában összeállított „1950 nyara” című dosszié, amely főként az állam és az egyház közötti tárgyalások iratait tartalmazza. Fontos információkat szolgáltatnak még a rendházi krónikák, valamint az eseményekről készült visszaemlékezések, amelyeket kötetünkben is közlünk. Az időbeli szűkítés lehetővé tette számomra, hogy minden általam fölkutált dokumentumot elolvassak és beillesszek a munkámba. A további kiegészítés

---

¹ BALANYI György et al., *A magyar piarista rendtartomány története*, Bp., 1943.

² MOLNÁR István, *A válságok évtizede 1941. jan. 1.–1950. dec. 31.: Vázlat a magyar piarista rendtartomány története tanulmányozásához* in Váci Piarista Gimnázium évkönyve 2004/2005, 84–100. Keletkezési ideje: 1983. augusztus.

³ DRASKOVITS Imre, *Államosítás és újrakezdetés – piarista rend és iskolák 1948–50*, szakdolgozat, kézirat, 1998.

két forrásból történhet: az állami levéltárakból, valamint a Molnár István (nemrég elhunyt rendtársam) által gyűjtött sokórás, vegyes témájú hanganyag alapján.

Itt szeretnék köszönetet mondani Koltai Andrásnak, aki a piarista központi levéltár munkatársaként nélkülözhetetlen segítséget nyújtott munkámhoz. Hálas vagyok azoknak a rendtársaimnak is, akikkel interjút készíthettem: Benkő Andornak, Bulányi Györgynek, Etele Györgynek, Kállay Emilnek és Molnár Istvánnak.

Az 1950-es év a magyarországi katolikus egyház és piarista rend szempontjából három, egymástól jól elkülönülő szakaszra bontható. Az első időszak lényegében az év tavaszának végéig tart. Ekkor zajlik le az államosítások második hullámának legtöbb eseménye (az első hullám 1948-ban volt), különböző atrocitások érik a rendet és a rendtagokat, valamint fontos lépések történnek a „piarista plébániák” ügyében. A második szakasz gyakorlatilag 1950 nyarat öleli fel, a szerzetesek elhurcolásától az állam és az egyház közötti megállapodásig. Munkámnak ez a része az internáltak sorsán kívül a rendtartomány helyzetének akkor fogantatosított fölméréseivel foglalkozik. A harmadik szakasz nagyrészt 1950 őszére terjed ki; ekkor történik a rendházak végleges fölосzlatása, a rendtagok elhelyezése, valamint a budapesti és a kecskeméti iskola újraindítása. Az egyháztörténeti háttér vázolásával, valamint epilógusként a két utolsó rendi földbirtok elvesztésének bemutatásával válik teljessé a történet.

A „semleges világnézetű” történész valószínűleg nemigen tudná pozitívan értékelni ezeket az eseményeket, legfeljebb annyit állapíthatna meg, hogy az áldozatok nem jártak eredmény nélkül, hiszen a két újraindított iskola sok értéket tudott nyújtani a magyar társadalomnak a rendszerváltás előtti időszakban is. A keresztény ember azonban nem állhat meg ezen a ponton.

Mi ugyanis hiszünk abban, hogy volt értelmük az átélt szenvedéseknek. Nem pusztán azért, mert megedzették a provinciát a következő negyven év üldözéseinek elviselésére, hanem azért is, mert lehetőséget adtak a magyar piaristáknak arra, hogy szolidaritást vállaljanak hazájuk és a világ szenvedőivel, kiegészítve ezáltal azt, „ami Krisztus szenvedéséből hiányzik” (Kol 1,24). Emellett pedig kitartásukkal példát mutattak a mai kor piaristái számára, akiknek más körülmények között, de egy hasonlóan nehéz kihívást nyújtó történelmi helyzetben kell helytállniuk, nevelve az ifjúságot „hitre, tudásra, szép életre, jóra”.

ELŐZMÉNYEK

A MAGYAR PIARISTA RENDTARTOMÁNY TÖRTÉNELMÉNEK LEGFONTOSABB ESEMÉNYEI A 20. SZÁZAD ELSŐ FELÉBEN

A 20. század különösen viszontagságos korszaknak számított a rend amúgy sem túl békés történetében. Általánosságban elmondhatjuk, hogy a piaristák magyarországi megtelepedésük óta (1642, Podolin; 1666, Privigye) sok válságon mentek keresztül. II. József reformjai és az 1848-as forradalom például alaposan fölforgatták a rend életét. A 20. század kihívásai azonban mindezeknél nagyobb megrázkódtatást jelentettek számára.

A korszak elején egy olyan esemény történt, amely akkor nagy próbatételnek tűnt, ma azonban már nagy örömmel tekinthetünk rá vissza: a Magyar Kegyeztanítórend ekkor tért vissza az egyetemes rendi közösségbe. A jozefinista egyházpolitika ugyanis az 1781. március 24-én kibocsátott *nexus*-rendelettel kiszakította a magyar provinciát a Piarista Rendből. (Erre vezethető vissza az is, hogy a magyar tartományfőnököt hagyományosan *rendfőnöknek* szólítják a rendtagok.) Ez az állapot csak száz évvel később kezdett változni: a 19. század hetvenes éveitől egyre szorosabbá vált a kapcsolat a római központ és a magyar provincia között. Ez a folyamat tetőződött be Szent X. Pius pápa 1904. július 19-én váratlanul kibocsátott motu proprio-jaival, amelyben parancsot adott a magyar piarista rendtartománynak, hogy sürgősen vegye föl a kapcsolatot a római generalíciával, és küldje el képviselőit az 1906 augusztusában esedékes generálisi káptalanra. Ez az egység helyreállítását jelentette. A rendtagok eleinte féltek a régóta emlegetett „reformoktól”, ez az aggodás azonban alaptalannak bizonyult: a római központ még évekig tiszteletben tartotta a kialakult magyar hagyományokat pl. a választásokat illetően.⁴

Az őszirózsás forradalom, de főként a Tanácsköztársaság átmeneti krízisbe sodorta a rendtartományt. Míg az első főként az oktatás átszervezésével állított nagy kihívásokat a piaristák elé, az utóbbi az egyházi iskolák teljes megszüntetésére törekedett (ez előképe volt a harminc évvel későbbi eseményeknek). 1919. március 29-én kelt XXXIV. számú rendelete kimondta, hogy az oktatás állami feladat, és ezért az állam átvesz minden nem állami nevelési és oktatási intézetet azok ingó és ingatlan vagyoniával. Alkalmazottaik közül pedig azoknak ad állást, akik beilleszkednek az új rend társadalmába és szellemébe. Az egyházi személyeknek (papoknak, szerzeteseknek, apácáknak) csak akkor, ha világiakká válnak.

---

⁴ BALANYI, *i. m.*, 213–216.

A piarista rendtől elvették mernyei birtokát, valamint összes iskoláját és rendházát, azaz teljes vagyonát. A provincia életben maradt, de teljesen ellehetetlenült. Miután megszüntették teológiai és tanárképző intézetét (a Kalazantinomot), valamint noviciátusát, kénytelen volt elbocsátani minden növendékét; a legtöbben továbbra is a rendházakban tartózkodtak, és az eltávozottak közül is sokan visszatértek a politikai helyzet rendeződése után. Az örökfogadalmas piaristák együtt maradtak, és folytatták a tanítást, amennyire a megváltozott keretek engedték.⁵ A Tanácsköztársaság bukása után az új rendszer természetesen visszaadta az államosított egyházi javakat, sőt, nagyban támogatta a valláserkölcsei nevelést. A kommunizmus vissza nem térő rossz álomnak tűnt csupán.

A rendet ért első 20. századi katasztrófa a trianoni békeszerződés volt. Iskoláinak nagy része ugyanis az elszakított területeken feküdt. Az akkori 25 rendházból csak 11 maradt Magyarország területén, 9 került Csehszlovákiához, 4 Romániához, egy pedig a Szerb-Horvát-Szlovén Királysághoz. Az elcsatolt területeken fekvő rendházak mindegyikéhez tartozott iskola is. A legtöbb elszakított intézmény a Felvidéken volt, hiszen a piaristák a 17. században Lengyelország felől jöttek be hazánkba. A csehszlovák állam megszüntette, illetve átvette a piarista iskolákat, hiszen a rend közismert hazafiassága nem illett bele elszlávosító politikájába. 1930-ban hosszú harc után, kompromisszumos megoldásként jött létre a szlovákiai rendtartomány, négy rendházzal (és eredetileg iskolák nélkül). A szerb-horvát-szlovén területen fekvő nagybecskereki iskolának nem voltak ilyen lehetőségei, a délszláv állam nem sokkal a háború után megszüntette.

Más helyzet állt elő Romániában, ahol az iskolák magyar többségű területeken voltak. A román állam sokféle módon próbálta akadályozni a piarista munkát, főként jogi eszközökkel (nem ismerték el a rendet jogi személynek, elvették az épületeket, stb.). A rendházak megmaradtak, de csak két iskola működhetett tovább, a kolozsvári és a temesvári, ez utóbbi azonban kényszerűségből román nyelven folytatta a tanítást. 1925-ben megalakult az önálló romániai rendtartomány.

A magyar területen maradt 11 rendház (10 iskola és a mernyei birtok, a „kusztodiátus” központja) azonban gyorsan talpra állt, és a két világháború közötti időszak a magyar piaristaság egyik leglátványosabb korszaka lett. Az akkori rendi életet a minden területen végrehajtott megújulással jellemezhetjük.

A legfontosabb ezek közül az a lelki újjáéledés volt, amely római indíttatásra zajlott le a század első felében. Középpontjában a szerzetesi életforma reformja állt. Nagy szerepet játszottak benne Schütz Antal, Sebes Ferenc, Zimányi Gyula, Tomek Vince és Sík Sándor. Utóbbi négyen 1928-tól 1963-ig egymást váltva töltötték be a tartományfőnöki tisztséget.

A lelki alapokkal párhuzamosan nagy strukturális és anyagi változások is történtek. Nagy kihívást jelentett az iskolarendszer átalakulása Klebelsberg Kunó minisztersége idején. Ezzel egyidejűleg rendezték a piarista iskolák anyagi alapjait, amelyek során a rend fokozatosan föl vállalta intézetei fenntartásának feladatát. Mind-

---

⁵ Uo., 291–295.

ezekhez járultak az óriási építkezések. A két, Hüttl Dezső által tervezett impozáns épület, Budapest (a Duna-parti épület) és Kecskemét a század elején, illetve közepén nyerte el mai arculatát, de majdnem az összes iskolában nagy átalakítások folytak.

A közvéleményben elsősorban azok a piaristák biztosították a rend tekintélyét, akik nagy szerepet játszottak a tudományos, sőt a politikai életben. Sokan közülük egyetemi tanárok voltak, pl. Sík Sándor, Schütz Antal, Balanyi György vagy Kornis Gyula, aki később államtitkár, majd az országgyűlés elnöke lett (ő politikai szerepe miatt 1939-ben kilépett a rendből, de lélekben végig piaristának érezte magát). A magyar piaristaság talán ekkor állt elismertségének csúcspontján, olyan tanítványokkal, mint Szerb Antal vagy Teleki Pál. 1942-ben fényes külsőségek között ünnepelték meg a rend magyarországi megtelepedésének 300 éves jubileumát. Ebben az évben alapítottak iskolát a Jugoszláviától akkor visszakapott Szabadkán. A 2. bécsi döntés következtében Romániától visszakerült Észak-Erdély területén fekvő három rendházat Róma visszacsatolta a provinciához, újra megnyílt a nagykárolyi és a máramarosszigeti iskola, és remény nyílt a lévai megtelepedésre is.

A MAGYAR KATOLIKUS EGYHÁZ HELYZETE 1945 UTÁN⁶

A háború vége felé a magyar katolikusok érthető aggodalommal tekintettek a jövő elé. 1919 tapasztalatai, illetve a kommunisták ismert vallásellenessége nemigen hagyott kétségeket afelől, hogy nagy átrendeződésre kerül sor a „felszabadulás” után. A szovjet hadsereg bevonulását követően falragaszokon lehetett olvasni a katonai hatóságok parancsát, miszerint nem éri bántódás az egyházat, mindenki továbbra is szabadon gyakorolhatja hitét.

A kezdeti fellélegzés után megkezdődött a szervezett egyházúldözés korszaka. A harc öt évig tartott. Ennyi kellett ahhoz, hogy az állam, legális és törvénytelen eszközökkel bevetve, kicsikarja az Egyháztól az 1950-es megállapodást.

Már 1945-ben nehézségeket támasztottak a katolikus szervezetek újraindításával kapcsolatban, új egyesületre pedig nem adtak engedélyt. Vallásos folyóiratok csak korlátozottan jelenhettek meg, később egyre többet betiltottak közülük, és megnehezítették az egyházi könyvkiadást is. A sajtóban szintén már 1945-ben megkezdődtek a támadások a katolikus egyház, többek közt a szerzetesrendek ellen. Ezek gyakran az egyházi iskolák, valamint a hitoktatás ellen irányultak.

Az új politikai rendszerbe kis számban egyháziak is beilleszkedtek. Balogh István szegedi plébános részt vett a kisgazdapárt megszervezésében; későbbi tevékenysége miatt Mindszenty eltiltotta a papi működéstől. Varga Béla balatonboglári

---

⁶ Az állam és az egyház ekkori viszonyát tárgyaló legfontosabb munkák: GERGELY Jenő, *A katolikus egyház Magyarországon 1944–1971*, Budapest, 1985; GERGELY Jenő, *Az 1950-es egyezmény és a szerzetesrendek felszámolása Magyarországon*, Budapest, 1990; MÉSZÁROS István, *...Kimaradt tananyag... : A diktatúra és az egyház*, 1. kötet: 1945–1956, Budapest, 1993; BALOGH Margit–GERGELY Jenő, *Egyházak az újkori Magyarországon 1790–1992*, Budapest, 1993.

plébános a nemzetgyűlés elnöke is volt, 1947-ben azonban emigrációba kellett menekülnie a letartóztatás elől.

1945. március 15-én a debreceni Ideiglenes Nemzeti Kormány elrendelte a 100 holdon felüli birtokok kisajátítását és kiosztását, kártalanítást ígérve. Ezzel megfosztotta az Egyházat anyagi bázisától; a püspöki kar azonban nem tiltakozott a lépés ellen.

A magyar egyházra nézve meghatározó esemény volt, hogy a Serédi Jusztinián halálával (1945. márc. 29.) megüresedett esztergomi hercegprímási széket a Vatikán Mindszenty József kinevezésével töltötte be (okt. 7.). Mindszenty, a nyilasokkal szembeni kiállásáról is ismert korábbi veszprémi püspök lett az egyház önállóságának és jogainak legkövetkezetesebb képviselője; az egyházon belül pedig elindította az újraevangelizáció és a modernizálás folyamatát. Tevékenységével és politikai irányvonalával számos kortársa nem értett egyet (a katolikusok közül sem), és ma is sokan bírálják. Kétségtelen azonban, hogy az 1945 utáni egyház egyik legmeghatározóbb, legfontosabb alakja volt.

A hatalom kezdettől akadályozta a katolikus egyház rendezvényeinek (pl. körmenetek) megtartását. Különböző indokokkal sok katolikus hívó ellen folyt koncepció per (papok, szerzetesek, világiak). Az elítéltekre halálbüntetés (Kiss Szaléz OFM), börtön vagy internálótábor várt.

Az egyházi iskolák igyekeztek új módon viszonyulni a baloldali eszmékhez, és fölhasználni belőlük azt, ami nem ellenkezik a keresztény tanítással. Nagy munkát jelentett számukra az iskolaszervezet átalakítása (1945. aug. 8.: miniszterelnöki rendelet a 8 osztályos általános iskoláról). Igyekeztek alkalmazkodni a megváltozott társadalmi körülményekhez (a bencések pl. új gimnáziumot nyitottak Csepelen).

Az állam 1945-ben és 1946-ban betiltotta a legfontosabb keresztény szervezeteket és egyesületeket (cserkészet, KALOT, KALÁSZ stb.). 1947-től fokozatosan törölték az egyházi ünnepeket a munkaszüneti napok sorából.

A Szövetséges Ellenőrző Bizottság 1947. szeptemberi távozása után tovább élénkültek az egyház elleni támadások. 1948-ban a hatalom napirendre tűzte az állam és az egyház szétválasztását, azaz az egyháznak a templomokba való visszaszorítását, végső soron (ki nem mondottan) pedig teljes fölszámolását. A „szétválasztás” politikájának eredménye végül nem az állam és az egyház(ak) egymástól való függetlensége, hanem az egyházaknak az államtól való teljes függése lett.

A hatalom célja az volt, hogy kikényszerítsen egy, az állam és az egyházak közötti „megállapodást”. Ez ugyanis alkalmas volt a felekezetek jogainak korlátozására, az állami ellenőrzés bevezetésére, a vallásszabadság demonstrálására, legfőképpen pedig az egyházak, mint a „megállapodást be nem tartó” intézmények elleni támadásokra. A katolikus püspöki kar, élén Mindszentyvel, nem tartott szükségesnek ilyen megállapodást (mint ahogy a demokratikus államokban sem születtek ilyenek), sőt tudta, hogy nem is írhat alá ilyet, hiszen az Egyházi Törvénykönyv a Szentszéknek tartja fenn ezt a jogot.

Közben megszületett az 1947:XXXIII. törvénycikk (dec. 23.), amely megszüntette a megkülönböztetést a bevett, az elismert és az el nem ismert felekezetek kö-

zött. Ez a bevett felekezetek (katolikus, református, evangélikus, izraelita) előjogainak megszüntetésével is együtt járt.

1948-ban a kormány többször is ajánlatot tett a püspöki karnak a tárgyalások megindítására, a feltételei azonban elfogadhatatlanok voltak. Február 14-én Ortutay Gyula kultuszminiszter kezdeményezte a megbeszéléseket, nem sokkal a férfi tanító rendeknek a püspöki karhoz küldött, sérelmeik orvoslását kérő levele után. A próbálkozás azonban eleve kudarcra volt ítélve, hiszen Rákosi Mátyás miniszterelnök-helyettes már januárban bejelentette, hogy le fog számolni a klerikális reakcióval (vagyis Mindszentyvel). A hercegprímás is egyértelműen jelezte, hogy nincs tárgyalni- és megegyeznivalója a kommunistákkal.

Miután ez utóbbiak látták, hogy így nem tudják elérni a céljukat, keményebb eszközökhöz nyúltak. Ezt annál is inkább megtehették, mert az 1947-es választások után egyre inkább a teljes hatalom birtokába jutottak, amelyet a parlamentbe bejutott, kereszténydemokrata elveket képviselő (a püspöki kar által egyébként nem egyértelműen támogatott) Demokrata Néppárt sem volt képes ellensúlyozni.

Az első komoly csapás az iskolák államosítása volt. 1948 tavaszán nagy propaganda-hadjáratot indítottak az ügy érdekében. A kezdeményezés nem volt váratlan, a püspöki kar régóta számított rá; 1945 óta több megnyilatkozásában is védte a katolikus iskolák és a hitoktatás ügyét. Az egyházi kollégiumok lefoglalása azonban már 1946-ban megkezdődött a NEKOSZ (Népi Kollégiumok Országos Szövetsége) részére.

1948. június 3-án volt a pócspetri rendőrgyilkosság, majd a feltételezett gyilkos, a plébános, végső soron pedig a falu nagy része elleni koncepció per. Az eset feltételezhetően provokáció volt, az egyházi iskolák megszerzéséért folyó kampány része.

1948. június 16-án a parlament megszavazta a nem állami iskolák (valamint azok vagyontárgyainak) államosítását és az ott tanító tanárok állami szolgálatba vételét (1948:XXXIII. törvény). Az egyház a tiltakozáson túl nem tett semmit a döntés végrehajtása ellen, az iskolák átadása-átvétele békésen zajlott le. A püspöki kar azonban még június 7-én megtiltotta a szerzeteseknek és az egyházmegyes papoknak, hogy állást vállaljanak az államosított iskolákban, kivéve a hittanárokat. Az iskolák elvételéből (később pedig, hasonló elven, az egészségügy állami föladatnak minősítéséből) a hatalom számára logikusan következett, hogy fölöslegessé válnak az azokat fönntartó szerzetesek is.

1. táblázat
A magyar iskolarendszer 1948-ban⁷

<i>iskolatípus</i>	<i>összesen</i>	<i>egyházi</i>	<i>%</i>	<i>katolikus</i>	<i>% (az összesből)</i>
óvoda	1246	202	16 %	193	15 %
általános és népiskola	7016	4288	61 %	2885	41 %
polgári iskola	354	107	30 %	86	24 %
gimnázium	173	87	50 %	48	27 %
ipari, mezőgazd., keresk. középiskola	129	29	22 %	22	17 %
tanító(nő)- és óvónőképző	62	47	75 %	35	56 %

Július elején a férfi tanító rendek főnökei (köztük Sík Sándor) sikertelenül tárgyaltak a kultuszminisztériumban annak érdekében, hogy az államosítás ne érintse az ő iskoláikat. Mindszenty elhatározta magát és a püspöki kart az akciótól. Közben megindultak a támadások az Actio Catholica képviselői, illetve az államosítások elleni küzdelmet szervezők ellen. Lénárd Ödön piarista szerzetest, az Actio Catholica munkatársát, aki a szocializmus évei alatt a katolikus papok közül a leg hosszabb ideig volt börtönben, ekkor ítélték el először, ezúttal hat évre.⁸

A kommunista hatalom már több példára is hivatkozhatott a megállapodás szükségességét illetően. A protestáns egyházakkal, valamint az izraelita felekezettel ugyanis létrejött az egyezmény: 1948. október 7-én a reformátusokkal és az unitáriusokkal, december 7-én az izraelitákkal, 14-én pedig az evangélikusokkal. (Ez utóbbi már csak Turóczy Zoltán püspök, majd Ordass Lajos püspök börtönbe vetése árán vált lehetségessé.) Ezek az egyházak ugyanis nem hivatkozhattak arra, mint a püspöki kar, hogy központjuk beleegyezése nélkül nem köthetnek ilyen megállapodást. A protestáns (és az izraelita) felekezetek így nagymértékben a hatalom irányítása alá kerültek, sokkal inkább, mint később a katolikus egyház. Az addigi protestáns egyházi és világi vezetők többsége önként visszavonult.

A Szentzsék, illetve XII. Pius pápa is ellenezte a megegyezést, és a hidegháború erősödésével párhuzamosan egyre határozottabban kiállt a kommunista veszély ellen. Ez mutatkozott meg abban is, hogy nem volt hajlandó helyreállítani Magyarországgal a diplomáciai kapcsolatokat, amelyek 1945-ben, a nyilasokat a kommunis-ták szerint *de facto* elismerő Angelo Rotta nuncius kiutasításával szakadtak meg.

Közben tovább folyt a kampány az egyház, elsősorban a hercegprímás ellen, aki mellett a püspöki kar november 5-én egységes hűségnyilatkozatot adott ki, annak ellenére, hogy a magyar püspökök közül többen nem értettek egyet az ő politikájával. Mindszenty tudta, hogy mi vár rá, ezért megírta híres levelét, amelyben világos-sá tette, hogy nem követett el semmilyen bűnt, és ha aláír valamilyen terhelő vallo-mást, az csak „az emberi test gyengeségének következménye”.

⁷ Az adatok forrása: MÉSZÁROS, *Kimaradt tananyag, i. m.*, 71–72.

⁸ HETÉNYI VARGA Károly, *Elfelejtett bitvallónk: A kilencvenéves Lénárd Ödön köszöntése*, Pécs, 2001.

A sajtó folyamatosan támadta a szerzetesrendeket, illetve a volt szerzetestanárokat is, miszerint államellenes agitációt folytatnak az egész országban, és emiatt üresen állnak a rendházaik. Ez a koholmány alapot adott a későbbi államosítások számára is.

December 26-án tartóztatták le Mindszentyt, és pert indítottak ellene. A hercegprímás három nap múlva Kádár János akkori belügyminiszter bejelentése szerint beismerő vallomást tett. Többek között ennek hatására 1949. január 4-én tárgyalások kezdődtek a püspöki kar és a kormány között, azonban a Szentszék január 7-én letiltotta ezeket.

Február 3. és 8. között zajlott le a hercegprímás elleni koncepció per, amelynek végén Mindszentyt életfogytiglani börtönbüntetésre ítélték. Az eseményt világméretű tiltakozási hullám követte. Az ENSZ is megbélyegezte az eljárást április 5-én. (Néhány hónappal később, július 21-én vetették börtönbe a román hatóságok Márton Áron gyulafehérvári püspököt.)

1949. augusztus 20-án szavazta meg az Országgyűlés a Magyar Népköztársaság alkotmányát, amely minden állampolgár számára biztosította a vallásszabadságot, és elválasztotta az egyházat az államtól. Ennek következménye volt az is, hogy 1949. szeptember 5-én megvalósult a két évvel azelőtt már bejelentett, de az akkori ellenállás miatt megghiúsult cél: az állam fakultatívva tette a hitoktatást az iskolákban. 1949 őszét az egyházi egyesületek további sorozatos fölосzlatása jellemezte. Ekkor kezdődtek az állameskü letételével kapcsolatos bonyodalmak (lásd részletesebben a következő fejezetekben). Két hullámban (1949 októbere és 1950 májusa) eltávolították a kórházakból a betegápoló férfi és női szerzetesek nagy részét.

Az év folyamán tartották az utolsó olyan népszámlálást, amelynek keretében rákérdeztek a lakosság vallási hovatartozására. Az adatok a 2. táblázatban olvashatók.

2. táblázat

A magyar népesség vallási megoszlása az 1949. évi népszámlálás adatai alapján⁹

<i>felekezet</i>	<i>a hívők száma</i>	<i>a hívők aránya az összlakosságból</i>
római katolikus	6 240 427	67,8 %
görög katolikus	248 355	2,7 %
ortodox	36 010	0,1 %
református	2 014 707	21,9 %
evangélikus	482 152	5,2 %
baptista	18 874	0,2 %
unitárius	9 447	0,1 %
izraelita	133 862	1,5 %
egyéb	7 153	0,1 %
felekezet nélküli	12 291	0,1 %

⁹ Az adatok forrása: BALOGH–GERGELY, *i. m.*, 288.

A PIARISTA REND MAGYARORSZÁGON 1945–1949 KÖZÖTT

A háború nagy megrázkódtatást jelentett a rend életében is. A bombázások és a szovjet hadsereg előrenyomulása során károk érték az épületeket, pl. Budapesten, Debrecenben, Szegeden. A harcok elől a rendtagok több rendházból elmenekültek a Dunántúlon fekvő házakba; a front elvonulása után azonban visszatértek, hogy folytassák a munkát. A szovjet hadsereg minél gyorsabban vissza akarta állítani a békebeli állapotokat, köztük az iskolákat is; ezzel egyidejűleg azonban szinte minden rendházat lefoglaltak kórházi, katonai célra.

Az új oktatáspolitikát bevezette az addigi négyosztályos általános és nyolcosztályos középiskola helyett a nyolcosztályos általános és négyosztályos középiskolát. Ez nagy erőfeszítéseket kívánt a rendtől: gimnáziumai 12 osztályos intézményekké bővültek.

A háború után föllállított igazolóbizottságok, amelyek az esetleges háborús bűnököt voltak hivatva kideríteni, általában megadták az igazolást a piaristáknak. 1946 tavaszán azonban megkezdődtek a támadások a szerzetesek ellen. A diákokat behívták a rendőrségre, és kihallgatták őket fegyverrejtegetés, összeesküvés, fasiszta szervezkedés után szímatolva. A különböző iskolákban – valószínűleg központi irányításra – hasonló módszereket alkalmaztak. Újságcikkek is gyakran jelentek meg az egyházi oktatási intézmények ellen. Tudomásunk van arról, hogy egyes iskolákban kapuőrséget tartottak, nehogy fegyvert vagy robbanóanyagot csempésszenek be a kommunisták.

Zimányi Gyula 1940-től lemondásáig, 1946-ig volt a magyar piarista provincia tartományfőnöke. Utóda Tomek Vince lett, akit augusztus 12-én nevezett ki Walter János generálisi vizitátor. Mindössze egy évig lehetett provinciális, 1947. szeptember 3-án ugyanis a rend általános káptalanja generálissá választotta. Ezt a tiszteket Kalazanci Szent József után a leghosszabb ideig, 1948–1967 között töltötte be. A magyar rendtartomány élén Sík Sándor követte, akit 1947. október 1-jén nevezett ki maga helyett. Ő egészen 1963-ban bekövetkezett haláláig maradt tartományfőnök (Tomek Vince újra és újra kinevezte, minthogy az állam megakadályozta a provinciális káptalanok tartását). Tomek Vince Sík Sándor helyébe Szűcs Jánost választotta asszisztensnek, aki az új provinciális legszorosabb segítőtársa lett.

A múltjuk miatt támadható rendtagok külföldre mentek, vagy ott maradtak. 1946. augusztus 27-én (Kalazanci Szent József napján) mintegy 12 piarista gyűlt össze ünnepelni egy németországi menekültházban. Itt döntötték el, hogy megszervezik a rend meglepedését az Amerikai Egyesült Államokban. Tomek Vince sok segítséget nyújtott nekik. Sok nehézség és küzdelem után megnyitották az első amerikai (egyesült államokbeli) piarista rendházat Derbyben, Buffalo közelében.

Iskoláinak államosítása 1948-ban¹⁰ megfosztotta a rendet tevékenységi területétől és anyagi alapjától. A háború után éppen hogy rendeződött pénzügyi helyzete ettől kezdve folyamatosan kritikus volt, és egyre rosszabb lett. Az állam minden lehetséges módon igyekezett csökkenteni a rend anyagi forrásait.

Hivatalosan minden rendtagnak följánlották az állami iskolai tanárságot, de ők Mindszenty tilalma értelmében nem vállalhatták ezt, kivéve a hittanárokat. Csak néhányan (hárman)¹¹ lettek állami tanárok, az idősek pedig általában nyugdíjazást kértek. Az állás nélkül maradt rendtagok kántori, kápláni, kórházlelkészi beosztásban dolgoztak tovább, esetleg az 1948-ban létrehozott kisszemináriumi (püspöki) gimnáziumokban működtek. Az államosítás nagy lökést adott a rendből való kilépéseknek is.

1948-ban kezdődtek a piaristákat ért letartóztatások. Ekkor kerültek börtönbe Korcsiák Ede és Lénárd Ödön, valamint a debreceni per vádlottjai.¹² Sík Sándor nagy erőfeszítésekkel igyekezett fenntartani a rendi fegyelmet és a reményt a rendtagokban. Beszédeiben iránymutatott arról, hogy mit jelent szerzetesnek és piaristának lenni a megváltozott világban, milyen külső és belső veszélyek fenyegetnek, és milyen reménykeltő tényeket és esélyeket hordoz az új helyzet. Az üldözések során végig nagy buzgalommal vizitálta a rendházakat, igyekezett tartani a személyes kapcsolatot a rendtagokkal.

1949-ben lett volna esedékes a tartományi káptalan, ezt azonban közös megegyezéssel – rendkívüli házigyűlések útján kikérve a rendtagok véleményét – elhalasztották a válságos helyzetre való tekintettel. Tomek Vince újabb három évre kinevezte Sík Sándort a provincia élére.

1949 szeptemberében megszületett az Elnöki Tanács rendelete a fakultatív hitoktatásról. Ezért a piaristák közül egyre többen kezdtek lekipásztorkodással foglalkozni, emiatt azonban többüknek ki kellett költözniük a rendházból, ami sokat ártott a közösségi életnek. Októberben kitiltották a piarista növendékeket az egyetemről, miután nem voltak hajlandók aláírni, hogy képesítésük megszerzése után állami iskolában vállalnak munkát. Ez a rend számára iskolai hivatása gyakorlásának lehetetlenné tételét jelentette.

---

¹⁰ DRASKOVITS, *i. m.* Részletesen ír az 1948-as államosításokról, valamint az anyagi nehézségekről. Nagy figyelmet szentel a meghurcolt piaristák életútjának.

¹¹ MPRKL, MTÜL, Tartományi káptalanok, 1976-os káptalan iratai, Albert István tartományfőnök jelentése, 3 [N 1256].

¹² Sörlei Zsigmond volt igazgató, Nagy Miklós házfőnök, valamint Mándoki Ernő, Rónai Jenő és Erdélyi József debreceni piaristák bűne az volt, hogy közvetlenül az iskola államosítása után megpróbálták megmenteni bútorokat és használati tárgyakat a rend részére. Az elítéltek három hónaptól egy évig terjedő börtönbüntetést kaptak.

1950 TAVASZA: AZ ÁLLAMESKÜTŐL A SZERZETESEK ELHURCOLÁSÁIG

AZ ÁLLAM ÉS AZ EGYHÁZ KAPCSOLATA 1950 TAVASZÁN

1949. október 22-én született meg az a kormányrendelet, amely előírta az állampolgári eskü letételét minden közalkalmazott számára. Ez a kongruás (fizetés-kiegészítésben részesülő) papságot, valamint a hitoktatókat is kötelezte.

„A jövedelemkiegészítésben részesülők esküje a következő: Én... esküszöm, hogy a Magyar Népköztársasághoz, annak népéhez és Alkotmányához hű leszek; az alkotmányt és az alkotmányos jogszabályokat megtartom; az állami hivatalos titkot megőrzöm; hivatásom körében a nép érdekeinek szolgálatával járok el és minden igyekezetemmel azon leszek, hogy működéssel a Magyar Népköztársaság megerősödését és fejlődését előmozdítsam.”¹³

Az alkotmányban lefektetett célokat az Egyház joggal tekinthette az ateista államrend megteremtésére irányuló eszközöknek. A kormány azonban decemberben fölszólította a püspöki kart, hogy a katolikus egyházi személyek is tegyék le az esküt. Az ellenállás a papoknak juttatott kongrua (állami fizetés-kiegészítés) megvonásához vezetett volna, mivel december 31-én lejárt az ezzel kapcsolatos, állam és egyház közötti megállapodás. Ez az egyház anyagi ellehetetlenülését eredményezte volna. Ezért a püspöki kar december 15-én nyilatkozatot adott ki az esküről:

„1. A Püspöki Kar tagjai mint az Egyház tanító és kormányzói hivatalának tagjai, az Egyház gyakorlata szerint államesküt csak az Apostoli Szentszék engedélyével tehetnek. 2. A 4288/-1949. sz. minisztertanácsi rendeletben érintett többi egyházi személyek (kongruás papok) a kívánt esküt letehetik a kat. erkölestannak minden esküre vonatkozó elvei szerint.”¹⁴

Tehát a püspöki kar engedélyezte az eskü letételét a papok számára, míg saját maga megtagadta azt, ellentétben a protestáns vezetőkkel, akik 1950. január 13-án letették az esküt. A szerzetes-elöljárók követték a püspöki kar eljárását:

„Mivel a püspököknek az eskü letételét az Apostoli Szentszék hozzájárulásától kellett függővé tenniük, nekünk pedig római generálisaink utasítása szerint mindenben a püspökökkel egyetértésben kell eljárunk, a magunk részéről is kénytelenek vagyunk generálisaink útján a Szentszékhez fordulni. Ezért egyelőre kérünk kell a magunk számára az eskü letételének felfüg-

---

¹³ GERGELY, *Az 1950-es egyezmény*, i. m. 14.

¹⁴ Uo., 15.

gesztését. Ezt annál is inkább kérnünk kell, mert ha mi a püspökök előtt vagy nélkül tennők le az esküt, ez elkerülhetetlenül olyan színben tüntetne fel bennünket, mintha a püspökökkel szembehelyezkednénk, ami erkölcsileg tökéletesen lehetetlen.”¹⁵

A piaristák letették az államesküt, pusztán az okozott kétségeket – a tatai historia domus (rendházi krónika) szerint –, hogy kötelező-e ez a nyugdíjasok számára. Sík Sándor, a többi szerzetesrendi főnökkel együtt, megtagadta az esküt. Figyelemreméltóan magyarázza a történeteket Tomek Vince levele.¹⁶

„Nem értem, mire való volt a püspökek részéről a bifurkáció az eskü terén: az alattvalók lehetnek, de a püspökök nem. Itten ilyesféle benyomásom van: A Szentszéknel a múlt év utolsó negyedében a csehszlovák püspökek bizonyos prestige-re tett szert az eskü-vita révén. Hogy ezt megérdemelte-e, vagy se, az más kérdés. Amikor a múlt év novemberében hazulról felvilágosítást kértek a csehszlovák eskü ügyében és részben irányítást a hazai esküt illetőleg, itt a csehszlovák magatartást kissé úgy értelmezték, hogy íme ezek ilyen komoly küzdelmet vívnak, míg a magyar püspökök semmit sem tesznek.

Nyilván ezt a ki nem mondott, de éreztetett véleményt megtudhatták otthon s ezért amikor megkapták az egész rövid római választ (a csehszlovák püspöki kar utasítás és irányítás nélkül járt el; a magyar eskü tűrhető salvis legibus Dei et Ecclesiae), úgy gondolták, hogy nekik is kell némi hősiességet mutatniok s megtagadták az esküt, illetve kitértek előle, mondván, hogy »mi letennők, de hát a Szentszék«.

Ami pedig a tanítórendek főnökeinek határozatát illeti, csak az a benyomásom, hogy neveléses most az otthoni hatóságokkal jogi vitákat kezdeni (a mi államsegélyünk nem fizetés, hanem kárpótlás), s hogy teljesen oktalan szerintem a püspöki karral való szolidaritás. Tudom, hogy itt Te teljesen józan vagy és sajnálalak, hogy kénytelen vagy kuruckodni a kuruckodókkal. A Szentszék most nem »eb ura fakó« kiállásokat kíván, hanem a magában véve közömbös eszközök segítségével menteni a menthetőket. S az eskü most közömbös eszköz.”

Témánk szempontjából lényeges, hogy február 25-én a parasztpárti Darvas József váltotta föl Ortutay Gyulát a Vallás- és Közoktatásügyi Minisztérium élén. (Az intézmény neve csak 1951-ben változott Közoktatásügyi Minisztériumra.)

Az állam és egyház közötti következő konfliktust a békemozgalomban való részvétel kérdése okozta. Az állam azt kívánta, hogy a katolikus egyház is kapcsolódjon be a mozgalomba az ún. békeívek aláírásával, amelyek az „imperialisták” és az atombomba első alkalmazói ellen való tiltakozás kinyilvánítására szolgáltak. Az alapot a stockholmi békekonferencia célkitűzései adták. A püspöki kar 1950. április 28-i nyilatkozatában megtagadta ezt, és hangsúlyozta, hogy a katolikus egyház mindig is ellenezte a háborút és a tömegpusztító fegyvereket, ezt az álláspontját többször kifejezte a múltban, és fogja a jövőben is. Ezzel a nyilatkozatával megtagadta a békeívek aláírását, és papjait is mentesíteni akarta ez alól.

1950 tavaszának másik jelentős eseménye a lengyelországi megállapodás volt (ápr. 14.), amelyet az ottani püspöki kar és a lengyel állam kötött. Ez érvül szolgált a hazai kormány számára, és bizonyos mértékig modellje lett a magyar megállapodás-

¹⁵ Tart. lev., 1950/32, A pannonhalmi főapát, a zirci apát, a csornai prépost, a jászóvári prépost, a vikárius, a jezsuita és a piarista provinciális levele Ortutay Gyulának, Budapest, 1950. január 10.

¹⁶ Tart. lev., 1950/iktatlan, Tomek Vince Sík Sándornak, Róma, 1950. febr. 12.

nak is. A lengyel helyzet azonban alapvetően különbözött a magyartól, amennyiben ott a katolikus egyház önállósága sokkal nagyobb volt, és maradt (pl. a szerzetesrendek tovább működhettek), másrészt pedig a lengyel egyezmény valóban bizonyos mértékű együttműködés kialakítását célozta egy új történelmi helyzetben (az új határok között). Igaz, a tárgyalásokat ott is az állam kényszerítette ki az egyház szabadságának többrendbeli korlátozásával.

A PIARISTA REND 1950 TAVASZÁN: ÁLLAMOSÍTÁSOK

„Csak újra és újra kérlek benneteket, hogy a közösségeket minél jobban próbáljátok összetartani, áldozatok árán is. Jól tudjuk, hogy a szétszóródás előbb-utóbb bekövetkezik, de ne szóródjunk mi szét, mielőtt szétszóródnának bennünket.”

(Tomek Vince levele Sík Sándornak)¹⁷

A rend életét ebben a korszakban az államilag szervezett üldözés: a sorozatos államosítások, valamint a rendet és tagjait ért atrocitások határozták meg. Mindezek előjátéku szolgáltak a júniusi internálásokhoz. Hogy a folyamatokat megérthessük, korábbra kell visszanyúlnunk: 1949 tavaszára.

A rendi tulajdon államosítása 1945 után nagyjából három fázisban zajlott. Az első hullám a földosztás után következett be. Ekkor vették állami tulajdonba a mernyei birtok nagy részét; mint más esetekben, itt is csak 100 hold maradhatott az eredeti tulajdonosé. Ez a földterület 1807. július 10-én jutott a rend birtokába, amikor a piaristák nyomasztó anyagi gondjainak elhárítása érdekében I. Ferenc császár a székesfehérvári őrkanonokság birtokait adományozta a Magyar Kegyeztetőrendnek (ezért nevezték a területet kusztodiátusnak). A gazdaság jövedelme mindig is az iskolák ellátását szolgálta. Más magyar szerzetesrendek földjeihez képest kicsinek volt mondható, és egészen nyilvánvaló volt célvagyon jellege. Zimányi Gyula rendfőnök 1945-ben tiltakozott is a terület elvétele ellen, ez azonban nem talált meghallgatásra.¹⁸

A második hullám 1948-ban következett be, az egyházi iskolák államosításának részeként. Az iskola- és kollégiumépületek átkerültek az állam birtokába, a rendházak azonban a rend tulajdonában maradtak.

A legérdekesebb talán a harmadik hullám volt, amely 1949 nyarán vette kezdetét, és egy évig tartott. Ekkorra már nem maradt a rendházakban a törvény alapján állami tulajdonba veendő épületrész. A hatalom mégis tovább folytatta az eljárásokat, olyan módon, hogy újra megjelentek a „kéttagú államosító bizottságok”, és újabb helyiségeket vettek el. A piarista levéltárban, a tartományfőnöki levelezés anyagai között olvasható egy figyelemre méltó dokumentum, amely 1949. május 19-

¹⁷ MPRKL, Tart. lev., 1950/iktatatlan, Tomek Vince Sík Sándornak, Róma, 1950. febr. 12.

¹⁸ A birtok történetét SZENTIVÁNYI Béla írta meg: *A piarista Kusztodiátus gazdaságtörténete*, Budapest, 1943.

én kelt, és jobban megvilágítja ezeket az eseményeket. Az irat Grósz József kalocsai érsektől, tehát (Mindszenty József akadályoztatása miatt) a püspöki kar akkori elnökétől származik.¹⁹

„Tudomásomra jutott, hogy 3.620/1949 (86) Korm. sz. rendelet szerinti telekkönyvezés előkészítése végett vármegyénként kiküldendő kéttagú bizottságok főleg az »Egyezmény«-t nem kötött katolikus Egyházzal szemben való szigorú eljárásra kapnak utasítást, azzal, hogy a jelenlegi tényleges helyzetnél az államra nézve kedvezőbb helyzetet teremthetnek döntéseikkel. A szerzetes házaktól további részeket fognak követelni, a kántortanítói állásoknál pedig csak a kimondottan kántori házat és földet meghagyni. Jónak látom erről a Főtisztelendő Hatóságot tájékoztatni, mert lehetséges, hogy a bizottságok munkája hamarosan megindul. Az óvás-emelés szükségesnek látszik elvi okokból minden esetben akkor is, ha tudjuk, hogy a VKM-től jelenlegi gyakorlata szerint jogorvoslást vagy támogatást nem remélhetünk. Főegyházmegegyében az egységes eljárás biztosítása végett részletes utasítást adtam ki, melyet mellékleteivel együtt esetleges felhasználás végett ./ . alatt csatoltan tisztelettel megküldök. Kérem azonban az ügyet és a netán kiadandó rendeletet bizalmasan kezelni, illetve kezelteni.”

Ezek szerint ez az államosítási hullám nem az eddigiek folytatása, hanem előre eltervezett újabb akció volt, egy másik eszköz abból a célból, hogy az állammal való megegyezést kikényszerítsék. A szakirodalom²⁰ nem említi ezt az intézkedést. Lehet, hogy ez a forrás és a hatalomnak ez a tette eddig nem volt ismert a kutatók előtt?

Grósz József levelének hosszú mellékletében²¹ részletesen leírja, hogy milyen eljárás várható az állam részéről, valamint hogy milyen módszerekkel küzdhetnek ellene az egyház képviselői. A piarista épületek államosításának jegyzőkönyveit olvasva feltűnnek bizonyos hasonlóságok. Ha tanulmányozzuk Grósz levelét, megállapítható, hogy a piaristák (a házfőnökök, illetve Sík Sándor) sokban követték az érsek utasításait. A piarista tartományfőnökség levéltárában található példányt valaki jegyzetekkel egészítette ki, amelyek a piarista viszonyoknak megfelelően alakítják át a dokumentumot. Pl. az „egyházközség” szó ki van húzva, helyette „rendet” vagy „rendházat” írt föléje a kiegészítő. Az „egyházi főhatóság” kifejezést szintén törölte, és a „rendfőnök” szót jegyezte föléje. Ezek alapján lehetséges, hogy készült egy dokumentum rendi használatra is, amelyet a helyi előjáróknak (házfőnököknek) küldtek el, és ők ennek megfelelően jártak el az államosításokkor.

A dokumentum (ti. a melléklet) tartalma röviden a következő. (1. pont:) A Valás- és Közoktatásügyi Minisztérium 1949. január 29-én közölte Grósz érsekkel, hogy rövidesen kéttagú államosító bizottságokat fog kiküldeni. A tárgyalásokra meghívást kap a volt iskolafenntartó képviselője is. Az érsek javasolja, hogy ez utóbbi vegyen részt a helyszíni szemlén, tegye meg észrevételeit, és lehetőleg írja alá a jegyzőkönyvet. Ha teheti, a helyi viszonyokat ismerő szakértőt is hívjon meg a

¹⁹ Tart. lev., 1949/iktatatlan, a Kalocsai Érseki Hatóságtól valamennyi főtisztelendő egyházmegyeyei és rendfőnöki hatóságnak, Kalocsa, 1949. máj. 19. 279/49. isk. sz.

²⁰ Lásd a 6. számú lábjegyzetben említett munkákat.

²¹ Ld. kötetünkben: Iratok, n° 1.

tárgyalásra. Ha a volt iskolafenntartó nem kapna meghívást, akkor a jegyzőkönyv kézbesítésekor jelezze ezt a vétíven. Egyébként pedig

„Az egyházmegyei főhatóság aligha fog a tárgyalásról értesítést kapni, s azokon az esetleges összesés miatt nem is képviselhetné magát mindenhol, azonban az ügybe való beleszólási jogát kifejezésre kell juttatni, miézt ez vétessék bele a jegyzőkönyvbe lehetőleg az elején.”

Ezután az érsek egy lehetséges szöveget ajánl, amely szó szerint fölhasználható ehhez a tiltakozáshoz. A melléklet 2. pontjában felsorolja, hogy milyen ingatlanok államosítására lehet számítani: rendházak, iskolák kápolnatermei, sekrestyék, kántori lakások és földek, valamint olyan épületrészek, amelyek egyáltalán nem szolgálnak iskolai célt, azonban valamikor ilyen módon használták őket, és esetleg ilyen címen szerepelnek a telekkönyvben. (A bekövetkezett államosítások valóban ezeket az ingatlanokat érintették.) Fölhívja a figyelmet arra, hogy az egyház képviselője gondosan gyűjtse össze a bizonyítékokat, adatokat, dokumentumokat, és tanulmányozza az államosítási törvényt, valamint a végrehajtási utasítást.

A 3. pont a zárdákról (rendházakról) szól. Eszerint feltételezhető, hogy az állam az iskolának már lefoglalt területeken túl újabb épületrészeket fog követelni, az esetleges cserékről pedig megfélekedezik. A dokumentum hosszú mintákat közöl a tiltakozás lehetséges módjairól. A 4. és 5. pont hasonló módon tárgyalja a kántori lakások és a kántorföldek ügyét, a 6. pont a szolgalmi jogokról szól, a 7. pont pedig néhány mondatban érinti a középiskolák és internátusok ügyét.

A kalocsai érsek levelének 2. számú melléklete szó szerint tartalmazza az államosítást elrendelő 1948:XXXIII. törvénycikket, valamint az ennek végrehajtása tárgyában kiadott 8.000/1948.VKM²² számú rendelet szövegét.

Az egyház tehát töle telhetően fölkészült az újabb megpróbáltatásokra. Az állam és az egyház, mondhatni, megírták azt a „forgatókönyvet”, amely szerint lezajlott az újabb államosítási hullám. Az egyház természetesen csak alárendelt szerepet játszott a folyamatban; meghagyott eszközeivel próbálta menteni a menthetőt.

Mielőtt belekezdenénk az egyes rendházakban lezajlott események tárgyalásába, érdemes áttekinteni, hogy milyen ingatlanai voltak a rendnek 1950-ben. Ehhez egy, a tartományfőnökségen készült dokumentum nyújt segítséget.²³

„Piarista Rend. Az 1950-es állapotra vonatkozó adatok: [...] Rendházak ingatlanai:

- 1) Budapest: Mád, szőlő 1200 kat. hold.
- 2) Kalazantinum: –
- 3) Budapest, Cassiciacum: cca 10 hold telek (XII., Költő u. 40/b.)
- 4) Debrecen: Józsa mellett 50-60 hold szántó.
- 5) Kecskemét: 300 hold szántó (Mária-tanya, Kisfái), 5 hold szőlő (Kisfái), néhány hold erdő (Kisfái, Helvécia, Méntelek).
- 6) Mosonmagyaróvár: 20 hold szántó (házhely), 3-4 hold zöldséges.

²² Vallás- és Közoktatásügyi Minisztérium

²³ MPRKL, MTÜL, Vegyes ügyek, Az 1950 nyarára (a szerzetesek deportálására) vonatkozó iratok [N 1267/1].

- 7) Mernye: a Rend 25000 holdjának gazdasági központja.
- 8) Nagykanizsa: a Látóhegyen 16 hold szántó, később gyümölcsös.
- 9) Sátoraljaújhely: kb. 40 hold szántó és 5-6 hold szőlő.
- 10) Szeged: 60 hold szántó (Szőreg), 7 hold kaszáló (Teás), 20 hold szőlő, gyümölcsös, zöldséges (Szatymaz, Balástya, Rókusi út).
- 11) Tata: 2 hold gyümölcsös, zöldséges.
- 12) Vác: 3 hold szőlő, 2 hold gyümölcsös.
- 13) Veszprém: 40 hold szántó, 3 hold szőlő (Paloznak)."

Megjegyzések az adatokhoz: a 3. szám (Budapest, Cassiciacum) a noviciátusi rendházat jelöli. A XII. kerületben található földterületet, valamint az azon elhelyezkedő villát eredetileg Schütz Antal piarista vásárolta, illetve építtette 1930 és 1932 között a rend számára. A noviciátus 1947-ben költözött ide Vácról. A mádi szőlő és a mernyei birtok pedig ekkoriban már nem lehetett akkora (az 1945-ös államosítás miatt), az iraton bizonyára a földosztás előtti adat szerepel. Mindenesetre látható, hogy az egyes rendházak mind rendelkeztek kisebb-nagyobb földbirtokokkal. Ezek állami tulajdonba vétele hozzátartozik a rendházak (egymástól eléggé eltérő) történetéhez. A rendházakat érintő eseményeket az államosítások kronológiai sorrendjében tárgyaljuk egymás után, vagyis olyan sorrendben, ahogyan a második államosítási hullám elérte őket. A hangsúlyt az 1950-es történésekre helyezzuk, röviden azonban szólunk arról is, ha az események már 1949-ben elkezdődtek.

Az egyetlen rendház, amely kimarad a felsorolásból, a debreceni. Ennek államosításával kapcsolatban semmiféle irat nem található a piarista levéltárban. Úgy tűnik, hogy ezt a rendházat az államosítás, vagy legalábbis annak második hulláma elkerülte.

Budapest

A budapesti volt a rend legértékesebb épülete. A háborúban megrongálódott, 1945. augusztus 1-jén azonban állami támogatást kapott a rend, és így lehetővé vált az ingatlan újjáépítése. A fővárosban egyházjogilag három rendháza volt a provinciának: a gimnáziumi („budapesti”) rendház és a növendékház (Kalazantinum), amelyek a Duna-parti épületben kaptak helyet (akkori határai: Váci utca, Piarista utca, Eskü tér, Eskü út), valamint a már említett noviciátus a Cassiciacumban (Svábhegy). A budapesti rendház legnagyobb ingatlana a mádi szőlő volt, amelyet a két világháború között vásárolt a kisajátított Budapest környéki telkeiért juttatott kárpótlásból. A budapesti székhelyű piarista diákszövetség tulajdonát képezte még egy balatonszárszói üdülő.

Budapesten került sor a második államosítási hullám első intézkedésére, 1949. június 30-án. 1948-ban államosították az épület északi tömbjének (ma: A épület) legnagyobb részét, mint a gimnázium ingatlanát, és különféle állami intézmények költöztek be ide. Most állami tulajdonba vették az északi tömb 1948-ban meg hagyott helyiségeit, a kápolna és a mosókonyha, valamint ezek környéke kivételével.

Sík Sándor megírta fellebbezését a vallás- és közoktatásügyi miniszterhez, amelyet később elutasítottak.

1950. február 16-án újra kiszállt a kéttagú államosítási bizottság. A jegyzőkönyv²⁴ tételesen rögzíti az eddigi államosításokat. Az intézkedés nem hozott újat az eddigiekhez képest. Az állam szándékát mutatja, hogy a rend képviselőit nem is hívták meg a tárgyalásra.

Sík Sándor újabb fellebbezést nyújtott be a vallás- és közoktatásügyi minisztériumhoz,²⁵ amelyben kifejtette a rend azon sérelmét, hogy nem hívták meg a tárgyalásra, valamint hogy állami tulajdonba vették a szerzetesek szobáiból kialakított szükséginternátust, mint volt tanulóotthont, cserébe pedig egy sokkal kisebb területű épületrészt adtak a rendnek. Kérte, hogy adják vissza a rendi könyvtár katalógus-szobáját, e nélkül ugyanis használhatatlan az állomány. A fellebbezésre valószínűleg már nem érkezett válasz, legalábbis a rendi iratok között nem található. A helyzetet némileg (néhány évre) a budapesti iskola visszaadása rendezte 1950 szeptemberében.

A két részből álló sváb-hegyi ingatlant két lépcsőben vették el. A sporttelepet 1949-ben sikerült megmenteni, 1950. február 23-án azonban indoklás nélkül állami tulajdonba ment át, amint erről Léh István novícius-magiszter levele tudósította a tartományfőnököt.

„Fiúi tisztelettel jelentem, hogy a Budapesti Piarista Diákszövetség sporttelepét 1950. febr. 22-én délután birtokába vette a XII. ker. előjárósága. A teleppel kapcsolatos kápolnát ugyanakkor kellett a kiküldött bizottság jelenlétében kiürítenünk. [...] Az átvételről és a kápolna kiürítéséről jegyzőkönyvet szándékoztunk készíteni. Ezt a tervünket azonban a bizottság visszautasította azzal a megokolással, hogy ő semmiféle írás kiállítására nem jogosult, mivel ő a központi rendelkezésnek végrehajtója csupán.”²⁶

Ekkor a szomszédos noviciátus még megmaradt rendi tulajdonban. Nyáron azonban ezt is ki kellett üríteni a főváros rendeletére. Az eseményről Léh István összefoglaló jelentéséből²⁷ értesülünk.

„Egy szombat este, júl. 8-án kaptuk a főváros rendeletét, hogy júl. 10-e, hétfő estéig ki kell üríteni a Cassiacum épületét. Tehát erre tulajdonképpen csak egy nap állt rendelkezésünkre. Néhány pesti rendtag és néhány kalazantíner segítségével kapkodva mindent lehordattunk a Hangya utcai házunkba, és a legnagyobb részben az ottani istállóban halmoztunk össze mindent. Eközben nem egy holmink tönkrement.”

²⁴ Tart. lev., 1950/173, államosítási jegyzőkönyv, Budapest, 1950. febr. 16.

²⁵ Tart. lev., 1950/173, Sík Sándor Ortutay Gyulának, Budapest, 1950. febr. 21. Ld. kötetünkben: Iratok, n° 8.

²⁶ Tart. lev., 1950/181, Léh István Sík Sándornak, Budapest, 1950. febr. 23.

²⁷ MPRKL, MTÜL, Helyi káptalanok iratai, A budapesti rendházak közös házi káptalanjának iratai, Léh István magiszter jelentése a noviciátusról, 1976. [N 1257].

A balatonszárszói diákszövetségi ingatlan február 18-án veszett el a rend számára, a tabi járásbíróóság végzésével.²⁸ Az intézkedés jogalapja az volt, hogy az állam – más katolikus egyesületek mellett – a piarista diákszövetséget is föloszlatta.

Érdekes a mádi szőlő története, amelyet 1950 tavaszán államosítottak, később azonban visszaadtak, és csak 1951-ben lett véglegesen állami tulajdon. A szőlő gondnoka ekkor Vass József piarista volt. Munkájáról rendszeres (havi) elszámolást küldött a rendkormánynak.

Vass József 1950. január 16-i levelében²⁹ tudósította a rendi központot, hogy értesülései szerint a hegyaljai szőlők közül több, így a piarista szőlő is átmege a Nemzeti Vállalat kezelésébe. Az időpont azonban még teljesen bizonytalan volt, és azt sem lehetett tudni, hogy mi lesz a birtokokon fölhalmozott terméssel. Egy hónappal később azonban elkezdődtek az események, amelyekről szintén Vass József leveléből³⁰ értesülünk.

„Tisztelettel jelentem az alábbiakat: Tegnap, 25-én reggel sok más szőlőbirtokkal együtt felhívtak a község házára, és ott egy látszólag hivatalosan eljáró, de egyébként ismeretlen valaki egyenként felszólította a szőlőtulajdonosokat, hogy mondjanak le önként a szőlőjükről és ajánlják fel a Nemzeti Vállalatnak, mert különben kényszerbörtönbe veszik a szőlőket. Rám kerülve a sor, hasonló felszólítást kaptam. Erre azt válaszoltam, hogy a tulajdonjogról való lemondásra nem vagyok illetékes, mert nem az enyém a szőlő. Ilyen természetű ügyben forduljanak a Központozhoz. Az illető arra kért, hogy telefonon keressem meg Rendfőnök urat és d.u. 2 óráig adjak választ. Erre nem vállalkoztam, mire az illető azzal fejezte be, hogy rövidesen írásban értesít minket a szőlő sorsát illetőleg.

Alighogy elhagytam az irodát, újra visszahívtak és pótlólag közölték, hogy a szőlőben semminemű tavaszi munkát el ne kezdjük, mert napszámtérítést nem adnak. Felelősek vagyunk a szőlő telek és holteltárának csorbítatlanságáért. Arra a kérdésemre, hogy a készlettel mi lesz, azt a választ kaptam, hogy az nem érdekli őket. [...] A részleteket illetőleg teljes bizonytalanságban hagytak mindenkit, és a rövidesen megküldendő írásbeli értesítésre hivatkoztak. Most tehát ezt várom meg, és akkor azonnal további értesítést küldök az ügyről.”

A bizonytalanság nem tartott sokáig, néhány nappal később ugyanis a Zemplénvármegyei Földhivatal állami kezelésbe vette a szőlőt,³¹ mint elhanyagolt és rossz kezelésben lévő szőlőingatlant. Elvették a borházat és a felszerelést is.

Két hónap múlva azonban a Borsod-Abaúj-Zemplén Vármegyei Földhivatal visszaadta a szőlőt,³² kijelentve, hogy az eljárás „politikailag helytelen és törvénysértő” volt. Így indulhattak el a tavaszi munkák, és maradhatott a birtok még egy évig a rendé.

---

²⁸ Tart. lev., 1950/359, a tabi járásbíróóság mint telekkönyvi hatóság végzése, Tab, 1950. febr. 18. Ld. kötetünkben: Iratok, n° 7.

²⁹ Tart. lev., 1950/Mád/71, Vass József Karl János(?) asszisztensnek, Mád, 1950. jan. 16. Ld. kötetünkben: Iratok, n° 4.

³⁰ Tart. lev., 1950/Mád/190, Vass József Sík Sándornak, Mád, 1950. febr. 26.

³¹ Tart. lev., 1950/Mád/233, Vass József Sík Sándornak, Mád, 1950. márc. 15. Ld. kötetünkben: Iratok, n° 10.

³² Tart. lev., 1950/Mád/381, Vass József Sík Sándornak, melléklet (gazdasági jelentés), Mád, 1950. máj. 9. Ld. kötetünkben: Iratok, n° 16.

Vác

A váci házat és iskolát sok, összesen hat(!) részben államosították, története az egyik legviszontagságosabb volt a rendházak közül. Ezek az akciók már 1949-ben lezajlottak; a legutolsó intézkedés december 20-án volt.

Két nappal ezután írta meg Sík Sándor föllebbezését.³³ Ebből értesülünk arról, hogy hogyan is folyt le a többlépcsős államosítás, és hogy a hatalom mennyire nem vette figyelembe a rendház legelemibb érdekeit sem.

„1949. évi október hó 27-én (tehát immár negyedszer) újabb államosító bizottság jelent meg és kilenc lakószoba kivételével államosította az egész rendházat anélkül, hogy a rend képviselőit meghallgatta volna. Ezen igénybevétel ellen fellebbeztünk és Miniszter Úr közbelépésére a további eljárást fel is függesztették. [...]

1949. évi december hó 13-án újból kiszállt a kéttagú államosítási bizottság, de most már a rend képviselőit is meghívta észrevételteleinek megtételére. Hogy a rend a békés megegyezésre való készségét kimutassa, egy olyan megoldási módot hoztunk javaslatba [...], amely a népi kollégiumot számos új helyiséghez juttathatta, de a rendház életét sem tette lehetetlenné. 1949. évi december hó 15-én kész megállapodással el is készült a jegyzőkönyv.

Nagy meglepetésünkre 1949. évi december hó 20-án újabb megbeszélésre hívta meg a kéttagú bizottság a rend képviselőit. Ezen újabb részeket követelt: kilenc új rendházi szobát akar csatolni a kollégiumhoz. A rend képviselője erre kijelentette, hogy mivel így 18 rendtag közül 9 fedél nélkül maradna és ilyen mérvű igénybevétel a rendháznak, mint ilyennek valósággal megszüntetését jelentené, ez ellen a leghatározottabban óvást kell emelnie és fellebbezéssel kell élnie.”

Tehát itt sem mindig hívták meg a rend képviselőit, az ő meghallgatásuk nélkül foglalták le az épület nagy részét. Ortutay Gyula közbelépése azonban ideiglenesen megmentette a rendházat. A következő tárgyaláson úgy tűnt, hogy mindkét fél számára vállalható megegyezés születik, ezután egy héttel azonban csaknem a teljes rendházat államosították: összesen öt szobát hagytak meg a piaristáknak.

A rendfőnök fellebbezését a Vallás- és Közoktatásügyi Minisztérium elutasította,³⁴ azzal az indokkal, hogy a volt piarista internátus épületéről van szó. Az év végén vagy 1950 elején államosították a váci volt piarista gimnázium csónakházát is.³⁵ Érvényesült tehát a Budapesten már „bevált”, Grósz érsek által előre jelzett forgatókönyv.

A piarista levéltár birtokában van az 1950 szeptemberében kiadott véghatározat³⁶ is, amely a teljes épület államosítását állapítja meg. A rendház tagjai azonban ekkor már utolsó napjaikat töltötték a váci püspöki palotában, ahová júniusban internálták őket.

³³ Tart. lev., 1949/1222, Sík Sándor Ortutay Gyulának, Budapest, 1949. dec. 22.

³⁴ Tart. lev., 1950/259, VKM jóváhagyja az államosítást, Budapest, 1950. márc. 22. Ld. kötetünkben: Iratok, n° 12.

³⁵ MPRKL, MTÚL, Konzisztórium jegyzőkönyvek, 1950. jan. 5., 2.

³⁶ Tart. lev., 1950/602, a VKM véghatározata a váci államosításról, Budapest, 1950. szept. 4.

Sátoraljaújhely

A sátoraljaújhelyi államosításra vonatkozóan kevés adat áll a kutató rendelkezésére. A tartományfőnöki iktatókönyv 1184/1949. szám alatt említi a kéttagú államosító bizottság jegyzőkönyvét. Az irat dátuma 1949. december 12. Maga a dokumentum sajnos hiányzik. A konzisztórium³⁷ jegyzőkönyvekből azonban kiderül, hogy a bizottság fölülvizsgálta az eddigi államosításokat, és mindent a régiiben hagyott.³⁸

Annál többet tudhatunk meg a sátoraljaújhelyi rendházhoz tartozó szőlő viszonytagságos történetéről. A birtok helyzetét Neuhauser Frigyes házfőnök Sík Sándorhoz szóló, 1949. december 14-én kelt levele vázolja.³⁹

„Az idei termés itt Sátoraljaújhelyben általában nagyon rossz. [...] Ennek a mennyiségnek az eladásából és a még meglévő tavalyi készletből az 1950. évben meg tudnók művelteni a szőlőt, bár haszon ebben az évben persze nem lenne, ha a bort szabad forgalomban lehetne értékesíteni. De közben jött a borbeszolgáltatási rendelet mely szerint nekünk kerek számban 100 hl. bort kellene beszolgáltatni. Ha mi az 1949. évi termést az utolsó literig beszolgáltatjuk, kapunk érte – tekintve az idei bor minőségét és a tavalyi árakat – kb. 6-7000 Ft-ot. – Ezzel szemben a termelési költség 36.000 Ft. Tehát a termelési költségnek egyhatodát kapjuk meg az idei borunkért. Mivel a hiányzó 30.000 Ft-ot a magunk erejéből nem tudjuk előteremteni, képtelenek vagyunk a jövő évben a szőlőt a magunk erejéből művelteni. – Ez az egyszerű száraz tény. Mármost két eset lehetséges. Vagy megtartjuk a szőlőt saját kezelésben, de ez esetben segítségre van szükségünk. [...] Vagy felajánljuk a szőlőt haszonbérletbe az államnak.”

Sík Sándor engedélyezte az utóbbi megoldást. Neuhauser Frigyes, mint december 30-i leveléből⁴⁰ értesülünk, megpróbálkozott a bérbeadással, de ez akkor már nem volt lehetséges. Ezért újabb megoldást keresett: a szőlő kevésbé jövedelmező részét parlagnak, illetve szántónak akarta nyilvánítani. Ezt a megoldást azonban a Földművelésügyi Minisztérium időközben megjelent rendelete lehetetlenné tette. Így nem maradt más, mint fölajánlani a szőlőt az államnak. Annál is inkább, mert a termelőket újabb nehézségek sújtották.

„Sajnos, mindenhol azt a választ kaptam, hogy a bejelentést nem vehetik tudomásul. Közben megjelent egy FM-i rendelet, mely megtiltja a borbeszolgáltatás alá eső szőlők kiirtását. Így semmi remény sincs arra, hogy a tervezett művelési ág megváltozását keresztülvihessük. Így nem marad más hátra, minthogy felajánljuk az államnak, mert képtelenek vagyunk a szőlőt megművelni a magunk erejéből. A várható adó és a borbeszolgáltatás miatt a szőlő művelése olyan nagy ráfizetéssel járna, melyet nem bírunk el.

³⁷ Konzisztórium: a magyar piarista tartományban a provinciális és tanácsa – hivatalosan provinciális kongregáció – elnevezése.

³⁸ MPRKL, MTÜL, Konzisztórium jegyzőkönyvek, 1949. dec. 14.

³⁹ Tart. lev., 1949/Sátoraljaújhely/1194, Neuhauser Frigyes Sík Sándornak, Sátoraljaújhely, 1949. dec. 14.

⁴⁰ Tart. lev., 1950/Sátoraljaújhely/2, Neuhauser Frigyes Sík Sándornak, Sátoraljaújhely, 1949. dec. 30. A szöveg részleteit Ld. kötetünkben: Iratok, n° 3.

A várostól kapott értesítés szerint a beszolgáltatott borral megelégszenek az ideai termék teljes beszolgáltatásával. Most érkezett körrendelet szerint, ha az ideai termésből a termelő nem tudja a kirótt mennyiséget beadni, tartozik bort vásárolni, vagy kölcsönborral fedezni a hiányt.”⁴¹

A konzisztórium engedélyezte a szőlő felajánlását.⁴² Ez meg is történt február 14-én. A szőlőt az állam saját kezelésébe vette.⁴³ Ez azonban nem a felajánlásra adott válasz volt, hanem „általános intézkedés”. Az időpontok egyezése valószínűsíti, hogy a döntés a mádi szőlő elvételével egy rendelet keretében volt. A sátoraljaújhelyi szőlőt azonban később nem adták vissza.

Mosonmagyaróvár

A piarista rendházakat tekintve az 1950. évi államosítások két szakaszát lehet elkülöníteni. Mindkettőbe három rendház esik. A februárban foganatosított intézkedések Mosonmagyaróvárt (febr. 7.), Szegedet (febr. 8.), valamint Tatát (febr. 20.) érintették. Májusban került sor Veszprémre (máj. 4.), Kecskemétre (máj. 12.) és Nagykanizsára (máj. 20.).

Február 7-én szállt ki a kéttagú bizottság a mosonmagyaróvári rendházba. A jegyzőkönyvből,⁴⁴ sőt a rendtagok által készített alaprajzból sem teljesen egyértelmű, hogy mely helyiségekről volt szó, de valószínűleg a rendháznak nagyon nagy részét államosították. Alig maradt hely, ahol lakjanak a rendtagok. A helyiségek elvételének indokát itt is az képezte, hogy valamikor úgymond diákokthozon célját szolgálták. Sík Sándor, mint a többi esetben, most is fellebbezett a Vallás- és Közoktatásügyi Minisztériumhoz.⁴⁵

„mindössze azt a méltányosságot kérjük, hogy a rendtagok további szerzetesi életéhez szükséges minimális helyiségek megmaradjanak használatunkban. Ez a jelen esetben mindössze két szobával jelent többet a jegyzőkönyvben jelzett megoldásnál. [...] Ez a megosztás annyira természetesnek kínálkozik, hogy a kéttagú államosítási bizottság egyik tagja is azt ajánlotta, hogy azt vegyék alapul. Az ilyen körülmények munkára és elhatározásra azonban a bizottság másik tagja nem ért rá. [...] Fel kell hívnom Miniszter Úr szíves figyelmét arra a tényre is, hogy a jegyzőkönyvben lefektetett határozat az 1948.XXXIII.tc. 8000/1948. VKM. rendelet végrehajtási utasításával ellenkezik. A jegyzőkönyv u.i. elismeri, hogy a szóban forgó emelet »részben iskolai, részben tanulóthozon, részben pedig a rendház tagjainak lakását szolgálta«, - a hivatkozott végrehajtási utasítás 2.§. 2. pontja pedig félreérthetetlenül kimondja, hogy »nem

⁴¹ Tart. lev., 1950/Sátoraljaújhely/125, Neuhauser Frigyes Sík Sándornak, Sátoraljaújhely, 1950. febr. 3.

⁴² Tart. lev., 1950/125, Sík Sándor Neuhauser Frigyesnek, Budapest, 1950. febr. 8. Ld. kötetünkben: Iratok, n° 5.

⁴³ Tart. lev., 1950/Sátoraljaújhely/246, Neuhauser Frigyes Sík Sándornak, Sátoraljaújhely, 1950. márc. 20. Ld. kötetünkben: Iratok, n° 11.

⁴⁴ Tart. lev., 1950/151, államosítási bizottság jegyzőkönyve, Mosonmagyaróvár, 1950. febr. 7.

⁴⁵ Tart. lev., 1950/151, Sík Sándor Ortutay Gyulának, Budapest, 1950. febr. 14.

veszi át az állam az egyébként a törvény 1.§.1.bek. alá eső tanulóotthonnak azt a részét, amelybe rendtagok rendszeresen el vannak helyezve.«⁴⁶

A fellebbezést természetesen elutasították: a véghatározat mindkét épületet teljes egészében állami tulajdonba vette.⁴⁶ Az irat augusztus 8-án született, a ház tagjait ekkorra már az újhatvani ferences rendházba internálta az állam. A dokumentum érdekessége, hogy a „Kegyesrend Tartomány főnöknőjének” szól.

Szeged

A szegedi rendház sok viszontagságon ment át 1950-ben. Az államosítást itt cserével kötötték egybe, és emiatt az amúgy is sokat nélkülöző háznak további kiadásokat kellett vállalnia.

1950. február 8-án volt az államosítás. A kéttagú bizottság a szegedi rendházat teljes egészében állami tulajdonba vette.

„A bizottság javasolja a fenti ingatlanok teljes egészében állami tulajdonba való átvételét. Így határozott, mert az ingatlan mindenkor és jelenleg is iskola, ill. közművelődési célvagyon volt, amelyben a fenntartó város szerződésben biztosított lakást az úgynevezett rendházi részben a piarista tanároknak, és jelenleg is ezt a célt szolgálja. Javasolja továbbá, hogy az épületben lakó volt piarista tanárok a jelenleg használatukban lévő helyiségeket eddigi mértékben mindaddig használhassák, amíg a lakáshivatal részükre alkalmas helyiséget biztosítani nem tud.

A rend képviselői kérik, hogy a Szeged, Párizsi körút 36/c. alatt lévő épület, amely eredetileg a rend tulajdonát képezte, és melyet az 1948. XXXIII. tc. végrehajtása során államosítás alá vettek, adassék át a rend használatára, és így lehetővé válnék számukra az iskolai épületből való kiköltözködés.

Bizottság a kérdést fontolóra veszi, és a Párizsi körút 36/c alatt lévő ingatlan államosításával kapcsolatban e tárgyban javaslatát megteszi.”⁴⁷

Sík Sándor is a cserét kérte a vallás- és közoktatásügyi minisztertől, hozzátéve:

„Legyen szabad megjegyezni, hogy a Párizsi körúti épület maga korántsem egyenlő értékű mostani rendházi lakásunkkal, hiszen abban ott mindössze öt szoba, mellékhelyiség, továbbá egy udvari szoba-konyhás lakás van, rendházunkban pedig 20 személy lakik, köztük rendtagok, háztartást vezető szerzetesnővérek és alkalmazottak családtagjaikkal.”⁴⁸

Az államosító bizottság március 10-én újra kiszállt a helyszínre. Jegyzőkönyvében megállapította, hogy a Párizsi körút 36/c. épület az államosítás előtt a piarista gimnáziumhoz tartozó kollégium kiegészítő részét képezte. Sem iskolai, sem kollégiumi célra nem volt alkalmas, és messze esett az iskolától, illetve a kollégiumtól. Földszintes magánház jellegű épület volt, amelyet sok pénzbe került volna átalakíta-

⁴⁶ Tart. lev., 1950/522, a VKM véghatározata, Budapest, 1950. aug. 8.

⁴⁷ Tart. lev., 1950/Szeged/158, az államosítási bizottság jegyzőkönyve, Szeged, 1950. febr. 14. (másolat).

⁴⁸ Tart. lev., 1950/163, Sík Sándor Ortutay Gyulának, Budapest, 1950. febr. 17.

ni, és akkor is csak kiegészítő funkciói lehettek volna. A piaristák a jegyzőkönyv felvételének időpontjában még az államosított épületben (ti. az addigi rendházban) laktak. Ezért a bizottság javasolta, hogy a Párizsi körúti épület maradjon meg a rend tulajdonában, az ott lakó két család és MNDSZ-csoport részére pedig utaljanak ki megfelelő ingatlant.⁴⁹

Mielőtt rátérnénk a rendház földjeinek sorsára, meg kell említenünk, hogy a ház anyagi helyzete már 1949-ben kritikus volt.⁵⁰ Bért kellett fizetni a városnak az épületért (amelynek államosításáról fentebb volt szó), minthogy az a város tulajdonát képezte. A rendház birtokai közül már korábban állami tulajdonba vettek egyet, egy másikat pedig felajánlottak az államnak. Így 1949-re három földje maradt: Major (feles bérletben), Szatymaz (feles bérletben) és Felsőközpont (saját kezelésben).

Barta István házfőnök 1949. november 28-i levelében⁵¹ tájékoztatta a rendfőnököt, hogy nagyon nehéz a helyzet, fel szeretnék ajánlani Majort és Szatymazt az államnak, mert a feles bérlő nem fizet, a birtokos viszont járulékot köteles fizetni az államnak. „E két birtoktól megszabadulva talán lehetséges volna Felsőközpont megtartása. Talán...” – írta Barta István. Sík Sándor 1949. december 5-én engedélyezte a felajánlást.⁵² A Csongrád megyei Ingatlanforgalmi Bizottság véghatározata⁵³ február 25-én állami kezelésbe vette a szatymazi birtokot (Majorról nincs szó a dokumentumban).

„(A szatymazi ingatlant) az állam részére minden ellenszolgáltatás nélkül elfogadja. [...]

Az ingatlant azonnal kell átadni.[...] A bizottság a felajánlott vagyontárgyakat az állam részére az ajánlatnak megfelelően tulajdonul haszonbérbe vette, mert az átvétel földbirtokpolitikai szempontból indokolt volt.”

A ház anyagi helyzete azonban nem sokat javult. A házfőnök február 23-án 1000 forint központi segílyt kért a tartományfőnökségtől,⁵⁴ amelyet meg is kapott.⁵⁵ Közben elkezdődtek a tavaszi munkálatok a felsőközponti szőlőben. A rendtagok saját maguk dolgoztak.⁵⁶ A munka befejezése azonban csak úgy volt lehetséges, ha a rendi központ újabb 1000 forint segílyt utal ki. Erről a házfőnök március 31-i levele tanúskodik.⁵⁷

⁴⁹ Tart. lev., 1950/Szeged/243, Államosítási Bizottság jegyzőkönyve, Szeged, 1950. márc. 10.

⁵⁰ Lásd az 1949. tavaszi házigyűlés jegyzőkönyvének részletét a Függelékben (11.). Tart. lev., 1949/Szeged/729, Tavaszi házigyűlés jegyzőkönyve, Szeged, 1949. júl. 26.

⁵¹ Tart. lev., 1949/Szeged/1146, Barta István Sík Sándornak, Szeged, 1949. nov. 28.

⁵² Tart. lev., 1164/1949, Sík Sándor Barta Istvánnak, Budapest, 1949. dec. 5.

⁵³ Tart. lev., 1950/Szeged/242, a Csongrád megyei Ingatlanforgalmi Bizottság véghatározata, Szentes, 1949. február 25. (1950.) Az első dátum téves, azért is írták rá a második évszámot géppel, ugyanott.

⁵⁴ Tart. lev., 1950/Szeged/182, Barta István Sík Sándornak, Szeged, 1950. febr. 23.

⁵⁵ Tart. lev., 1950/Szeged/240, Barta István Sík Sándornak, Szeged, 1950. márc. 16.

⁵⁶ Tart. lev., 1950/Szeged/204, Barta István Sík Sándornak, Szeged, 1950. márc. 3.

⁵⁷ Tart. lev., 1950/Szeged/269, Barta István Sík Sándornak, Szeged, 1950. márc. 31.

Ez azonban még mindig kevés volt. Barta István április közepén jelentést küldött a rendfőnöknek a felsőközponti (utolsónak megmaradt) gazdaságról, amelyben összefoglalta a szőlő helyzetét. Érdeemes részletezni a dokumentum tartalmát, mert jól jellemzi az akkori helyzetet. Eszerint a gazdaság 5000 forinttal volt veszteséges. Ennek okai: 1. túl nagy fizetéseket kellett adni a tanyásnak, akit nem lehetett elbocsátani, mert nem volt olyan rendtag, aki állandóan kint tartózkodhatott volna a birtokon,

„továbbá politikai irányú nehézségek is kétségessé teszik a megoldás helyességét. 2. A rossz értékesítési lehetőség. A délvidek lezárása miatt a gyümölcs a benti piacon rekedt meg, a borzárólagi rendelet ill. magas borforgalmi adó az ilyen formájú bortermelés rentabilitását teszi kétségessé. Súlyosan érinti az egyébként is kis hozadékú szőlőt, hogy borának tetemes részét beszolgáltatás címén egészen nyomott áron veszi át a BORNEVÁL.”⁵⁸

A házfőnök harmadik okként az alacsony termésátlagokat, negyedikként pedig a forgótőke hiányát jelölte meg. Javaslata szerint a gazdálkodást ilyen formában nem érdemes folytatni. Az adott gazdasági évben – mondja – valószínűleg nem lehet átadni az államnak, de ha nem változik a helyzet, „akkor erről az egyébként szép kis gazdaságról is le kell mondani.” Erre azonban a későbbi történések miatt nem került sor.

Áprilisban az állam kiutalta a Párizsi körúti lakást tíz szegedi rendtag részére. Barta István erről írt levelében⁵⁹ alaprajzot is mellékel. Tényleg csak öt szobából állt az ingatlan, a melléképületben további két helyiség volt található. A szegedi rendház egy építési vállalkozót bízott meg az épület átalakításával.⁶⁰ Néhány héten belül megkapta a tartományfőnökségtől az átalakítás költségeit.⁶¹

Ez azonban megint nem volt elég az anyagi nehézségek megoldására. A házfőnök június 4-én újabb segélykérő levelet írt Sík Sándornak, amelyben további 6588 forintot kért az építkezések utolsó simításaira. Levelében megemlíti: „Közöltem a Provinciális Úrral, a különben is ismert tény, hogy a ház tagjainak személyi kiadásait már március óta nem tudom fizetni.”⁶² Az átalakítási munkálatok ekkorra nagyjából befejeződtek.

A segély azonban, ha megérkezett, már nem találhatta otthon a címzetteket. A ház tagjait néhány nap múlva elhurcolták kényszertartózkodási helyükre, a váci püspöki palotába.

---

⁵⁸ Tart. lev., 1950/Szeged/293, Barta István jelentése Sík Sándornak a felsőközponti gazdaságról, Szeged, 1950. ápr. 14.

⁵⁹ Tart. lev., 1950/Szeged/317, Barta István Sík Sándornak, Szeged, 1950. április 18.

⁶⁰ Tart. lev., 1950/Szeged/346, Dékány Szilveszter építési vállalkozó költségvetése a szegedi ház átalakításáról, Szeged, 1950. ápr. 30.

⁶¹ Tart. lev., 1950/Szeged/380, Barta István Sík Sándornak, Szeged, 1950. máj. 9.

⁶² Tart. lev., 1950/Szeged/448, Barta István Sík Sándornak, Szeged, 1950. jún. 4.

Tata

A tatai rendház története (az eddigiektől eltérően) jól rekonstruálható a *historia domus*ból. Itt ugyanis Biró Imre rendszeresen vezette a házi krónikát, és bőséges információanyagot hagyott az utókorra.⁶³ A nagykanizsai mellett elsősorban ez a *historia domus* használható történeti forrásként.

Az államosítás előzményeiről is részletesen olvashatunk: „Jan. 12. előtt egy népes bizottság járt a rendházban.” Tagjai között volt a járási főjegyző, és a rendőrpáncsnok. Gyarmati Ernő, a piarista diákkotthon helyén fölállított internátus igazgatója kalauzolta őket, aki azelőtt a piarista gimnázium tornatanára volt.

„A folyosókon végig járva azt vizsgálták, hogy mennyire vannak elfoglalva a szobák és egyéb helyiségek. Jövetelük célja tekintetében nem nyilatkoztak [...]. Azt is hallottuk, hogy előttünk a kapucinus zárdában is jártak. A városban aztán híre terjedt, hogy összeköltöztetnek bennünket a kapucinusokkal, nálunk vagy náluk. [...] A bizottság itt járásával kapcsolatban azt is hallottuk, hogy Gyarmati Ernő, a konviktus fejlődése esetére, bejelentette igényét a rendház egy részére.” (Itt következik a helyiségek leírása.) „A sok szoba foglalkoztatja a ház nagyságával törődő embereket, nem tudják, hogy ezek mennyire le vannak foglalva lakásul a rendtagok részéről. Jelenleg u. i. még fennáll az a rendelkezés, hogy minden egyedül álló felnőttet megillet egy »egyszobás« lakás. Minden nőtlen világít is, nemcsak a szerzetes tanárokat.”⁶⁴

Az államosítás 1950. február 20-án következett be. A tartományfőnökség levéltárában, a tatai iratok között megtalálható a jegyzőkönyv,⁶⁵ a házi krónikából azonban jobban rekonstruálható, hogy mi is történt valójában.

„Február 20-án a gimnáziumi épületben működő általános iskola igazgatói irodájában folyt le az államosító kettősbizottságnak bejelentett értekezlete. A rendház részéről Tell Sándor házfőnök és Selmeczi Kovács József házi másodházfőnök vett részt, és képviselte a rendház érdekeit, mert mindjárt kiderült, hogy nem a már államosított gimnázium és internátus állami tulajdonba vételéről van szó, hanem további államosításról, és ez az államosítás a rendház épületét érinti, mégpedig súlyosan. Az is látható volt, hogy a kettősbizottság előre megállapított tervvel jött, és hogy e terv megállapítására Tatáról kellett javaslatokat kapnia. [...] Tevékenyen közreműködött [...] Gyarmati Ernő testnevelési tanár, az állami kollégium igazgatója. A bizottság tárgyalása délelőtt és délután óraszámra tartott, és mint látható volt, a rendház ügye volt rá nézve a legfontosabb, mert egyéb államosított ingatlanok állami tulajdonvételével gyorsan és simán végzett. [...] A rendház épületének telekkönyvi tulajdonosa a rend, és a telek használata is iure perpetuo [örökjogon] rá van telekkönyvezve. Ez a körülmény lényegesen befolyt az államosítás mértékének megállapítására. Gyanítani lehet, hogy az eredeti terv az egész épületet szándékba vette. A tárgyalást délelőtt és délután is helyszíni szemle szakította meg. Ha a rendház képvisletében megjelent házfőnök és házi másodfőnök szívós, és ha kellett, erélyes érvelése következtében a bizottság fennakadt, tanácskozássra vonult vissza a munkájában résztvevő titkárral, gimn. és kollégiumi igazgatóval. A hosszas tárgyalás alapján kialakult első államosítási terv kb. a rendház felére terjedt ki. [...] Amikor képviselőink szóba

⁶³ MPRKL, Tatai rendház levéltára (rendezetlen), A tatai kegyesrendi társház története 1898–1950 [N 792/2]. A továbbiakban: HDT, II.

⁶⁴ HDT, II, pp. 510–511.

⁶⁵ Tart. lev., 1950/Tata/179, Államosítási jegyzőkönyv, Tata, 1950. febr. 20.

hozták, hogy a rendház teljesen WC nélkül marad, helyszíni szemlével győződött meg a bizottság e tény valóságáról. A szemlét újabb hosszú tanácskozás követte és ennek alapján jött létre a második államosítási terv, amely jegyzőkönyvbe került mint a bizottság döntése (a vezető szerint javaslata). E szerint az államosított ingatlan a következő: A gazdasági udvar épületeivel együtt. A gazdasági udvarra néző front földszinti része [...]. A gazdasági udvarra néző front emeleti része [...] és a tóra néző front emeleti része [...]. A rendház és kollégium által körülzárt udvar (kvadrum). Az udvaron át szolgálmi utat kap a rendház a kúthoz. Az ebédlő melletti üvegajtó (clausura), helyére kőfal kerül. [...] Képviselőink nem írták alá a jegyzőkönyvet, óvást és fellebbezést jelentettek be. Este a rendtagok megbeszélték egymás között, képviselőink beszámolója alapján, az államosítás eseményeit, a benyújtandó fellebbezés érveit és a rendfőnökségnek teendő jelentést. Selmeczi Kovács József másodfőnök 21-én reggel Budapestre ment jelentéstétel végett. Este beszámolt útjáról és tárgyalásáról. A rendfőnökök aznap éppen közös értekezletet tartottak. Ebből kifolyólag bizottság azonnali összehívását kérték a kalocsai érsektől oly célból, hogy ez a bizottság állandóan érintkezésben lehessen a minisztériummal a helyi túlkapások orvoslása ügyében. A rendház államosítása ügyében a rendfőnökség fogja benyújtani a fellebbezést egyfelől a főigazgatóság útján, másfelől közvetlenül is a minisztériumhoz.⁶⁶

A tatai rendházat tehát nagyon súlyosan érintette az újabb államosítás, amelyhez valószínűleg helyben született meg a terv. Először az egész épületet el akarták venni. Gyarmati Ernő azzal indokolta ezt, hogy a telek tulajdonosa a disszidált és így minden javaitól megfosztott gróf Eszterházy Miklós. Ezután mutattak rá a rend képviselői, hogy a telek hasznélvezője *iure perpetuo* [örökjogon] a piarista rendház.⁶⁷ Az államosításra az is okot adhatott, hogy a ház helyiségei valóban nemcsak lakószobákként működtek, hanem itt kaptak helyet az egyházközség termei, illetve lelki-gyakorlatos helyiségek is. A házfőnök és helyettese nagy harcot folytattak az ingatlanért. (Sajnos nincs adatunk arról, hogy a többi rendházban milyen körülmények között folyt le az államosítás.)

Sík Sándor ebben az esetben is fellebbezett a vallás- és közoktatásügy miniszterhez.⁶⁸ Eszerint

„A jegyzőkönyv szerint igénybe veszik a kollégiummal párhuzamos épületrész emeleti helyiségeit a WC-ig (összesen 5 szoba). E szerint a rendházban élő 14 rendtag számára mindössze 9 szoba maradna. Ezekben a szobákban mindig rendtagok laktak, az internátushoz nem volt közük.”

A dokumentum visszakérte ezt az öt szobát. További sérelemként említette, hogy elvették a rendház konyháját és az éléstárat, pedig a kollégiumnak nem volt szüksége rájuk. Ezeket is visszaigényelte a fellebbezés. Sérelmezte a rendház állatállományának állami tulajdonba vételét, pedig e nélkül nehezen volt művelhető a kert. A rend igényeitől függetlenül tiltakozott az ellen, hogy elvették az egyházmegyei

⁶⁶ HDT, II, pp., 514–516.

⁶⁷ Tart. lev., 1950/Tata/397, a tavaszi házgyűlés jegyzőkönyve, Tata, 1950. máj. 12.

⁶⁸ Tart. lev., 1950/180, Sík Sándor fellebbezése Ortutay Gyulához, Budapest, 1950. febr. 24. Vö. HDT, II, pp. 520–521, szó szerint idézi a teljes iratot.

lelkigyakorlatos termeket, a piarista lelkészeti termet, valamint a tatai plébánia és egyházközség tanácstermét, minthogy ez beleütközik a vallásszabadság elvébe.

A fellebbezésre nem érkezett válasz, mert erről olvashatnánk a házi krónikában. Ugyanilyen okból valószínű, hogy végül nem került sor az elvételre, mert a rendház tagjait internálták.

Mernye

Az 1950-es év februárja érdekes eseménnyel szolgált a mernyei gazdaság számára: visszakapta a korábban kisajátított repülőteret.⁶⁹ Az iratokból kideríthetetlen, hogy milyen jogcímen történt az intézkedés. Ez volt az utolsó reményteljes fordulat a birtok történetében. Sótónyi István házfőnök levelei, amelyeket 1950 tavaszán Sík Sándorhoz intézett, megrendítő külső és belső küzdelmekről szólnak. Ezek alapján rekonstruálható, hogy milyen harcot vívott a rendért és a birtokért. Február 12-én a birtok még a rend tulajdonát képezte, az állam szándéka azonban egyértelmű volt. „A birtokot sem kínáltam fel. Egyelőre a kulák minősítés ellen küzdök.” – írta Sótónyi.⁷⁰ Két hónappal később viszont elküldte azt a jelentését,⁷¹ amelyben a birtok följánlásáról tudósítja a provinciálist. A levél az államosítások történetének megrendítő dokumentuma.

„Tisztelettel jelentem, hogy a szándékosan támasztott nehézségek és kellemetlenségek nyomásának hatására a birtokot f. hó 5-én az Állam céljaira felajánlottam azonnali átvételre. Választ még nem kaptam. Sok kísérlet és belső küzdelem után határoztam így. A helyzet anyagilag tarthatatlanná vált, idegeim pedig felmondták a szolgálatot.”

Ezelőtt hét nappal, április 5-én adta át a birtokot.⁷² A földet ellenszolgáltatás nélkül, a felszerelést vételre följánlotta. Kérte, hogy az állam azonnal vegye át az adományt. Tíz nappal később a Somogyvármegyei Földhivatal Ingatlanforgalmi Bizottsága nem átalotta figyelmeztetni⁷³ Sótónyit, hogy a „felajánlott vagyontárgya-

⁶⁹ Tart. lev., 1950/Mernye/145, Sótónyi István Sík Sándornak, Mernye, 1950. febr. 9. Ld. kötetünkben: Iratok, n° 6. – A taszári régi repülőteret 1929-ben nyitották meg a vasúttalomással szembeni legelőn. A második világháborúban megsérült létesítmények helyett 1949/1950-ben a magyar hadsereg a falu határának egy másik részén új, betonozott leszállópályát építtetett, amely 1995 és 2004 között a Boszniát megszálló amerikai hadsereg légitámaszpontja is volt. Minden bizonnyal az új repülőtér elkészülte volt az oka, hogy a régi füves pálya egy rövid időre ismét a rend tulajdonába került. Vö. CZÖVEK László, *A taszári repülőtér története*, I–II, in Haditechnika 29(1995):1, 52–53; 2, 44–46.

⁷⁰ Tart. lev., 1950/Mernye/227, Sótónyi István Sík Sándornak, Mernye, 1950. febr. 12.

⁷¹ Tart. lev., 1950/Mernye/290, Sótónyi István Sík Sándornak, Mernye, 1950. ápr. 12.

⁷² MPRKL, MTÜL, Vegyes ügyek, A mernyei birtok átadási okmányai, Jegyzőkönyv a mernyei birtokfelajánlásról, Mernye, 1950. ápr. 5. [N 77/11]. Részleteit ld. kötetünkben: Iratok, n° 14.

⁷³ MPRKL, MTÜL, Vegyes ügyek, A mernyei birtok átadási okmányai, Somogyvármegyei [Földhivatal] Ingatlanforgalmi Bizottsága Sótónyi Istvánnak, 7408/1950, Mernye, 1950. ápr. 15. [N 77/11].

kat az átvételig, illetőleg a Bizottság döntéséig jó gazda gondosságával Ön tartozik kezelni.” Nyolc hold megmaradt a rend tulajdonában.⁷⁴ Az állam május 6-án vette birtokba a földterületet. Erről a házfőnök Sík Sándorhoz szóló levele⁷⁵ értesít.

„Jelentem, hogy f. hó 6-án minden megelőző értesítés nélkül megjelent 2 állami gazdasági kiküldött és a felajánlott gazdasági földeket valamint a mezei leltárt, élő és holtfelszerelést átvették. A földeken már ők rendezik a munkálatokat, a majort és a felszereléseket kérésemre 15-én veszik birtokba, erre az időre a kihurcolkodással végzek is.”

A birtok fölszámolása újabb fájdalmas feladatokat jelentett Sótonyi Istvánnak. Május 26-án írt, Nagy Vince mosonmagyaróvári házfőnöknek szóló leveléből⁷⁶ értesülünk a részletekről.

„Megint hurcolkodni kellett. Ismered ennek idegölő részleteit. Az állatok értékesítése most folyik. Legpocsékabb a ló, utána a disznó, a marháktól gyorsan és aránylag jó áron szabadultam. A földeket, épületeket ingyen, felszerelést 3 lóval részlet fizetésre (melyből állítólag nem lesz semmi) adtuk át. A vetések munkáit és vetőmag értékét fizetik, de még eddig ezt sem kaptuk meg. De ezt is úgy kell adni, ahogyan diktálják. (pl. évelőkért, friss trágyázásért nem adnak semmit!) Még szerencsém volt, hogy cca 4 holdnyi lucerna egyszeri kaszálását az átadásból kikapcsoltam. A felvételnél természetesen nem árulták el módszerüket. A becslést pedig húzták egyik hétről a másikra, végre e héten a nyakukra mentem. Itt tarták elem az értékelés részleteit. Visszakozni már nem lehetett, mert az átadási jegyzőkönyv már 3 hete készült és a fórumokat járja. Nem voltak élvezetes napok ezek sem.”

A Sík Sándornak június 4-én küldött levél⁷⁷ már a felszámolás végső stádiumában született. Eszerint az átadás nagyjából befejeződött. Az állam nem mindent vett át, számítva arra, hogy a rend amúgy sem tudja értékesíteni például a szalmát vagy a trágyát. Az állam megtartotta az alkalmazottak egy részét. Az adóügyeket a házfőnök rendezte. Az írást az ő kérése zárja.

„Főúsztelendő Rendfőnök Úr! Mernyére jövetelem óta (1933.) rendes szabadságon nem voltam. Idegzetemnek pihenésre lenne szüksége. Tisztelettel kérek f. évi okt. végéig szabadságot. Kívánatos lenne a teljes kikapcsolódás a mernyei életből és környezetből. [...] A szabadságot Balatonfenyvesen tölteném szüleim szőlőjében, szeretném minél előbb megkezdeni, nehogy a hatóság elfoglalja az épületet.”

A kérést komolyan gondolta, és hosszan szervezte a helyettesítését is. Sík Sándor készségesen megadta az engedélyt, csak annyit kért, hogy maradjon még egy kis

---

⁷⁴ MPRKL, MTÚL, Vegyes ügyek, A mernyei birtok átadási okmányai, Sótonyi István az Állami Adóhivatalnak, ad 9/1950, másolat, Mernye, 1950. máj. 26. [N 77/11]. Ld. kötetünkben: Iratok, n° 19.

⁷⁵ Tart. lev., 1950/Mernye/391, Sótonyi István Sík Sándornak, Mernye, 1950. máj. 12.

⁷⁶ Tart. lev., 1950/iktatatlan, Sótonyi István Nagy Vincének, Mernye, 1950. május 26.

⁷⁷ Tart. lev., 1950/Mernye/446, Sótonyi István Sík Sándornak, Mernye, 1950. jún. 4. Ld. kötetünkben: Iratok, n° 20.

ideig Mernyén, ameddig a válságos időszak elmúlik. Így Sótónyi István intézte őszel a rendház fölszámolását, valamint egyes bútorok Kecskemétre szállítását is.

Veszprém

A veszprémi rendházat május 4-én érte el az államosítás. Amint a jegyzőkönyv⁷⁸ megállapítja, 1948-ban jogilag és válaszfalal kettéosztották a gimnáziumot (állami) gimnáziumi és rendházi részre. Az előbbi területen maradt néhány helyiség az egyház tulajdonában, ezekért az állam bért fizetett, illetve örökös használati jogot kapott rájuk. Ezeket ez alkalommal államosította a bizottság. A rendház épületének egyes részeit is elvették (lásd alább a fellebbezést), cserébe a rendház visszakapott néhány helyiséget a gimnáziumból. Az állami tulajdonba vett területen található ingóságokat nem államosították. A templomot meghagyták az egyház tulajdonában.

A rendfőnök benyújtotta fellebbezését,⁷⁹ amelyből kiderül, hogy itt is az ideiglenesen kollégiumnak használt helyiségeket vették jogtalanul állami tulajdonba.

„A 2700/1949.Eln.sz. rendelet alapján kiküldött kéttagú államosítási bizottságnak Veszprém-ben 1950. évi május hó 4-én hozott határozatai ellen nyílt időben fellebbezéssel élek. [...] A bizottság a Rendnek cserét ajánlott.” Majd úgy „határozott, hogy a döntést a fellebbezési határidőn belül beterjesztendő nyilatkozatomtól teszi függővé. A cserét tudomásul veszem és a szükséges nyilatkozatot megtettem. Minthogy azonban a bizottság nyilatkozatáról hivatalosan tudomást venni vonakodott, jogorvoslásért a Miniszter Úrhoz fordulok.

A bizottság döntése jogszabályt sért, mert olyan helyiségeket is állami tulajdonba vesz, amelyek sohasem szolgáltak iskolai vagy tanulóotthoni célokat, hanem szerzetesi cellák voltak. [...] A bizottság állami tulajdonba vette a kegyesrendi házfőnök lakoszobáját [...], azzal a megokolással, hogy az igazgatói irodahelyiség volt. [...] A bizottság állami tulajdonba vett olyan helyiségeket és folyosórészeket, amelyek 1947/48 tanév során tanulóotthon elhelyezésére szolgáltak. [...] tanulóotthon a veszprémi gimnáziumban csak 1946/47, 1947/48. tanévekben, és csak a szociális viszonyokat és az akkori nehéz közlekedést tekintetbe véve volt.”

A fellebbezésnek ezúttal sem adtak helyet. Ezt bizonyítja a minisztérium véghatározata,⁸⁰ amely jóváhagyta a cserét. Sárközy István gimnáziumi igazgató július 6-án vette át az ingatlanrészeket.⁸¹ Ezután már csak a rendház teljes fölszámolása volt hátra.

---

⁷⁸ MPRKL, Veszprémi rendház levéltára, Házfőnöki levelezés, 1950/30, Az államosítási bizottság határozata, Veszprém, 1950. máj. 4.

⁷⁹ Tart. lev., 1950/365, Sík Sándor Darvas Józsefnek, Budapest, 1950. máj. 9.

⁸⁰ Tart. lev., 1950/494, Darvas József miniszter véghatározata a veszprémi államosításról, Budapest, 1950. jún. 26.

⁸¹ MPRKL, Veszprémi rendház levéltára, Házfőnöki levelezés, 1950/30, Sárközy István gimnáziumi igazgató elismervénye, Veszprém, 1950. júl. 6.

Kecskemét

1948-ban megállapodást kötött a rend és az állam, amelynek értelmében Kecskeméten a kollégiumnak helyet adó rendházi épület helyett az akkor rendháznak használt kollégium került állami tulajdonba. Így a rendház, amelyben akkor is lakott néhány szerzetes, visszakaphatta régi funkcióját. Mivel ez az épület kisebb volt az államosítottnál, a másik épület nyolc helyisége is rendi tulajdonban maradt. Ezeket azonban az 1950. február 2-án történt megállapodás értelmében átadták az államnak.

A kéttagú bizottság ennek ellenére május 8-án bejelentette igényét az összes helyiségre, amelyek valaha internátus célját is szolgálták. Így a rendház területe tovább zsugorodott volna. Sík Sándor fellebbezésében⁸² részletesen indokolja ellenvételeit:

„Ez az utóbbi birtokbavétel sérelmes, mert 1) a tisztán rendház céljait szolgáló épületet teljes egészében átengedtük a fiúinternátus céljaira a csere alkalmával. Sérelmes 2) azért, mert az így meghagyott emeleti részben 10 személy számára sem vízvezeték, sem WC, sem szennyvízcsatorna nem áll rendelkezésre s ennek következtében tűz esetén az emeleti épületrész, a padlás, a templomkórus számára a védekezés lehetetlen. Súlyosan esik latba a WC hiánya, mert betegség vagy rosszulletés esetében különösen az idős rendtársak részére a földszinten levő hasonló egyetlen helyiség megközelítése szinte lehetetlen.”

A minisztérium véghatározatában elutasította a fellebbezést, és jóváhagyta az államosítást.⁸³ A helyzetet aztán a kecskeméti iskola szeptemberi újraindulása változtatta meg.

Nagykanizsa

Nagykanizsán az állam már 1949 júniusában megpróbálta kilakoltatni a rendházat, és egy csereépületet ajánlott. Az épület addigi tulajdonosa azonban kérte az államtól, hogy megtarthassa ingatlanát. Ez csak az utolsó pillanatban derült ki, amikor a rendház már mindent előkészített a költözködéssre.⁸⁴

A viszonylagos nyugalom nem tartott sokáig. A nagykanizsai házi krónika híven követi az eseményeket, bár szűkszavúbb a tatinál. Kiderül, hogy itt a hatóság majdnem a teljes épületre bejelentette az igényét.

„1950 májusában értesítést kaptunk, hogy újabb kéttagú államosítási bizottság fog megjelenni a kétévi elkülönítés felülvizsgálatára. Ettől kezdve állandóan jártak helyi és megyeszékhelyi, valamint miniszteri bizottságok más-más céllal és igényekkel.” Végül a bizottság valóban ki-

⁸² Tart. lev., 1950/386, Sík Sándor Darvas Józsefnek, Budapest, 1950. máj. 12. Hosszabb részletét ld. kötetünkben: Iratok, n° 17.

⁸³ Tart. lev., 1950/480, Vallás- és Közoktatásügyi Minisztérium véghatározata Sík Sándornak, Budapest, 1950. jún. 12.

⁸⁴ HDNk, II, p. 226–227.

szállt, és mindent államosított, kivéve a templomot és közvetlen környezetét. „Ezt a javaslatot a mi ellenjavaslatunk [...] elvetésével a VKM is jóváhagyta 1950. júl. 10-én.”

Az államosítás május 20-án zajlott le. A rend képviselőjében Szűcs Imre házfőnök és Szűcs János tartományfőnöki asszisztens volt jelen. A jegyzőkönyvet⁸⁵ azonban nem írták alá, mivel abban nem szerepeltek az ő észrevételeik. A rendház tagjai beadvánnyal⁸⁶ fordultak a vallás- és közoktatásügyi miniszterhez, amelyben kérték, hogy legalább a rendház számára biztosítsanak helyet egykori épületében. Sík Sándor közbenjárását is kérték.⁸⁷ A rendfőnök tájékoztatta a vallás- és közoktatásügyi minisztert arról,⁸⁸ hogy ilyen feltételek mellett nem lehet ellátni a plébániát, és lehetetlenné válik a szerzetesi élet, hiszen a rendházat is államosították. A házi krónika megemlíti, hogy a Vallás- és Közoktatásügyi Minisztérium július 10-én jóváhagyta az államosítást, elvetve a rend fellebbezését. Ebben az esetben is érvényesült tehát a megszokott forgatókönyv. A konkrét intézkedésekre azonban a rendház tagjainak elhurcolása miatt már nem került sor.

Összegzés

Az államosításnak ez a hulláma tehát több szakaszban zajlott le. 1949 júniusában került sor az első nagykanizsai kísérletre, majd a budapesti újabb kiszállásra. Az ősz folyamán és decemberben zajlott a váci épület birtokba vétele. Újra megjelent a bizottság a sátoraljaújhelyi rendházban, de nem változtatott az addigi helyzeten.

1950 februárjában került sor Mosonmagyaróvárra, Szegedre, majd Tatára. Ekkor vették el a budapesti Költő utcai ingatlant, a diákszövetség balatonszárszói telkét és a mádi szőlőt; a bizottság újra jegyzőkönyvet vett föl a budapesti épületben. Májusban következett Veszprém, Kecskemét, majd Nagykanizsa (másodsor).

Két rendházban, Mernyén és Debrecenben nem volt államosítás. Az előbbi helyen azonban elérték, hogy a rend maga ajánlja föl birtokát az állam számára.

Feltűnő, hogy a februári és a májusi intézkedések mennyire közel esnek egymáshoz. Fölmerül az a kérdés is, hogy miért szüneteltek az eljárások márciusban és áprilisban? A pontos okok kiderítése sok kutatást igényelne, ide kívánczik azonban két adalék. A tatai államosítás tárgyalásakor volt szó róla, hogy a magyarországi szerzetesprovinciálisok február 21-én közös levelet írtak Grósz Józsefnek,⁸⁹ amelyben kérték, hogy a püspöki kar azonnal nyújtsa be tervezett, a szerzetesrendek sérelmeiről szóló memorandumát a kormányhoz.

---

⁸⁵ Tart. lev., 1950/Nagykanizsa/412, Államosítási jegyzőkönyv, Nagykanizsa, 1950. máj. 20. Ld. kötetünkben: Iratok, n° 18.

⁸⁶ Tart. lev., 1950/Nagykanizsa/413, tervezet, Szűcs Imre Darvas Józsefnek, Nagykanizsa, 1950. máj. 22.

⁸⁷ Tart. lev., 1950/Nagykanizsa/417, Szűcs Imre Sík Sándornak, Nagykanizsa, 1950. máj. 24.

⁸⁸ Tart. lev., 1950/407, Sík Sándor Darvas Józsefnek, Budapest, 1950. máj. 22.

⁸⁹ Tart. lev., 1950/174, szerzetes-elöljárók levele Grósz Józsefnek, Budapest, 1950. febr. 21.

„A tanítórendek provinciálisainak mai értekezlete nagy örömmel vette tudomásul Sárközy Pál [pannonhalmi] apátúr útján, hogy a Nagyméltóságú Püspöki Kar memorandummal készül az Elnöki Tanács Elnökéhez fordulni abban az ügyben, amelynél fájóbb számunkra nincs: a férfi és méginkább a női szerzetesrendeket és az iskolai hitoktatást ért égető sérelmek tárgyában. [...] Tisztelettel javasoljuk a memorandumnak *lehetőleg azonnal* való benyújtását, a sérelmek közül csak néhány legkirívóbbra hivatkozva és a részletes listát későbbre (természetesen minél hamarábbra) hagyva; a komoly orvoslás úgy sem képzelhető másként, mint hogy a sérelmek megvizsgálására egy állandó bizottság állíttassék fel.” Ez „már magában is nagyobb óvatosságra fogja inteni a felelőtlen vidéki hatalmasságokat. [...]

pannonhalmi régensapát, zirci apát, csornai prépost, jászóvári préposti vikárius, szenterferencdi provinciális, jézustársasági provinciális, piarista provinciális, szalézi provinciális.”

A dokumentum meg is született, amint azt a szerzetes-elöljárók áprilisi levele említi.⁹⁰ Az államosítások két hónapig valóban szüneteltek. Összefügghet a folyamatok májusi felújulásával, hogy Darvas József kultuszminiszter április 15-én mintegy ezer szerzetes átköltöztetését javasolta annak érdekében, hogy az 1950/51. tanévben a volt egyházi kollégiumokban lakó munkás- és szegényparaszt származású tanulókat ne mótelyezhessék tovább a velük továbbra is egy fedél alatt lakó klerikális reakció képviselői.⁹¹ Ez a piaristákat, mint volt iskolafenntartó rendet kiemelten érinthette.

Az államosítás általában nagy épületrészekről fosztotta meg a rendet, és ezzel nagy problémát okozott a rendházaknak (Vác, Mosonmagyaróvár, Tata, Kecskemét, Nagykanizsa). Budapesten és Veszprémben „csak” egy-két helyiséget foglaltak le. Szegeden új épületbe költöztették a rendházat.

A tartományfőnökök minden esetben megpróbálkozott a helyzet megváltoztatásával, és megírta fellebbezését a vallás- és közoktatásügyi miniszterhez: Ortutay Gyulához, később Darvas Józsefhez. A minisztérium csaknem valamennyi fellebbezést elutasította, és általában egy véghatározattal zárta le a folyamatot.

Az államosítások gyakorlati foganatosítására nem minden esetben került sor, mert a nyár eleji események miatt előbb kiürültek a rendházak. Szeptembertől Budapest és Kecskemét kivételével minden piarista rendház és azok minden birtoka az állam tulajdonába ment át.

⁹⁰ Tart. lev., 1950/iktatatlan, szerzetes-elöljárók Rákosi Mátyáshoz, Budapest, 1950. ápr. 8. Ld. kötetünkben: Iratok, n° 15.

⁹¹ BALOGH Margit, *Szabaddalában fogolyként avagy kommunizmus és egyházi ellenállás Magyarországon*, in *Vigilia* 65(2000), 402–416: 408.

A RENDTAGOKAT ÉRT ATROCITÁSOK 1950 TAVASZÁN

Az egyes rendtagokat ért legnagyobb támadások már 1948/1949-ben lezajlottak. 1949 decemberében fejeződött be Debrecenben Sörlei Zsigmond és társai pere. Többen börtönben voltak (Lénárd Ödön, Weiner Ferenc stb.).⁹² 1950. február 8-án Sík Sándor provinciális kérvényt nyújtott be az igazságügyminisztériumhoz, hogy meglátogathassa őket:⁹³

„Alulírott, mint a Kegyesitanítórend magyar rendtartományának főnöke, tisztelettel kérem, hogy a Gyűjtőfogházban letartóztatásban lévő rendtagjainkat, név szerint Lénárd Ödönt, Korcsiak Edét, dr. Weiner Ferencet és Rónai Jenőt rendkívüli engedéllyel meglátogathassam.”

A hatalom azonban még ezt sem engedélyezte: „Értesítem, hogy az igazságügyminisztérium kérelmét nem találta teljesíthetőnek.”⁹⁴

1950-ben nem következett be újabb letartóztatás, kivéve Kender Józsefet (lásd alább), akit azonban néhány hét múlva elengedtek.

Sík Sándor még ebben a szorult helyzetben is komoly lépéseket tett arra, hogy lelkileg megerősítse a rendtagokat. Ezeket sajnos nem sokkal később elsöpörték az újabb megpróbáltatások. A rendfőnök kezdeményezéseiről Tomek Vincének írt levele⁹⁵ tudósít.

„Tavasszal megkezdtem a paterna visitatiokat Sátoraljaújhellyel, egy féléven belül valamennyi házat meg akarok így látogatni. Ezzel kapcsolatban meg szeretném próbálni mindenütt (mint egyes egyházmegyékben) a havi rekollektációs napot, aminek kikezdése megvolt már az idén Szegeden és most ajánlatomra (nem parancs!) az újhelyiek is örömmel fogadták. Így gondolom egyenként behozni a házakban. A kívül levők szempontjából ez fontosabb most, mint bármikor. Úgy képelem, hogy a nap egyik fele a lelkieké, a másik fél a gyakorlati, házi (és rendi) ügyeké lenne.”

A hittanárokat ért atrocitások

A rendtagok közül főként az állami iskolában tanító hittanárok voltak kitéve támadásoknak. Az iratok tanúsága szerint Mosonmagyaróvárott és Nagykanizsán mérgesedett el igazán a helyzet. (Benkő Andor szerint⁹⁶ például Veszprémben nem került sor ilyen atrocitásokra.)⁹⁷

⁹² Ezekről DRASKOVITS Imre ír részletesebben (i. m., 73–83.)

⁹³ Tart. lev., 1950/135, Sík Sándor Ries Istvánnak, Budapest, 1950. febr. 8.

⁹⁴ Tart. lev., 1950/184, Tóth Gyula őrnagy-intézetvezető válasza El 83/1950 szám alatt Sík Sándornak, Budapest, 1950. febr. 20.

⁹⁵ Tart. lev., 1950/iktatatlan, Sík Sándor Tomek Vincének, Budapest, 1950. ápr. 5.

⁹⁶ Benkő Andor szóbeli közlései (2004. márc. 9.). A továbbiakban: Benkő A.

⁹⁷ Ott Medvigy Mihály volt az állami iskola hittanára. Meg is mondta a diákoknak: „Gyermekeim, engem az ateista állam nevezett ki, hogy titeket hittanra tanítsalak!” (Benkő A.)

Mosonmagyaróvárott Lengyel József tanította a hittant. 1948 decemberében helyezték oda Szegedről, és 1949-ben indult ellene a kampány. A mosonmagyaróvári rendtagok már azelőtt is sok viszontagságon mentek keresztül, mivel 1948-ban egymást érték a piaristák elleni támadások; a légkör eleve feszült lehetett.⁹⁸

A házfőnök, Nagy Vince 1949. novemberi levelében⁹⁹ ír Sík Sándornak Lengyel József ügyéről. Eszerint Lengyel június elején egy hittanórán felolvasott az *Új Émber*ből egy cikket, amely elítélte a materialista tanokat és nem tartozott közvetlenül az anyaghoz. A népi kollégium három tanítóból álló vezetősége a Szakszervezet nevében megkereste Lengyel Józsefet a rendházban. Felelősségre vonták, hogy zavarja a haladó szellemű népi kollégisták gondolkodását, és támadja az MDP világnézetét. Lengyel azzal utasította vissza a vádak, hogy ő fölhasználhatja, amit a kormány enged kinyomtatni. A kommunisták el akarták távolítani őt az iskolából, esetleg Mosonmagyaróvárról is.

Ugyanez a levél számol be a következő összecsapásról: eszerint Lengyel József október végén megpofozott két rendetlenkedő népi kollégistát, nagyjából ugyanekkor pedig használt nadrágot adott ajándékba egy szegény gyereknek. (A vádak szerint ez megvesztegetés volt, amely arra irányult, hogy a diák térjen vissza a „klerikális táborba”). A kommunisták ekkor már a házfőnököt is megkeresték. Azóta Nagy Vince szerint Lengyel József óvatosabb volt, és ő sem javasolta az elhelyezését.

Lengyel József Szoboszlay Andrással (rendtársával) üzent a rendkormányának. Szoboszlay így számol be erről:¹⁰⁰

Lengyel „nem nagyon bírja idegekkel a dolgot. A fenti eset miatt is komolyabb szívdzavarokkal tarkított álmatlan éjszakái voltak. (Relata refero!) [...] Kérése ill. kérdései a következők: Lehet-e szó arról, hogy őt hamarosan leváltassa a rendfőnök úr erről a hittanári állásról? (Azt mondja, ha komolyabbá válik a helyzet, úgysis szó nélkül meglép, elfogatni nem hagyja magát.) Legjobb megoldásnak (»a maga részéről« – [a levélíró egyéni megjegyzése!]¹⁰¹) azt tartaná, ha hazamehetne – legalább pihenésképpen – a falujába káplánkodni. – Így az ottani hittanári állás sem veszne el, mert ha nem elmozdítás folytán kerül el onnan, az utódja minden további nélkül lehet rendtag.”

A probléma azonban megoldódni látszott. A házfőnök a gimnázium igazgatójától értesült, hogy a győri főigazgatóság nem találta súlyosnak Lengyel József vétkeit, meg is szüntették az ellene folyó eljárást, viszont az igazgató javasolta, hogy helyezték át.¹⁰² Nagy Vince a püspökkel is beszélt, később azonban az igazgató azt aján-

⁹⁸ DRASKOVITS I., *i. m.*, 49–56.

⁹⁹ Tart. lev., 1949/Mosonmagyaróvár/1117, Nagy Vince Sík Sándornak, Mosonmagyaróvár, 1949. nov. 16.

¹⁰⁰ Tart. lev., 1949/iktatatlan, Szoboszlay András üzenete Darvasy Mihályhoz, dátum nélkül. A konzisztórium i jegyzőkönyvben szerepel, hogy Lengyel József kérte elhelyezését, ezt november 7-én tárgyalták: MPRKL, MTÚL, Konzisztórium i jegyzőkönyvek, 1949. nov. 7.

¹⁰¹ A szögletes zárójel és a közte lévő szöveg is a levélírótól származik.

¹⁰² Tart. lev., 1950/Mosonmagyaróvár/271, Nagy Vince Sík Sándornak, Mosonmagyaróvár, 1950. márc. 31. I.d. kötetünkben: Iratok, n° 13.

lotta, hogy ejtsék el az ügyet, hiszen amúgy is közel volt az év vége. Május 24-én azonban mégis fölfüggesztették Lengyel Józsefet az állásából,¹⁰³ a házfőnök pedig kérte az elhelyezését. Sajnos nem sikerült kideríteni ennek okát. A mutáció mindenestre már nem következett be, Lengyel Józsefet is a rendház tagjaival együtt internálták júniusban.

Nagykanizsán hasonló támadások érték a hittant tanító házfőnököt, Szűcs Imrét, aki a fiú- és a lánygimnáziumban is működött. Sík Sándornak írt leveleiből rekonstruálhatók a történések. 1950. január végén nyugdíjazását javasolja.¹⁰⁴

„Szűcs asszisztens úr értesítéséből hallok, hogy nyugdíjazásom rövidesen megtörténik. Mint előszóval, írásban is kifejeztem, erre indokaim a következők voltak: Múlt évi betegszabadságomat nem lehetett tovább meghosszabbítani. Konklúzió ez volt: vagy szolgálat, vagy végelbánás kérése. Akkor ez utóbbi látszott kívánatosabbnak, Juhász esete óta szolgálat vállalásánál az ő sorsa látszott fenyegetőnek. [...] Múltkor veszélyben volt hittanárságom s akkor írtam sürgető sorokat abban a hiszemben, ha már nyugdíjas leszek, legfeljebb eltűnnek a tanítástól, de nem indíthatnak fegyelmit, ami ténylegesnél a teljes fizetéselvonással járhatna.”

A levélben Juhász Miklóst említi, aki 1947–48-ban volt hittanár Nagykanizsán. Később a veszprémi rendházba került, és a szeminárium prefektusa lett, 1950-ben pedig a Kalazantinum dogmatikatanára volt. 1952-ben börtönbüntetésre ítélték, mint a Bulányi-per másodrendű vádlottját.¹⁰⁵

Március 22-én beigazolódtak Szűcs Imre félelmei. Sok próbálkozás után végül találtak indokot ahhoz, hogy fölmondjanak neki. Érdeemes hosszabban idézni a leveléből,¹⁰⁶ mert jól rávilágít az akkori állapotokra.

„Tisztelettel jelentem, hogy nekem is felmondtak a gimnáziumban. Már egy idő óta éreztem, hogy forró a talaj a lábam alatt, minden kicsiségért elővettek s más oldalról is hallottam, hogy most én következem (a leánygimnáziumban és a kereskedelmi iskolában már hetek óta kitétek a hittanárt). Tegnap aztán a »diáklelkigyakorlatnak« felfogott szentévi triduum rendezése miatt (egy jezsuita beszélt, akit Török Jenő szerzett) feljelentett az igazgató és eltiltott az órák megtartásától. Én azonnal megírtam fellebbezésemet és védekezésemet a főigazgatósághoz rajta keresztül. Az előbb, a kertben dolgozgatva meglátott, odakiáltott »barátságosan«: Szervusz! Még ma elmegy a felterjesztésed! – Nem sok reményt fűzök hozzá, bár pár nappal előbb megjött a nyugdíjazáskor beadott kérvényemre, hogy elfogadnak óraadónak.

Mostanában még az a komplikáció is volt, hogy a lánylíceumban kellett volna hittanár. [...] Mi Molnár Pistával együtt el tudtuk volna látni az órákat, de az újabb események után nem sok reményt fűzök ehhez sem. [...] Bár ismerve a diákokkal való gyakori érintkezését, őt vsz. e miatt hamarosan kitennék. Most ez a tendencia. Én plébánosi működésem miatt is erős megfigyelés alatt állok, sőt e téren is gyanús, megbízhatatlan, akit állandóan figyelnek és figyeltetnek, keresve, hol köthetnek belém: kivel érintkeztem, mikor mit csinálok, kik járnak a ház-

¹⁰³ Tart. lev., 1950/Mosonmagyaróvár/421, Nagy Vince Sík Sándornak, Mosonmagyaróvár, 1950. máj. 24.

¹⁰⁴ Tart. lev., 1950/Nagykanizsa/110, Szűcs Imre Sík Sándornak, Nagykanizsa, 1950. jan. 31.

¹⁰⁵ HETÉNYI VARGA Károly, *Szerzetesek a horngkereszt és a vörös csillag árnyékában 2*, Abaliget, 2002, 542.

¹⁰⁶ Tart. lev., 1950/Nagykanizsa/260, Szűcs Imre Sík Sándornak, Nagykanizsa, 1950. márc. 22.

ba, sőt: mit olvasok, ekkor és ekkor mi volt a nagyebédlőben, mi van a templomban stb. Ez már annyira terhes volt, hogy egész komolyan akartam kérni áthelyezésemet, Veszprémből is érdeklődtem, be tudnának-e oda fogadni szükség esetén? Egy-két komoly emberrel beszélgetve akkor az a felfogásom alakult ki, hogy a meghátrálás taktikailag helytelen lenne most, mások meg azzal nyugtattak meg, hogy ez csak terrorizálás akar lenni, hogy ne merjek semmit csinálni. Lehet, hogy az iskolából való küllebbítés megnyugtatólag fog hatni rájuk. Talán az volt a nagyobb baj, hogy aránylag jól megy a hittan, a tanulók járnak órára, nincs lemorzsolódás stb. szépen áldoznak.”

Nyolc nappal később azonban arról értesít, hogy folytathatja a hittantanítást, mivel a főigazgató „rosszallása kifejezése mellett” napirendre tért az ügy felett.¹⁰⁷ (Egyezés a mosonmagyaróvári történettel!)

A nyugalom azonban nem tartott sokáig. A békeívekkel kapcsolatos konfliktust (lásd a következő fejezetet) fölhasználva olyan helyzetbe juttatták Szűcs Imrét, hogy kénytelen volt beadni lemondását a leánygimnáziumban, mivel aláírásgyűjtést kezdeményeztek ellene, ő pedig nem akarta ilyen helyzetbe hozni a tanítványait. Ezzel azonban nem szakadt vége a megpróbáltatásoknak. Szűcs Imre levélfogalmazványa¹⁰⁸ betekintést enged belső küzdelmeibe is.

„A vasárnapi helyi lapban aztán megjelent egy közlemény a fiúgimnáziumtól, hogy a »tanári testület nem hajlandó együtt dolgozni Szűcs Imrével«, aki a nép ellenségévé süllyedt le, és az ellenséges hatalmak szolgálatába szegődött. (Ha megtalálom el is küldöm, magam csak beleztem, de annyira izgatnak az ilyesmit, hogy nincs erőm elolvasni.)

Vasárnap este nálunk volt vacsorán Kovács [Sándor szombathelyi] püspök úr a helyi plébánosokkal. Akkor mutatja Vajay [József] prépost [nagykanizsai plébános], hogy átíratot kapott helyi pedagógus szervtől, mely szerint az alá nem írókat, név szerint, felterjesztették a főigazgatósághoz azzal, hogy ezek nem mehetnek be hittanórákra. Mi ketten is benn voltunk.

Magam részéről a fiúgimnázium igazgatójához is küldtem nyilatkozatot, hogy a tanári testület határozata alapján illendőnek tartom önként visszavonulni a tovább tanítástól, de kikérem ehhez püspöki és rendi előjáróságom hozzájárulását. Addig tartásuk függőben és ne folytassák ügyemet. Jobban szeretnék így »tisztetségben« megválni attól az intézettől, melyhez első tanárságom legszebb emlékei és annyi munka és fáradság fűz. [...] Kértem, hogy addig ne is terjessze fel a főigazgatósághoz előbbi beadványomat. (Mit tetszik ehhez szólni? – Úgyis már a végsőkig van feszítve minden idegszálam, tovább itt nem bírom!! Hozzá még eznap ebéd alatt kilopták szobámból kedves írógépet, mely 12 év alatt annyira szívemhez nőtt és annyira nélkülözhetetlen számomra! Nem is lehet most szerezni!)”

A sátoraljújrhelyi eseményekről Etele Györgytől értesülünk,¹⁰⁹ aki 1950-ben ott volt hittanár, és fontos részleteket tár föl az akkori helyzetről. Eszerint a tanítványival megbeszélték, hogy a templomban vagy magánházaiknál nem találkozhatnak; az egyes csoportok külön-külön jöttek össze. Hétfvégén pedig külön-külön indultak el „kirándulni”, mindegyik másfelől, és a szabadban, előre megbeszélt helyen találkoztak, azután pedig más-más úton tértek haza.

¹⁰⁷ Tart. lev., 1950/Nagykanizsa/270, Szűcs Imre Sík Sándornak, Nagykanizsa, 1950. márc. 30.

¹⁰⁸ Tart. lev., 1950/iktatlan, Szűcs Imre Sík Sándornak, fogalmazvány, dátum nincs.

¹⁰⁹ Lásd kötetünkben a visszaemlékezések között.

Etele György (mint hittanár) ellen a „kommunista ifjak” szervezkedtek. Először egyik pillanatról a másikra abbahagyták a hittant; később a vallásos ünnepeket akarták tönkretenni, pl. bekiabáltak a templomba a liturgia alatt. Etele György azonban élt azzal az eszközzel, amely akkor még használható volt, hogy másnap bement az igazgatóhoz és följelentette őket. A marxista érzelmű diákok zavarták is a hittanórát, illetve igyekeztek visszatartani a társaikat a hittantól.

A szerzetes-elöljárók áprilisban, tudomást szerezve a további támadásokról, egyenesen Rákosi Mátyáshoz fordultak.¹¹⁰ A vallásszabadságra hivatkozva sérelmezték a túlzott államosításokat, a pasztoráció területén való akadályoztatást, valamint a szerzetesi ápolónők elbocsátását. Ezek a jogsértések ugyanis a püspöki kar tiltakozása óta csak fokozódtak. Az elöljárók kérték a miniszterelnök-helyettest, hogy fogadja tíztagú küldöttségüket, és kezdődjenek tárgyalások az atrocitások ügyében. Addig azonban még sok szenvedés várt a magyar szerzetesekre.

A békeívek aláírása

Amint szó volt róla, a püspöki kar nyilatkozatot adott ki április 28-án, amelyben világossá tette, hogy a katolikus egyház tanítása mindig is a békére irányult és elítélte azokat, akik a béke ellen munkálkodnak. A püspöki kar ezzel a békeívek aláírását kívánta megelőzni. Az állam azonban nem elégedett meg a nyilatkozattal, és a papoktól (a szerzetesektől is) kérte az ívek aláírását. Nagykanizsáról és Tatáról tudunk az ezzel kapcsolatos bonyodalmakról, de bizonyára más rendházakban is történtek hasonló események.

Nagykanizsán a legutóbb idézett levél első része tudósít az eseményekről.¹¹¹

„Közben még a leánygimnáziumban is megkezdttük Molnár Istvánnal az órákat. Ott kezdtek pénteken számon kérni, hogy aláírtuk-e a békeívet? »Nem is volt módunkban. Nem adták át.« – »Hát ha megszerezzzük, aláírják?« – »Először tessék megkérdezni, elfogadták-e aláírás helyett küldött tájékoztatásunkat?« (Ez a püspöki kar nyilatkozatát jelentette.) – »S ha nem, akkor küldhetek egy ívet?« – »Tessék.« – Ív helyett azonban délután írás jött, hogy meglepődve értesülnek róla, hogy nem írtuk alá a békeíveket, ezért a hittantanítást szüneteltetik a főigazgatósághoz való felterjesztéssel együtt. Ugyanezt kaptam fél órán belül a fiúgimnáziumtól is. [...] Gyűlések voltak ellenünk a fiú- és leánygimnáziumban. – Az átiratokra megadtam a választ, kérve felterjesztését. Azonban látva, hogy a leányoknál aláírási ívekkel akarják eltávolításunkat követelni, s ez szegény lányoknak nagy lelki konfliktust jelent, mert szerették volna a hittant (bár én nem tartottam ettől vissza, sőt bátorítottam az érdeklődőket, hogy ne csináljanak belőle ilyen nagy kérdést), arra határoztuk magunkat, hogy a leánygimnáziumi hitoktatásunkról »egyházi hatóságunk jóváhagyásától feltételezetten« lemondunk, hogy a további akcióknak elejét vegyük. [...]»

¹¹⁰ Tart. lev., 1950/iktatatlan, szerzetes-elöljárók Rákosi Mátyáshoz, Budapest, 1950. ápr. 8. I.d. kötetünkben: Iratok, n° 15.

¹¹¹ Tart. lev., 1950/iktatatlan, Szűcs Imre Sík Sándornak, fogalmazvány, dátum nincs.

Tehát megrágalmazták a piaristákat, hogy nem írták alá a békeíveket, sőt, ezt az alkalmat használták föl arra, hogy kitegyék őket az iskolai hittantanításból.

Tatán a hatalom még nagyobb botrányt kavart a piaristák ellen. A historia domus tudósít a történekről.¹¹² Eszerint április 29-én jöttek aláírást gyűjteni. A házfőnök éppen szabadságon volt, a másodházfőnök pedig nem volt elérhető. Az aláírásgyűjtők három rendtaggal beszéltek, akik közül az egyik megmutatta nekik a püspöki kar állásfoglalását; ezután távoztak. Az egyik aláírásgyűjtő (Medve Kálmán általános iskolai tanár)

„a párttitkárhoz sietett és jelentette, hogy a piaristák megtagadják az aláírást. Rövid idő múlva, a házi kertben is hallhatóan, jelentette be Tóvárosról, kellő magyarázattal, a hangszóró, hogy a piaristák megtagadták a békeív aláírását, háborút és hullahegyeket akarnak. Ez a dolog nemcsak minket foglalkoztatott, hanem – úgy látszik – magában a pártban is tárgyalták, mert a hallott bejelentés után nem is nagyon hosszú idő múlva megjelent a rendházban Balaskó István helyi párttitkár két kísérővel. [...] Selmeczi Kovács József másodházfőnök erélyesen tette szóvá Medve tanár illojális eljárását. Neki jelentéstétel előtt fel kellett volna keresnie okvetlenül a házfőnök helyettesét, aki a házból való távozása előtt azt az utasítást adta az alkalmazottnak, hogyha aláírásgyűjtők jelentkeznének, ők írják alá, és mondják meg nekik, keressék föl a házfőnök helyettesét, aki a rendház nevében alá fogja írni az ívet. Ezt az üzenetet átadták Medve tanárnak, de ő nem kereste fel a házfőnök helyettesét, hanem jelentést ment tenni.”

Végül úgy tűnt, jobb, ha nem élezik a helyzetet, ezért a piaristák mindannyian aláírták az íveket.

Kender József elrablása

A tatai rendházat nemsokára újabb atrocitás érte: Kender Józsefnek, a tatai plébánia káplánjának az elhurcolása. A házi krónika beszámolójából¹¹³ ezúttal is pontosan rekonstruálható az eset.

„Június 7-én megdöbbentő esemény történt. Este, vacsora előtt, a rendház közelében, az utcán rajtaütéssel elfogták és elvitték Kender József rendtársunkat. Szemtanú állítása szerint egy Tatán lakó, de Tatabányán szolgáló államvédelmi rendőr (Németh Nándor) tartóztatta fel, amint kerékpárral jött haza édesanyjától. Egy másik rendőrrel beerőltette az ott álló rendőrségi autóba (Dd 387. sz.) A rendőrségen ismételtlen érdeklődtünk, de nem tudtuk meg, hogy hol van, vagy hová vitték. Erre nézve különböző hírek keringenek. A házfőnök jelentést tett a rendfőnöknek. Az elfogó rendőrök nem egyenruhában voltak.”

A letartóztatás (hamis) jogcíme, mint később megtudták, közlekedési szabálytalanság volt. Magyar István és Veszprémi Tibor néhány óra múlva lementek érdeklődni a rendőrségre. A rendőrök állításuk szerint nem tudtak semmit az ügyről, de megígérték, hogy kivizsgálják. (Kender akkor a rendőrség fogdájában volt, ezt

¹¹² HDT, II, p. 526.

¹¹³ HDT, II, p. 528. A tatai rendház tagjainak internálásáról szóló emlékiratok is említik az esetet: Ld. kötetünkben Veszprémi Tibor és Magyar István visszaemlékezéseit.

Veszprémiék is megsejtették, mert észrevették az ott falnak támasztott kerékpárját.) Kender Józsefet ezután – mint később kiderült – Tatabányára vitték. Egy pincében helyezték el egy szűk cellába, ahol nappal nem volt szabad leülnie és lefeküdni. Éjjelenként viszont rendszeresen kihallgatták. Terhelő bizonyítékokat kerestek a piaristák ellen, hogy a rendház erőszakos felosztatásához hatásosabb érveik legyenek. Mivel azonban semmit nem tudtak meg tőle, világos zárkába helyezték, megborotválták, majd augusztus 5-én rendőri kísérettel Hatvanba küldték.

„A rendőr csak annyit mondott, hogy Hatvanba mennek: olyasféle emberek közé, mint maga. Jóska arról semmit sem tudott, hogy mi már nem vagyunk Tatán. A főlőgallai állomáson meglátta Böszörményi Bélát,¹¹⁴ volt diákunkat és neki adta a szobája kulcsát azzal, hogy vigye el az édesanyjának, és szobájából minden holmiját vigyék el édesanyjához. Béla valószínű, hogy nem mondta meg, hogy mi történt a házzal, mert nagyon meglepődött Kender úr, amikor engem Hatvanban megpillantott.”¹¹⁵

Kender József az ötvenes években Kecskeméten tanított. A diákok körében elterjedt vélemény szerint betegségei és alvászavarai azzal voltak magyarázhatók, hogy a rendőrség kegyetlenül megverte őt.¹¹⁶ Veszprémi Tibor beszámolója azonban, amely pontosabbnak és hitelesebbnek tűnik, nem említ ilyesfajta kínzást.

Kender Józsefet rendtársai csak az újhatvani kolostorban látták viszont, augusztus 6-án éjszaka érkezett oda. Nagy Vincének, a piarista közösség akkori vezetőjének alá kellett írnia a nyomtatványt: „1 db élő szállítmányt átvettem.”¹¹⁷

PIARISTA PLÉBÁNIÁK: HOMOKKOMÁROM ÉS PALOZNAK

Az iskolák 1948. évi államosításának idején a piarista rendnek Magyarországon nem volt plébániája. Ekkortól azonban több ilyen vezetését is vállalták, részben a megnövekedett szükségletek miatt, részben pedig a rendtagok foglalkoztatása érdekében. 1948 őszén állították föl a kecskeméti, nagykanizsai és sátoraljaújhelyi piarista plébániákat. Az illetékes főpásztorok mindnél a város addigi plébániáinak körzetéből hasították ki a területüket.¹¹⁸ 1949 elején fölmerült egy tatai piarista plébánia ötlete is.¹¹⁹

Emellett két helyen kísérlet történt arra is, hogy a piaristák egy-egy rendházukhoz közeli faluban átvegyék a plébániát: a Nagykanizsa melletti Homokkomárom-

¹¹⁴ A nagyapámról van szó (†2003). B. G.

¹¹⁵ Veszprémi Tibor visszaemlékezése, aug. 6-i bejegyzés. – Történetéről ld. még kötetünkben Biró Imre és Magyar István visszaemlékezéseit.

¹¹⁶ Fórián Szabó Zoltán szóbeli közlése.

¹¹⁷ Veszprémi Tibor visszaemlékezése, aug. 6-i bejegyzés.

¹¹⁸ Lásd a tartományfőnöki iktatókönyv 1948. évi bejegyzéseit. – Szűcs Imre 1950. júl. 16-án azt írta Vácról Szűcs Jánosnak, hogy a nagykanizsai plébániát 1944. november 20-án állították föl (Tart. lev., 1950/iktatatlan). Ez azonban tévedés. A plébánia megindítása és Szűcs Imre házfőnök plébánosi beiktatása 1948. szeptember 19-én volt (Tart. lev., 1948/Nagykanizsa/1203).

¹¹⁹ MPRKL, MTÚL, Konzisztórium i jegyzőkönyvek, 1949. jan. 25.

ban és a Veszprém melletti Paloznakon. Ekkor ugyanis már számítani lehetett arra, hogy a rendtagoknak esetleg menekülniük kell az üldözések elől; ilyen szempontból nagy lehetőségeket hordozott egy közeli plébániaépület. Emellett pedig, anyagi nehézségekre számítva, a plébániák jövedelme is értékesnek tűnt. A későbbiek azonban nem igazolták ezeket a törekvéseket: a plébániák nem szolgáltak menedékhelyül, és anyagilag is ráfizetéssel jártak.

Homokkomárom eredetileg is plébánia volt; egykori tulajdonosai, a ferencesek 1912-ben adták át az egyházmegyének. 1948 szeptemberétől a piaristák helyettesítették a plébánost. Horváth István, aki később a plébánia vezetője lett, 1949. február 1-jén került oda. A nagykanizsai historia domus szerint¹²⁰

„ekkoriban vetődött fel az eszme, hogy Homokkomáromot jó lenne piarista plébániának elkérni az egyházmegyétől. Egykori szerzetes kolostor jellege miatt sok szobája van, ami szükség esetén a lakás nélkül maradó rendtagoknak hajlékot nyújtana, másrészt meg mint búcsújáráshelyet a rendelkezésre álló rendtagokkal mi jobban el tudnánk látni, mint egy magányos világi pap.” Emellett a nagy búcsúk alkalmával addig is piaristák jártak ki rendszeresen kisegíteni. „Az egyházmegyei hatóság kívánságunkat teljesítette s az átadás is megtörtént 1949 nyarán” az egyházmegye „és Horváth István között, aki mint possessióban [birtokban] levő meg is kapta az adminisztrátori megbízást.”

A plébániát hivatalosan 1949. július 7-én adták át a rendnek. A munka azonban nagy nehézségekkel járt. Szűcs Imre házfőnök 1950. április 19-én kelt jelentése¹²¹ jól összefoglalja a problémákat.

„A plébániát jelenlegi adminisztrátor minden bútor, konyha- és házi felszerelés, élelmiszer és tüzelőanyag nélkül vette át. A házi személyzetet eddig az előző plébános családja látta el. A harangozó és a templomtakarító is felmondott. Nem lehetett kapni senkit a házi teendők ellátására. Az első időkből az adminisztrátor házaknál étkezett, a takarítást, harangozást és egyéb házi teendőket maga látta el. [...]

Legfőbb nehézségek: iható vízű kút csak lenn a faluban van. Felhordása kézierővel fölötte terhes, különösen síkos, sáros időben. Kemence nem használható. Kenyérsütést a faluban kell végeztetni. A rózsegyűjtés, favágás, fűrészelés sok időbe és fáradságba kerül. Beszerzési lehetőség nincs. Boltba, piacra a 10 km-re fekvő Kanizsára kell menni, az év nagy részében sár és hó miatt e rövidebb úton csak gyalog lehet közlekedni. A postaút 15–15 km megtevését jelenti. A magas dombon fekvő plébániára feljutás télen, nyáron egyaránt fárasztó, sőt kimerítő. [...]

Eleddig a plébánia anyagi rentabilitását (a személyi kiadások elmaradásán kívül) az évenkénti többszöri népes búcsújárások, zárandoklatok bőségesen biztosították. Ilyen jellegű bevételek (adományok, stipendiumok) a minimumra csökkentek. [...]

Az itt vázolt nehézségek mellett a munka átlagon felüli már csak a sok filia, a nagy távolságok és a rossz közlekedési viszonyok miatt is. Iskola négy helyen van. Templom egyetlen, a legszélsebb községben (Homokkomárom) a legnehezebben megközelíthető helyen. Ünnepek előtt az általános gyóntatás, a betegek és öregek végiglátogatása a 6 helységben heteket vesz igénybe. Fuvarjog nincs.

¹²⁰ HDNk, II, p. 222.

¹²¹ Tart. lev., 1950/Nagykanizsa/318, Szűcs Imre jelentése a homokkomáromi plébániáról, Nagykanizsa, 1950. ápr. 19.

»Valóságos missziós terület« az adminisztrátor kifejezése szerint. A magára hagyott nép sok testi-lelki támogatásra szorul, amit papjától vár. Ez maga igénybe vesz egy embert. A sok nehézség ellenére a pasztorációs munka kárt nem szenvedett.”

Később Molnár István jött Horváth István segítségére. Őt a Kalazantinumi Rendház tagjaként, de fölszentelt papként helyezte ide a provinciális. Sok gondot okozott Horváth István nehéz természete, valamint az, hogy nem hitoktatható. Badalik Bertalan veszprémi püspök (domonkos szerzetes), akéhez a plébánia tartozott, szívesen alkalmazott volna más piaristát.¹²²

A nagykanizsai rendház közösségének elhurcolása után nehezzé vált Horváth István helyzete. Miután nyáron lemondott a plébánia vezetéséről, szeptember 6-án a püspök fölmentette tisztségéből.¹²³ Utódja világi pap lett. Ferences gimnáziumban szeretett volna tanítani, de ez nem sikerült, ezért Homokkomáromban maradt kántornak.¹²⁴

A Balatonhoz közel fekvő Paloznakra kezdetben kisegíteni mentek a veszprémi piaristák, és a hívek igen megkedvelték őket. Ezért a paloznaki egyházközség 1948. december 1-jén kelt levelében kérte Sík Sándor provinciálistól, hogy adjon helyettest Paloznakra, mivel a község jogilag régóta plébánia volt, azonban évtizedek óta csak névlegesen, mert a csopaki plébános látta el a paloznaki híveket is. A tartományfőnök meghallgatta a kérést, és Hesz Ödönt, később pedig Szilassy Ferencet küldte Paloznakra adminisztrátornak. 1949. június 1-jén a veszprémi püspöki főhatóság intézkedése folytán a javadalmi birtok minden hozadéka és terhe az itt működő piaristáé lett, de csak ideiglenes jelleggel. „Röviden az a kérésünk Méltóságodhoz, hogy kegyeskedjék engedélyezni, miszerint a paloznaki plébánia állandó Piarista atyát kaphasson, vagyis a paloznaki Plébánia végérvényesen – kimondottan – Piarista Plébánia legyen” – írták a paloznaki hívek 1949. június 15-én.¹²⁵ Ehhez először a tartományfőnök, ezután pedig a püspök beleegyezése volt szükséges. A veszprémi püspöknek, sőt Tomek Vince generálisnak is írtak az ügyben.

Problémát okoztak a Szilassy Ferenc és a csopaki plébános közötti folyamatos feszültségek is. A helyiek egy része a plébánost támogatta, mások pedig Szilassyt. Az ügy részletei nehezen rekonstruálhatók, végül a plébános és Szilassy Ferenc már együtt gyűjtöttek adományokat egy állandóan ott lakó piarista ellátására. A püspök támogatta a kezdeményezést, Balogh Ferenc veszprémi házfőnök szerint azért is, hogy az állam ne foglalja le a plébániaépületet. Fölmerült az a lehetőség, hogy az akkor Városlődön tartózkodó Hesz Ödönt helyezték oda. A püspök a rendi vezetéssel való személyes konzultációt követően¹²⁶ 1950. februárjában gondoskodott a

¹²² Tart. lev., 1950/545, Badalik Bertalan Sík Sándornak, Veszprém, 1950. aug. 22.

¹²³ Tart. lev., 1950/562, Hoss József püspöki helynök Horváth Istvánnak, Veszprém, 1950. szept. 6.

¹²⁴ HDNk, II, p. 223.

¹²⁵ Tart. lev., 1949/608, a paloznaki egyházközségi képviselőtestület Sík Sándornak, Paloznak, 1949. jún. 15.

¹²⁶ MPRKL, MTÚL, Konzisztórium i jegyzőkönyvek, 1950. febr. 1., 6. o. [N 1232].

kinevezendő piarista anyagi ellátásáról, és egyben kifejezte azt a kívánságát, hogy egy állandóan ott lakó piaristát szeretne Paloznak ellátására.¹²⁷ Sík Sándor válaszában¹²⁸ Hesz Ödön kinevezését kérte. Badalik Bertalan püspök április 13-án helyezte őt Paloznakra káplánnak, és a levélben¹²⁹ jelezte, hogy a jövőben esetleg Lovas községet is elláthatja.

„A tartományfőnök atya kijelölése alapján jelen leiratom erejével Tisztelendőségedet Paloznakra rendelem helyi kápláni minőségben. Új állomáshelyét a legsürgősebben foglalja el. Tisztelendőséged feladata lesz egyelőre Paloznokon az összes plébániai ténykedéseket végezni. Jogilag egyelőre, mint a csopaki plébánoshelyettes káplánja. [...] A hitoktatáshoz szükséges megbízatást is mellékelem. Szíveskedjék azt a paloznaki iskola vezetőjének átadni. Tekintettel arra, hogy Tisztelendőséged letette az államesküöt, így nehézsége nem lehet a hitoktatásnak. Tisztelendőséged munkaköre egyelőre Paloznakra terjed ki. Később intézkedem majd, hogy esetleg Lovast is lássa el.”

Hesz Ödön elfoglalta állomáshelyét, később pedig adminisztrátorként működött Paloznokon.¹³⁰ Szeptemberben Sík Sándor minden magyarországi ordináriusnak levelet írt, amelyben az után érdeklődött, hogy melyik piaristát tudják alkalmazni egyházmegyéjükben. Badalik Bertalan válaszában¹³¹ Hesz Ödön már nem szerepelt, Paloznokon tehát akkor már nem volt piarista („a múltkori megbeszélés alapján” – tehát a püspök és a rendfőnök szóban is egyeztettek).

---

¹²⁷ Tart. lev., 1950/200, Badalik Bertalan veszprémi püspök Sík Sándornak, Veszprém, 1950. márc. 1. Ld. kötetünkben: Iratok, n° 9.

¹²⁸ Tart. lev., 1950/251, Sík Sándor Badalik Bertalannak, Budapest, 1950. márc. 22.

¹²⁹ Tart. lev., 1950/328, Badalik Bertalan veszprémi püspök Hesz Ödönnek, másolat Sík Sándornak, Veszprém, 1950. április 13.

¹³⁰ Tart. lev., 1950/538, Sík Sándor a magyarországi ordináriusoknak, Budapest, 1950. aug. 28.

¹³¹ Tart. lev., 1950/573, Badalik Bertalan Sík Sándornak, Veszprém, 1950. szept. 18.

1950 NYARA: AZ INTERNÁLÁSOKTÓL A MEGEGYEZÉSIG

AZ ÁLLAM ÉS AZ EGYHÁZ KAPCSOLATA 1950 NYARÁN

1950. június 1-jén a Magyar Dolgozók Pártja Központi Vezetősége határozatában világossá tette, hogy fokozni kell a vallás, főleg a katolikus egyház elleni harcot, új stratégiák alkalmazásával. A döntést megelőző, kíméletlen hangvétellű beszédet Révai József tartotta. A hatalom ezt követően három új eszközt vetett be, hogy a püspöki kart rákényszerítse az állammal kötendő megállapodásra.

A rendszer szerzetesek elleni addigi legnagyobb támadása volt, hogy június 7-én és 9-én éjjel a jugoszláv határ menti „határsáv” szerzetházainak lakóit, 18-án és 19-én (majd július 11-én és augusztus 14-én) pedig más rendházak közösségeit, összesen 3000 szerzetest hurcoltak el kényszerszertartózkodási helyre, durva és embertelen módon. Az első internálás indoklása az volt, hogy a jugoszláv imperializmus veszélyezteti a magyar népet, a szerzetesek pedig a jugoszlávok kémjei. Grósz József június végén levelet írt Darvas Józsefnek, amelyben felszólalt a szerzetesek érdekében. Ennek hatására a további elhurcolásokról előzetesen értesítették a szerzeteseket. Az internálások minden alkalommal egyházi intézményekbe, általában szerzetházakba történtek. A hatalom a legapróbb részletekig előkészítette az akciókat, amelyeket éjszaka hajtott végre, mivel tartott a lakossági ellenállástól. A kényszerszertartóhelyeken pedig igyekezett mesterséges nehézségeket támasztani, hogy a szerzeteseket pszichésen meggyengítve könnyebben rá tudja venni a kilépésre. Ennek ellenére a rendjüket elhagyók aránya összességében mindössze 10% körüli volt, pedig a kitértők joggal félhettek attól, hogy további ellenállás esetén Szibériába szállítják őket.¹³²

Ugyanezekben a hónapokban a kommunisták elkezdtek szervezni a békepapi mozgalmat, amelynek célja az alsópapság gyengébb elemeinek megnyerése volt, valamint az ő szembeállításuk az egyházi vezetéssel. Június 16-án jelent meg 35 katolikus pap felhívása a *Délmagyarország* című lapban arról, hogy értekezletet hívnak össze a hónap végére Budapestre az egyház eddigi politikájának megváltoztatása (a megegyezés előmozdítása) érdekében.

---

¹³² Az események legteljesebb összefoglalása: BORSODI Csaba, *A szerzetesrendek felszólítása, működési engedélyük megvonása 1950 nyarán*, in Magyar Egyháztörténeti Vázlatok 12(2000):1–4, 183–210. Rövidített változata: *A szerzetesek kitelepítései 1950 nyarán*, in Magyar Nemzet 63(2000), jún. 12.

Július 3-án volt a nemzetközi katolikus békepapi mozgalom zászlóbontása a csehszlovákiai (morvaországi) Velehrádon. Az eseményen magyar papok is jelen voltak. Augusztus 1-jén a budapesti Pázmány Péter Tudományegyetem aulájában 273 fő volt jelen az első magyarországi papi békegyűlésen. A mozgalom vezető személyiségei Balogh István, Beresztóczy Miklós és Horváth Richárd voltak. A részt vevők főként az esztergomi, illetve az egri főegyházmegyéből érkeztek, de több szerzetes, köztük négy-öt piarista is volt köztük.¹³³ A békepapi mozgalom is mutatta a rendszernek azt a törekvését, hogy szembeállítsa egymással az alsópapságot és az egyházi vezetőket. (Ezt bizonyítja a június 1-jei párthatározat végrehajtására június 14-én kiadott bizalmas utasítás is.) Több megyéspüspök megtiltotta papjainak a csatlakozást, Pétery József pedig szankciókat alkalmazott a váci egyházmegyes békepapok ellen.

Végül a hatalom harmadik akciója az volt, hogy Pétery József váci püspöknél (aki ismert volt a kommunistákkal szembeni kemény kiállásáról) házkutatást tartott a rendőrség, feldúlta házikápolnáját és levéltárát, őt magát pedig drasztikusan vallatták, majd házi őrizetbe vették. Az ablaka alatt néma munkások és skandalva üvöltő pártiskolai tüntetők vonultak föl.¹³⁴

Grósz József érsek az események hatására június 20-án levelet írt Darvas József kultuszminiszternek, amelyben kérte a tárgyalások megkezdését. Az ügy fontosságát mutatja, hogy az állam részéről maga Rákosi Mátyás miniszterelnök-helyettes vezette a tárgyalásokat, amelyek június 28. és augusztus 30. között zajlottak, hetenként egy-egy délelőttön. A megbeszéléseken tulajdonképpen Rákosi diktált, mások alig jutottak szóhoz. Az állam részéről Rákosi mellett (akit moszkvai útja miatt az utolsó alkalommal Kádár János helyettesített) Darvas József, Bognár József belkereskedelmi miniszter és Veres József belügyminisztériumi kiküldött, az egyház képviselőiben pedig Grósz József kalocsai érsek, Czapik Gyula egri érsek, Hamvas Endre csanádi püspök, Sík Sándor piarista tartományfőnök, Schrotty Pál ferences generálisti megbízott, valamint Sárközy Pál pannonthalmi kormányzó apát voltak jelen. Egy-egy forduló lényegében abból állt, hogy az egyház képviselői előterjesztették a meg egyezés legújabb tervezetét, Rákosi pedig órákon át kritizálta azt, irányt mutatva a változtatásokhoz, és megalázva az egyház képviselőit. A püspöki kar részéről Czapik Gyula tette a legtöbb észrevételt.¹³⁵

---

¹³³ Kuntár József ír erről a naplójában (MPRKL, Kuntár József hagyatéka, Naplójegyzetek, 1950–1951 [N 930/19]). – A piaristák békemozgalomban való részvétele egyébként mind ekkor, mind a későbbiekben minimális volt. Albert István tartományfőnökön (1963–1979) kívül, akinek hivatalból jelen kellett lenni egyes rendezvényeken (a meghívók a tartományfőnöki levelezés iktatlan iratai között található), csak a kereten kívüliek közül kapcsolódott be egy-két rendtag a mozgalomba.

¹³⁴ Molnár István az alábbi skandált jelszóra emlékszik: „Jelszavunk csak egy lehet, Péterynek kötele!” (szóbeli közlés).

¹³⁵ A tárgyalások anyaga teljes terjedelmében olvasható GERGELY Jenő, *Az 1950-es egyezmény és a szerzetesrendek felszámolása Magyarországon*, Budapest, 1990. című gyűjteményében. A piarista levéltárban további anyagok is találhatóak.

A tárgyalások megkezdése után, június 30-án jelent meg az Elnöki Tanács rendelete, amelyben kimondta a katolikus hittudományi karoknak az egyetemekről való leválasztását.

Mindezek hatására 1950. augusztus 30-án írták alá a megállapodást.¹³⁶ Az egyház vállalta, hogy támogatja a Magyar Népköztársaságot, és elítéli az ellene folyó tevékenységet (saját papjai körében pedig eljár az ilyen ellen), hozzájárul az ötéves tervhez és a termelőszövetkezetek megszervezéséhez. Az állam később erre hivatkozva támadhatta a „megállapodást be nem tartó” egyházat.

A másik oldalról az állam teljes vallásszabadságot ígért, visszaadott nyolc katolikus iskolát (bár az egyház ezt nem kérte), és engedélyezte, hogy az ezek fenntartásához szükséges szerzetesrendek minimális létszámmal működhessenek. Vállalta, hogy csökkenő mértékben hozzájárul az egyház anyagi szükségleteihez. Az egyház valóban rá volt szorulva a támogatásra, ezzel azonban az állam kiszolgáltatottja lett.

1950. szeptember 7-én született az a törvényerejű rendelet, amely a nyolc iskola fenntartására meghagyott bencés, piarista és ferences rendek, valamint a szegedi iskolanővérek kivételével megszüntette az összes Magyarországon működő szerzetesrendet. A szerzetesek egy része (a konkrét számról hosszan folytak a viták a nyári tárgyalásokon) az egyházmegyei pasztorációban helyezkedhetett el, az idősek közül sokan a felállítandó papi otthonokban kaptak helyet, a legtöbben azonban új otthon és új állást kényszerültek keresni.

Ugyanezen a napon Jóború Magda államtitkár és Sík Sándor megállapodást írtak alá az egyháznak átadandó iskolákról. A gimnáziumokban 160, egyházmegyei szolgálatban kb. 400 szerzetes maradhatott. A tárgyalások folyamán több szerzetesrend, illetve iskola is fölmerült a meghagyandók között. A piaristák (mint legfontosabb tanító rend) megmaradása kezdettől fogva biztos volt, a lehetségesen tovább működő iskolák között – amint a konzisztórium i jegyzőkönyvekből¹³⁷ kiderül – Budapest (esetleg a volt bencés gimnázium épületében), Kecskemét és Debrecen szerepelt.

A PIARISTA REND 1950 NYARÁN: INTERNÁLÁSOK

A tizenegy (a növendékházakat figyelembe véve 13) rendház közül hatnak a tagjait internálták. Az első hullámban, a június 10-ére virradó hajnalon elvitték a nagykanizsai és a szegedi piaristákat. Ők a váci püspöki palotába kerültek a váci rendtagokkal együtt. A második hullámban került sor Mosonmagyaróvárra és Tatára; az itteni szerzeteseket június 18-ról 19-re forduló éjszakán az újhatvani ferences rendházba szállították. A sátoraljaújhelyieket július 31-én internálták Jászberénybe.

¹³⁶ Ld. kötetünkben: Iratok, n° 24.

¹³⁷ MPRKL, MTÚL, Konzisztórium i jegyzőkönyvek, 1950. aug. 12., 19.

Az internálások nem érintették a budapesti, a kecskeméti, a debreceni, a merynei és a veszprémi rendházat. Benkő Andor szerint¹³⁸ azért, mert az állam egyik fő célja a vagyonszerzés volt, a veszprémi ház (amelynek akkor ő is tagja volt) fölszerelését pedig nagyrészt elpusztította a háború. (Ez egy szempont lehetett a sok közül, hiszen például a budapesti rendház elég jó állapotban volt.) Ennek ellenére a Révai-beszéd után a többi rendház tagjai is számítottak internálásra, a holmijuk ott állt összecsomagolva az ágyuk mellett, és ha éjszaka egy teherautó elment az ablak alatt, nagy izgalommal figyelték, hogy hova tart.

De a piaristák nem csak internáltaként lettek szereplői az eseményeknek, hanem úgy is, hogy egyik rendházukba, Kecskemétre más rendbelieket szállítottak. Siklós-ról és Máriagyúdról hoztak ide ferenceseket az első hullámban (jún. 9-én éjszaka), mint határsávbelleket. Köztük volt Zadravec István nyugalmazott táborigazgató is. Ők tudták előre, hogy kényszerlakhelyre szállítják őket, de nem akarták elhinni a hírt. Amint a visszaemlékezésekből kiderül, a kecskeméti piaristák szeretettel fogadták őket. A ferencesek a piarista internáltakhoz hasonló megpróbáltatásokon mentek át (kivéve természetesen a hatvani kegyetlenkedést). A kecskeméti piaristák pedig eközben attól féltek, hogy őket is elszállítják.

Piaristák a váci püspöki palotában

Az internált piaristákra vonatkozó legtöbb visszaemlékezés az újhatvani eseményekről szól. A váciak története szerencsére nem volt annyira viszontagságos, azonban az ő sorsuk is sokatmondó.

A szegedi internálással kapcsolatban csak egy apróságot sikerült kideríteni. Benkő Andor tudósított arról,¹³⁹ hogy Szegeden Barta István házfőnök kérte az ÁVH-s tisztet, miszerint a rendházi levéltár anyagából Dugonics András értékes levelezését adja át a megyei archívumnak. A tiszt megígérte, az iratok egy részét később mégis csak a szemétdombról lehetett kimenteni.

A nagykanizsai házi krónikában Szűcs Imre házfőnök részletesen beszámol az ottaniak elhurcolásáról, a váci tartózkodásról és a tábor szétoszlásáról.¹⁴⁰ A tábor életéről további részleteket árul el Molnár István szóbeli visszaemlékezése.¹⁴¹ Eszerint a nagykanizsai piaristákat először a váci *rendházba* vitték, mert a sofőr nem ismerte pontosan az úti célt. Először a fegyházba ment, de ott nem tudtak az internálásról. Ezért indult a piarista rendházhoz. Ott természetesen befogadták a nagykanizsai rendtársakat, bár nem értették, hogy miért kerültek oda. A szegedieket szállító sofőr azonban tudta, hogy internálótáborba (a püspöki palotába) kell vinni a piaristákat. Egy hét múlva tisztázódott a nagykanizsai helyzet is, így át kellett vinni őket a püspöki palotába. A hatóság azonban akkor már nem tudta szétválogatni a

¹³⁸ Benkő Andor szóbeli közlése.

¹³⁹ Benkő Andor szóbeli közlése.

¹⁴⁰ Ld. kötetünkben, a visszaemlékezések között.

¹⁴¹ Szóbeli közlések, 2004. január 28-án.

nagykanizsaiakat és a váciakat, ezért mindenkit átszállítottak. A váciak tehát csak ezért, tévedésből kerültek a püspöki palotába. Mindkét eseményre éjszaka került sor.

Az internáló táborokat „kényszerlakhelynek” nevezték. A rendtagok nem mehettek vissza a rendházba; raboknak számítottak, ezért nem volt szabad elhagyniuk a püspöki palotát engedély nélkül. Ennek ellenére lehetséges volt a távozás, mert csak egy őr állt a palota előtt, bent viszont több százan voltak, és nem kértek iratot a kilépéskor. A palotában nem volt rendőr, mert a rendőrségnek nem volt annyi embere. Az internáltak belső életébe így nem szóltak bele. Akárki bejöhett látogatóba, Molnár István szülei is rendszeresen fölkeresték őt. Molnár István néha kiszökött házfőnöki utasításra, pl. ő képviselte a rendet Király Lajos piarista temetésén, akit a piarista templomban ravataloztak föl.

A három (nagykanizsai, szegedi, váci) piarista házfőnök létrehozta a házfőnökök tanácsát, ez lett a legfőbb irányító testület. Szűcs Imre nagykanizsai házfőnök faliújságot is indított Nagykanizsai Kürt címmel.

A szerzetesek a padláson laktak a földön, matracon, egymás mellett (a második emelet volt a férfiaké). A püspöki palota kápolnájában miséztek. A főzést és a takarítást az apácák intézték. A hívektől annyi élelmiszert kaptak, hogy mindannyiuk számára elég volt(!). Próbálták hasznosan tölteni az időt: angoltanfolyamot tartottak, jó hangulatú Kalazancius-ünnepélyt rendeztek, kugliztak, a nővérek pedig énekkart szerveztek.

Molnár István egy jellegzetes anekdotát is elmesélt az internálásról: eszerint kivitte kirándulni az őt meglátogató nagykanizsai gyerekeket, akik fürdeni akartak, ezért odaadta az úszónadrágját az egyik gyereknek. Az azonban elkezdett fuldokolni a Dunában. Molnár István beugrott utána civil ruhában. A vízirendőrség észrevette az eseményt, és bemondták a hangosbemondóba, hogy jelentkezzen a kapitányságon a gyerek és megmentője. Molnár Istvánnak ezért meg kellett kérnie maga helyett egy fürdőzőt, hogy menjen be helyette a kapitányságra, mint a fiú kimentője.

A baloldali munkások háromszor-négyszer tüntetést szerveztek a palota előtt. Az egyik éjjel éjfélkor egy aranycsíkos rendőrtiszt tartott ellenőrzést, és kilépésre szólította föl a szerzeteseket. Pétery püspök letorkollta: „Ugyan kérem, hallottuk ezt az ócska dumát már régen, tisztelemű urak, menjenek lefeküdni!”¹⁴² Egyébként nem voltak atrocitások, börtönbe nem vittek el senkit.

A rendházba nem mehettek vissza. Szeptemberben a házfőnököknek le kellett adnia a templomkulcsokat a székesegyház plébániáján. A piarista templomot fallal választották el a volt rendháztól. Az állam és egyház közötti megállapodás aláírása után az internáltaknak a rendőrségen meg kellett írniuk az új lakásbejelentőt, aztán szabadon távozhattak. Az előző lakhelyüket (a rendházat) természetesen nem jelölhették meg.

---

¹⁴² Erről vagy egy hasonló eseményről Szűcs Imre levele tudósít (Tart. lev., 1950/iktatatlan, Szűcs Imre fogalmazványa, Vác, 1950. aug. 24. Ld. kötetünkben: Iratok, n° 23.

A váci internáltak életéről további adalékokat szolgáltatnak Szűcs Imre nagykanizsai házfőnök levelei, akit Benkő Andor is aktív, buzgó szervezőként jellemezett.¹⁴³ Szűcs Imre a kényszerlakhelyről is igyekezett elrendezni a rendház függőben maradt ügyeit. Az internálás másnapján (!) kelt feljegyzésében¹⁴⁴ említi, hogy nagykanizsai ügyvédet bízott meg érdekeik képviselésével; előadókat kér a rendfőnökségtől, és javaslatokat ad a központnak a nagykanizsai ügyekkel kapcsolatban. Még érdekesebb az ügyvédnek írt pontos és részletes utasítás.¹⁴⁵ Szűcs Imre nem akarta, hogy bármi is elintézetlen maradjon.

„A nagykanizsai kegyesrendi (piarista) rendház és a vele kapcsolatos Szent Imre plébánia és a nagykanizsai rendtagok nevében tisztelettel felkérjük és megbízzuk, mint a rendház ügyészét, jogi képviselőnkkel. [...] Az ingatlanokra vonatkozó iratok a rendház 19. számú szobájában a két ablak közötti állványon tasakban, azonkívül a hármasszék közepi részében. – Az állatok levelei: u.azon szoba ablak közötti állványán alul »Állattartás« feliratú borítékban. – Az épületekre vonatkozó iratok találhatóak még a 21. szoba asztalán piros irattartóban.

A rendtagok ruhaneműire, könyveire és egyéb felszerelési tárgyaira szükségük van, mert ezeket nem tudták magukkal hozni. Az élelstarban maradt élelmiszerekre (zsír, hús, nemű) és asztali felszerelésekre is szükségünk van, mert az itteni rendház nem tudja ezeket pótolni, pénzzel meg nem rendelkezünk sem a kanizsai ház, sem a rendi központ ezek beszerzésére. Egész évi zsírmennyiségünk ott maradt. [...]

Felhatalmazzuk ügyvéd urat arra, hogy az állatokat és az élelmiszereket, esetleg más ingóságokat is pénzzé tehesen. Ennek jogi akadálya alig lehet, mert kiutasítási véghatározatunk vagyonelkobzásról nem szól. [...]

Kisebbségi tartozásaink vannak: Szabó pék (Sugár út 25?), Kapoli István fűszerkereskedő, Merkly-Belus gyógyszerész, Bagonyai Sándor hentes, OMTK. Sugár-úti fiókja.

Ügyvéd úr honoráriumát, ha nekünk nem lenne módunkban, a rendi központ fedezze.

Címünk: Vác, Piarista rendház.”

Július 16-án pedig kérte a rendkormányt,¹⁴⁶ hogy valaki jöjjön ki és adjon „lelki úttravalót” a rendtagoknak. A piarista lélek szép megnyilvánulása volt ez.

Piaristák az újhatvani ferences rendházban

Az Újhatvanba hurcolt piaristák életéről sok anyag áll a rendelkezésünkre. A tatai rendház krónikája, amelyet Biró Imre vezetett, jó összefoglalást ad az eseményekről. Rajta kívül még három tatai piarista: Magyar István, Veszprémi Tibor és

¹⁴³ Benkő Andor szóbeli közlése.

¹⁴⁴ Tart. lev., 1950/iktatatlan, Szűcs Imre feljegyzése, Vác, 1950. jún. 10. Ld. kötetünkben: Iratok, n° 21.

¹⁴⁵ Tart. lev., 1950/iktatatlan, Szűcs Imre Kuhár Ottó ügyvédnek (másolat), Vác, 1950. jún. 12.

¹⁴⁶ Tart. lev., 1950/iktatatlan, Szűcs Imre Szűcs Jánosnak, Vác, 1950. júl. 16.

Kuntár József visszaemlékezése, illetve naplója szolgál forrásként. A mosonmagyaróváriak közül Galambos László írta meg az internálás történetét.¹⁴⁷

A tatai rendház tagjainak internálása 1950. június 18-ról 19-re virradó éjjel történt. Nem számítottak rá, mivel már megkezdődtek a tárgyalások a kormány és az egyház között. Ennek ellenére 18-án, vasárnap éjjel 11 óra után megjelentek a rendőrök, és összegyűjtötték a rendtagokat a házfőnöki szobába. A falnak fordulva, teljes bizonytalanságban várakoztak, ameddig a rendőrök a házfőnökkel végignézték a rendházat. Amikor visszatértek, minden szerzetes gépirásos, névre szóló belügyminisztériumi határozatot kapott, miszerint „közérdekből” köteles Hatvanba távozni, és a továbbiakban nem hagyhatja el új lakhelyét.¹⁴⁸ Az iraton közölt rendelletszám a prostituáltak és notórius munkakerülők megrendszabályozásáról szólt. Negyed óráig csomagolhattak, 20-30 kg csomagot, valamint pénzüket vihették magukkal. Éjjel fél háromkor indultak el Hatvanba egy ponyvával letakart teherautón. Az utazás közben nem volt szabad megszólalniuk. Reggel fél hétkor érkeztek Hatvanba.

A mosonmagyaróváriak 12-én kapták a hírt, hogy valószínűleg őket is internálni fogják. Három nappal később jöttek a városházáról, és összeírták a rendházban tartózkodókat. Nem gondolták, hogy pont vasárnap fogják elvinni őket. Amikor megjötték a rendőrök, összegyűjtöttek mindenkit a házfőnök szobájába, és megpróbálták megszerezni a házi krónikát, de az valószínűleg már Budapesten volt, vagy más biztos helyen. Fél óra alatt, 50 kg csomagot rakhatott össze mindenki; élelmet a tataiaktól eltérően vihettek magukkal. A kápolnában Galambos László konzumálta az Oltáriszentséget. Az ávósok folyamatosan (még a WC-re is) kísérték őket. Fél egy körül indultak el Hatvanba, negyed nyolckor értek oda. A háztartásukat vezető Szalvátor nővérek is velük jöttek.

Ekkorra már nagyobb tömeg gyűlt össze a rendház körül. Az emberek ugyanis azt hitték, hogy (mint számítottak rá) világi papok érkeztek a ferencesek helyett, akiket viszont el fognak vinni. Az ávósok vezetője megparancsolta Nagy Vince mosonmagyaróvári házfőnöknek, hogy csendesítse le őket. Erre ő izgatottságában egyik kezében egy fél kenyérrel, a másikban egy kolbásszal kérte őket, hogy menjenek haza, nem esik bántódásuk a ferenceseknek.

A barátok szeretettel fogadták a jövevényeket. Aznap este került sor az 1950-es év piarista történelmének talán legmeggrázóbb mozzanatára, a hatvani ávós kegyetlenkedésre. A város rendőrparancsnoka fölszólította a gvárdiánt (a ferences házfőnököt) hogy küldje haza a népet, de ez nem sikerült neki. Estére zsúfolásig megtelt a templom hívekkel, akik imádkoztak és énekeltek, a főútvonalon pedig akadályoz-

---

¹⁴⁷ Mindezeket lásd kötetünkben, a visszaemlékezések között. Kuntár József terjedelmesebb naplóját azonban, amely sok személyes jellegű, kevésbé lényeges adatot tartalmaz, viszont fontos dolgokról nem tesz említést, nem közöljük.

¹⁴⁸ A MPRKL több ilyen határozatot őriz, pl. Hegyi Ferenc, Magyar István (Tata), Galambos László (Mosonmagyaróvár) hagyatékaiban. Hasonló névre szóló határozatot kaptak a Vácra deportáltak is. Ld. pl. a Benke Imre (Vác), Babos Dezső, Molnár István és Szűcs Imre (Nagykanizsa) személyes iratai között fennmaradt példányokat.

ták a forgalmat, hogy fölhívják az emberek figyelmét a történetekre. Ez az egész országban példátlan eset volt, amely hasonlóan egyedülálló megtorlást vont maga után. A rendőrség a ferenceseket, elsősorban a gvárdiánt hibáztatta. Éjjeltájban először a tömeget oszlatták szét erőszakosan, aztán berontottak a kolostorba. A hat ferencset véresre verték.

Az ávósok kegyetlenkedéseiről legrészletesebben Veszprémi Tibor beszámolója tudósít.¹⁴⁹ Az utólagos történeti rekonstrukció¹⁵⁰ alapján úgy látszik, hogy az egész esemény megfélemlítési céllal szervezett provokáció volt. Az akciót személyesen Péter Gábor (az ÁVH vezetője) irányította a városi rendőrkapitányságról, és a budapesti, valamint a miskolci ÁVH emberei vettek benne részt. A tüntető embereket rendőrorhammal verték szét, majd sokakat el is hurcoltak otthonukból. 20-án hosszú rendőri kivizsgálás után az Andrássy út 60.-ba vitték a ferenceseket, majd a vattázás és börtön következett. A tüntető világiak közül 40 családot hurcoltak el, akikről tudták, hogy kiálltak a szerzetesek mellett.

Hegy Ferencet (akinek levették a fél veséjét) és egy nővért Budapestre szállítottak gyógykezelésre. Egy ávós tiszt utasítást adott a piaristáknak, hogy válasszanak maguknak „törzsfőnököt”. Este fél tíz körül átvitték őket végleges lakóhelyükre, a (hatvani) Mártírok útja 18.-ba. Ez magánház volt; a lakókkal délután négykor közölték, hogy kilencig ki kell költözniük. Később ide küldték azokat a rendtagokat, akik az internálás időpontjában nem tartózkodtak a rendházban, még a 83 éves Medveczky Jánost is, akit csak egy hordár kocsiján lehetett behozni a vasútállomásról.

Az idős Tell Sándor tatai házfőnök javaslatára Nagy Vince mosonmagyaróvári házfőnök lett a közösség vezetője. Négy-öt kisebb szobában aludtak a padlón, július 7-én kaptak matracokat Budapestről. Szekrényeik nem voltak, a falba vert szögeken tartották a holmijaikat. Kaptak néhány bútort az egyházközségtől, és téglákra rakott ajtókat használtak padnak. A rendtagok fűrészelték a fát, és hordták a vizet. A mosást a nővérek intézték. Az időt könyv- és újságot olvasással, beszélgetéssel, kártyázással, sakkozással töltötték. Az átélt viszontagságok és a bezártság mindemellett gyakran okoztak feszültségeket. Meglátogatták őket Badalik Bertalan veszprémi és Pétery József váci püspök, Sík Sándor, rendtársaik, valamint rokonaik és jó barátaik. A hatvaniak sokféle módon támogatták a piaristákat, pl. étellel látták el őket, és a piacon gyakran ingyen adták nekik a kért árut.

A rendőrök sokat voltak velük, éjszakánként pedig ellenőrizték a létszámot. Közben felszólították a szerzeteseket, hogy vállaljanak állami tanítást, mert így azonnal elhagyhatják a kényszertartózkodási helyet. Ezt azonban mindenki visszautasította.

¹⁴⁹ Ld. kötetünkben, a visszaemlékezések között.

¹⁵⁰ „*Te, mezítelen Krisztus*”, i. m., 207–278. A ferencesekkel történt események összefoglalása: HETÉNYI VARGA Károly, *Ferences rendház Hatvanban*, in *Vigília* 65(2000), 442–449.

Egy ideig korlátozás nélkül kimehettek a városba, az állami szolgálat elutasítása után azonban megtiltották ezt. Igaz, Lengyel Jánost hazaengedték három napra Toronyba a húga temetésére. Egy idő után engedélyezték a levélírást is.

Az egyik éjjel teherautó jelent meg a ház előtt, benne a tatai rendházból összedett rossz ruhákkal. Az átvétel után alá kellett írni egy nyomtatványt, hogy a rendházban maradt személyes holmijaikat mind visszakapták.¹⁵¹

A ferencesek távozása után újhatvani templomukban a piaristák látták el a szolgálatot (erre a párttitkár kötelezte Nagy Vincét a kegyetlenkedés utáni napon), de a hatvani templomban is segítettek a hívek lelki gondozásában. Augusztus 27-én szép külsőségek között ülték meg Kalazancius ünnepét.

Szeptember 2-án Sík Sándor és Szűcs János asszisztens tárgyalt velük a jövőjük-ről. Jó néhányan közülük Budapestre, illetve Kecskemétre kaptak beosztást. 12-én a hatvani rendőrség vezetője engedélyt adott a rendtagoknak a városból való távozásra. Az utolsó másnap délután három órakor hagyták el a házat, kisöporve, tisztán.

Piaristák a jászberényi ferences rendházban

A jászberényi ferences rendházba csak a Sátoraljaújhelyből elhurcolt két rendtag került. Az internálásra vonatkozó adatokat Etele György szóbeli visszaemlékezése és a sátoraljaújhelyi rendházi krónika számára 2005-ben leírt kiegészítése szolgáltat-
ta.¹⁵²

Az elszállítás július 31-ről augusztus 1-jére virradó éjszakán történt. Már számítottak rá, ugyanis az állam előzőleg értesítette Sík Sándort az intézkedésről. Ezért minden piarista elhagyta a rendházat, csak hárman maradtak ott: Etele György (ő hivatalosan kijelentkezett a házból), és a két idős piarista: Neuhauser Frigyes házfőnök és Tökés Lajos. Azt is tudták, hogy este fognak jönni az ávósok. A hívek a rendház sok ingóságát magukhoz vették, hogy azok ne kerüljenek az ÁVH kezébe.

Egy asszony szintén ilyen célból érkezett a kislányával, de elkéstek, mert közben megjöttek az ávósok. A lányt kiengedték, az anyja azonban bent maradt, másfél órán keresztül sírtak az ajtó két oldalán. Neuhauser Frigyest és Tökés Lajost beküldték egy szobába, Etele Györgyöt pedig fölszólították, hogy mutassa meg a rendházat. A Szent Imre-szobornál megkérdezték, hogy kit ábrázol. Szent István fiát, felelte Etele György. „És mi a véleménye Szent Istvánról?” – kérdezte a tiszt. Etele György történelem szakos volt, és az utolsó év anyagát már az új, marxista szemléletű jegyzetből tanulta az egyetemen. Így tudta a hivatalos véleményt, ti. hogy Szent István a leghaladóbb szellemű király volt, aki az akkori modern kereszténység-

---

¹⁵¹ Hegyi Ferencnek azonban később sikerült viszonylag jelentős (3825 forint) kárpótlást kapnia motorkerékpárjáért, amelyet a Komárom Megyei Tanács eladott. A történetet részletesen ld.: KOLTAI András, *Hegyi tanár úr motorja: Egy elkobzott vagyontárgy és a tatai piarista rendház 1950. évi fölszámolása*, in *Közélmúlt: Húsz történet a huszadik századból*, szerk. MAJTÉNYI György–RING Orsolya, Budapest, 2002, 87–104.

¹⁵² Utóbbi ld. kötetünkben, a visszaemlékezések között.

get hozta el az országba, és így csatlakoztatta azt Európába. Az ávós meg is jegyezte: „Nem is tudtam, hogy maga ilyen haladó gondolkodású!”.

Etele György augusztus 1-jén fél kettőkor adta át a kulcsot. Az ávósok nem voltak erőszakosak, nem vertek meg senkit, viszont mindenüket elvették, csak egy-egy aktatáskát vehettek magukhoz. Még a breviáriumot is ott kellett hagyniuk. Etele György elérte, hogy egy-egy matracot és takarót vihessenek magukkal az öregek. Ő maradhatott Sátoraljaújhelyben, mert jogilag nem lakott a rendházban, és kellett plébános a templomba.¹⁵³ Nem mondták meg neki, hogy hova viszik a két rendtársát.¹⁵⁴ Egy parasztyerek is volt az ávósok között, ő tette föl a csomagokat. Amikor látta, hogy nincs ott a parancsnoka, megnyugtatta Etele Györgyöt, hogy vigyázni fog az öregekre, és valóban törődött velük a vonatúton.

A jászberényi ferences rendházba vitték őket. Ötven-hatvan szerzetest (premontréiek, ciszterciek stb.) szállítottak oda. A ferencesek nagy örömmel fogadták őket: a házfőnök Neuhauser Frigyes, a ferences tartományfőnök pedig Tőkés Lajos tanítványa volt diákkorában. Etele György másnap megtudta, hogy hol vannak, és azonnal meglátogatta őket. Jól érezték magukat Jászberényben, semmiben sem szenvedtek hiányt. Már tudták, hogy egy-két hét múlva hazamehetnek oda, ahol tartózkodni kívánnak, de semmiképp sem vissza a rendházba. Nem hagyhatták el a ferences házat, de hozzájuk akárki jöhetett látogatóba.¹⁵⁵

A RENDTARTOMÁNY HELYZETÉNEK FÖLMÉRÉSE

1950 júliusában felmérés készült a provincia helyzetéről. A rendi vezetés sejtette, hogy küszöbön áll a fölösztatás, ezért kérdőíveket küldött ki az egyes rendházakba, hogy tájékozódjon a rendtagok szándékairól. A piarista levéltárban (a tartományfőnöki levelezés iktatatlan iratai között) megtalálható a fölmérés eredménye, rendházanként összegezve. A Kalazantinum jelentésének eredeti példánya is megmaradt, rajta július 28-i dátummal. Az adatokat a 3. táblázatban foglaltam össze. A kérdések, amelyekre a házfőnököknek válaszolni kellett, a következők:

„1. a Ház lakóinak összes száma, 2. a Házban lakó rendtagok száma, 3. a Házon kívül élő rendtagok száma; a Ház tagjai közül 4. tanárok (név és szaktárgy szerint), 5. hittanárok (név szerint), 6. 60 éven felüli, 7. munkaképtelen beteg; 8. Kik szeretnének külföldre menni? 9. Kik vállalnának állami tanárságot? (rendfőnöki engedéllyel – hit ellen semmit!) 10. Kiknek volna lehetősége és kedve a családba visszatérni és ott megélni? 11. Kiknek van más megélhetési lehetőség? (mi?) 12. Ki akarna valamilyen munkát szaktanfolyamon megtanulni? (mit?) 13. Kik hagyták el már a rendi közösséget (erről belügyminiszteri nyilatkozatot írva alá?) 14. Rendi

¹⁵³ Megmaradt az a távirat, amelyet Etele György küldött Sík Sándornak augusztus 1-jén: „itt hagytak hogy fönnakadás ne legyen a plébánián Etele”. (Tart. lev., 1950/iktatatlan, Etele György távirata Sík Sándornak, Sátoraljaújhely, 1950. aug. 1.).

¹⁵⁴ Kuntár József szerint a Hatvanba internált tataiak tudták, hogy a sátoraljaújhelyieket Jászberénybe vitték: MPRKL, Kuntár József hagyatéka, Naplójegyzetek, 1950–1951 [N 930/19].

¹⁵⁵ A jászberényi internálótábor életéről lásd: „*Te, meztelen Krisztus*”, i. m., 177–206.

plébániákon kik, hol, milyen minőségben működnek? 15. Más plébániákon? Ex- és incardinálva 16. Hányat vittek kényszertartózkodási helyre?”

Az adatokat tartományi szinten is összesítették, július 29-én. Az irat szerint

„A Rend tagjainak összes száma: 237, rendházakban lakó rendtagok száma: 175, rendházon kívül lakó rendtagok száma: 76. A Rend tagjai közül: tanárok: 100(?), középiskolai: 100, kereskedelmi: 2, számtan-fizika szakosok: 23, természetrajz-földrajz-kémia szakosok: 18, modern nyelvi szakosok: 20, görög-szakosok: 7, latin-szakosok: 60, magyar-szakosok: 28, történelem-szakosok: 21. Felszentelt papok: 207. Teológusok: 30. 60 éven felüliek: 41. Hittanárok: 16. Munkaképtelen beteg: 12. Hányan szeretnének külföldre menni: 13, hányan vállalnának állami állást: 27, hányan volna módja a családjába visszatérni: 18, hányan volna más munkalehetősége: 8, hányan tanulnának szaktanfolyamon munkát: 6, hányan hagyták el már a rendi közösséget: 1, hányan működnek rendi plébániákon: 11, hányan működnek más plébániákon: 68, hányan szeretnének egyházi beosztást: 19. Hányat vittek el kényszertartózkodásra: 51.”¹⁵⁶

3. táblázat

A rendtartomány helyzete 1950 nyarán (a szempontokat lásd fent).

A rendházak neveit az akkor használatos formában rövidítettem:

Bp = Budapest, Kal = Kalazantinum, Nov = noviciátus, D = Debrecen, Kc = Kecskemét, Me = Mernye, Mm = Mosonmagyaróvár, Nk = Nagykanizsa, S = Sátoraljaújhely, Sz = Szeged, T = Tata, Vc = Vác, Ve = Veszprém.

	Bp	Kal	Nov	D	Kc	Me	Mm	Nk	S	Sz	T	Vc	Ve
1	39	48+7vn	4+7n	16	12	8	12	17	12	16	14	18	13
2	37(35?)	8+8k	11	11	12	6	11*	13**	6	10**	10*	13	11
3	4	17+17k+7vn	–	5	–	2	1	4	6	6	4	5	2
4	26	4	3	10	6	4	7	12	8	11	9	12	6
5	2	5	1	2	3	–	1	–	1	1	1	1	1
6	10	1	–	2	2	2	4	3	3	3	4	4	4
7	2	–	1	1	2	2	–	2	1	1	–	–	–
8	1	2 [#]	1	–	1	–	3	3	1	–	1	1	1
9	11	2	2	–	–	–	4	3	–	3 ^{##}	3	1	–
10	3	–	–	–	1	1	4	3	2	2	3	–	2
11	–	1	–	–	–	1	–	9	–	2	–	–	1
12	2	3	1	1	–	–	–	–	–	1	–	–	–
13	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–
14	–	–	–	–	4	–	–	5	4	–	–	–	–
15	12	7	2	11	1	2	3	5	4	10	7	8	2
16	–	1†	–	–	–	–	11	16?	–	10	7	7	–

k = kalazantínus, n = novícius, vn = volt novícius

* Hatvan, ** Vác

szükség esetén, ## végszükségben

† Molnár István Nagykanizsáról

A statisztikából sok következtetést lehet levonni. A rendet például senki nem hagyta el a válságos időszakban. A rendtagok nemigen akartak külföldre menni,

¹⁵⁶ Tart. lev., 1950/iktatatlan, Felmérés a rendtartomány helyzetéről, 1950. július 29.

nem jelezték, hogy más munkalehetőségük lenne, és nem kívántak tanfolyamon munkát tanulni. Nyitottabbak voltak az állami tanításra vagy az egyházi beosztásra, illetve néhányan hajlottak arra, hogy visszatérjenek a családjukhoz.

A fölmérés után megindult a részletek tisztázása. Megmaradt két levél a mernyei rendházból, amelyek jól mutatják az akkori helyzetet.

„Hivatkozva Házfőnökünk Budapestről aug. 11-én kelt levelére, amelyben felsorolja az elhelyezkedési lehetőségeket, fiúi tisztelettel bátorkodunk a magunk részéről a következő felterjesztést tenni:

1. Mihályfi Géza (számтан-fizika) tanári működését szeretné továbbfolytatni, ha lehet Magyaróvárott;

2. Román Béla (magyar-latin) a tanítást látja hivatásának és ezért rendi, vagy állami általános iskolában, vagy középiskolában óhajt elhelyezkedni. Kérésének indoka: a plébánost a hitoktatástól véglegesen eltiltották, ezért Mernyén és a távolos 4 filiában jármű hiányában kora és betegsége miatt a hittanítást nem tudja ellátni.

3. Green László (term.-földr., okl. mezőgazda) tejfeldolgozó üzemben, vagy más élelmezési iparban szeretne elhelyezkedést nyerni.”¹⁵⁷

A rendi központ mindhármuknak megküldte az állami tanárságra szóló jelentkezési ívet szeptember 7-én.¹⁵⁸ Figyelemre méltó, hogy Sótonyi István házfőnök a rendháznál szolgálatot teljesítő hat Szalvátor nővér elhelyezésére is gondolt.¹⁵⁹

„Házunkban levő nővérek mindegyikének lesz helye rokonainál. Júlia nővér az, kinek nincs olyan rokonsága, ahova mehetne. Ő 18 éve szolgálja rendünket, méltányosnak látszik, hogy fennmaradó házaink valamelyikében a háztartási alkalmazottak közé felvétessék.”

---

¹⁵⁷ Tart. lev., 1950/Mernye/532, Mihályfi Géza, Román Béla és Green László Sík Sándornak, Mernye, 1950. aug. 16.

¹⁵⁸ Tart. lev., 1950/iktatatlan, Sík Sándor Mihályfi Gézának, Román Bélának és Green Lászlónak, Budapest, 1950. szeptember 7.

¹⁵⁹ Tart. lev., 1950/iktatatlan, Sótonyi István Sík Sándornak, Mernye, 1950. aug. 28.

1950 ŐSZE: SZÉTOSZLATÁS ÉS ÚJRAKEZDÉS

AZ ÁLLAM ÉS AZ EGYHÁZ KAPCSOLATA 1950 ŐSZÉN

A szerzetesrendek széteszlatása gyakorlati kérdéseinek megoldására ún. paritásos bizottság alakult, amelyben az államot Bognár József belkereskedelmi miniszter, Olt Károly pénzügyminiszter és Jóború Magda közoktatásügyi államtitkár, az egyházat pedig Czapik Gyula egri érsek és Hamvas Endre csanádi püspök, később pedig Grósz József kalocsai érsek is képviselte. A testület szeptember 19. és november 15. között tartotta öt ülését a piaristák budapesti rendházában.

A megszüntetett rendházakat december 5-ig kellett kiüríteni és átadni az államnak. 2300 férfi és 8800 női szerzetesnek kellett elhagynia a rendi közösséget. A megszünt szerzetesrendek tagjai (illetve a meghagyott rendekből a kereten kívülre kerültek) természetesen semmiféle közösségben nem lakhattak együtt a későbbiekben. Az állam a világi papsághoz hasonlóan gondos megfigyelés alatt tartotta őket. Szeptember 22-ig kellett jelentkezni azoknak, akik a termelőmunkában, 29-ig pedig azoknak, akik a közületi kórházakban kívántak elhelyezkedni. A paritásos bizottság ülésén megállapodás született, miszerint az idős és beteg szerzetesek állami fenntartású, de egyházi kezelésben lévő szociális otthonokba költözhetnek (ilyet hoztak létre pl. Pannonhalmán). Külföldre nem távozhatott senki. 23-án az MDP Központi Vezetősége a június 1-i határozat végrehajtásának jelentős lépéseként értékelte az állam és a katolikus egyház közötti megállapodást.

A rendházak fölszámolását az ÁVH-ra bízta. Augusztus 29-én kelt Veres Józsefnek, az internálásokban is nagy szerepet játszó belügyminisztériumi államtitkárnak az az utasítása,¹⁶⁰ amely tájékoztat arról, hogy mi a teendő, ha kiadják az akkor még küszöbön álló rendeletet a szerzetesrendek föloszlatásáról: eszerint azonnal meg kell kezdeni a rendházak javainak leltározását, amelyet gyorsan és titokban kell végrehajtani, előzékeny hangnemet használva a szerzetesekkel szemben. A dokumentum felsorolja azokat a tárgyakat, amelyekre különös figyelmet kell fordítani, illetve azokat, amelyeket a rendtagok magukkal vihetnek.

Szeptember 17-én megkezdődött a tanítás a nyolc visszaadott katolikus iskolában: a budapesti és a kecskeméti piarista, a pannonhalmi és a győri bencés, valamint a szentendrei és az esztergomi ferences gimnáziumban, illetve az iskolanővérek budapesti és debreceni intézetében. (A szerzetesrendeknek összesen kilenc rendházuk maradt meg, minthogy a ferenceseknek Budapesten engedélyezték a paraszati és

---

¹⁶⁰ Ismerteti: BORSODI, *i. m.*, 208.

a Margit körüti ház megtartását is.) Legfőbb egyházi irányító és vezető szervük a Katolikus Középiskolai Főhatóság lett. A jelentkezők száma nagyon nagy volt. Sík Sándor és Jóború Magda megállapodása szerint az évfolyamok két-két párhuzamos osztályból állhattak, maximum 40–40 fővel. A gimnáziumhoz kapcsolódó kollégiumok létszáma legfeljebb a tanulók számának fele lehetett, kivéve Esztergomot és Pannonhalmát, ahol minden diák az internátus lakója is volt. A diákokat nem volt szabad meggátolni abban, hogy „demokratikus” pártokhoz vagy tömegszervezetekhez csatlakozzanak, de az állam sem kényszeríthette őket egyházellenes magatartásra. Az iskolák tanárai természetesen állami tankönyvekből tanítottak, de az egyház véleményét is kifejtették az anyagról.

A tanárok számát is korlátozták, kinevezésükhöz miniszteriumi jóváhagyás kellett. A férfi rendeknek 16–18 tagú vezetősége és 14 növendéke, az iskolanővéreknek 14 tagú vezetősége és 10 növendéke lehetett. A növendékeket kötelezték az állami diploma megszerzésére.

Az állam igyekezett minél jobban ellenőrizni és megfigyelni ezeket az iskolákat. Az itt érettségizett diákok főleg kezdetben nem számíthattak főiskolai vagy egyetemi fölvételre, annak ellenére, hogy az állam garantálta az egyenlő bánásmódot. A hatalom valószínűleg arra számított, hogy az egyház jelentkezők híján vagy anyagi okokból maga fogja visszaadni ezeket az iskolákat, mint a protestánsok vagy az izraelita felekezet. A katolikus gimnáziumok azonban a szocializmus évei alatt végig nagyon népszerűek voltak, sőt a magyar oktatásügy élvonalába emelkedtek.

Az állam és az egyház közötti megállapodás részét képezte a Pázmány Péter Tudományegyetem hittudományi karának az egyetem egészéről való leválasztása. A püspöki kar szeptember 1-i hatállyal hozta létre helyette a Római Katolikus Központi Hittudományi Akadémiát.

Szeptember 15-én a közoktatásügyi miniszter szabályozta az iskolai fakultatív hitoktatást az állami iskolákban: eszerint hittanból nem lehetett jegyet adni vagy fegyelmi büntetést kiróni. A hittanóra csak az utolsó tanítási óra után kaphatott helyet. A hittanár nem vehetett részt az iskola életében, és nem hívhatta össze a tanulókat az órán kívül.

Szeptember 26-án a Katolikus Papok Országos Békebizottsága felhívásban buzdított a tanácsválasztáson és a békeharcban való részvételre. Másnap jelent meg a püspöki kar körlevele a megállapodásról. Az előző tervezetet, amelyben a püspöki kar lényegében a valós helyzetet tárta volna a hívek elé, az állam nem engedte kiadni. Október 5-én a püspöki kar kénytelen volt körlevélben felhívni a hívők figyelmét a tanácsválasztásokra. November elején rendezték meg az I. Országos Békekongresszust, amelyen száz katolikus pap vett részt. December 5-én a püspöki karnak már tiltakoznia kellett a hatóságok egyházkormányzati ügyekbe való beavatkozása miatt.

A PIARISTA RENDHÁZAK FÖLOSZLATÁSA

„Ezek pedig megírattak az utódok okulására.
Isten áldása kísérije az atyai házból távozókat.”

(A veszprémi historia domus utolsó mondatai)

Az állam által elrendelt föloszlatás lényegében csak három rendházat érintett. A tizenegy ház közül ugyanis hatból internálták a szerzeteseket, Budapest és Kecskemét pedig megmaradhatott. Az internálás során kiürített rendházakba a piaristák a továbbiakban nemigen tehették be a lábukat; Molnár István legalábbis ezt állítja Vácról. Révai József (piarista) szerint viszont Barta István szegedi házfőnök 1950. „december elején végképpen átadta a föloszlatott szegedi házból a megmaradtakat az államnak”.¹⁶¹ Annyi biztos, hogy a szegedi rendházból nem jutott sok a rendnek. Mindenesetre történtek próbálkozások a menthető javak megszerzésére, főként a kecskeméti iskola számára (lásd alább az erről szóló fejezetet). A paritásos bizottság döntése alapján egyébként a volt rendházak tulajdonában lévő kegytárgyakat elvileg visszakapta az egyház.¹⁶²

Kivételes esetnek számított, amikor Sík Sándor még 1950 nyarán kérvényezte,¹⁶³ hogy kihozhassák az Oltáriszentséget a lezárt tatai kápolnából:

„Alulírott, a Kegyesanítórend magyar rendtartományának főnöke, tisztelettel kérem, hogy a szerzetesek Hatvanba való áttelepítése óta lezárt tatai rendházunk kápolnájából dr. Vass Péter rendtársunk, Tatabánya I. kerületi (alsógallai) adminisztrátor az oltáriszentséget hatósági közeg ellenőrzése mellett kihozhassa, mert félős, hogy a hosszú idő alatt annak anyaga megromlik. Ugyancsak ez alkalomból kérem, hogy fentnevezett rendtársunk, hatósági közeg jelenlétében kihozhassa a szobákban lévő egyéni tulajdont képező holmikat (ruhanemű, könyvek stb.), mert egy alkalommal már maga a hatóság szállított ruhaneműt a Hatvanba telepített rendtársaink után.”

Veszprémi Tibor visszaemlékezéséből értesülünk a továbbiakról. Eszerint Vass Péter egy órát várt a rendház előtt, mivel ígéretet kapott, hogy kihozhatja az Oltáriszentséget, de nem jött senki.¹⁶⁴ A második kérést feltehetően nem engedélyezték, mert nincs feljegyzés róla egyik hatvani visszaemlékezésben sem. Jóval később, 1952-ben azonban Veszprémi Tibor a járási tanácstól átvehette a tatai templomban

¹⁶¹ RÉVAI József, *A szegedi piarista könyvtár utolsó lustruma*, in *Piarista Évkönyv* 2(1963), kézirat, 140.

¹⁶² GERGELY Jenő, *A szerzetesrendek 1950. évi felszámolásának dokumentumai: A Paritásos Bizottság jegyzőkönyvei, 1950. szeptember 19. – november 15.*, in *Levéltári Szemle*, 1991:2, 59.

¹⁶³ Tart. lev., 1950/501, Sík Sándor az Esztergom Megyei Tanácsnak, Budapest, 1950. júl. 10. Ld. kötetünkben: *Iratok*, n° 22.

¹⁶⁴ Veszprémi Tibor visszaemlékezése, júl. 16-i bejegyzés.

még föllelhető miseruhákat és kegytárgyakat,¹⁶⁵ és Kecskemétre vitte őket. Az Oltárszentség akkor már hiányzott a kápolnából, nem lehet tudni, hogy ki vitte el.

Etele Györgytől értesülünk az internálások során legkésőbb sorra került sátoraljaújhelyi rendház sorsáról.¹⁶⁶ Eszerint a hívek nagyon sokat segítettek a piaristáknak. Minthogy számítottak az internálásra, a rendtagok holmijait 25-50 helybeli család között osztották ki, mielőtt a piaristák az elszállítás elől kiköltöztek a rendházból. A válságos időszak után a rendtagok visszajöttek Újhelybe, és minden holmijukat visszakapták, néha még többet is, ha valamire szükségük volt.

A rendházat az internálás után lelakatolták, a következő napon pedig hivatalosan átvette az állami kollégium. A piaristák nem mehettek vissza, az állam mindent lefoglalt. A könyveiket, amelyek között ősnymtatványok is voltak, kidobálták az ablakon az udvarra, a gyerekek pedig ezekkel fociztak. A sárospataki múzeumigazgató azonban éppen ott járt hivatalos ügyben, és nagy botrányt csinált. A következő napon megjelent négy-öt teherautó, és elvitte a könyveket a sárospataki múzeumba, ahol egy terem jelenleg is a régi piarista könyvtár anyagát őrzi. A debreceni és a sárospataki református gyűjteményekbe is jutott a könyvekből.

Az internálás után Etele György, mint szó volt róla, Sátoraljaújhelyben maradt, a rendházkulcsot azonban azonnal oda kellett adnia az ÁVH-nak.

Az állam azzal is próbálta nehezíteni a rend sorsát, hogy megpróbálta kifizettetni a tartományfőnökséggel a szegedi rendház tartozását. A központ természetesen igyekezett ellenállni a törekvéseknek.

„3046/1950. sz. átiratukkal felkérték a budapesti kegyestanítórendi rendházat, hogy a megszünt szegedi rendház fenti tartozását fizesse meg. [...] A fent idézett 5. pont értelmében tehát ugyanez a szabály alkalmazandó a megszünt rendekre [*recte*: rendházakra] is. Ennélfogva a szegedi kegyestanítórendi rendház vagyona nem szállt át a Kegyestanítórend megmaradó rendházaira, hanem leltározott. Anyagi felelősségünk a szegedi kegyestanítórendi rendház tartozásaiért tehát azon az alapon, mintha annak a vagyonát átvettük volna és ezzel annak jogutódjává lettünk volna, nem állapítható meg. [...]

Feljegyzéseink szerint a volt szegedi kegyestanítórendi rendháznak a következő ingatlan és ingó vagyona van: [...] A felsorolt ingó és ingatlan vagyonok forgalmi értéke nyilván sokszorososan meghaladja a szóban forgó köztartozás összegét. A Városi Tanácsnak módjában áll követelését közzadók módjára a felsorolt ingó és ingatlan vagyontárgyakon biztosítani és behajtani.”¹⁶⁷

¹⁶⁵ Tart. lev., 1950/iktatatlan, Veszprémi Tibor az Állami Egyházügyi Hivatalnak, Kecskemét, 1952. jan. 22.

¹⁶⁶ Etele György szóbeli közlése.

¹⁶⁷ Tart. lev., 1951/33, Balanyi György rendfőnökhelyettes Szeged Város Tanácsának (V/b. III. Igazgatási Osztály Jogi Csoport), Budapest, 1951. jan. 15.

Veszprém

A rendnek kellett viszont elintézni a veszprémi, a debreceni és a meryei rendház fölszámolását. Ez a házfőnökökre: Balogh Ferencre, Nagy Miklósról és Sótorny Istvánra várt.

Először a veszprémi rendház föloszlatása ment végbe, korán, még a nyár folyamán.¹⁶⁸ A város ugyanis siettetette a költözést, mivel szüksége volt az épületre. Olyannyira, hogy a városi tanács utánajárt, melyik rendtagnak hol lesz később szállása (szemináriumban, kanonoki lakásokban). A házfőnök augusztus 14-én átadta a házat a járási tanács hivatalának. Megkönnyítette a folyamatot, hogy a rendház tagjainak nagy része a püspökség épületében kapott lakóhelyet, mint a szeminárium és más intézmények hittanáriai.

„Készült Veszprémben a járási főjegyzői hivatalban 1950. augusztus 14-én a Piarista Rendháznak a Járási tanács hivatali apparátusának elhelyezése céljából, annak átadása, illetve átvétele alkalmával. [...] A piarista rendház épületének a megalakuló járási tanács hivatali apparátusának elhelyezésével kapcsolatosan a tárgyalások során a rendház főnöke kijelenti, hogy a rendház épületére szükségük nincs, azt a járási tanács hivatali apparátusának elhelyezésére önként átadja.”¹⁶⁹

A házfőnök Sík Sándornak is írt az eseményről.¹⁷⁰ A rendtagok mindegyikének biztosított volt a szállása.

„Tisztelettel értesítem, hogy rendházunkat tegnap, aug. 14-én este a járási tanács hivatalai számára igénybe vették. A kiköltözésre egy hetet adtak. Az alsó tagozaton tanító tanárok a szemináriumban illetve a püspöki palotában, Gombos és Eberhardt rendtársak a ferenceseknél, a hittanár és hitoktató a püspökség jószágkormányzói épületében nyernek elhelyezést. Révész rokonaihoz távozik, Hogyor pedig már nyár eleje óta öccsénél tartózkodik. A költözködést kellő átgondoltsággal, tökéletesen iparkodunk végrehajtani.”

A piaristák mindent elvihettek a házból, bár a fölszerelés elég rossz állapotban volt. A bútorok egy részét innen is Budapestre, illetve Kecskemétre szállították. A házfőnök augusztus 23-án a rendház birtokában lévő legelőt és szántót is följánlotta az államnak,¹⁷¹ azzal a kikötéssel, hogy az évi termény a „társház”¹⁷² tulajdonában marad. A veszprémi járásbírósg szeptember 29-én kebelezte be az ingatlant.¹⁷³

¹⁶⁸ Benkő Andor szóbeli közlése.

¹⁶⁹ MPRKL, Veszprémi rendház levéltára, Házfőnöki levelezés, 1950/42, Jegyzőkönyv, Veszprém, 1950. aug. 14.

¹⁷⁰ Tart. lev., 1950/Veszprém/530, Balogh Ferenc Sík Sándornak, Veszprém, 1950. aug. 15.

¹⁷¹ MPRKL, Veszprémi rendház levéltára, Házfőnöki levelezés, 1950/41, Balogh Ferenc a Veszprém megyei Ingatlanforgalmi Bizottságnak, Veszprém, 1950. aug. 23.

¹⁷² A magyar piaristák a *társház* szót is használták a *rendház* szinonimájaként. A *társház* tulajdonképpen a *collegium* magyar fordítása, amely a *domus* szó megfelelője; bár a fogalmak használata nem következetes, mert *domus et collegium* is előfordul az iratokban.

¹⁷³ MPRKL, Veszprémi rendház levéltára, Házfőnöki levelezés, 1950/41, A veszprémi járásbírósg mint telekkönyvi hatóság végzése, Veszprém, 1950. szept. 29.

Nyers Lajos még szeptember 12-én is kérvényt írt a javadalmi hivatalnak, hogy töröljék a rendházat a szemétfuvarozási nyilvántartásból.¹⁷⁴ A rendházhoz tartozó paloznaki szőlőt pedig az állam elfelejtette elvenni, a rendnek 1951-ben kellett figyelmeztetni erre a hatóságokat. Az 1950. szeptember 25-én és október 19-én kelt utolsó két hivatalos misejelentés még egy egységként kezeli a rendház tagjait; a *liber sacrorumot* (a misék nyilvántartására szolgáló könyvet) még 1951-ben is vezették. A könyvtár a templom oratóriumában maradt, csak az 1970-es években vitték Budapestre.

Debrecen és Mernye

Debrecen tekintetében több adattal rendelkezünk, mivel Nagy Miklós házfőnök két hosszabb levelet is írt a rendfőnöknek az eseményekről. Ezekben magát (az állami terminológiának megfelelően) már csak „rendházfelelősnek” nevezi. Szeptember 7-én kelt írásában¹⁷⁵ beszámol a leltározó bizottság működéséről, és a javaért folytatott tárgyalásokról:

„Tisztelettel jelentem, hogy a megyei tanács 4 tagú bizottsága a mai nap folyamán rendházunkban elvégezte a leltározást, a kápolna, Helynökség – civil lakók – és a személyzet szobáinak kivételével. Sertésállományunk – az egyének nevén szerepelnek – sorsáról, érveimet meghallgatva, később döntenek. Egyénenként a saját holmin kívül az ágyat, éjjeliszekrényt, mosdót felszereléssel, középsőasztalt két székkal és a lámpást hagyták meg; ragaszkodtam a teljes szobaberendezéshez; megtárgyalják.

Szóbelileg meghagyták, hogy szept. 21-e után civilben el kell hagynunk a házat. Hogy a rendház az egyházközség tulajdona, azt tudták; tudtukra adtam, hogy mindnyájan mint kongruás lelkészek működtünk 1948 nyara óta és pedig nagyésztt annak az egyházközségnek a szolgálatában, amelynek tulajdonát képezi a rendház; a plébánia szűk, laknunk viszont valahol kell; megfontolás tárgyává tesszük. A leltározás egyébként udvarias tónusban történt. [...] Holnap a bizottság ismét felkeres bizonyos nyomtatványok átadása céljából, továbbá Kiss János és Szentgyörgyi András (távol voltak ma) szobáinak leltározására.

Közben fontos események történtek: kiderült, hogy a debreceni és a mernyei rendház bútorainak egy része Kecskemétre szállítható. Nagy Miklós szeptember 21-én írt levelében újabb küzdelmekről tudósít:¹⁷⁶ az ingóságok ügyében a helyi hatóság volt illetékes, amely eléggé különböző magatartást tanúsított az egyes városokban. A bizottság azt is kifogásolta, hogy a szerzetesek még mindig hordták a reve-

¹⁷⁴ MPRKL, Veszprémi Rendház levéltára, Házfőnöki levelezés, 1950/43, Nyers Lajos házfőnöki megbízott Veszprém Város Tanácsa Javadalmi Hivatalnak, Veszprém, 1950. szept. 12. Ld. kötetünkben: Iratok, n° 30.

¹⁷⁵ Tart. lev., 1950/Debrecen/558 (a házból érkezett utolsó iktatott irat), Nagy Miklós egykori házfőnök Sík Sándornak, Debrecen, 1950. szept. 7.

¹⁷⁶ Tart. lev., 1950/iktatatlan, Nagy Miklós Sík Sándornak, Debrecen, 1950. szept. 21. Ld. kötetünkben: Iratok, n° 33.

rendát, mire a házfőnök megmagyarázta, hogy az tulajdonképpen a világi papokéhoz hasonló ruha, hiszen ők (a piaristák) is világi papokként működnek immár.¹⁷⁷

Néhány nap múlva Sík Sándor levelet írt Debrecenbe és Mernyére,¹⁷⁸ amelyben fontos információkat közölt a házfőnökökkel az egykori rendi tulajdonnal kapcsolatban.

„Különböző bizottsági ülések alapján kialakult eredményképpen közlöm Veled, hogy a gazdasági termények fölhasználhatók mindaddig, amíg a rendházban vagytok, a fölösleget pedig az állam készpénz-fizetés ellenében átveszi.

Sajnos, ez nem vonatkozik az élő és a holt felszerelésre. A személyi holmikat (ruha, fehér-és ágyneműk, okmányok, könyvek és a legszükségesebb szobaberendezések) a rendtagok magukkal vihetik, azonban, hogy mennyire terjed a bútorok mennyisége, itt különböző rendőrhatalóságok más és más álláspontot foglalnak el. Iparkodjatok az ottani rendőrhatalóságokkal megértésre jutni. A legtöbb helyen kiadják az ágyat, asztalt, két széket, mosdót, egy ruhaszekrényt, de vannak helyek, ahol többet is adnak. A belügyminisztérium ebben az ügyben a múlt héten adott ki egy körrendeletet, amiről az ottani rendőrhatalóságnak tudomással kell bírnia.”

Amint az Szűcs János asszisztens október 6-i leveléből¹⁷⁹ kiderül, november 20-ig kellett elhagyni a debreceni és a mernyei rendházat. Addig ott is kellett maradnia a rendházfelelősnek, hiszen ő intézte az átadást. November 20-ig még föl lehetett használni a terményeket, amelyeket aznap a helyi hatóságok készpénz ellenében átvettek.

Bulányi György szóbeli közlése szerint¹⁸⁰ ő volt az utolsó, aki elhagyta a rendház épületét. Egyetemi lelkészként ugyanis kapott egy szobát a templom mögött, és egy ideig ott húzta meg magát. Később azonban ő sem maradhatott tovább.

Nem mindenki gondolta, hogy a piaristák (úgy tűnik) véglegesen elköltöznek ezekből a városokból (éppen Veszprémbe, Debrecenbe és Mernyére – valamint Tattára – nem tértek vissza a rendszerváltás után sem). A mernyei plébános 1951. április 9-én levelet írt Sík Sándornak, amelyben kérte, hogy ajándékozza a mernyei templomnak Szinger Kornél volt rendfőnök gyémántmisés kelyhét.¹⁸¹ Ő még a rend visszatérésére számított: „Én viszonzásul megígérem azt, hogy a mernyei piarista házat jó épségben és nagy örömmel fogom átadni – hiszem, hogy Isten segítségével rövid időn belül – ismét a piaristáknak.”

---

¹⁷⁷ A piarista rend alapításakor valóban a világi papok reverendáját vette át. A piarista öltözet máig változatlan maradt, a világi papi ruha azonban közben átalakult.

¹⁷⁸ Tart. lev., 1950/iktatatlan, Szűcs János Nagy Miklósnak és Sótonyi Istvánnak, Budapest, 1950. szept. 27.

¹⁷⁹ Tart. lev., 1950/iktatatlan, Szűcs János Nagy Miklósnak és Sótonyi Istvánnak, Budapest, 1950. okt. 6. I.d. kötetünkben: Iratok, n° 36.

¹⁸⁰ 2004. január 29.

¹⁸¹ MPRKL, 1951/iktatatlan, Tersztenyák Sándor Sík Sándornak, Mernye, 1951. ápr. 9.

A PIARISTA RENDTAGOK ELHELYEZÉSE

A rendkormány – a tárgyalások nyomán – már nyáron látta, hogy szétszórátásra kerül sor. Ezért elkezdte szervezni a rendtagok elhelyezését. Ennek egyik első lépése volt Sík Sándor kérvénye¹⁸² Grósz Józsefhez, amelyben kérte, hogy engedélyezze a novíciusok fogadalomtételét még a noviciátusi év vége előtt. A kalocsai érseknek valóban volt joga erre, és megadta az engedélyt.¹⁸³ A novíciusok ezért két hónappal korábban, június 19-én tettek fogadalmat. Léh István magiszter így foglalta össze az eseményeket:¹⁸⁴

„Ekkor egyszerre gyötrelmes napok következtek. Megkezdődtek a szerzetesek és szerzetesnők szétszóródásai, és hirtelenül be kellett fejezni ezt a noviciátusi évet. Június 19-én tette le a hét novícius az egyszerű fogadalmát a házfőnök-magiszter kezébe. Utána hazamentek hozzátartozóikhoz várva a helyzet jobbrafordulását és az előjáróság további intézkedését.”

Júliusban kezdték intézni a kispapok (kalazantínerek) ügyét. A rendkormány több szemináriumot is megkeresett az érdeklükben, hogy ott folytathassák tanulmányaikat.

„A Helynök Úrral történt szóbeli megállapodás alapján tisztelettel kérem, méltóztassék intézkedni, hogy az alább felsorolt volt piarista kispapok az egyházmegyébe fölvéssenek és erről a fölvételről igazolást kapjanak. Amennyiben továbbtanulásuk az ottani szemináriumban helyszűke miatt akadályokba ütköznék, a budapesti Központi Szeminárium – amennyiben megmarad – szívesen áll rendelkezésükre.”¹⁸⁵

A fenti, debreceni levélhez hasonlót küldtek Egerbe is.¹⁸⁶ Öt kalazantínert vett át a nagyváradi egyházmegye debreceni káptalani helynöke (magyarországi részeinek kormányzója), de mint Szűcs János provinciális helyettes leveléből¹⁸⁷ kiderül, később egyszerűbb megoldás adódott a számukra.

Esztergomba hat kalazantínert lehetett,¹⁸⁸ de később feltételeket szabtak:¹⁸⁹

¹⁸² Tart. lev., 1950/471, Sík Sándor Grósz József kalocsai érseknek, Budapest, 1950. jún. 14.

¹⁸³ Tart. lev., 1950/497, Grósz József Sík Sándornak, Kalocsa, 1950. jún. 26.

¹⁸⁴ MPRKL, MTÜL, Helyi káptalanok iratai, A budapesti rendházak közös házi káptalanjának iratai, Léh István magiszter jelentése a noviciátusról, 1976. [N 1257].

¹⁸⁵ Tart. lev., 1950/499, Sík Sándor a nagyváradi latin szertartású egyházmegye püspöki főhatósága irodaigazgatójának (Debrecen), Budapest, 1950. július 5.

¹⁸⁶ Tart. lev., 1950/498, Sík Sándor az egri érseki irodaigazgatónak, Budapest, 1950. júl. 5.

¹⁸⁷ Tart. lev., 1950/iktatatlan, Szűcs János provinciális helyettes Pintér László helynöknek (Debrecen), Budapest, 1950. szept. 9.

¹⁸⁸ Tart. lev., 1950/515, Sík Sándor Bruckner József rektornak, Budapest, 1950. aug. 1.

¹⁸⁹ Tart. lev., 1950/iktatatlan, Bruckner József rektor Sík Sándornak, Esztergom, 1950. aug. 30.

„A f. é. július 21-én kelt iratunkra való hivatkozással a felsorolt [...] urak közül, az Apostoli Adminisztrátor Úr csak azokat az urakat veszi át, akik az esztergomi Főegyházmege szolgálatába hajlandók állani és erről nyilatkozatot is adnak ki.”

Az 1976-os káptalanra készült kalazantinumi jelentés szerint végül hat kispap került a Központi Szemináriumba, három Esztergomba, három Veszprémbe és egy Szombathelyre.¹⁹⁰ Kállay Emil szóbeli közlése szerint Előd István, a piarista kispapok prefektusa rendszeresen látogatta a Központi Szemináriumban tanuló kalazantinereket, és fizette értük az ellátás költségeit. Mindannyian abban reménykedtek, hogy rövidesen visszatérhetnek a rendbe.

Megkezdődött az örökfogadalmas szerzetesek elhelyezése is. Sík Sándor augusztus 22-én írt Tost Barnának,¹⁹¹ a kassai egyházmegye Magyarországon fekvő része káptalani helynökének, és érdeklődött, hogy kit tudna átvenni az egyházmegyébe. (A többi püspökkel szóban is egyeztetethet, hiszen a tárgyalások miatt rendszeresen találkozhattak.) Tost Barna válasza¹⁹² jól mutatja az egyházi vezetők helyzetét és gondolkodását, ezért lényegében a teljes levelet közöljük.

„Brezanóczy helynököm Czapik érsek úrtól értesült a visszahagyandóknál, és ő Németh Istvánt, Tóth Tibort és Etele Györgyöt hozta javaslatba. – Sátoraljaújhelyen tudta meg, hogy Tóth Tibor távol van, és akkor helyébe javasolta Fülöp Gyulát azzal, hogy a házfőnök erről téged értesítsen. – A ház felosztása előtt jelentkezett nálam személyesen Horváth Ambrus és kérte visszatartását Etele György helyett, mivel Horváth benne volt az egyházmegyei státusban. Kérésének eleget tettem és erről táviratilag értesítettem Dr. Neuhausser Frigyes házfőnököt.

Részemről tehát javaslatba lett hozva véglegesen a következő három: Németh István, Horváth Ambrus és Fülöp Gyula. Etele Györgyöt a rendőrség saját hatáskörében hagyta vissza.

Ezt követően jelezte Horváth Ambrus, hogy a Tartományfőnökség Tóth Tibort hagyta vissza. Ezért értesítettem Fülöp Gyulát, hogy érdeklődjék meg sorsát Nálatok.

Az eddigiek alapján részemről a következők nyertek beosztást és átvételt: Németh István bodrogkeresztúri segédlelkész, Fülöp Gyula monoki segédlelkész, Horváth Ambrus abaújszántói segédlelkész, Etele György sátoraljaújhelyi segédlelkész.

Tóth Tibor hollétéről ma sem tudok és ezért őt nem állott módomban beosztani. Részemről azonban semmi akadálya annak, hogy őt Fülöp Gyula helyébe osszam be, ami ajánlatos is volna Fülöp gyenge egészségi állapota miatt. Ezek szerint hármat én hagytam meg, egyet (Etele Györgyöt) a rendőrség által történt visszahagyás következtében vettem át.

A végleges névsort Veled egyöntetűen szeretném megállapítani és ezért kérem Németh Istvánon és Ambrus Zoltánon [Horváth Ambrus] kívül a harmadik végleges kijelölését (Tóth vagy Fülöp) és Etele maradjon különlegesen kivételezettnek meg.”

Augusztus végére világossá váltak a rend továbbélésének föltételei, így elérkezett a hivatalos tudakozódás ideje. A tartományfőnök ezért minden ordináriusnak (egy-

¹⁹⁰ MPRKL, MTÚL, Tartományi káptalanok, 1976. évi káptalan iratai, Káptalani jelentés a Kalazantinum Főiskoláról és a Kalazantinumi Rendházról, 2 [N 1256].

¹⁹¹ Tart. lev., 1950/533, Sík Sándor Tost Barnának, a kassai egyházmegye káptalani helynökének (Hejce), Budapest, 1950. aug. 22.

¹⁹² Tart. lev., 1950/535, Tost Barna Sík Sándornak, Hejce, 1950. aug. 24.

házmegyét kormányzó püspöknek) hasonló szövegű levelet¹⁹³ küldött. A dokumentumból érezhető a rend szorult helyzete.

„Fiúi tisztelettel jelentem, hogy a ... egyházmegyében a Piarista Rend tagjai közül az elmúlt évben a következők végeztek lelképásztori, illetve hitoktatói munkát: [...] Nagyon kérem, kegyeskedjék megnyugtatóni, hogy ezek továbbra is megmaradhatnak – mint világi papok – a fő-egyházmege szolgálatában.

Nagyon kérem kegyes megnyugtató válaszát minél hamarább, mert ha bekövetkeznék az a nem remélt szerencsétlenség, hogy valamelyikük nem folytathatná tevékenységét az egyházmegyében, akkor lehetőleg azonnal hozzá kellene fogni a róla való gondoskodás feladatának egyébként majdnem reménytelen megoldásához.”

Az ordináriusok válaszai megtalálhatók a piarista levéltárban, a tartományfőnökségre érkezett levelek között. Sík Sándor reményei nem igazolódtak be; nem mindenkit vettek át az egyházmegyékbe. A szerzeteseket általában olyan kis falvakba helyezték, ahol azelőtt nem volt pap. (Nagy részüket állami nyomásra el kellett bocsátani 1952-ben.) A püspökök szívesen alkalmaztak piaristákat a püspöki székhelyeken fekvő egykori rendházakból, a háború után létrehozott püspöki küsszeminariumok tanáraiként. A váci, a veszprémi és a szegedi küsszeminariumok tanári karát eredetileg csaknem teljesen piaristák alkották. Az állam azonban 1951-ben megszüntette ezeket az iskolákat is, a szerzetestanárokat el kellett küldeni.

Szeptemberben a tartományfőnökség éjt nappallá téve dolgozott az iskolák újraindításán, valamint a rendtagok elhelyezésén, amelyet nagyrészt sikerült megoldani. Ritka volt az olyan levél, mint a Horváth István volt homokkomáromi adminisztrátornak szóló,¹⁹⁴ amelyben a provinciális arról tájékoztatja rendtársát, hogy nem tudott számára helyet találni.

Ugyanakkor meg kell jegyezni, hogy máig sem tudható pontosan, hogyan zajlott az a folyamat, amelynek során eldöntötték, hogy ki maradhat a rendi keretben. Molnár István említi két fontos szempontot: eszerint igyekeztek keretben hagyni azokat, akik 1950 előtt előjárók voltak (ezzel a rendi vezetés korábbi kinevezéseinek helyességét is bizonyította), illetve fiatal, de nem kezdő tanárokat kerestek a két iskola tantestületébe. A kezdők általában kereten kívülre kerültek. Benkő Andor szerint némiképp ad hoc módon zajlott a két iskola tantestületének kiválasztása, és főként az idősebb, valamint a fiatal rendtagok kerültek be (tehát kevés volt a középkorú tanár). Albert István akkori asszisztens, későbbi tartományfőnök (1963–1979) 1976-ban írt káptalani jelentése szerint a tanárok kiválasztásánál a szakmai szempontok mellett szerepet játszott, hogy az illető abban a helyzetben (1950 nyarán) könnyen elérhető és megkérdezhető legyen, és igyekeztek azokat is befogadni az iskolákba, akiknek bizonytalan volt a jövőbeli elhelyezkedésük.¹⁹⁵

¹⁹³ Tart. lev., 1950/538, Sík Sándor a magyarországi ordináriusoknak, Budapest, 1950. aug. 28.

¹⁹⁴ Tart. lev., 1950/iktatatlan, Sík Sándor Horváth Istvánnak, Budapest, 1950. szept. 7. I.d. kötetünkben: Iratok, n° 27.

¹⁹⁵ MPRKL, MTÜL, Tartományi káptalanok, 1976. évi káptalan iratai, Albert István tartományfőnök jelentése, 4. [N 1256].

A rendtagok elhelyezése sok bonyodalommal járt, hiszen a két iskola tanári karát hetek alatt kellett megszervezni. További változtatást jelentett, amikor engedélyezték az első osztályok párhuzamosítását, hiszen ez újabb tanárok fölvételét tette lehetővé. Megmaradt Sík Sándor levele,¹⁹⁶ amelyet Nagy Miklós debreceni „rendházfelelősnek” írt valamelyik ottani piarista kecskeméti matematikatanári vagy kápláni kinevezése ügyében. Mindenképpen olyat akart kinevezni, akinek nem volt biztos állása Debrecenben. Nagy Miklós válasza jól mutatja a rendtagok helyzetét. Négyen debreceni plébániákon, hatan vidéken kaptak biztosnak látszó lelképásztori állást. Csupán Bulányi György egyetemi lelkészi állása volt bizonytalan, ő azonban azt önként nem akarta föladni. „Inkább vállalom, hogy megszűnése után számomra esetleg nem lesz már lelkészi hely” – mondta Nagy Miklósnak.¹⁹⁷ Nagy Miklós maga az esztergomi egyházmegyébe szeretett volna átjutni, de végül (decembertől) kecskeméti házfőnök lett, mert a provinciális által kiszemelt Tell Sándor volt tatai házfőnök inkább rokonaihoz kívánt költözni.

Sík Sándor hallatlan tapintattal igyekezett eljárni a nehéz ügyekben. Az első osztályok párhuzamosítása után Kecskemétre akarta helyezte Tóth Tibort, aki korábban Jászberénybe költözött, hogy idős szüleinek szolgálatára lehessen. A szülők azonban érthető okokból ellenezték a fiuk távozását. Sík Sándor ezért levéllel¹⁹⁸ fordult hozzájuk is.

„Kedves Tóth Mama és Papa!

Engedjék meg, hogy így szólítsam, mert rendtársaim édes szüleit a magam édes szüleinek tekintem, és ha nem is ismerem személyesen, ismerem onnan, hogy az én kedves Tóth Tibor fiamat nevelték nekünk és ez maga is elég arra, hogy tiszteljem is, meg szeressem is.

Annál fájdalmasabb számomra, hogy olyan valamit kell jelentenem, ami azt hiszem, Tibornak nagyon jó ugyan, de mindenestre fájdalmas is neki és kedves Szüleinek is, mert megíúsítja azt a kedves reményt, hogy fiuk egyelőre a közelükben tartózkodhasson. Tudom, milyen kedves gondolata volt ez Tibornak és azért mindent megtettem, hogy jászberényi alkalmaztatása sikerüljön. És most mégis kénytelen vagyok őt Kecskemétre helyezni tanárnak ottani gimnáziumunkba; ott is szükség van lelkes, buzgó, képzett és jó előadó, kitűnő tanárra, hogy a mai nehéz helyzetben megállja a helyét és becsületet valljunk vele.” (A levél sajnos nem érte el célját, a Tóth szülők megbékítését.)

Mint fentebb szó volt róla, a rendtagok állami iskolában is vállalhattak állást. A tartományfőnök igyekezett gondoskodni azokról a rendtársairól, akik erre az útra kényszerültek. Bizonyosság erre a szeptember 27-én kelt, nekik szóló levél.¹⁹⁹

Az idősek közül sokan kerültek a pannonhalmi idős szerzetesek otthonába. A rendi vezetés tervezte, hogy a rigyáci plébániára is küld egy-két idősebb piaristát.

¹⁹⁶ Tart. lev., 1950/iktatatlan, Sík Sándor Nagy Miklósnak, Budapest, 1950. szept. 19. Ld. kötetünkben: Iratok, n° 32.

¹⁹⁷ Tart. lev., 1950/iktatatlan, Nagy Miklós Sík Sándornak, Debrecen, 1950. szept. 21. Ld. kötetünkben: Iratok, n° 33.

¹⁹⁸ Tart. lev., 1950/iktatatlan, Sík Sándor Tóth Istvánnak és nejeinek, Budapest, 1950. okt. 2.

¹⁹⁹ Tart. lev., 1950/iktatatlan, Szűcs János Eberhardt Bélának, Pintér Ferencnek, Medveczky Jánosnak, Nagy Lajosnak és Vittkó Józsefnek, Budapest, 1950. szept. 27. Ld.: Iratok, n° 34.

Ott működött ugyanis 1950-ben Miskolczi Kálmán piarista egyházmegyei szolgálatban. A terv azonban meghiúsult, mert Rigyác határsávjában fekdött, és nem lehetett beutazási engedélyt szerezni.

Előbb-utóbb azonban mindenki helyet talált magának. Egyikük, a 71 éves Kiss István levelet²⁰⁰ írt Vácról a tartományfőnöknek, amelyből tükröződik az a belső béke, amellyel fogadta az eseményeket, és a rendje iránti hűség.

„Már két hónap eltelt a püspöki palotából²⁰¹ való hazajövetelem óta, az itthoni gondozás mellett jól érzem magam. Nővérem házacskájában külön szobában vagyok. [...] A jó Isten nem hagyja el híveit.

Reggelenként 7 órakor mondom szent misémet a piarista templom kápolnájában. Változatosan beosztva gyorsan múlnak napjaim, legtöbbször itthon tartózkodom. Bán, Ludmány, Iván, Holl és Szabéni társakkal szoktam találkozni és elbeszélgetni; Rassovszky az irgalmasoknál miséznek, egyik rokonánál, a mi utcánk felé lakik. [...] Minden rendtag hálás lehet Rendfőnök Úrnak a mai rendkívüli időkben tanúsított gondviselő fáradozásaiért.

Ad limina Apostolorum megjelenés helyett írtam ezt a levelet, hogy – mint külső tag – kötelességszerűen értesítem kedves Rendfőnök Urat helyzetemről. Az Asszisztens-Kart és a kedves Társakat is üdvözölve maradtam mély tisztelettel és szeretettel

Kiss Pista bácsi.”

A BUDAPESTI ÉS A KECSKEMÉTI ISKOLA ÚJRAINDÍTÁSA

„Másnap este érkezem Kecskemétre. A vonatnál Ifjú Sebő és Szoboszlay várnak. Még mindig nem hiszem, hogy 1-2 hónapnál tovább tanítunk... [...] Néhány nap múlva beköltözöm egy hosszú, keskeny szobába. Van benne egy ágy, egy szék és azon egy hátizsák, abban minden, amim maradt. Kezdetnek jó. Holnap kezdjük a tanítást.”

(Veszprémi Tibor)

Az augusztusi megállapodás után gyorsan követték egymást az események. Jóború Magda államtitkár már szeptember 7., a katolikus iskolákról szóló megállapodás aláírása előtt utasította a Bács-Kiskun Megyei Tanács Oktatási Osztálya vezetőjét a kecskeméti gimnázium visszaadására. (A hasonló témájú, budapesti iskoláról szóló dokumentum hiányzik a piarista levéltárból.)

„A Magyar Népköztársaság Kormányának és a magyar katolikus püspöki kar folyó évi augusztus hó 30-án kötött megállapodása folytán az 1948:XXXIII. t.c. végrehajtása tárgyában kiadott 8000/1948. VKM. számú rendelete alapján átvett nem állami iskolák közül Vezető Kartárs hatáskörébe tartozó kecskeméti Katona József általános gimnázium által használt helyiséget és kollégiumot a római kat. egyháznak, a magyar Piarista Rendnek átadom.

A fent megjelölt ingatlanon kívül át kell adni a felvett tanulók névsorát, okmányait, az iskola összes nyomtatvány-úrlapjait, a tankönyveket, az anyakönyveket és mindazon ingóságok-

²⁰⁰ Tart. lev., 1950/iktatatlan, Kiss István Sík Sándornak, Vác, 1950. okt. 9.

²⁰¹ Kiss Istvánt mint a szegedi rendház tagját a váci püspöki palotába internálták júniusban.

kat (bútor, felszerelés, tanzerek és segédeszközöket), amelyek a nevelő, oktató munkának az állami intézetben eszközei voltak.

Gondoskodni kell haladéktalanul, hogy az állami általános gimnáziumba, diákotthonba a folyó tanévben felvett tanulókat azonnal értesítsék az iskola, diákotthon jellegében beállott változásokról. A tanulók szüleit értesíteni kell, hogy mindazok a tanulók, akik nem akarnak egyházi iskolába járni, felvételt nyerne az állami iskolába, (ezeket a tanulókat a tanulmányi Értécsítőjükbe bevezetett felvételi záradék alapján veszi fel másik állami gimnázium,) mindazok a tanulók pedig, akik az állami általános gimnáziumból, diákotthonból át akarnak lépni egyházi általános gimnáziumba, diákotthonba, átléphetnek.

Az egyházi iskola tan- és személyzeti ügyeiről a fenntartó rend, illetőleg az egyház tartozik gondoskodni. Az állami általános gimnázium állami tan- és segédszemélyzetéről külön rendeletben intézkedem. [...]

Az átadás-átvételtől jegyzőkönyvet kell felvenni 3 példányban. [...] A jegyzőkönyvben fel kell tüntetni az átadott ingóságokat és a jegyzőkönyvhöz csatolni kell ezek leltári napló másolatát. [...] Épületrész átadása esetében ugyancsak pontosan meg kell határozni a helyiségeket és kívánatos, hogy azok vázlatrajzát is csatolják. Az iskola, diákotthon pénzkészletét és számadását nem kell átadni [...]”²⁰²

Sík Sándor az egyházi iskolákról szóló megegyezés aláírásának másnapján már megbízhatta a kijelölt rendtagokat az iskolák átvételével.²⁰³ Négy nap múlva pedig betervezhette a vallás- és közoktatásügyi miniszternek a tanári kar névsorát.²⁰⁴

Közben azonban kiderült, hogy a katolikus iskolákba jelentkezők száma többszörösen meghaladja a férőhelyek számát. A két igazgató ezért levéllel²⁰⁵ fordult a kultuszminiszterhez, amelyben kérvényezték, hogy az első évfolyamban négy párhuzamos (két-két humán és reál) osztályt indíthassanak. Az engedélyt akkor megkapták, a későbbi években azonban már nem lehetett szó ilyesmiről.

Az állam nemsokára nehézségeket támasztott az új iskolákkal kapcsolatban. Október 9-én javasolták az osztályok összevonását,²⁰⁶ minthogy – úgymond – a felsőbb osztályok létszáma alacsonyabb volt a normálisnál.

„Az október eleji létszámjelentésekből megállapítottam, hogy a róm. kat. gimnáziumok, különösen a felsőbb évfolyamokban több helyen igen alacsony létszámmal nyitottak osztályokat. Számos esetben létesítettek külön humán és reál osztályt, holott ezek együttesen is messze alatta maradnak a normális osztálylétszámnak. Javasolom tehát a kislétszámú osztályok alábbi tervezet szerinti összevonását. [...]

A budapesti rk. gimnáziumban az első osztályok létszámának 40 fölé való emelését nem engedélyezem.

²⁰² Tart. lev., 1950/563, Jóború Magda államtitkár a Bács-Kiskun Megyei Tanács Oktatási Osztálya vezetőjének, Budapest, 1950. szept. 4. Másolat.

²⁰³ Tart. lev., 1950/553, megbízólevél Sík Sándortól, Budapest, 1950. szept. 8. Ld. kötetünkben: Iratok, n° 28.

²⁰⁴ Tart. lev., 1950/560, Sík Sándor Darvas Józsefnek, Budapest, 1950. szept. 12.

²⁰⁵ Tart. lev., 1950/557, Balogh Ferenc Darvas Józsefnek, Budapest, 1950. szept. 11. (Ld. kötetünkben: Iratok, [33.]); Tart. lev., 1950/Kecskemét/577, Ifjú Sebestyén Darvas Józsefnek, Kecskemét, 1950. szept. 15.

²⁰⁶ Tart. lev., 1950/639, Szabó Sándor főosztályvezető (VKM IV. főosztály) Sík Sándornak, Budapest, 1950. okt. 20.

Mínthogy az r. k. gimnáziumokban a legutóbbi napokban is sor került felvételekre, felhívom az iskolák igazgatóit a további felvételek leállítására.”

A kecskeméti gimnázium nehéz körülmények között kezdte el működését: a diákotthonban lakó állami szervek halasztották a kiköltözést, és így óriási volt a helyhiány. Sík Sándor levéllel²⁰⁷ fordult Jóború Magda kultuszminisztériumi államtitkárhoz az ügyben (az iratot a kecskemétiiek foglalmazták).

„A kecskeméti piarista diákotthon visszaadásakor a Megyei Tanács Oktatási Osztálya, amely az épület 13 helyiségét lakja, néhány napi haladékot kért a teljes kiköltözésre. [...]

A kecskeméti igazgató tegnap kelt jelentése szerint az Oktatási Osztály még mindig bent van a diákotthonban és a jelek szerint egyelőre nem is szándékozik kiköltözni. Számunkra azonban az ügy égetően sürgős. A konviktorok száma a mai napig 62-re emelkedett. Kénytelenek voltunk a fiúkat a tanári lakásokban elhelyezni, de ezzel a tanárok helyzete vált tarthatatlanná. Több cellaszerű tanári szobában két tanár lakik, egy nagyobb szobában pedig öten lálnak tanárok. Az iskolai munkára ilyen körülmények között komoly előkészületet nem várhatunk. A túlszűfolttság természetesen a konviktorokat is akadályozza az elmélyülő munkában.”

Az államtitkár válaszában²⁰⁸ föltételezte, hogy a tartományfőnök információi tévesek voltak(!). Sík Sándor újabb levelében²⁰⁹ rámutatott arra, hogy a Jóború Magda által említett 130 férőhelyes kollégium és 28 szoba valójában ugyanazokat a helyiségeket jelenti. A kollégium végül csak 1957-ben vehette birtokba a neki járó épületrészeket. 1950-ben a rendház még a házikápolnát sem kapta vissza, ezért az egyik sarokszobát szentelték föl erre a célra.²¹⁰

A kollégium másik nagy gondját az jelentette, hogy a kecskeméti épület nagyon rossz állapotban volt: súlyos károkat szenvedett a világháborúban, és nagyon kevés bútorral rendelkezett, mivel kifosztották a szovjet katonák. Etele György visszaemlékezése szerint²¹¹ ő kétvagyonnyi bútort küldött Sátoraljaújhelyből Kecskemétre azok közül, amelyeket az ottani rendház államosítása (aug. 1.) előtt magánháznaknál helyezett el. Ebből lett a kecskeméti kollégium első fölszerelése.

A tartományfőnökség kísérletet tett arra, hogy a megszűnő rendházak: Debrecen és Mernye javaiból juttathasson Kecskemétre.²¹² A próbálkozás sikerrel járt, a provinciális utasíthatta Sótónyi István mernyei házfőnököt a szállítás megkezdésére.²¹³ A szegedi rendház javai közül, a fölszámolt noviciátusi (Cassiacum) rend-

²⁰⁷ Tart. lev., 1950/594, Sík Sándor Jóború Magda VKM államtitkárnak, Budapest, 1950. okt. 4.

²⁰⁸ Tart. lev., 1950/607, Jóború Magda Sík Sándornak, Budapest, 1950. okt. 10. Ld. kötetünkben: Iratok, n° 39.

²⁰⁹ Tart. lev., 1950/608, Sík Sándor válasza Jóború Magdának, Budapest, 1950. okt. 14. Ld. kötetünkben: Iratok, n° 40.

²¹⁰ Tart. lev., 1950/Kecskemét/711, Erőss József Sík Sándornak, Kecskemét, 1950. dec. 18.

²¹¹ Etele Gy.

²¹² Tart. lev., 1950/iktatatlan, Szűcs János provinciálshelyettes a Hajdú megyei Tanácsnak, Budapest, 1950. szept. 12. Ld. kötetünkben: Iratok, n° 31.

²¹³ Tart. lev., 1950/598, Sík Sándor Sótónyi Istvánnak, Budapest, 1950. okt. 7. Ld. kötetünkben: Iratok, n° 37.

házból, sőt még a homokkomáromi volt piarista plébániáról is küldtek bútort a kollégiumba. Később, a rendfőnökség újabb kérvénye²¹⁴ után, engedélyezték a mernyei házikópolna felszerelésének Kecskemétre vitelét is.

Mindezek ellenére a kecskeméti kollégium az első néhány évben anyagilag olyan rossz helyzetben volt, hogy a beiratkozó elsős diákoknak bútort is kellett hozni magukkal a tanévkezdéskor.²¹⁵

SZINGER KORNÉL EXPROVINCIALIS HALÁLA

Bár nem tartozik a történelmi jelentőségű események közé, meg kell emlékezünk Szinger Kornél volt rendfőnök haláláról. A magyar piarista rendtartományt 1919 és 1923 között kormányzó provinciális 1863-ban született Tolna megyében. Piarista pályája még a 19. századi keretek között indult: miután Vácott novícius volt, Kecskeméten végezte a 7–8. gimnáziumi osztályokat, Nyitrán tanulta a teológiát, és Kolozsvárott járt egyetemre. 1887-ben szentelték pappá. A szegedi iskola tanára, később a ház főnöke, majd a gimnázium igazgatója lett. Tartományfőnökké választása előtt négy évig a rendi birtok kezelője volt Mernyén. Provinciálissága a rend válságos időszakára esett: az őszirózsás forradalom, a Tanácsköztársaság és a Horthy-korszak első éveit kormányozta a rendet. Ezután Rómában lett generálistással két évre. 1926-tól tartózkodott Mernyén. Halála 1950 karácsonya előtt, december 24-én következett be. Fizikai-szellemi leépülése mintegy szimbolizálta a magyar piaristák számára sorsdöntő és válságos év, de a régi piarista életforma végét is.

Szinger Kornél a fölözletáskor a mernyei rendházban tartózkodott, fizikailag és szellemileg egyre rosszabb állapotban. Czapik Gyula egeri érsek, akinek az exprovinciális egykor az osztályfőnöke volt, már korábban megígérte, hogy kész őt magához venni és ápolni utolsó éveiben. Sík Sándor Czapik Gyulának szóló levelében²¹⁶ jelezte, hogy a rend most élni kíván ezzel a lehetőséggel.

Az érsek valóban befogadta egykori kedves tanárát. Szinger Kornél állapota azonban nagyon elszomorító volt. Súlyos betegségben szenvedett, agyvérzésből visszamaradt defektusok miatt. Alig tudott járni, szellemileg nagyon rossz állapotban volt. Abban a hitben élt, hogy Mernyén van; nem tudta, hogy tanította Czapik Gyulát. Egész nap beszélt, álmában is. Ágyneműjét és fehérneműjét elhozták Mernyéről, de egyébként csak annyi ruhával rendelkezett, ami rajta volt a költözéskor. „Reám személyesen nagyon lehangolóan hatott Szinger rendfőnök úr állapota. Hová jutott ez a magas intelligenciájú, kitűnő ember?” – írta az érsek Sík Sándornak

---

²¹⁴ Tart. lev., 1950/603, Szűcs János tartományfőnök-helyettes a belügyminiszternek, Budapest, 1950. okt. 9. Ld. kötetünkben: Iratok, n° 38.

²¹⁵ Benkő Andor szóbeli közlése.

²¹⁶ Tart. lev., 1950/iktatatlan, Sík Sándor Czapik Gyulának, Budapest, 1950. aug. 31. Ld. kötetünkben: Iratok, n° 25.

szeptember 24-én.²¹⁷ December 21-én az akkor az egri kisszemináriumban tanító Gulyás István piarista már az exprovinciális utolsó napjairól írt Sík Sándornak: „Szinger Kornél nagyon rosszul van, a legrosszabbra kell elkészülni. Nem eszik, és nem iszik semmit. Az Érsek Úr intézkedést kér temetésére vonatkozólag.”²¹⁸

Szinger Kornél december 24-én halt meg, Egerben volt a temetése. Sík Sándor baráti hangú, hálás levélben köszönte meg Czapik Gyula gondoskodását, talán utolsó 1950-ben írt levelében.²¹⁹

„Nagy megindultsággal mondok így írásban is köszönetet boldogult Szinger Kornél rendtársunk végtisztességének hatása alatt Nagyméltóságú és Főtisztelendő Érsek Úrnak. Az a nagy megtiszteltetés, amelyben volt Tartományfőnökünk halála után is részesült és az az áldozatkészség, amelyet Nagyméltóságú és Főtisztelendő Érsek Úr részéről volt szerencsénk tapasztalni, elévülhetetlen emléket keltett bennem és a temetésen megjelent rendtársaimban. Éreztük a nagy lélek nagy pietásának megnyilatkozását és nem tudtunk eléggé hálásak lenni. Mindehhez járult a szíves vendéglátás és kedves figyelmesség, finom és nemes egyéniségednek ez a szép megnyilvánulása, amely olyan megnyugtatóan és melegen vett körül bennünket. Mikor és a magam és a piarista rend nevében megköszönöm a boldogult Rendtársunk iránt az életben tanúsított figyelmet, a temetése körül teljesített áldozatkészséget és a szíves vendéglátást, maradok Nagyméltóságú és Főtisztelendő Érsek Úrnak felszentelt kezeit csókolva [...]”

Sík Sándor sorai mintegy lezárják az egész év történetét. Kifejezik azt a hozzáállást, amellyel a rend 1950 megpróbáltatásait fogadni tudta: a mélységes fájdalmat, ugyanakkor a szenvedésekben megmutatkozó értékek keresését is.

---

²¹⁷ Tart. lev., 1950/iktatatlan, Czapik Gyula Sík Sándornak (4222/1950), Eger, 1950. szept. 24.

²¹⁸ Tart. lev., 1950/iktatatlan, Gulyás István Sík Sándornak, Eger, 1950. dec. 21.

²¹⁹ Tart. lev., 1950/iktatatlan, Sík Sándor Czapik Gyulának, Budapest, 1950. dec. 30.

EPILOGUS: A MÁDI BIRTOK ÉS A KECSKEMÉTI SZŐLŐ SORSA

Az 1950-ben rendi tulajdonban maradt mádi és kecskeméti szőlő sorsát véglegesen az döntötte el, hogy 1951. augusztus 1-jén a püspöki kar (a református egyházhoz hasonlóan) határozatot hozott, miszerint minden egyházi földingatlant legkésőbb szeptember 1-ig föl kell ajánlani az államnak, szereingatlan kérése nélkül. Minthogy a megszűnt rendházak birtokait az állam bekebelezte, a piarista rend esetében a rendelkezés csak a mádi és a kecskeméti szőlőt érintette. Sík Sándor a mádi birtokot augusztus 21-én,²²⁰ a kecskeméti egy héttel később²²¹ ajánlotta föl az államnak.

Vass József mádi gondnok 1951. október 4-én kelt jelentésében²²² tudósít a szőlő fölajánlásáról.

„A magyar püspöki kar folyó évi aug. 7-i határozata értelmében a mádi szőlő is teljes egészében felajánlásra került. Az állam részére történt felajánlást tartalmazó első jegyzőkönyv folyó évi aug. 25.-én kelt. Szeptember 25-én újabb formula szerint kellett felajánlani. Lényege az előbbivel egyezik. E két formula szerint csak a földterület került felajánlásra eddig, a belsőség és a felszerelés még nem.”

1952. január 10-én írt gazdasági jelentésének mellékletében²²³ részletesen beszámol a birtok sorsáról.

„I. Szőlő.

A szőlő felajánlása tárgyában a Borsod-Abaúj-Zemplén megyei Tanács V. B. Mezőgazdasági osztálya, Földbirtokrendezési csoport 1951. nov. 1-én meghozta a véghatározatot 8131/-I./M/2-51/1951. sz. alatt, mely szerint a felajánlott 23 kh 1436 nöl területű és 573.85 ar. k. kfj.-ű szőlőt, a rajta lévő épületekkel (romokban álló vincellér lakás) együtt az állam részére megvásárolja 34,431 Ft. vételáron. A M. F. V. B. Pénzügyi Osztálya ezt a vételárat az ú. n. »római katolikus egyházi alapba« fizeti be a véghatározat szerint. A szőlőt u.ez a véghatározat azonnali hatállyal a »Tarcali Állami Gazdaságnak« engedi át. A véghatározat ellen »jogorvoslatnak helye nincs«.

---

²²⁰ Tart. lev., 1951/320, Sík Sándor a mádi Községi Tanács Végrehajtó Bizottságának, Budapest, 1951. aug. 21.

²²¹ Tart. lev., 1951/333, Sík Sándor a kecskeméti Városi Tanács Végrehajtó Bizottságának, Budapest, 1951. aug. 28.

²²² Tart. lev., 1951/394, Vass József Sík Sándornak, melléklet a gazdasági jelentéshez, Mád, 1951. okt. 4.

²²³ Tart. lev., 1952/12, Vass József Sík Sándornak, melléklet (gazdasági jelentés), Mád, 1952. jan. 10.

A szerencsi járásbíróság a telekkönyvi hatóság 1606/1951. sz. alatti kiértékelése szerint az ingatlant átjegyezte és a tulajdonjogot vétel jogcímén a Magyar Államkincstár javára bekebelezte. Ezzel a ténnyel a szőlőhöz fűződő minden kapcsolatunk megszakadt és termelő munkánk befejeződött.

II. Pince.

A pince és a kezelői lakás tulajdonjogában eddig még változás nem történt. A kapott szóbeli meghatalmazás alapján a pince felszámolása december havában erőteljesen ment. A pincében már bor egyáltalán nincs, mindössze eszközök és felszerelési tárgyak, amelyek leltárba vétettek. Az eszközök egy részét a budapesti Ház céljaira küldjük fel, másik részét a kecskeméti plébánia használatába adjuk, harmadik részét pedig a kínálkozó alkalmak szerint eladjuk. [...] A mádi szőlőgazdaság ezzel befejezte gazdasági munkáját, lezárta gazdasági könyveit és ezért ez az utolsó gazdasági jelentése is.”

Vass József magánlevelet²²⁴ is írt Sík Sándornak az eseményekről.

„Valóban nehéz volt az utolsó jelentést szárazan, tárgyilagosan megírni. Hosszú esztendők munkájára tettem ezzel pontot. Nem kis vigasztalás számomra az, hogy ezzel a munkával éppen annak a Rendnek tehettem szolgálatot, amelynek egész arculatomat köszönhetem. Éppen ezért nem a letargia hangjával fejezem be ezt a munkát, hanem a hozzánk illő szóval: »Dominus dedit, Dominus abstulit, sit nomen eius benedictum.«”²²⁵

---

²²⁴ Tart. lev., 1952/iktatatlan, Vass József Sík Sándornak, Mád, 1952. jan. 21.

²²⁵ Vass József itt Jób szavait idézi a Szentírásból: „Az Úr adta, az Úr elvette, legyen áldott az Úr neve” (Jób 1,21). Kalazanci Szt. Józsefet öregkori megpróbáltatásai miatt mint „keresztény Jóbot” emlegeti az egyház, az idézett sorok ünnepének szentírási olvasmányában is szerepelnek.

BEFEJEZÉS

„*Dominus dedit, Dominus abstulit, sit nomen eius benedictum.*” A bibliai Jób szavai Kalazanci Szent József óta a piarista rend egyik jelmondatává váltak. Ahogyan a rendalapító kész volt arra, hogy idős korában elszenvedje a rá és rendjére zúduló megpróbáltatásokat, úgy igyekeztek fogadni a piaristák évszázadokon keresztül az őket időről időre érő csapásokat.

Igaz ez az 1950-es évre is, amely alapjaiban formálta át a magyar piarista provinciát. eltörölte kilenc rendházát, a rendtagok nagy részét kereten kívülre kényszerítette, és elvette megmaradt vagyónának zömét. Két iskolában azonban újraindulhatott a rend karizmájának megfelelő munka. Ezek a megrázkódtatások páratlan alkalmat jelentettek az Úrért és a rendért való tanúságtételre.

Az akkori piaristák a továbbiakban, a szocializmus évtizedei alatt hihetetlen kitartással óriási munkát végeztek: a keretben maradtak az iskolákban, az egyházmegyében dolgozók a plébániai ifjúság nevelésével, mások az illegális evangelizációban, az állami iskolákban. Többen viselték a kommunista állam börtöneit, köztük Lénárd Ödön, aki a maga 18 és fél év büntetésével a leghosszabb ideig ült börtönben a magyar katolikus papok közül.

Az akkori rendtagok közül néhányan ma is élnek (de néhány éve még sokkal többen voltak). A fölszenteltek közül: *Benkő Andor, Bulányi György, Etele György, Kartal József, Miskolczy Kálmán* (ma az Egyesült Államokban), *Terebesi Tibor*. Az akkori kalazantínerek közül: *Kállay Emil, Kerényi Lajos, Herédi Vilmos, Krigler Béla* (az Egyesült Államokban). Akkor volt novícius *Mustos István* (az Egyesült Államokban). A megírtak az ő kitartásukról is szólnak.

Kérjük az Urat, hogy adja meg nekünk, mai piaristáknak az ő kitartásukat és erejüket, amely egy megváltozott, de hasonlóan bonyolult történelmi helyzetben való helytállásunk záloga lehet.

VISSZAEMLEKEZÉSEK

1.

SZÜCS IMRE

A NAGYKANIZSAI PIARISTA RENDHÁZ TÖRTÉNETE 1949/1950-BEN

(RÉSZLET A HISTORIA DOMUSBÓL)

1950.

Szücs Imre (1897–1953) Veszprémben született, 1912-ben lépett be a piarista rendbe. 1920-tól Nagykanizsán, 1924-től Veszprémben volt hittanár (és egyben a cserkészcsapatok vezetője), majd 1940-től három évig a rend római növendéknevelő intézetében tanított teológiát. 1943/1944-ben visszatért Veszprémbe, majd Kanizsára helyezték, ahol 1945-től házfőnök, illetve 1948-tól az akkor létrehozott piarista plébánia első plébánosa lett. 1950-től a budapesti rendházban lakott, nyugalmazottként. Ekkor, 1950 októberében fejezte be a megszűnt nagykanizsai rendház krónikáját, amelyet föltehetően még a rendház lefoglalása előtt kimenekítettek onnét. – Lelőhelye: MPRKL, Nagykanizsai rendház levéltára (rendezetlen), Historia domus 1851/52–1949/50, p. 226–231.

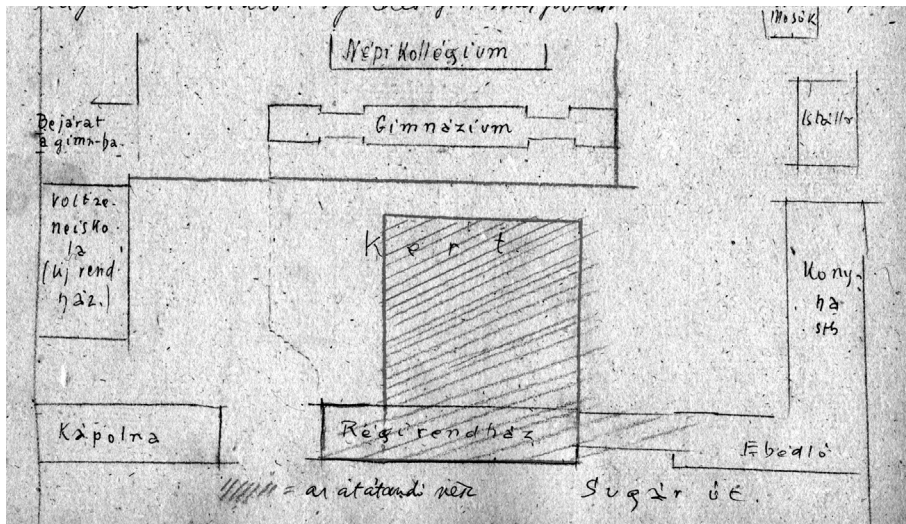
A rendház igénylése

Még az előző tanév végén, június 10-én jelent meg egy miniszterközi bizottság, mely a rendházat kérte először a leánygimnázium (később a keszthelyi gazdasági középiskola céljaira, aminek fejében fölajánlották a volt zeneiskolai (általános iskolai, Királyi Pál u. 2.) épületet s az ebédlői, konyhai, gazdasági részek meghagyását avval, hogy az összes átalakítási költségeket az állam viseli. Erre a célra költségvetési tervet is kértek. A kertből is meghagytak volna egy részt.

A házfőnök a helyzet mérlegelése után még azt kívánta, hogy a mai plébániai folyosórész is megmaradhasson, aholis egy felhúzással biztosítani lehetne a teljes szeparálást; a kert is ennek megfelelően maradna a rend tulajdonában. Ebben az értelemben terjesztette fel jóváhagyásra a rend főnökéhez, kikötve az így visszamaradt és megkapott épületek telekkönyvi biztosítását. Pótlólag még kérte a két épületrész között a kerti összeköttetés biztosítását, hogy ne az utcán át kelljen a rendtagoknak az ebédlőbe és gazdasági részhez járniuk. A minisztérium ezt jóváhagyta.

Sokat tervezgettünk az új rendháznak szánt épület átalakításáról, végre is abban maradtunk, hogy a régi ebédlőt is elfalazzuk négy lakás számára, s így az eddigi összes rendtagok lakáshoz jutnának, nem kellene senkinek sem elköltöznie. Sőt a volt zeneiskola egyik nagy termét válaszfalakkal úgy osztottuk volna el, hogy a vidéken működő háztagoknak is jutott volna egy-egy cella, amikor rendházunkban időznek.

A terv, az átköltözés azonban nem valósult meg, részben a költségek miatt, részben azért, mert a keszthelyi iskola tanárai és a tanulók szülei kérték az iskola ottmaradását. Bár már terminusok is voltak kitűzve az intézet átköltöztetésére, berendezésük egy része is megérkezett, sőt Kanizsán hirdette a gazdasági iskolára való beiratkozás, de nem kis örömünkre mégiscsak maradhattunk eddigi lakásainkban.

Személyi ügyek

Mint már Homokkomárommal kapcsolatban említettük, Rendfőnök úr egy októberi kanizsai látogatása (okt. 13.) alkalmával magával hozta Molnár István fiatal rendtársat kiegészítőnek Homokkomáromba és Nagykanizsára, ahol addig az összes gimnáziumi s itteni általános iskolai hittanórákat a házfőnök látta el (heti 20 órában). Ő kapta meg az összes homokkomáromi plébánia területén levő hittanórákat és itt 2, majd később 3 alsóbb fokozatú általános iskolai osztályt, s emellett a plébánián is állandóan segített.

Dallos István ügykörét megosztva a gyümölcsöskert gondozását Szomolányi József, a konyhakertét pedig Botár Csaba rendtársunk vette át.

Püspöki látogatás

P. Badalik Bertalan domonkosrendi új püspökünk első nagykanizsai látogatását mi is felhasználtuk közreműködése biztosítására. Az Élő Rózsafüzér Társulat új zászlajának és a templom kertszögletében felállított lurdi szobornak megáldására kértük föl, amit készséggel vállalt, és ezzel kapcsolatban templomunkat zsúfolásig megtöltő híveinknek gyönyörű beszédet mondott. A szentelés és litánia után egyházközségi közgyűlés volt a nagy teremben, melyen Püspök Atyánk elnökölt, dr. Sík Sándor rendfőnökünk pedig beszédet mondott.

Megemlítjük, hogy a kanizsai látogatás, és a vele kapcsolatos papi korona alkalmából kedves vendégeink és az egybegyűlt papság részére közeledet adtunk (a résztvevő papság a vendégeken kívül megfizette az ebédet, mely disznótor volt, süteményként pedig krémes rendeltünk a cukrászdából), amelyen rendfőnökünk köszöntötte a piarista rendházban vendégként első ízben megjelent püspököt, aki megnyerő kedvességgel válaszolt. Este magával hívta rendfőnökünket Egerszegre.

Plébániai karácsony

Bár szorosabban a plébánia krónikájához tartozik, mivel rendházunkban zajlott le, megemlékezünk egyházközségünk karácsonyáról. Volt nagyebédlőnkben szép karácsonyfát állítottunk fel, s odahívtuk plébániánk szegényeit. Először hangulatos kis karácsonyfa ünnepélyt rendeztünk, utána volt a gyermekek öröme a sorsolás, mikor (előre kiterelve) látszólag a sors szeszélye alapján kapták a szegényebb gyermekek a kedves ajándékokat. Utána élelmiszercsomag-osztás volt; a konyhán és mosogatóban 45 nagy és 70 kisebb csomagot osztottunk ki a családok nagysága szerint jó híveink előzetes adományaiból. A kiosztásban és elkészítésben a jó plébániai hölgyek segítettek, és tervszerűen, rendben, panasz nélkül bonyolódott le.

és Mikulás

Megemlítjük azt is, hogy felsőbb osztályú (volt kongreganista) diákjaink teljesen a maguk rendezésében 5 csoportban Mikulást is jártak plébániánk területén minden legalább háromgyermekes családhoz ellátogatva, gazdag cukor, alma, dió, s más ajándékos puttonyukkal, elképzelhető nagy örömet (egészen a könnyezésig) okozva a szegény proletároknak.

Plébániánk élete

A piarista plébánia az első évben kialakult keretek között folytatta idén is működését, talán csak azzal a különbséggel, hogy a rendszeres családlátogatásokat a körülmények miatt abbahagytuk, s ezeket különleges alkalmakra (betegség, haláleset, születés, stb.) korlátoztuk. Hitéleti működése azonban semmit sem csappant meg, sőt a szentévre való tekintettel csak fokozódott. Bevezettük a havi templomlátogató-ájtatosságokat a szentévi búcsú elnyerésére. Az évi lelkigyakorlatot Huchthausen Lajos c. kanonok, balatonkiliti esperes-plébános tartotta, szentévi triduumot pedig P. Ruppert Pál SJ, főleg az ifjúságnak. A rendi lelkigyakorlatokat a nyár folyamán (júl. 2-6) tartottuk meg, mert más időben nem tudtak volna a rendtagok összejönni. Vezetője dr. Előd István teol. tanár volt, egykori kanizsai diákunk (mint Huchthausen Lajos is).

A rendház újabb államosítása

1950. májusban értesítést kaptunk, hogy újabb kéttagú államosítási bizottság fog megjelenni a kétévi elkülönítés felülvizsgálására. Ettől kezdve állandóan jártak helyi és megyeszékhelyi, valamint miniszteri bizottságok más és más céllal és igényekkel. Végre a hivatalos (két tanító) bizottság is megérkezett és egy heti időközzel két

ízben ültünk össze tárgyalásra a gimn. irodában a polgármester és a pártküldött jelenlétében. A rendkormányzatot Szűcs János asszisztens képviselte. Részletes tájékoztatásunk, beadványunk, bemutatott okmányokkal támogatott igényeink előterjesztése után a határozat úgy szólt, hogy az egész területet az összes épületekkel állami tulajdonba venni javasolják, kivételképp meghagyva a templomot elfalazandó keskeny környezetével. Ezt a javaslatot a mi ellenjavaslataink (legalább a volt zeneiskola rendi tulajdona meghagyása, vagy az ebédlő-konyhai részlete) elvetésével a VKM is jóváhagyta 1950. júl. 10-én.

A rendházra új ipari középiskola felállítása céljából van szükség. Kb. egyidőben a szomszédos Notre Dame zárda helyiségeit is államosították.

A rendtagok elszállítása

Június 5-én²²⁶ Révai József népnevelési miniszter a MDP (Magyar Dolgozók Pártja) nagygyűlésén beszédet mondott a hazai szerzetesség fölszámolásáról, mint akik működés nélkül maradtak. Természetesen erre a beszédre mindnyájan felfigyeltünk és bizonyos előkészületet tettünk a rendházból való, egyébként is kilátásban levő kiköltözésre. A homokkomáromi plébánia átvétele is ezt a célt szolgálta, és Rigyácon is meg tudott volna húzódni egy-két rendtag,²²⁷ akinek nincs munkaköre, vagy családi otthona.

Látóhegyi birtokunkat is épen [léppen] ki akartuk adni kis haszonbérbe. Erre meg is voltak az embereink, és állatjainkat is elszereztük. A következő nap mindent le is bonyolítottunk volna. A házfőnök²²⁸ is azt ajánlotta, hogy a rendtagok készüljenek fel, mint a zsidók az Egyiptomból való kijövetelkor. Egyesek előtt a kiköltöztetés hihetetlennek tetszett, de annak váratlan, gyors bekövetkezésére senki sem számított.

Június 10-én éjjel 1/2 2 órakor kopogtatnak a házfőnök ajtaján azzal, hogy a belügyminisztériumból vannak itt. Majd benn a szobában két polgári ruhás úr előadta, hogy a kézbesítendő véghatározat szerint a mi Nagykanizsán tartózkodásunk a közrend és a közbiztonság szempontjából aggályos, azért kényszertartózkodási helyre szállítanak mindnyájunkat. Vegyük magunkhoz legszükségesebb holminkat, imakönyveinket és kegyszereinket és 15 percen belül legyünk kinn a várakozó gépkocsinál. A házfőnök kötelességévé tették, hogy mindezt a rendtagokkal közölje, és végrehajtsa, s őt tették felelőssé azért, hogy ellenállás ne legyen. Majd titkos rádióleadó, lőszerek és géppisztolyok után tudakozódtak, és az épületet átvizsgálták. A folyosókon és [az] udvaron fegyveres rendőrök őrködtek. Biztosították, hogy az itthagyt holmik leltározva megmaradnak.

²²⁶ Szűcs Imre rosszul emlékezett a dátumra. A beszéd június 1-jén hangzott el.

²²⁷ Ekkor ugyanis Rigyácon tartózkodott Miskolczi Kálmán piarista, egyházmegyei szolgálatban.

²²⁸ Szűcs Imre.

A váci tartózkodás

Elkészülésünk után a ponyvával lefödött tehergépkocsival Vácra szállítottak bennünket (a listán szerepelt Takács Rozália sekrestyésünk nővére is, de felvilágosításunk után, hogy ők nem tartoznak a rendhez, csak lakáson vannak nálunk, őket visszahagyták). Itt a piarista rendházban raktak le bennünket, azzal a tilalommal, hogy az épületet nem hagyhatjuk el. Kb. fél óra múlva megérkeztek szegedi rendtársaink is, mint másik „határsáv”-beli rendház lakói. Ugyanakkor a püspöki palotába, Carolineumba s ferencrendiekhez más szerzetescsaládokat (főleg apácákat) szállítottak. A rendházból 19-én éjjel ugyanúgy átszállítottak bennünket a püspöki palotába,²²⁹ ahol már tömegesen (4-6-8) szállásoltak el bennünket. Az összes ide „internált” szerzetesek száma 215 volt, köztük 32 piarista (mert a váci ház tagjait is ideköltöztették), 8 pálos, 4 szalézi, 3 jezsuita, a többi Notre Dame, salvatorianus, domonkosrendi s annunciáta nővér. Az egész nyarat itt töltöttük, mígnem az ugyanakkor meginduló egyház-állam közötti tárgyalások befejezése után megjelent a szerzetesrendek feloszlásának rendelete (1950. szept. 7.) Időnkint a rend főnökségétől kilátogató Rendfőnök úr, az asszisztensek s más küldöttek tájékoztattak minket a helyzetről. A tárgyalás eredményeként a budapesti és kecskeméti gimnáziumokat visszakaptuk s ott több Vácott tartózkodó rendtag is beosztást kapott.

A nyarat olvasgatással, nyelvtanulással (Schmidt Mihály rendtársunk rendszeres angol órákat tartott), énekpróbákkal, a heti műsoros előadásokra való készüléssel, kuglizással és a meghatóan nagy számmal érkező és minket főleg élelmiszerajándékokkal elhalmozó látogatóink fogadásával töltöttük. Ez idő alatt hunyt el Király Lajos váci rendtársunk is. Az étkezés közös volt, melynek gondjait Pétery József megyéspüspök úr vállalta magára, aki az egész ott tartózkodásunk alatt valóban testi-lelki gondviselő atya volt közösségünknek.

A tábor föloszlása után rendfőnökünk köszönőlevelet intézett hozzá, melyre a püspök úr többek között a következőket válaszolta:²³⁰

„...örömmel emlékezem meg az elmúlt három hónap felejthetetlen eseményeiről, számunkra mindig értéket jelentő élményeiről. Velem a Gondviselés igen nagy kegyet gyakorolt, mikor 215 szerzetest, illetve szerzetesnőt hozzám hozott és néhány hónapig itt tartott. A legkisebb kellemetlen emlék sem zavarja meg erre a boldog, szent együttélésre való visszaemlékezéseimet.

Külön hálát adok a jó Istennek azért a jó alkalomért, hogy módom volt a piarista Atyákat, a bennök levő sok lelki és szellemi értéket megismernem. Köszönöm a kedves Atyáknak az itt tartózkodásuk alatt a buzgó papi életükkel adott jó példát, a szép szentbeszédeket, előadásokat, a szíves nyelvtanításokat, az ünnepélyeken és énekkarokban való készséges részvételt, a vigasztalást, amit nehéz napjaimban²³¹ nekem együttérzésükkel nyújtottak és nem utolsósorban azt a kedves derűt, amely-

²²⁹ MOLNÁR István jún. 17-ét említi (*i. m.*, 97), de Benke Imre kitiltási határozata 18-án kelt.

²³⁰ A teljes levelet ld. kötetünkben: *Iratok*, n° 35.

²³¹ A Pétery püspök elleni eljárásról ld.: GERGELY, *Az 1950-es egyezmény*, *i. m.*, 181-188, 198-204.

lyel a kényszerű együttélést elviselhetővé, sőt egészen kellemessé tették szerzetestársaiknak és mindnyájunknak.

Méltóságodnak külön is köszönöm, hogy látogatásával és lelkesítő, szép költeményeinek előadásával kedves vendégeim lelkében a jövőben való bizakodást megerősíteni méltóztatott. Méltóságod lélekben itt élt közöttünk, mert hiszen Méltóságod lélekemelő versei minden ünnepélyünkön szerepeltek és mindenkit lelkesítettek.

Isten áldását és a Kegyesrend égi Édesanyjának hathatós pártfogását kérem Rendfőnök Úrra és Rendtársaira a mostani súlyos megpróbáltatások elviselésére.

Meleg üdvözléssel vagyok Rendfőnök Úrnak imáiba ajánlottan őszinte híve

Dr. Pétery József váci püspök.

Vác, 1950. szeptember 29.”

A tábor felozlása

A szerzetesrendek működésének megszüntetéséről szóló rendelet megjelenése után e gyűjtőtáborok ill. kényszerszertartózkodási helyek (Vácon kívül még Újhatvanba voltak piaristák, a tatai és a mosonmagyaróvári rendház tagjai), automatikusan föl-oszlottak és egy hét leforgása alatt kiürült a püspöki palota hogy helyet adjon az odaköltözködő szemináriumi részlegnek.

A szétszéledés előtt rendházunk tagjai összegyűltek szeptember 4-én este a püspöki magánkápolnába, ahol a házfőnök a következő búcsúszavakat intézte hozzájuk:

„Ha egy rendtárs eltávozik a házból, el szoktuk búcsúztatni. A diákok 8 évi együttléttel után ballagást rendeznek s betérnek a templomba is. Úgy érzem, 185 éves fennállás után felozlatott és megszűnt rendházunkból sem szabad szó nélkül szétszélednünk. Bizonyára a házalapítók első útja is a templomba vezetett Veni Sanctéra. Mi, a felozló ház is akkor utolsó akkordként a kápolnába gyűltünk volna össze Te Deumra. Most ez a kis kápolna helyettesítse az otthonit.

Van-e okunk Te Deum-ra? Bizonyára. A 185 éve lerakott alapokból gyönyörű palota épült, az akkor elvetett mag terebélyes fává nőtt. Minden a kifejelettség tetőpontján állt, mikor a villám agyonsújtotta. Nemcsak a terület és épületek ritka tökéletességére értem ezt, de a belső értékekre is. Teljesen kiépült két iskolánk 17 osztállyal szerényen szólva minden tekintetben versenyképes volt országos viszonylatban is. Konviktusunk berendezésére, szellemi kiváló összetétele, vallásos élete és a lelkiekben való haladása az eszményi papi internátusok színvonalára jutott, amit megmutatott konviktoraink viselkedése a következő években is. Gazdaságunk virágzása szembeszökő és kezelőjének²³² 5 évi következetes áldozatos munkája által a környék eszményi mintagazdaságává fejlődött. Állatállományunk tökéletesedett. A szőlő telepítésével is éppen elértük volna már idén célunkat. Házi kertjeink rendszeres gondozásával évről-évre többet ígértek. Rendházunk csinosága, kényelme,

²³² Hardi István (1910–1986) piarista, latin-francia szakos tanár, 1942-től tanított Nagykanizsán, az iskolák államosítása után fő feladata a rendház gazdaságának kezelése volt.

lakályossága, sőt berendezése tekintetében is másoktól megirigyelt. S mindennek betetőzéseképp ott állott a szép kis templom virágzó egyházközségi élettel és versenyképes plébániával, mely minden sorsfordulóban létalapot biztosított volna. Mint utolsó „mentsvárát”, a homokkomáromi plébániát szereztük meg és rendeztük be. Mindezért Te Deum jár és hála mindazoknak, akik ezekért dolgoztak.

S most ennek mind vége! Búcsúzunk iskolánktól, háztól, kerttől, Látóhegytől, talán még a templomtól és a plébániától is; temetői sírbolttól és benne nyugvó testvéreinktől; hűséges barátainktól a városban és drága áldozatkész híveinktől, kiknek ragaszkodó szeretete fogságunkig elért. Íme, nem vezett kárba a befektetett tőke! Milyen jó, hogy épp e napokban Jób könyvét olvassuk a breviáriumban, mely felsorolja Jób nagy gazdagságát, boldog családi életét és mindennek pusztulását. Épp mára esnek e szavak: „Az Úr adta, az Úr elvette, legyen áldott az Ő neve!” S mivel így viselte Jób a csapásokat és nem ingott meg hitében, akárhogy is piszkálták, rágalmazták, Isten százszerosan visszaadott mindent neki.

És most búcsúzzunk el egymástól is szeretettel. Sajnos a közösségi életnek a „O quam bonum...” jelige²³³ mellett megvan a súrlódási, idegesítő hatása is, de most minden hibát és ellentétet elfelejtve, egymás szívére borulva, a szentmise „pax”-ával vegyünk búcsút egymástól. És szeretném, ha lélekben együtt maradnánk, és szimbolikusan fenntartanánk a házat. Mikor a had elvonul (Toldi), porfelhő jelzi útján. Egy rendház sem vonulhat el egy kisvárosból, hogy nagy port ne verjen fel. Reméljük, hogy nem hagyunk rossz emléket. És áldott legyen mindazok emléke és keze, akik diákjaink között, mint jó pedagógusok, akik a ház körüli munkával, a szerzetesi fogadalmak példás megtartásával, kifogástalan papi életükkel, a világtól való elvonuló szerzetesi jellegükkel, a templom körüli szorgoskodásukkal és nem utolsó sorban a külső pasztorációban való mintaszerű működésükkel megbecsültetésünket előmozdították. És köszönet mindazoknak, akik itt a fogságban növelték a piaristák hírét munkával, tanítással, szerepléssel, szentbeszédekkel.

De mindez szinte csak noviciátus, próbaidő volt, az apostoli munka most következik: hogyan keressük és szolgáljuk új helyünkön, vagy jövő bizonytalanságunkban Isten akaratát. Ez az „egy szükséges”. Ehhez „procedamus in pace [induljunk békében]²³⁴!”

Ezután az itinerarium²³⁵ elimádkozása és szentségi áldás után a rendtagok egymást megölelve búcsúztak el egymástól.

---

²³³ „Ecce quam bonum et quam iucundum habitare fratres in unum, sicut unguentum in capite quod descendit in barbam.” / „Íme, milyen jó és gyönyörűséges, ha együtt élnek a testvérek! Olyan az, mint a drága kenet a fejen, amely lecsordul a szakállra.” (Zsolt 133,1–2)

²³⁴ Ezzel a liturgikus akklamációval (felszólítással) szokták elindítani el a körmenetet. Válasza: „In nomine Christi. Amen [Krisztus nevében. Ámen]!”

²³⁵ Útra kelés előtti imádság, amely a breviárium végén található.

A nagykanizsai rendháznak a váci kényszertartózkodásra szállított tagjai a püspöki palotában

Felső sor:

Reisz György (lat. ném.) hazautazott szüleihez Elekre, folyamodott állami iskolai állásra (sz. 1912.)

Lukács József ifj. (sz. 1901. fiz. menny. volt kanizsai igazgató) visszatért káplánnak Pacsára (Zala m.)

dr. Botár Csaba (sz. 1912. földr. term.) tanár lett a kecskeméti rendi gimnáziumban

Szikrai Ferenc (sz. 1910 lat. ném.) káplán lett Búcsúszentlászlón

Molnár István (sz. 1924. lat. tört.) káplán lett Kisgörbőn (Zala m.)

Szita Imre (sz. 1908. fiz. mennyiségt.) káplán lett Andocson (Somogy m.)

Neuberger József (sz. 1895. lat. tört.) visszatért káplánnak Galambokra (Zala m.)

dr. Bojt Lajos (sz. 1910. lat. tört.) káplán lett Gelsén (Zala m.)

Hardi István (sz. 1910. lat. francia) előjáró lett a kecskeméti rendi konviktusban

Alsó sor:

Nyári István (sz. 1886. lat. gör.) beteg, hazatért nővéréhez Sárvára (Vas m.) Széchenyi u. 4.

Pintér Ferenc (sz. 1878. lat. ném.) nyug. Veszprémbe vonult vissza, egyelőre a ferenceseknél jelentkezett öregházba

Babos Dezső (sz. 1885. lat. magy.) nővéréhez vonult Baracskára (Fejér m.)
dr. Szűcs Imre (sz. 1897. hittan) házfőnök, nyugalmazott tanár, Budapesten
telepedett le (VIII. József krt. 6.)

Kiss Béla (sz. 1877. lat. magy.) rokonaihoz vonult Jánosházára (Vas m.)

Szomolányi József (sz. 1892. lat. magy.) tanár lett a kecskeméti rendi gimnáziumban

Schmidt Mihály (sz. 1893. lat. ném. ang.) tanár lett Budapesten a rendi gimnáziumban

Rendházunkhoz tartoztak még: Horváth István lelkész Homokkomáromban, és dr. Dallos István káplán (Kámon, Vas m.), akiket minthogy nem a nagykanizsai rendházhoz voltak már bejelentve, nem hozták el. Schmidt Mihályt, Neuberger Józsefet és Lukács Józsefet vidéki tartózkodási helyükről szállították Vácra.

E sorok írása közben látogatott meg Tóth István ny. kúriai bíró, volt kanizsai kiváló növendékünk, aki az ebédelői nagy Kalazancius képen a diákok közt mint főalak van megörökítve. Fellapoztuk diákkorának éveit a historia domusban, s ott találtuk a nagy kép megfestésének és elhelyezésének leírását is. 1898/1899. év 10. pontja. Erről az eseményről a krónika a következő sorokat közli: „A gyönyörű Kalazanti-kép a 300 éves piarista jubileum emlékére készült. Társházunknak tehát legalább alapítása 134-ik évében lett egy Kalazanti képe. Sz. Alapítónk szelleme tartsa is fenn legalább is annyi évig!”

A kép a piarista rend születésének 300 éves jubileumára készült. Ez is ottmaradt a rendház kiürítése alkalmával. Vajon mi lett a sorsa Szentatyánk *halálának* 300-ik évfordulója után?

Lezárva 1950. október 15-én.

A. M. P. I.

2.

FAZEKAS JÓZSEF

VISSZAEMLEKEZÉSEK KONVIKTUSUNK ÁLLAMOSÍTÁS UTÁNI ÚJRAINDULÁSÁRÓL,
HARMINC ÉV TÁVLATÁBÓL: ELŐZMÉNYEK
1981.

Fazekas József (1911–2001) a Moson megyei Halászában született. A magyaróvári piarista gimnáziumban letett érettségi után 1930-ban jelentkezett a rendbe. Földrajz-természetrájszagos tanárként 1938-tól Nagykanizsán, majd 1947-től Tatán tanított, ahol egyben a konviktus igazgatója is volt. A piarista iskolák államosítása után, 1948-tól Mosonmagyaróvárott lett kórházlelkész, 1950 és 1963 között pedig a kecskeméti piarista konviktus első igazgatója lett. Ezután is az ottani piarista gimnáziumban tanított 1980-ig. Nagy hozzáértéssel gondozta a kecskeméti rendház botanikus kertjét. Visszaemlékezését 1981-ben vetette papírra. – Lelőhelye: MPRKL, Fazekas József hagyatéka (rendezetlen), [N 411/9b]. Az 1956-os forradalomról szóló része megjelent nyomtatásban: *A magyar piaristák 1956-ban: Forrásgyűjtemény*, s. a. rend. KOLTAI András, in *A katolikus egyház 1956-ban*, szerk. ROSDY Pál, Bp., 2006, 180–185.

Kecskemét, 1981. dec. 31.

Előzmények

Az 1948 évi júniusi államosítások után a rendtagok különféle, főként pasztorációs, néhány esetben fizikai munkát vállaltak. A hitoktatásra beosztott rendtagok november elsejével felmondást kaptak az oktatási minisztériumtól, azzal a megokolással, hogy mivel tanítást nem vállaltak, a hitoktatás sem engedhető meg. Így a rendtagok teljesen a pasztorációra szorítkoztak, kiszolgáltatva a világi papság önkényének. Munkát ugyan adtak, mert a demokráciában ez fontos – mondták –, de az érte járó szerény díjazást is eléggé leszorították. Hála Istennek, akadt kivétel is.

Az óvári házban két rendtag kápláni szolgálatot teljesített a plébánián. Én kórházlelkészi teendőket végeztem. A betegek provideálása, gyakori gyóntatások, éjszakai betegellátás, napi szentmise, vasárnap szentbeszéddel. Szép, nemes munka. Haldoklók elkészítése a végső útra, a szenvedők vigasztalása, de nem teljesen piarista munkakör. Teljes tudással és képességgel igyekeztem ellátni, de hiányzott az ifúság. Akadt néhány diákunk ugyan, aki, mint osztályidegen nehezen juthatott volna be a középiskolába, hozzánk járt magánórára. Franciát, kémiát, biológiát tanítottam nekik.

Mínthogy otthon, a kápolnánkban is megindult a komolyabb pasztoráció, a kántori teendőket is igyekeztem ellátni. A nagyheti szertartásokat is teljes egészében elvégeztük. Szentsírállítás.

Közben a hangulat egyre kedvezőtlenebb lett számunkra. Cikkek a szerzetesség felszámolására, laicizálódás, stb. Nem érintett tehát váratlanul bennünket az a júliusi cikk, mely komolyan foglalkozik a katolikus iskolákkal, felsorolva az összes ilyen intézményt, mintegy előkészítve a talajt a teljes feloszlásra. Június első hetében jött a hír, hogy a határ közelében fekvő szerzetesházakat, mint megbízhatatlanokat, fel kell számolni, és az ország belsejébe kell áttelepíteni. Június 10-én éjjel ponyvás teherautók jelentek meg a rendházakban és egy órás pakolás után húsz kilós csomaggal internálták a szerzeteseket és apácákat. Rendházainkból Kanizsa és Szeged volt érdekelve. Őket Vácra vitték, és a rendházban szállásolták el őket. Majd a következő heti internálási hullám alkalmával az összes (három rendház) tagjait a váci püspöki palotába telepítették át. Most is ponyvás teherautókat használtak, mintha internáló táborba vinnék őket. Közben a püspöki kar pásztorlevele súlyosan elítélte a visszaéléseket, tiltakozott, de tárgyalni az állammal nem akart. Pedig ez volt a másodlagos cél, hogy törvényes keretek között bonyolíthassa le az intézmények felszámolását.

Pótlás az 1948–50. évi magyaróvári eseményekhez

[Búcsú Tatától]

Az 1948. évi államosítások után a rendtagok nagy része igyekezett elhelyezkedni megfelelő állásokban. Nagy részük a pasztorációt választotta, de akadtak, akik egyéb

elfoglaltságok után néztek. Főként, amikor a hitoktatás is megszűnt számunkra az állami iskolákban. Én a tatai rendházban szerettem volna maradni, és mint kertészethez értő biológus szívesen közreműködtem volna Magyar Pistával és Kuntár Józseffel a tatai nagy kertünk művelésében. A többi rendtagokat plébániai munkára osztották, mint káplánokat, vagy filiális lelkészeket. Augusztusban azonban jött a rendfőnöki rendelet, hogy haza, Magyaróvárra Bozi házfőnök áthelyezésemet kéri. Szükség volna az állami iskolában még egy hitoktatóra. Közös megegyezéssel rám gondoltak, mint óvári illetőségűre. Kezdetben nem nagyon örültem a gondolatnak, hiszen a kertészet mindig a hobbym volt. De eddig nagyon kevés alkalmam volt intenzívebb kertészeti elfoglaltságra.

Így aztán beletörődve a gondolatba, megkezdtem nem egészen egy év után az ismételt csomagolást. A magammal hozott ládák egy részét az előző eltávozók már elhasználták, de még bőségesen akadt a pincében csomagolásra alkalmas láda, bőrönd. Így sok kapkodás, lótás-futás után együtt volt a betyárbútor. Egy teljes kocsi rakományát tette ki. Most már nem volt könnyű a búcsúzás Tatától. Amilyen nehéz szívvel váltam meg Nagykanizsától, annyira nehéz volt a távozás újabb székhelyemtől. (Pedig haza kerültem.) Tatát egy esztendő alatt megszerettem. Adottságai annyira kedvezőek voltak számomra, hogy igyekeztem véglegesen berendezkedni. A csodálatos fekvés, tó, hegyvidék, erdő. Mindez egy helyen, biológus számára valószínű paradicsom. Ha tovább működhattünk volna, talán még a házfőnökséget is újra elvállaltam volna. (Nagykanizsáról mint házfőnök-igazgató kerültem Tatára. De egészségi állapotom és egyéb okok késztettek a megbízás elutasítására.)

Az iskola ideális fekvése lehetővé tette, hogy a tavaszi biológiai órák egyikét-másikat lent a tóparti erdőben tarthattam. Még csak a bemutatásra kerülő növényeket sem kellett begyűjteni, hiszen minden a helyszínen volt. Akadt néhány lelkes diák is, aki szívesen bekapcsolódott az intenzívebb biológiai kutatómunkába is. (Egyikük ma is neves halbiológus, Tölg Iván, a másik, bár nem én tanítottam, a debreceni botanikus kert igazgatója, Nemes Lajos.) A rendház előtt, a tó szintje felett a háromszintes szemírámsízi függőkertek igen nagy lehetőséget kínáltak botanikus kerti elgondolásaim megvalósítására. A közeli angolkerti melegforrások, az Angolpark, Fényes források, mind megannyi lehetőség a biológiai tanulmányok elmélyítésére. Kísérőtársam is akadt Kender Jóska személyében, aki, mint ős-tatai és a meleg források elhivatott tudományos kutatója, nagyon sok érdekes jelenségre hívta fel a figyelmemet. Ő elsősorban mint zoológus, én pedig a botanika szerelme, szépen kiegészítettük egymást. Talán sikerült volna komolyabb munkába is kezdenünk. De a Gondviselés mást akart...

[Magyaróvárort]

Így aztán szeptember első napjaiban, húsz éves távollét után ismét haza kerültem. Sajnos, már nem tanári minőségben. Az iskolaév máris megkezdődött. Megkaptam beosztásomat. Három intézményben is működtem.

Az első az *Állami Általános Iskola*, melyben hajdanában az ötödik osztályt végeztem. Itt kaptam néhány osztályt. Köztük voltak a hajdani piarista általánosba járó

régi diákjaink is. Ezek nagyon elárvultnak érezték magukat. Hiszen nemcsak régi tanáraiktól, de iskolájuktól is megfosztották őket. Bár csak kevesüket ismertem, igyekeztem áthidalni az államosítással kapcsolatos nehézségekből adódó akadályokat. (Egyik órát átengedtem régi osztályfőnöküknek, Marton Kálmánnak, hogy némi erőt öntsön beléjük. Mint később kitűnt, végleg el is búcsúzzon[!] tőlük.)²³⁶

Másik működési területem a *Majoroki Általános Iskola*, összes osztályaival. A tanítványok jó része ismerős volt. Hiszen szüleik gyermekkori iskolatársaim voltak. Bizonyos, hogy azt a szeretetet, amit ott kaptam rövid két hónap alatt, nem tapasztaltam egész tanári működésem alatt sem. Igaz, hogy gyermekek voltak, akik érzéseiket nem titkolják. A kijárás is nagyon üdítő, idegnyugtató volt. Hiszen a nem egészen félórás út a nagyon kedvelt főhercegi ligeten át vezetett.

A régi iskolánk földszintjén a *gyógypedagógia* kapott helyet. Így közvetlenül a házban, egykori gimnáziumi osztályaimban taníthattam ismét szellemi fejlődésben többé-kevésbé elmaradt, szerencsétlen emberpalántákat. Látszólag nem voltak értéktelenebbek, mint kortársaik. Sok erősen fejlett tanuló is akadt köztük, de szellemi munkára még képtelenek látszottak. Nehéz is volt köztük nagyobb fegyelmet tartani. Nem egyszer a pad alól kellett őket előkeresni, ott játszottak. Szükség után segíteni őket az öltözésben. Szellemi közlésre egyetlen eszköz volt: a mese és a színes kréta. Szerencsére rajzkészségem, mint természetrajzosnak is eléggé jó volt. Így nem okozott nehézséget a bibliai események lerajzolása, akármilyen vázlatos rajzokkal is. Így az imádságok mellett néhány bibliai történetet is sikerült beléjük rögzítenem.

Ragaszkodásukra és nem éppen fejletlen szellemi képességükre jellemző, hogy mikor a következő években találkoztam egyik-másikával, számonkérően kérdezte, hogy mikor mesélem tovább a Fajancsi meséjét (Pinokkió). A mesét színes krétával illusztráltam. Nagy sikerem volt mindig köztük.

Az órák mellett néhány szentbeszéd is kötelező volt a diákmisszen, melyekre a régi szokás szerint (bár állami iskola volt) még testületileg vonultunk vasárnaponként. Bár 22 órám volt, szívesen végeztem ezt a kalazanciusi munkát.

[A hitoktatás vége]

Ennek a szépen kezdődő munkaterületnek vetett véget az októberi oktatásügyi miniszteri leirat, amely az iskolai hitoktatási munkakörből fölment minden olyan szerzetest, aki az államosítás alkalmával nem volt hajlandó tanári munkát vállalni. Tehát az összes szerzetes-tanár hitoktatók ismét munkaterület nélkül maradtak. Nem maradt más lehetőség, mint a pasztoráció, esetleg állami állás, vagy egyéb fizikai munka.

Most ismét nehéz napok következtek. Új munkalehetőség, elfoglaltság és főként némi jövedelem után kellett néznünk. Itt a rendházban ez kettőnket érintett. Vida Lajos mosoni hitoktató volt. Ő minden nehézség nélkül megkapta a második káp-

²³⁶ Marton Kálmán piarista (*1920) 1948-ban Ausztriába távozott, majd elhagyta a rendet is. Lásd alább.

láni állást az óvári plébánián. Az első káplán a már szeptemberben ide helyezett Dr. Bakonyi János lett. Így a plébánia nagymértékben tehermentesült. Csupán egy hitoktató végezte az állami iskolákban a munkát, helyettünk pedig egy szalézi rendtárs került hitoktatói állásba. Ők szabadon működhetnek, hiszen nem voltak eddig sem okleveles tanárok rendi iskolában.

Sok megbeszélés, tárgyalás után nekem is jutott új munkakör. Miután fejem érzékenysége miatt templomi munkát nem vállalhattam, a hitoktató eddigi munkaköréből a kórházlelkészi munkát osztották rám. Ez állami fizetéssel járt. Csekély összeg ugyan, mindössze 350 forint. Igaz, hogy az elfoglaltság sem igényelt egész embert. De a fizetésnél ismét kibújt a petrinus²³⁷ lóláb. Abból kiindulva, hogy a kórházlelkészi állás a prépost-plébános jövedelme, a hitoktató csupán 100 Ft-ot kapott a munkáért, a többi a prépost²³⁸ inkasszálta. Ez az állapot számomra is megmaradt. Hiába érveltem, hogy nekem csupán ez lesz a jövedelmem, és többet fogok végezni, mint főállású kórházlelkész. A jog erősebb volt. Hiába ismertem diákkorom óta, a primicián manuduktorom volt, 100 forint volt a havi járandóságom. Bár a fizetést én vettem fel a kórház pénztárából, a többi, 250 forintot be-kasszálta tőlem!

[Személyi változások]

De mielőtt a továbbiakról beszélnék, néhány szót a rendházban történt egyéb személyi változásokról.

Az augusztusi mutációval *Szűts Ferencet* bizonyos kompromittáló okok miatt a rendfőnök úr Tatára helyezte. Ő azonban arra hivatkozva, hogy öreg édesapjának ő az eltartója, szeretne Óvárrott maradni megfelelő állást vállalva. A megegyezés értelmében mint múzeumigazgató továbbra is itt marad. Édesapja továbbra is múzeumi őr. Ő pedig a laicizálását kérte. Később azonban új múzeumigazgató került a helyére. Az édesapja meghalt. Majd ő, mint *acceptabilis* személy, a győri tankerületi főigazgatóságon kapott állást. Egy-két évi működése után hirtelen haláláról kaptunk hírt. Éjjeli szekrényén egy csomó gyógyszert találtak. Így halála oka ismeretlen. Győrött temették el. Szerencsétlen sorsú, lobbanékony ember. Tehetséges, nagy műveltségű, nagyon képzett francia szakos tanár. Négy évig tanárom volt Óvárrott. Sokat tanultam tőle. De fegyelmezőkészsége gyenge. Kár, hogy kiegyensúlyozatlan magatartása miatt a rendben nem érvényesült tehetsége szerint.

Magyaróvárról távozott külföldre a két *Senye testvér, István és Ferenc*. Mindketten francia szakosok. Ferenc a háború óta itt működött. Lelkes, fiatalságot szerető, jó tanár volt. Bátyjával egyetértésben úgy gondolták, hogy ott künn többet használhatnak a rendnek. Óvárrott találkoztak. Majd innen egy környékbeli falu zarándokcsoportjával a határon túli, igen látogatott Boldogasszonyba zarándokoltak. A csoportos igazolvány miatt minden nehézség nélkül sikerült elhagyni az országot. Az Egyesült Államokban alapított iskolánknak igen értékes munkásai voltak. Kár, hogy

---

²³⁷ Világi pap.

²³⁸ Pintér Gyula magyaróvári plébános

Feri csak rövid ideig kamatozhatta tehetségét a rend javára. Az Úr hirtelen magához szólította. Bátyja is dicstelenül távozott később a rendből.

Sárvári János az intézetnek volt hittanára. Szintén úgy érezte, hogy kint többet használhat a piarista ügynek. Augusztusban hazautazott Zsirára (közvetlen az osztrák határ mellett) és szőlejkükből, mely az országhatárral érintkezik, átsétált. Majd Bécsben jelentkezett a piaristáknál. Innen az USA-ba irányították. Szintén részt vett az iskola alapításában, de később összeférhetetlen természete miatt a közösségből kivált és niagarai olasz lelkész lett. Itt érte a váratlan halál. Mint óvári hittanár sokat foglalkozott a Gazdasági Akadémia ifjúságának lelki ügyeivel is. Társadalmi vonalon is sokat tevékenykedett. Azért is ajánlatos volt a távozása, mert ezt nem nézték jó szemmel.

Marton Kálmán is innen indult új munkakört keresni. Szeptember elején holmiját elrendezve, szétosztva, nekünk szándékáról nem is szólt. Egyik délután fehér ingben, rövid shortban kerékpározni indult, és a túlsó oldalon kötött ki. Sok próbálkozás után később hazajött, de nem a rendi közösségbe. Úgy látszik, hogy a cölibátus számára is nagy teher volt. Később, mint hallottam, megnősült.

De a legnagyobb szenzációt *Bozsi Ferenc* házfőnök távozása okozta. Mint óvári diák (felettem járt 7 évvel) később házfőnök, igazgató, igen népszerű, közismert egyén. Jó megjelenésű, társaságban sokat forgoló, már a háborús időkben is igen sokat szereplő ember, jó szónok. Politikai viccei azonban nem sokat használtak a hatóságok előtti jó hírvének. Attól féltünk, hogy egyik éjszaka rendkívüli látogatókat kap. Erre azonban nem kerülhetett sor. Egyik reggel Szűcs János asszisztens a rendfőnök úr megbízásából eljött érte. Úgy látták jónak, hogy a közéletből egyelőre kivonják. Az asszisztens úr átadva a ház kulcsait, engem bízott meg, hogy a házat vezessem a házfőnök úr visszajöveteléig. Érzékeny búcsú, a közeli viszontlátás reményében. (Majd 20 év telt el, míg újra találkozhattunk itthon.) Pár hét múlva a Ludas Matyi című vicclapból értesültünk távozásáról. Jól sikerült illusztrációban közli az óvári piarista gvardián szökését. A nyugati határ kerítésén mászik szíve választottjával a kapitalista világba. A bécsi piaristáknál örömmel fogadták. Ő lett a főiskolai diákokthoz igazgatója. Élete végéig ott működött. Bizonyos idő után gyakran hazalátogatott. Ott sohasem tudott gyökeret verni. Szívesen visszajött volna. Később sokat betegeskedett. Végül is infarktus vitte el. Hazai földben kívánt pihenni. A bécsi piaristák hazaszállították. Most az óvári kriptánkban pihen a végső feltámadásig, földijével Zellhofer Jánossal, aki szintén Bécsben halt meg.

Mint házfőnök, jó gazda volt. Jól sáfarkodott a reá bízott javakkal. A front közeledtével nem okozott problémát a sok menekült piaristának szállást, teljes ellátást biztosítani. Még ezekben a nehéz időkben is akadt néha hús is a tányérba. A ház ingatlanjával is ügyesen gazdálkodott. A leendő városközpontban 13 hold földet szerzett a leendő piarista intézmény: rendház, gimnázium, templom, kollégium, sportkombinát (tornaterem, sportpálya, uszoda, dunai strand) létesítésére. Sajnos a nagy világegés a tervekkel együtt a rendet is liquidálta Magyaróvárral. A centrum megvalósult. A volt piarista telkeken ma a rendőrség várszerűen kiképzett hatalmas épülettömbje, posta, áruház, szálloda és egy csomó 8-10 emeletes lakóház épült. A

gimnázium pedig a városrendezés nagy dicsőségére a város külső periferiájára épült, a régi vásártérre. Így a mosoni városrész tanulói 2-3 kilométeres úton tudják csak megközelíteni az iskolát. De az óváriaknak is messze van. „Az én gondolataim nem a ti gondolataitok.” [Iz 55,8]

A közben eltávozott *Szentiványi Béla* kiérdemesült főkörmányzó²³⁹ is kiürítette lakását és véglegesen Nagycenkre költözött rokonaihoz. Holmiját elküldtem utána.

A ház vezetésének nyugodt menetét néhány kellemetlen epizód zavarta meg. A rendőrség Sárvári Jánosnak, mint disszidensnek az ingóságait lefoglalta. Leltárba vették, de egyelőre nem vitték el. Könyvein, néhány ingóságon, rádión kívül nagyobb érték nem volt.

Januárban a rendfőnök úr értesített, hogy az óvári ház rektorának Nagy Vincét jelölte, illetve nevezte ki. Minthogy Bozi Ferenc holmija a rektorátust teljesen elfoglalta, gondoskodnom kellett a holmik végleges elhelyezéséről. Minthogy szülei és öccse Mosonban laktak, üzentem nekik, hogy Feri holmijának elszállításáról gondoskodjanak. Egyik reggel meg is jelent az öccse egy platós kocsival. Erre szeretttük volna rárakni a holmit. Hatalmas könyvtára tette ki a szállítmány nagy részét. Nagy nehezen összepakoltuk a holmit és megindult vele Mosonba. Útközben azonban nagy kellemetlenség történt. A rendőrség előtt elhaladva megállították a kocsit. Kihallgatás, tettelegesség, és végül teljes vagyonekkobzás következett, azzal a megokolással, hogy a disszidensnek minden vagyona az államé. A kocsit az állami kollégium elé irányították, és az értékes könyvállományt nekik ajándékozták. Ezzel a Bozi-ügy végleges elintézését nyert.

Január második felében megérkezik az új házfőnök: Nagy Vince, volt kecskeméti gondnok, aki szintén nem jószántából távozott kedves városából. Szívesen jött azért ide, hiszen kezdő tanár korában itt is tanított. Pár nap múlva megérkezett Karl János asszisztens, és megtörtént a hivatalos beiktatás. Én pedig hivatalos *munusomtól* megszabadulva csak új munkakörömnek élhettem, kórházlelkészi minőségben.

Kórházlelkész

A magyaróvári Karolina kórház a kis megye egészségügyét szolgálta. A mellé épített tbc-pavilonnal elég jelentékeny egészségügyi szerv lett. Az ápolást az esztergomi irgalmas nővérek végezték nagy odaadással és szeretettel, néhány civil nővér bevonásával.

A kórházlelkészi feladatot eddig a plébánia egyik káplánja végezte. De most, hogy a világi káplánokat elhelyezték, és helyükbe piaristák kerültek, okos munkamegosztással számomra is jutott munkakör. Ez a munkakör nem jelentett nagyon sok elfoglaltságot. De volt néha torlódás (naponta többször hívtak) és főként az állandó permanencia jelentett nagyobb terhet.

---

²³⁹ Szentiványi Béla (1883–1961), 1934 és 1944 között a piarista rend kuztodiátusi birtokának főkörmányzója volt Mernyén.

Reggelenként szentmise volt, vasárnap szentbeszéddel a kórház kis kápolnájában, mely nem volt önálló épület, csupán az egyik földszinti betegszobát alakították át erre a célra. Délutánonként rendszeres beteglátogatás, esetleges gyóntatás, provideálás. Első pénteken nagyon sok volt a gyónó. Ilyenkor a kollégák is segítettek. A másnap műtétre kerülők szintén meggyóntak, esetleg felvették a szent kenetet is. De éjszakai baleseteknél, hirtelen beálló életveszéllynél bizony többször betelefonáltak azonnali ellátásra. Sokszor, főként zimankós téli éjszakán bizony nagy lelkiemelő kellett a betegellátásra. De első volt a lelkek szolgálata. Így is bizony előfordult, hogy a már hűlő testet kellett feltételeesen provideálni. Persze ezek az éjszakai kirándulások hozzájárultak érzékeny homloküregbántalmaim kiújulásához.

A kórtermi gyóntatásnál az ágyban fekvő betegeket ott gyóntattam, míg a többiek ezalatt a rózsafüzért mondták. A betegeket a nővérek jól előkészítették a szentségek vételére. Az áldozás a reggeli szentmisék után történt, teremről-teremre járva. Szép és hálás munkakör a szenvedők, betegek vigasztalása, gyámolítása és erősítése a kegyelmet közvetítő szentségekkel. De a halálra készülőknel, gyógyíthatatlan betegeknel nagyon nagy szükség volt számomra is a Szentlélek Úristen ajándékaira. Sok volt még a háborúból visszamaradt szepszises beteg, akiknél a penicillinek csodát tettek volna. Így azonban a biztos halál várt rájuk.

A sok megrendítő eset közül egyet megemlítek. Nem sokkal a kórházból való távozásom után sürgős telefonhívás. Súlyos balesetre számítottam. Belépve a folyosóra az ajtónál ávos állott. Egyelőre nem engedett be. Mint utóbb kitűnt, a határon egy papi embert fogtak el, aki disszidálni akart. Állításuk szerint megmérgezte ekkor magát, hogy megmeneküljön az atrocitások, vallatások kínjaitól. Egy ideig vártam, közben tárgyaltak. Majd hosszas értekezés után közölték, hogy mégsem mehetek be. Hátha a gyónásnál latinul titkokat közöl majd velem. Egyébként sem méltó, hogy megadják neki ezt a kedvezményt, mert gyáván viselkedett. Így anélkül, hogy végső vigaszban részesíthettem volna paptestvéremet, megrendülve távoztam az Úristen irgalmára bízva a szerencsétlent. Rövidesen elvitték. További sorsáról nem tudok. Mint utóbb kiszivárgott, az illető megbízott szerkesztője lett volna a Katolikus Szót megelőző újságnak, a Keresztnek. De a feladata kényes volta miatt szeretett volna szabadulni a nem önként vállalt munkakörtől. Így gondolt a disszidálásra.

Mint említettem, a munka nem volt nehéz, csupán az állandó készenlét volt egy kissé terhes. Így aztán mindössze egy alkalommal sikerült két hetes szabadságot biztosítanom a kollégák segítőkészsége folytán.

De nagyon kellemessé tette számomra ezt a munkát az a tény, hogy otthon lehettem. A kórházi vizit után szinte naponta haza látogattam a kedves családi körbe, szüleim és testvéreim körébe. Annál is inkább jól esett ez a tény, hiszen 1930-ban már eltávoztam hazulról, mint novícius és azóta bizony csak egy rövid hónap szabadságot engedélyeztek. Most aztán bepótolhattam a mulasztást. Annál is inkább, hiszen a közeli kórházból is elérhető voltam.

De otthon, a rendházban is kivettem a részemet a közös munkából. Kápolnánk lelkeség lett. A papi teendőket a házfőnök, Galambos László és Lengyel József végezte. Viszont az énekes misék és egyéb rendszeresen végzett szertartások kánto-

ri teendője az én feladatomból volt. Vasárnaponként sietnem kellett haza, hogy a szokott diákmissziókat az éneket én vezessem.

De mint fiatalabb, a házimunkából is kivettem a részemet a többiekkel együtt. Egy házi alkalmazott mellett a tüzelőanyag szállítása, elosztása a mi munkakörünk volt. A pince kezelése is az én gondom volt.

Instruálást is vállaltam, hogy ezzel is pótoljam a megszüntült, de visszatartott járandóságomat. Volt néhány C kategóriás diák, akik nem juthattak be a gimnáziumba származásuk miatt. Ezek magánúton igyekeztek pótolni a mulasztottakat. Galambos Laci a humán tárgyakat tanította, én pedig földrajzot, biológiát, kémiát és francia nyelvet tanítottam.

Öreg, nyugdíjas rendtársaink részéről így is többször elhangzott az a szemrehányás, hogy ők tartják el a fiatalokat is. Mintha a kényszerszabadságot magunk kerestük volna. De később volt alkalma helyesbíteni [az] ingyenes állítást, amikor ismét iskolába kerülhettünk. Ott láthatta, hogy az iskolai munkában is becsülettel megálljuk a helyünket sokkal nehezebb időkben, mint az előzők voltak.

[Egyházellenes hangulat]

Közben az egyházellenes hangulat sokféle megnyilatkozását is gyakran tapasztaljuk. Egyháziak lefogása, eltűnése főpapok kirakatpere mind ennek a megnyilvánulása. Erősödik a hangulat a szerzetesi és egyéb egyházi intézmények ellen is.

Az iskolák államosítása után következnek a kórházak. A tavasz folyamán meginduló akció a nagyobb kórházak után a kisebb vidéki intézményekben is felszámolja az egyházi, szerzetesi ápoló személyzetet. A sok ezer, magasztos hivatásának élő ápoló nővér egyik napról a másikra az utcára kerül. Egyelőre anyaházaikban szorulnak össze várva a még bizonytalanabb jövőt.

A váltás nálunk is megtörténik. A szerzetes nővéreket csendben, minden elismerés nélkül útjukra eresztik. Az érkező civil ápolószemélyzetet ünnepélyesen fogadják. Nővéreink átmenetileg a Hildengardeumban, a nővérek vezetése alatt álló óvodában húzzák meg magukat, várva a még rosszabbat. Tőlünk kaptak vaságyakat. Megtörténik a szomorú aktus, a kórházi kápolna felszámolása is. Utolsó szentmisém után a szentostyákat magammal viszem a kápolnánkba a szent kenettel együtt. A felszerelés a plébániára kerül.

Közben megjelennek a szerzetesrendeket feloszlató leiratok is. És a következő héten, június 8-án éjjel megtörténik az első liquidálás. Katonai kísérettel ellátott ponyvás teherautók százai járnak az országot, teherautókba gyömöszölik a szerzeteseket és nővéreket és viszik internálásra. Egyelőre más kolostorokba vagy püspökségekre.

Június 10-én este nálunk is megjelenik a nem szívesen várt végrehajtó hatalom és az egész ház szerzetes személyzetét bepréselve egy zárt teherautóba irányt Hattvan, a ferencesek kolostora. Lásd később!

Ez a sors várt volna a nővérekre is, de ők megelőzték az állami végrehajtást. Civilbe öltözve már az előző napokon eltávoztak hozzátartozóikhoz. Így megmenekültek az internálás nyomorúságától, esetleges atrocitásaitól.

[A deportálás Mosonmagyaróvárott]²⁴⁰

Egész héten át nagy volt a nyugtalanság nálunk is. Számítottunk rá, hogy mi is sorra kerülünk. Tájékozódásért a ház képviselőjében Pestre utaztam, hogy a rendfőnökségen eligazítást kérjek. Sík rendfőnök úr sem tudott semmi konkrétumot. Közölte, hogy a váci internáltak túrhetően vannak, szerényen berendezkedtek a szabad helyiségekben. A többieknek pedig számítani kell hasonló elbánásra. Állítsunk össze egy csomagot a legszükségesebbekből, és készüljünk az elkerülhetetlenre.

Nagyon nyugtalan napjaink, főként éjszakáink voltak. Nem tudtuk sem a napot, sem az órát. Esténként két ruhát vettünk magunkra, hogy ezzel is biztosítsuk a legszükségesebbeket. A rektor a pénz egy részét állítólag megbízható egyéneknek helyezte el. (Később sajnos adománynak gondolták és elköltötték.)

Vasárnap, Jézus Szíve ünnepén kissé fellelegzettünk. Vasárnap eddigi gyakorlat szerint (illetve szombaton) nem volt internálás. Este azonban ismét jött az aggodás, izgalom. Mikor jönnek értünk? Már kezdtünk bizakodni, hogy talán még kimaradunk. De a jelek mást mutattak. Kinézve a kerti ablakon idegenek ugráltak be a kerti falon. Azt gondoltam, hogy az érő cseresznyére fáj a foguk. De nem a cseresznyére fáj a foguk. Minket szerettek volna váratlanul meglepni. De a kertajtó zárva volt. Sőt nekünk kellett a kulcsot előkeríteni a kedves nővérek lakásáról, hogy bejöhessenek. A külső kapunál is szuronyos ávós állott. A rektorátusban gyülekeztünk. Ott közölték velünk, hogy Hatvanba fognak bennünket szállítani. Legszükségesebbeket vihetjük húsz kilós csomagban, azonkívül paplant, takarókat.

Mindenre gondolva Galambossal a kápolnába mentünk, hogy a Sanctissimumot megmentsük az esetleges gyalázástól. De ott nem történt semmi. A kulcsot a plébániára adták, hogy vasárnaponként meglegyen az istentisztelet.

Este tíz óra körül az udvaron gyülekeztünk, búcsút véve kedves szobámtól. Ott hagyva berendezését, sok könyvet, jegyzeteket, ruhaneműt és sok kedves emléket, elindultunk a bizonytalanba. A ponyvás teherautón három szuronyos fegyőr vigyázott. A vezető figyelmeztetett bennünket, hogy ének, lárma, tüntetés szigorúan tilos. Próbáltunk elhelyezkedni a nem éppen kényelmes teherautó platóján. Tóth Lajos törött lába miatt széket kért. Megtiltották, mondván, hogy itt minden a kincstáré. Szerettem volna a demizsonba egy kis bort tölteni, de csak vizet engedélyeztek. Szomorú rakomány. Hivatásuktól megfosztott, néma szerzetesek, négy könnyező apáca. Két szuronyos ór a kocsí farában. Elöl szintén. Tizenkettőt ütött, mikor a rendőrség előtt megálltunk. Utána út a messzeségbe. Internáltak vagyunk.

Az úton csend, imádság, elmélkedés, sóhaj, fohász. A hajnali órákban valahol Pest határában megálltunk. Erdős, bozotos hely. Ellenőrzés mellett leszállhattunk. Elgémberedett tagjainknak jól esett egy kis nyújtózkodás. A leszállás még csak elviselhető volt, de a felszállás a magas kocsira nagyon körülményes volt, hiszen nem volt semmiféle lépcső, létra. Ekkor az egyik zord tekintetű ávós szokatlan emberi gesztust tanúsított. Látva erőlködésünket, térdét a kocsí vázára rakta és szinte kényszerített, hogy a térdére lépve kapaszkodjunk fel a kocsiba. Közeledtünk Pest

²⁴⁰ Az „Előzmények” című első fejezet folytatása.

határához. Ahol én ültem a motyómmal, a ponyván egy kis repedés volt. Ezen át tudtam némileg tájékozódni és közöltem az útirányt. Ez a felső, bécsi úton át vezetett a célunkhoz. A főváros utcáin a nagy forgalomban láttam még néhány hasonló rendeltetésű kocsit, melynek utasai szintén a vad gyűlöletnek estek áldozatul. Békés kolostoraikból az Alföld valamelyik eldugott települése felé tartottak. Az Andrásy úton betérve aggódtunk, vajon nem az Andrásy út 60. szám lesz a végső állomásunk. De tovább hajtottunk, ki a fővárosból. Aszódon megálltunk a benzintöltő állomáson Legalább fél óras várás. Nem volt még szolgálat. Ebből a késlekedésből, mint később látni fogjuk, nagy kellemetlenség zúdult ránk. Közben a résen figyelve ismét ponyvás kocsik húztak el mellettünk. Mint később kitűnt, a tatai rendtársakat szállították Hatvanba, közös kényszertartózkodásunk helyére.

[Az újhatvani ferences kolostorban]

Június 19. reggel fél hét körül. Kocsink Hatvan határába ért. De nem hajtottunk be a városba, hanem az újabb településen Új-Hatvanban a barátok kolostorának udvarára jártunk[!]. Nagy harangszó fogadott bennünket. Úgy látszik éppen a reggeli misére szólították a népet. A misére gyülekezők meglátva a ponyvás teherautót, özönlöttek az udvarba. Mikor meglátták a kocsit, gyanút fogtak. Az volt a vélemény, hogy a fekete papokat azért hozták ide, hogy a barátokat elszállítsák. „Ezek a fekete papok olyan békepap-félék, akik majd a barátokat helyettesítik.” A leszállásnál már nagy volt a mozgolódás és lárma. Különösen, hogy a nővéreket is meglátták, szinte tüntetés kezdődött. Az ávos vezető szorult helyzetében Nagy Vince házfőnököt kényszerítette, hogy nyugtassa meg a népet. „A papok értenek ehhez és hallgat rájuk a nép.” Szegény Vince az éjszakai izgalmaktól fáradtan felkapaszkodott a kocsi farába és keresetlen szavakkal elmondta első hatvani beszédét. „Mint látják, nem történt semmi bajunk, csak bizonyos okokból ide hoztak bennünket. Itt fogunk majd tovább élni. Tehát nincs ok a nyugtalanságra.” Szavainak nem sok fogantja volt. Csak nehezen távoztak. De ettől kezdve egész napon át gyűlt a nép, nemcsak Hatvanból, de a környékből is. A későbbi megállapítás szerint sok ezer ember gyűlt össze, hogy a barátokat megvédelmezze az elhurcolástól. Elállták az országot, autókat állítottak le. Estére kelve már szinte megszűnt a forgalom.

Közben a kocsiról lekászálódva ismerős arcokat fedeztünk fel. A tataiak már megelőztek bennünket. De ők még minden incidens nélkül érkeztek. Próbáltunk elhelyezkedni. A kolostor nem volt éppen nagy, bár emeletes. 4-5 barát kényelmesen élhetett ott, de 20-valahány ember számára már túl zsúfolt lett. A vezető ávos átadott bennünket P. Rafaelnek, az akkori ferences házfőnöknek.²⁴¹ Köteles volt bennünket elhelyezni és ellátni. Ebben nem is lett volna hiba. A főnök szavára a

---

²⁴¹ Kriszten Ferenc Rafael ferences (1899–1952). Miután 1950-ben Hatvanból elhurcolták (lásd alább), 1951-ben törvénysértő módon életfogytiglani börtönbüntetésre ítélték az „államrend megdöntésére irányuló mozgalom” kezdeményezésének vádjával. A következő évben a budapesti rabkórházban halt meg (HETÉNYI VARGA, *Szerzetesek, i. m.*, 449).

lakosság hozott is hirtelenjében sok mindent. Így az első nap élelmezése biztosítva volt.

A tataikkal kicseréltük közös élményeinket. Náluk talán brutálisabb volt a bemutatkozás. A ferences atyák (4 páter, két fráter) között ismerőst is találtunk. Egy kanizsai tanítványunk is ott tartózkodott átmenetileg. A kolostor mellett szép, új templom található, oratóriummal. Ez lett később Galambossal az állandó pasztorációs területünk. A kolostor mellett szép gyümölcsös kert húzódik, szőlővel. Bejárva az egész területet, még kedvet is kaptam a kertészkedésre. Elköltöttük a refektóriumban első ebédünket. Csak nagy nehézséggel fértünk be valamennyien. Leves, tökfőzelék tojással. Délután próbált a főnök helyet szorítani mindnyájunknak. A nem túl nagy cellákban hárman-négyen próbáltunk berendezkedni. A mi szobánkban egy ágy is volt. Mint rangidős, én kaptam meg. A többiek összeszedett szőnyegekből készítették fekvőhelyet. Óváriak közül Galambos és Vida Lajos, tataiak közül Veszprémi Tibor készített magának köztünk fekhelyet. Ha nem is kényelmesen, de mindenki biztosíthatta éjjeli nyugalma. Estefelé a nép egyre gyülekezett, a hangulat nagyon forradalmi volt. A gárdiánt többször felszólították telefonon, hogy oszlassa szét a tömeget. Próbált is intézkedni, de szava hiábavaló volt. A nép gyülekezett, hogy a barátok elhurcolását megakadályozza. Mi nem nagyon mutatkoztunk a kertben, hogy ne fokozzuk az elkeseredést.

Szerény vacsora után készülődtünk a lefekvéshez. Még megbeszéltük a másnapi misézés rendjét is, hogy a majd 30 pap zavar nélkül elmondhassa szentmiséjét. Nekem éppen primiciám évfordulója volt. Fáradtan, összetörve indultunk fekvőhelyünkre. Csendes hálaadás az Úristennek, hogy a mozgalmas nap aránylag elviselhetően rendeződött. Kint a templom mellett a lourdes-i barlang körül gyertyák százai égnek, pereg a rózsafüzér, zúg a Mária ének, és még egyre szaporodik a hívők nagy serege. Vigyáznak a barátokra, lelkiatyáikra. Még küzdelem árán is megvédelmezik őket az elhurcolástól. Szép éjszaka. Pilláink már lezárulnak. Jobb altató nótá nincs a szép Mária éneknél. Pedig életünknek talán a legborzalmasabb éjszakája elé nézünk. Már alszik az egész ház. Az előző éjszakai virrasztás csakhamar meghozza eredményét... Mély álom borul az egész házra.

„Quamquam animus meminisse horret... incipiam.”²⁴² Vergilius szavai jutnak eszembe. Puskaropogás, sikoltozás, lárma, autók zúgása. „Itt az ávosok” – kiáltások hallatszanak. Menekül, aki tud. Ez az ébresztő. Hajnali kettő. Mély álomból szedelődzködünk. Magunkra kapkodunk, ami kezünk ügyébe akad. Csakhamar fegyverzaj, ajtóhasogatás, reng az egész ház. Lent a földszinten sikoltozás, lárma, dörömbölés. Mindent összetörnek, ami útjukba akad. Ablak, ajtó, szentek szobra pozdorjává törve. Kivágják a szobánk ajtaját. Egy civil áll a küszöbön, revolverét felém irányítja. Mögötte zord tekintetű ávosok szuronyos puskával. „Kezeket fel! Tüntetni jöttetek Hatvanba?” – „Minket belügyminiszteri rendeletre internáltak ide, és a hatóság szállított ide.” – „Törődik is veletek a belügyminiszter!” Fal felé fordulás, féllábon állás, kezeket fel. Pattognak a vezényszavak. Majd hátulról megkapja min-

²⁴² „Bár irtózás nélkül nem emlékezhetem, ... elkezdem” Vergilius, *Aeneis*, II. ének, 12. sor.

denki a maga nyaklevesét. Ez többször is ismétlődött. Közben trágár kifejezések. Durvaság. Két szuronyos ott áll mögöttünk, gondoskodik bosszantásunkról. Fegyverével, illetve szuronyával időnként szurkál. Én is kaptam egy erősebb döfést. De, hála Istennek, csak a hátsó zsebemben lapuló noteszomat szúrta át, húst nem ért. Közben a pofonok ismétlődtek. Ez nagy megkönnyebbülés volt számunkra. Ilyenkor eldőlünk, kissé megpihelve. És csak lassan álltunk fel. Szemüvegem az első insultusnál lerepült, és csak reggel találtam meg a szárát. Közben a holminkat, bőröndöket, táskákat, hátzacsakokat kiürítették, és keselyű módjára vetették rá magukat a zsákmányra. Minden értékesebb holmit kommunizáltak. Mennyi pénz van itt! Hangzott a felkiáltás. Az óváriak pénzét őriztem a hátzacsakban, mintegy négyezer forintot... Azóta sem láttuk. Mikor ezért reggel panaszt tettem az őrnagynak, azt válaszolta: „Csak nem képzeltétek, hogy a katonáink vitték el?” Mi nem képzeltünk semmit... *Vae victis!* [[aj a legyőzötteknek!]

Majd újabb invázió. Kőtelet keresnek. „A barát holnap lógni fog, ti pedig mentek Kistarcsára.” Leverten, mindenre elkészülve, roskatagon állunk, dülöngélünk, még mindig félláb. A zabrálás folytatódik. Mindent széthánynak. Ruhanemű, sütemény, cukor, szentkép, összelapított kehely egy halomban. Szórakoztatásunkról is gondoskodnak. Engem a földön összetiport keksszel kínál. „Köszönöm, nem vagyok éhes.” – „Nem eszel csuhás? Majd gondoskodom róla, hogy zabálj!” Veszpréminek kis keresztet raknak a nyakába. Most már misézhetsz. Vida csizmát viselt. „Tiszti csizma. Fordulj meg.” Telt arcát meglátva ráordít „Piszkos kulák!” Majd a papok erkölceiről, bőjtöléséről elmélkedik egyik, hiszen béres volt az esperesnél.

Lassan virrad. Mindnyájan kimerülve imádkozunk, készülünk a legrosszabbra. Általános, tökéletes bánat. Nem tudjuk mi következik. Majd újabb fejes jön. Általános takarítás. Nem akarok egy szalmaszálat találni! Letérdelve kezdünk a takarításhoz. Kinek mi akad a kezébe. Zsebkendő, zokni, vagy csak tenyérrel. Közben jelentem, hogy nem látok. Összetörött a szemüvegem. Kiemel a romhalmazból egyet. „Itt a szemüveged.” A szememhez emelem, persze nem látok vele. „Nem számít.” – mondja az ávós –, „Szemüveg, szemüveg!” Így aztán tovább vakoskodva válogatunk, súrolunk. Akkor látjuk igazán a pusztulást és kárunkat. Persze a sok izgalomban jelentkezik a szükség is. Kimenetelről szó sem lehet. Kénytelenek vagyunk a szobai mosdó elé járulni. Takarítás közben ki-ki igyekszik néhány zsebkendőt, zoknit, s egyebeket zsebre gyömöszölni. Kistarcsán mindenre szükség lehet. Én magamra vettem a nagykabátomat is... Talán csak nem húzzák le rólam. Persze a júniusi forró éjszakában ugyancsak kidunsztolódtam.

Az általános takarítás befejezésével ágy alá, szekrénybe, bőröndökbe rakva a sok holmit és a sok szemetet, törött üveget, végre leülhettünk. Most tűnt fel csak igazán a pusztítás, barbarizmus, vandalizmus minden eredménye. Semmit nem kíméltek. Szentek szobrai, rádió, minden, ami törhető elpusztult. Rendtársainkkal akkor még nem találkoztunk. Nem láthattuk, mi történt másutt...

Miután a barátokat összefogdosták és elvitték, lassan tisztázódott a helyzet. Reggel egy őrnagy lépett be. Megszólalt emberi hangon. „Az első vizsgálaton kitént, hogy ti nem vagytok bűnösök, belekerültetek a sz...ba, most már próbáljatok ki-

mászni. Válasszatok magatoknak törzsfőnököt és éljetek demokratikus módon, ahogy tudtok.” A két álmatlan éjszakától, a lelki gyötrelmekről és a testi megalázástól összetörve vánszorogtunk lefelé az udvarra. Ott találkoztunk egymással, a többiekkel. Akkor domborodott ki az éjszaka minden borzalma. Először a nővérekhez hívtak. Az egyik óvári nővér még mindig ájultan fekszik a szobában, a többiek a fejét borogatják. Ellátom a legszükségesebb lelkiekkel. A többiek elbeszéléséből akkor tűnt ki a véres incidens. Ők közel voltak a portához a földszinti szobában, hozzájuk törtek be legkorábban. Szuronyt szegezve nyomultak be. A kissé idege-sebb nővér fejét vesztve menekült az ágy alá. Az ávos utána szúrt, a koponyáját megsértette, és alatta az agy is megsérült. Egész délelőtt eszméletlen volt. Majd dél felé, felnyitva a szemeit, beszélni is tudott. Sürgős orvosi beavatkozásra lett volna szükség, de erről hallani sem akartak. Csak este gondoskodtak kocsiról, mely Hegyi kollégával Pestre szállította őket a kórházba. Persze ott is fegyőri őrizettel. Csak augusztusban láttuk viszont őket. Meggyógyulva.

A másik áldozat Hegyi Ferenc volt. Ők ketten szintén a földszinten, a könyvtárban húzódtak meg éjszakára. Rajtuk szintén az első dühüket tolthették ki. Talán feleseltek is velük. Így ismerkedtek meg a gumibot kevesebb nyomot hagyó, de nagyon kíméletlen hatásával. Ennek eredménye Hegyi vesebántalma. Egész nap rossz állapotban volt. Így jutott ő is a pesti kórházba.

Az idősebb rendtársak, akik a másik szobában voltak, szintén arcukon viselték az éjszakai borzalmak látható jeleit. Bedagadt szemek, szilvakék hurkák, vörös csíkok mutatták a tettelegességet. Néhányan közülük két hétig ki sem mehettek az utcára, míg fel nem szívódtak az árulkodó jelek.

Napközben próbáltunk rendezkedni, tervezni. A jövőt illetőleg nem kaptunk felvilágosítást. Az ávos különítmény továbbra is ott volt köztünk. Most már nem néztek ránk olyan farkas szemekkel. De állandóan kutattak a házban, valamit kerestek. Estére nagyjából összerázódtunk. Elkészültek az éjszakai fekhelyek. Az ávosok is kerestek maguknak éjszakai szállást. Most már jobban elfértünk, hiszen a barátok szobái üresen álltak. Az egyik ávos takaró után kutatott. Nem talált. Tőlünk kért, ami az éjszakai órákban szokatlan lett volna. Én adtam neki egy takarót éjszakai használatra. De többet nem láttam.

[Nyár Hatvanban]

A nehéz éjszaka után fáradtan készültünk talán az első nyugodt alvásra, amikor beállított a városi rendőrkapitány, ponyvás teherautó kíséretében. Mindnyájunkat remegés fogott el. Hát sosem lesz vége ennek a zaklatásnak? Közölte velünk, hogy bizonyos okok miatt itt nem maradhatunk. Tovább visznek bennünket, de csak a város másik részébe. Apatikusan kezdtünk újra a csomagoláshoz. Az erősen megfogyatkozott betyárbútort hamar összeállítottuk. Egyesek reményvesztetten sok mindent elhagytak (egyik a donyháját is). Bepréselódtunk a kisebb befogadó képességű teherautóba, és megindultunk Ó-Hatvan felé. A Mártírok u. 18 szám alatt megálltunk. Az épület szélesfrontú tehetősebb családi háznak látszott. Az egész ház kongott az ürességtől. A padlón a bútorok nyoma, a falon a képek helye. Tehát hirtelen

kiürítés volt. Mint később megtudtuk, tényleg váratlanul, délután érte a lakókat a kiürítés. Estére teljesen üres épület várt bennünket. Kb. 5 különböző nagyságú szoba, konyha víz nélkül. Hátul az udvaron deszkabódé (00).

Mihez kezdünk? Leraktuk motyónkat. Elterültünk a padlón (szerencsére puha-fából volt). Fejünk alatt hátzissákkal, bőrönddel próbáltunk aludni. Kétheti kísérlet után kitűnt, hogy üres padlón legkényelmesebb a hasonfekvés.

Másnap, 20-án felébredve próbáltunk elrendezkedni. De mihez kezdünk? Seholy egy szék, szekrény, asztal, lavór. Hiányzanak az edények, evőeszközök... A kényeszer leleményes. A kerítés tövében találtunk néhány eldobott lábast, még használható edényt. Az udvar közepén téglákra állítva kész az első tűzhely. Elkészül az első ebédünk. Bableves. Közben felvesszük a kapcsolatot a közeli plébániával. Csík prépost úr nagyon készséges. Előteremt mindent, amire szükségünk van. A régi legényegylet még meglévő bútorait, néhány széket, ping-pong asztalt, majd evőeszközöket, kölcsönöz. Az üveges veranda lesz a szalon, a közös szoba. Itt állítjuk fel a ping-pong asztalt, körülötte padok, székek. Itt van a közös étkezés, már amennyire elférünk az asztal körül. Megbeszélés és közös imádság színhelye. A szobákban fekvőhelyeinket is igyekszünk kényelmessé tenni. Ágából ruhaakasztót rögtönzünk. Nővéreknek külön szoba jut, mely a konyhával határos.

Mosdási lehetőség elég primitív. Van egy falra szerelt mosdókagyló, víz nélkül. Majd szerzünk még egy lavórt. Ezzel kész a mosdási lehetőség. Vízet az udvari kútból hozunk. Bár komolyabb mosdásra alkalmatlan, mert nagyon meszes. A szappan benne összeragad. Ivóvizet a közeli ártézi kútról hozunk, mely a cigányteleppel határos. Így alkalmunk van megismerkedni bensőségebben az „indus” őskulturával. A kút vize friss, üde. Számomra pedig teljes gyógyulást hozott. Az évek óta tartó erős gyomorégés, gyomorfájás egyik napról a másikra teljesen megszűnt.

Reggel újból eljött a rendőrkapitány. Közölte velünk, hogy az elárvult ferences lelkészséget át kell vennünk. Vasárnap és hétköznap a szokott istentiszteleteket meg kell tartanunk. Elég nagy teher. Hiszen tőlünk majd negyven perces út. Ellátását Galambossal vállaljuk. Vasárnap a plébánia is kiségit. Én közben a kántori teendőket is ellátom. A kántor gyakran van távol. Az első hetekben szinte reménytelen volt az egész pasztorációnk. Egy-két öregasszony kivételével nem volt más hívő. Mint megtudtuk, a „hatvani csata” éjszakája az új-hatvani vasutasok részére is tragikus volt. A „tüntetés” szervezőit elvitték. 30 családot vagonokba raktak és a Hortobágyra telepítettek, internáltak. A megfélemlített nép nem mert templomba járni. Hozzánk sem volt bizalma. Hiszen minket a barátok helyett hoztak. Nem lehetünk olyan igazi papok, mint ők. Később azután, értesülve sorsunkról, felismerték a valóságot. Augusztusban már megtelt a templom. Bár komolyabb kapcsolat velünk nem alakult ki.

Az első héten még nem korlátozták mozgási szabadságunkat. De később már csak a szentmisékre járhattunk ki, utána egész nap házon belül voltunk. A bevásárlásokat is Magyar Pista végezte, aki a városban egyre népszerűbb lett. Zsákkal a vállán végigjárta a piacot, hogy beszerezze az élelmet. Vasárnap pedig a nagymisén

szónokolt. Mindenütt ünnepelték. Alamizna is bőven hullott. Kezdetben a házhoz hozták a jólelkűek ajándékaikat, élelmet, pénzt. Később azonban ezt is eltiltották. Csak a plébániára vihették a nekünk szánt élelmet, pénzt... Utcán hazajövet is többször juttattak nekünk pénzzadományokat. Mellettünk elhaladva leleményesen a földre dobták. Hiszen tilos volt velünk érintkezniük.

Bár a pénzünk java része „elveszett”, de a nyugdíjakat hála Istennek, folyósították. Elég sok adomány befutott. Így szükségét nem szenvedtünk. Bezzeg a jóakaró főpásztorunk, a győri püspök²⁴³ már pár nap múlva értesített bennünket, hogy az állást felmondja és megszünteti a fizetést. Másutt nem éltek vissza ennyire szorongatott helyzetünkkel és egészen az internálás végéig megkapták a járandóságot.

A zaklatásokból persze továbbra is kijutott a hatóság részéről. Bár jól esett az emberi hang, amit eddig nem tapasztaltunk részükről, de fegyenként kezeltek bennünket. Nyilvántartásba vettek, ujjlenyomat, arctérkép. Többszöri éjszakai ellenőrzés, vádaskodás állítólagos csavargásunkról. Szegény Nagy Vince volt értünk a felelős. Sokat nyelt alaptalan vádaskodásaik miatt. Közben nem győztek agitálni bennünket, hogy vessük le a reverendát, tagadjuk meg a kapcsolatot a renddel és hazahagyjuk bennünket. Két idős rendtag engedett a csábításnak, két héttel hamarabb hazakerültek. Sajnos később, a megegyezés után, a nyugalmazottaknak és néhány aktívknak is ettől függetlenül csak ez lett a sorsa.

Közben újabb vendégeket hoztak. A begyűjtés éjszakáján szabadságon tartózkodó rendtársakat is utánunk hozták. Még pedig karhatalommal, majdnem bilincsen. Nagy József Kunszigetről, Lengyel János Toronyból, Lengyel József Nagyoroszból rendőri kísérettel érkezett, saját költségén.

Még egy vendégünk érkezett, akinek különösen örültünk. Kender József már két hónapja eltűnt. Semmit sem tudtunk róla. Bizonyos koholt vád alapján őrizetben volt. Miután meggyőződtek a vád valótlanágáról, közénk hozták. Lesoványodva, piszkosan, meggyötörve, de mégis közénk jöhetett. Nagyon csodálkozott a szokatlan találkozáson. Az újabb eseményekről semmit nem tudott. Közöttünk sokat javult az egészségi állapota, de utóhatása később jelentkezett.

Látogatókban sem volt hiány. Leveleink vétele után jöttek a hozzátartozók. Aggódó szeretettel, kedveskedve minden jóval. Az elején a kék csíkok bizony áruló jelek voltak. Nem lehetett említés nélkül hagyni.

Budapestről gyakori látogatónk [volt] Szűcs asszisztens úr. Hazautazva mindig benézett hozzánk, mindig akadt néhány vigasztaló szava a jövőt illetően. Tájékoztatt bennünket az aktuális egyházi kérdésekről. Lesz-e tárgyalás az Egyház és az állam között? Mikor lesz vége a még fokozódó internálásnak? Badalik veszprémi püspök rövidesen az elhurcolás után meglátogatott bennünket, a friss sebek, nyomorúságunk láttára jól esett vigasztalása.

Két hét után némi változás állott be lakhelyünkön. Karl asszisztens úr ócska matracokat küldött az életszínvonal emelésére. A padlón fekvés gyógyításra alkalmas lehet, de rendszeres fekvésre nem alkalmas. A kereszt és medencecsontom

---

²⁴³ Papp Kálmán (1886–1966) győri püspök (1946-tól).

még hónapokkal később is eszembe juttatta a kemény napokat. Megkaptuk a matracokat, de nem volt bennük köszönet. Balogh Lajos rendtársunk, aki a teherautón rajtuk feküdt, újságolta, hogy állatkák vannak a matracokban. Útközben már 13-at megöltek. Mit tegyünk? Akkor már alkalmazták a matadort, mint rovarpusztítót. Beszereztük. Beszörtük fekvőhelyeinket. Hiába. Éjszaka most a vérszopók miatt nem tudunk aludni, bár a fekhely már puha, kényelmes volt. Szeptemberig azért nagyjából megritkítottuk őket, és nyugodtan alhattunk.

Pót.

Megérkezésünk után pár nappal egy hordár áll meg taligájával házunk előtt. Rajta egy öreg pap fekszik. Az utca felhördül. Először ugyan részegnek tartották, de látva, hogy merre tart, megértették a helyzetet és nőtt a felháborodás. Medveczky János bácsit hozták. Vonattal érkezett hozzánk. A begyűjtés idején éppen otthon tartózkodott Gyöngyösön. Mikor visszatért Tatára, a ház már üres volt. Három napon át járt-kelt mire megtalált minket Hatvanban. Azóta nem feküdt ágyban, cipőt nem vetette le[.]. Nem tudott járni. Így került a hordár taligájára. Köztünk aztán rendbe jött. Orvosi segítség is akadt. Jól tűrte az idős ember a nem éppen kényelmes életkörülményeket. Kedves humora felüdített bennünket.

Közben megtörtént az első békepapi nagygyűlés. Jelen volt az összes szabadlábbon lévő szerzetes, főként a barátok szerepeltek nagy számmal. A nyomasztó légkör némileg enyhült. Megkezdték a régen várt tárgyalásokat. Az Egyház részéről Czapik érsek és Sík rendfőnök, az állam részéről főként Rákosi. Sok huza-vona és többszörös megbeszélés után végre eredmény született. Bár a kolostori begyűjtések még mindig folytak. Rendfőnök úr közlése szerint a meghagyott rendek között szereplünk. Sőt nekünk szánták a fő szerepet.

Közben megünnepeltük Szt. Atyánk ünnepét.²⁴⁴ Rendház nélkül, idegen környezetben, deprimált légkörben. Asszisztenciás mise a plébánián. Gregorián mise, ünnepi beszéd. Délben a ping-pong asztal is ünnepi színt ölt. Várunk és remélünk.

Szeptember elején Szűcs asszisztens úr meghozza a végleges döntést. Két iskolát kaptunk. Közli a tanári kar névsorát is. A nyugalmazottak kivételével szinte mindnyájan kapunk beosztást, nagyjából Kecskemétre. Én kollégiumi igazgató leszek. Mint már eddig is Tatán és Kanizsán. Osztatlan az öröm. Híreket hallunk az internáló táborok megszüntetéséről is.

Közben a sebesült nővér is megérkezik. Nagyjából rendbejött.

Már megfordultak nálunk máshonnan elengedett szerzetesek. Nálunk semmi hír. Másutt szeptember 10-én, 11-én feloszlatták az egész együttest. Végre szeptember 12-én délelőtt engedélyt kapunk a csomagolásra. Délben visszavonják. Még egy utolsó nyomás a rendőrség részéről. Délután aztán a pesti vonat indulása előtt egy órával jön a végleges válasz. Mehetünk. Postára visszük a sok csomagot, nagyjából cukorzásokban. Ez kapható.

---

²⁴⁴ Kalazanci Szent József ünnepe akkoriban augusztus 27-én volt.

Igyekszünk az állomásra. A főnök és még néhányan ott maradnak rendcsinálásra, a sok kölcsönkapott holmi megköszönésére. Indul a vonat. Szinte hihetetlen. Pesten a rendfőnök úr kitörő örömmel fogad. Megboldogult házfőnök²⁴⁵ első szava „Miért nem táviratoztak?” Mert a táviratot csak holnap kapta volna meg... Végre szabadok vagyunk. Esti séta a fővárosiivilágításban. Nyugodt alvás.

3.

GALAMBOS LÁSZLÓ

VISSZAEMLÉKEZÉS A MOSONMAGYARÓVÁRI PIARISTÁK 1950. ÉVI

DEPORTÁLÁSÁRA

[1980 KÖRÜL]

Galambos László (1915–1989) Körmenden született, piaristaként latin-magyar szakos tanár lett. Első állomáshelyére, Mosonmagyaróvárra 1942-ben került. 1946 és 1948 között az ottani piarista általános iskola igazgatója volt, majd az iskolák államosítása után a rendházi kápolnában működött lelkészként. A piarista rend részleges visszaállítása után Kecskeméten, majd Budapesten volt tanár, ahol 1989-ben halt meg. Bár a rendtartomány konzisztórium a 1950. november 18-án határozatot hozott arról, hogy „Nagy Vince [magyaróvári házfőnök] Galambossal írassa meg a magyaróvári eseményeket, Neuhauser [Frigyess házfőnök] pedig a sátoraljaúj helyi eseményeket”, nincs nyoma annak, hogy ez megtörtént volna. Galambos László az itt közölt emlékiratot csak az 1980-as években, nyugdíjasként vetette papírra. (A fogalmazvány 1970–1973 közötti iskolai dolgozatok hátoldalára íródott). – Lelőhelye: MPRKL, Galambos László hagyatéka, Saját kéziratok, 4. két változata közül az egyik ceruzával készült, talán fogalmazvány. Mellette található a szövegnek egy számítógépes szövegszerkesztővel készült változata is, amely az eredeti kézirat szövegét néhol átfogalmazva, néhol pedig magyarázó, sőt tartalmi bővítésekkel kiegészítve tartalmazza. Közlésünkkor a kéziratot vettem figyelembe, a másolat tartalmi kiegészítéseit pedig szögletes zárójelben közlöm. Nyomtatásban megjelent a visszaemlékezés kivonata: KULICS Ágnes–TÖLGYESI Ágnes, ...*kövek fognak kiáltani...*, *Szerzetesvallomások [1988/89]*, Bp., 1991, 307–310. Újabb, szintén rövidített kiadása DRASKOVITS Imre lejegyzésében: *Vigilia* 65[2000], 549–551. Teljes kiadása: *Visszaemlékezések a magyar piaristák 1950. évi elhurcolására*, s. a. rend. KOLTAI András, in *A Magyar Piarista Rendtartomány Névtára 2000/2001*, Budapest, 2001, 4–20.

Június 7-8. [10-11] (szombat[/vasárnap]) után hírt kaptunk arról, hogy a déli rendházakat (Szeged, Nagykanizsa) kitelepítették Vácra. Pesti értesülés szerint (Szűcs János) csak a jugoszláv határ közelében levő rendházakról van szó. A következő hét folyamán ezeket a váci rendtársakkal együtt a püspöki palotába vitték át.

A következő héten (kedden) olyan hírt kaptunk, hogy az óváriak is sorra kerülnek. 15-én a városházáról jött valaki, és összeírta a rendházban tartózkodókat. Igyekezünk felkészülni rá, menteni, amit lehet. De ezen a héten egyik éjjel sem jöttek. Vasárnap este (vasárnap csak nem dolgoznak) vacsora után mindenki felment a szobájába. Én a kápolna-perselyeket ürítettem ki, a szobámban a pénzt számoltam, amikor a kertben zajt hallottam. Elmentem a házfőnökért (Nagy Vince), aki eljött a

²⁴⁵ Rokka Pál (1898–1961) budapesti házfőnök.

szobámba. A kerítésen másztak be. Nagy Vince lekiáltott az ablakból: „Ki az?” – „Fogd be a pofád!” – volt a válasz. Nagy Vincével együtt akkor lementünk a kapuhoz. Ott állt egy szuronyos rendőr. Belépett, bezárta az ajtót, a kulcsot kihúzta zárból, és zsebre vágta. „Miért?” – kérdeztem. „Kihúztam.” – felelte. Mondtuk, hogy betörték a kertbe. Hol? De már akkor dörömböltek a kertbe vezető ajtón. A kertajtó kulcsa az udvarban a nővéreknél volt. A rendőr próbálta puskatussal leverni, de nem sikerült. A betörőknek el kellett kérniük a kulcsot a nővérektől.

Ezután a házfőnök szobájába gyűjtöttek össze bennünket, átadták az internálói írást, félórát adtak a csomagolásra (50 kg). A házfőnöktől a historia domus-t kérték. Nálam is érdeklődtek iránta.²⁴⁶

Megállapodás szerint Fazekással a kápolnában összekészítettünk egy misézéshez szükséges felszerelést. A tabernákulumban a cibórium tartalmát konzumáltam, karingben. Fazekas asszisztált. Ettől a pillanattól fogva egy ávós mindig kísért, még a WC-re is. A takarítófiú kért a bátyja (Rabai Antal pesti káplán²⁴⁷) számára egy kalapot. Azt mondtam a fiúnak, hogy a kerékpáromon menjen haza Cikolaszigetre (16 km). Amikor már a teherautón voltunk, jött a fiú, hogy nem engedik a kerékpárt. Kértem az egyiket, hogy engedjék neki a kerékpárt, éjjel sok lenne neki a gyaloglás. Megengedték, így egy félóra múlva Helyes László²⁴⁸ is tudta, hogy mi történt.

A többieknek is utánunk kellett jönni: Nagy L. József, Hencz János, Lengyel János. Lengyel Józsefet rendőr hozta, Medveczky János Gyöngyösről jött. Medveczky János bácsit a rokonok Gyöngyösön feltették a vonatra egy papírdoboz csomaggal. A hatvani állomáson hordárt fogadott. De nagyon lassan jöttek (Medveczky papucsban volt, sebes volt a lába), úgyhogy a hordár felültette a talicskájára. Így jöttek a városon keresztül. Éppen hetivásár volt. Ilyeneket mondtak az emberek: „Haldoklik, és mégis idehozzák.” Másnap egy üveg bort hoztak „annak a bácsinak, akit talicskán toltak tegnap”.

Megérkezésünk után [Hatvanba] egy hét múlva lett teljes a létszám. Kender Józsefet egy hónap múlva hozták. Június 18. előtt egy nappal Tatán letartóztatták közlekedési szabálytalanság miatt. Hogy néhány hétig a tatai börtönben mit csinált, arról mélyen hallgatott.²⁴⁹

Vége, éjfél után fél 1-kor elindultunk [Mosonmagyaróvárról]. Győr előtt, talán Abda határában megállt a teherautó és pár percre kiszálltunk. Utána egyfolytában mentünk. Pesten a Margit-hídon mentünk át. Leponyvázott autón utaztunk, a kocsi végében két szuronyos rendőr. Én is a végén ültem, kifelé nézve láttam, hogy merre megyünk.

---

²⁴⁶ A historia domus ekkor már valószínűleg Budapesten volt a tartományfőnökségen vagy más biztos helyen. Mai lelőhelye: MPRKL, Magyaróvári rendház levéltára (rendezetlen), A magyaróvári kegyesrendi ház történetének III. kötete, 1892–1949 [V334/5].

²⁴⁷ Rabai Antal (1920–) későbbi kőbányai és ferencvárosi lelkész, akkor még csak növendék volt. 1954-ben szentelték pappá (*Az esztergomi Főegyházmegye jubileumi névtára 1997*, Bp., 1997, 454).

²⁴⁸ Helyes László (1914–1981) piarista Halászában volt segédlelkész.

²⁴⁹ Kender József letartóztatásáról ld. bővebben Biró Imre, Veszprémi Tibor és Magyar István visszaemlékezését. A közlekedési szabálytalanság rágalom volt.

Gödöllőn elfogyott a benzin. Jó órába került, amíg előkerítették a benzinkutast, s tovább mehettünk. Így tataiak után két órával később, negyed 8-kor értünk Hatvanba. Félreverték a harangokat, a templomból kiszaladtak az emberek, meg a környékről is sokan. Nagy lett a csődület. A kocsibefutott az első mellékutcába, a rendház kapuja elé.²⁵⁰ Nagy Vincét felelőssé tették, hogy csillapítsa le a tömeget. Ekkor mondta el Nagy Vince első prédikációját Hatvanban (a Belügyminisztérium rendeletére hoztak ide, ennivalót is hozhattunk nem bántottak bennünket). Lárma, kiabálás. „Nem bántották őket?” „Ez meg milyen sápadt!” Gyorsan leszálltunk, be a kertbe. Jöttek a tataiak. Megreggeliztünk.

A tömeg nőtt az utcán. Megállítottak minden autót. A ferences házfőnök a rendőrség felszólítására igyekezett hazaküldeni az embereket. Sok ennivalót hordtak össze. „Megvédenek bennünket.” „Estére hazajönnek a munkából a férfiak.” – A tömeg nem oszlott el. Ha haza is mentek, újra visszajöttek. Így érkezett el a lefekvés ideje. A kis cellákban ketten-hárman fértek el. Fazekas, Bakonyi, Vida és én egy nagyobb szobába kerültünk. Egy ágy volt benne. Azt Fazekas vette birtokába. Mi hárman a szőnyegre fektedtünk.

Az utcán a nép énekelt, Mária-énekeket, éjféltör a Himnuszot. Ekkor nagy kiabálás, szétkergették a tömeget. Betörték a rendház kapuját, és megrohantak bennünket. Alig volt annyi időnk, hogy ruházatunkat magunkra kapjuk, már bent is voltak. Ordítózás. Törtek, zúztak mindent, a folyosón lévő képeket, az ebédlőben a rádiót is összetörték, a konyhában a tojásokat falhoz vágták, tejfölt, stb.

A földszinten a könyvtárban volt elhelyezve Hegyi Ferenc és Magyar Pista. A könyvtár mindjárt a bejárati ajtó mellett volt. Egy másik szobában négy nővér volt, a többiek az emeleten. Amikor berohantak a szobába, [hiányos öltözetükben] féllábra kellett állni, a fal felé fordulni, kb. 2 órát. [Később nekünk is.] A szuronyokkal piszkáltak bennünket. Hogy kit hogyan ütöttek, nem lehet tudni, erről nem beszéltünk. Annyit láttam, hogy Jakab Jánosnak az arcán nagy kék folt volt. [Veronka fejét betörték.] Káromkodtak és ordítottak.

Az egyik bőrröndön római szálloda címkéje volt: „Nézd, a bűdös csuhást, a Szentatyánál volt utasításért!” A zsebemben volt tíz dkg kakaó. Ezt Vida fejéhez vágta: „Nézd, a bűdös csuhásnak kakaója is van!” Kakaófelhő borította be a szobát. Nagy lárma közben a barátokat a kordával összekötözve hurcolták el, a lépcső csupa vér volt.

Majd összetereletek bennünket egy szobába, [a folyosón végig vertek,] menet közben én is kaptam egy ütést, és szétszítottak bennünket rendet csinálni. Én Tell Sanyi bácsival a konyhába kerültem. Össze kellett söpörnünk [a törmeléket] és felmosni, ill. lemosni a falakat. Az egész rendházat nekünk kellett kitakarítani. Amikor Tell Sándorral a konyhát felmostuk, az őrködő ávos halkan azt mondta, hogy „kezdjék újra”. Ez volt az első emberi hang, amit hallottam. Nyilván az ávos sem akart másfelé menni. Majd harmadszor is fölmostuk. Telt-múlt az idő, s akkor az ávos azt mondta, hogy az öregúr ismét mossa fel, én meg söpörjem a folyosót, amit

²⁵⁰ Az újhatvani ferences rendházzal van szó.

Emerica nővér már felmosott. Ekkor már világosodott. Végeztünk. Felmentünk a szobánkba. Várákoltunk. 8 órakor közölték velünk, hogy itt maradunk, mi véletlenül kerültünk a sz...ba, szórásba. „Válasszanak maguknak törzsfőnököt!” Nagy Vince lett az. Közben szórakoztattak bennünket: „Én tudom milyenek a papok, béres voltam az öspörösnél!”

Délelőtt a nővérek főztek, két ávos a konyhában beszélgetett velük. Vasváriak voltak. Közben [bejött egy harmadik, mire] elhallgattak. „Ez előtt nem lehet beszélni.” Az ávosok járkáltak az egész épületben. Veszprémi Tibor az ebédhez egy doboz süteményt is hozott, kitette az asztalra. Az egyik így szólt: „Ni, a csuhásoknak süteményük is van, de a szegény ruszinnak kenyere sincs!” Ebédre, vacsorára mindenkinek egyszerre kellett lemenni az ebédlőbe. Később tudtuk meg, hogy [a netán újra összegyűlő tömeg ellen] géppuskát állítottak fel a padlason.

Délután megjelent a párttitkár és felelőssé tette Nagy Vincét, hogy az elhurcolt ferencesek helyén másnap meginduljon a hitélet. Fazekassal körülnéztünk a pincében, s egy üveg bort készítettünk Nagy Vince szobájába. Úgy volt, hogy ő lesz az első miséző. Ostya bizonyára lesz majd reggel a sekrestyében.

Vacsora után elég hamar lefeküdtünk. Félóra múlva beszél Nagy Vince: „Készüljünk, tovább visznek bennünket.” Ekkor már szabályosan becsöngettek. Felöltöttünk, az udvaron állt egy kis teherautó. Mindenki arra szállt fel. Hegyi ott maradt és Mészáros Veronka. Őket éjjel a mentők Pestre hozták. Veronkát a Rókusba, Hegyit a zsidókórházba. (Veronkát pár nap múlva Hatvanba hozták, Hegyi pedig szeptemberben a pesti rendházba ment.)²⁵¹

[Utaztunk a kis teherautón.] Egyszer csak vonat füttyét és zaját hallottuk. Ekkor mentünk [a két Hatvant elvlasztó] vasúton át, az állomás mellett. Bent a városban az egyik nagy ház udvarából egy lovas kocsi járt ki, s mi be az udvarba. Valamennyien egy nagy szobába. A hatvani rendőrkapitány: „Ez lesz a szállásuk, rendezkedjenek bel!” Akkor söpörték ki a szobákat. Megkérdeztem, hol vagyunk. „Mártírok útja 18. Itt gyűjtötték össze a zsidókat.” – volt a rendőrkapitány válasza. Itt a padlón aludtunk.

Nagy Vince vállalkozót keresett, aki reggel átmegy vele Újhatvanba misézni. Én mentem Nagy Vincével. Más nem vállalkozott. Reggel a plébánián kértünk ostyát és bort. A kántor már várt bennünket. Hét órakor volt az első mise. Öltözködés közben az egyik ávos [örmester] egy fél demizson bort hozott mondván: „tisza bor” (a többit megitták).

Mise után Nagy Vince Emerica nővérral élelmiszert csomagolt, mert Óvárról bőven hozhattunk, még evőeszközöket, stb. stb. Az ávosok az udvaron tartózkodtak. Nagy Vince kiküldött hozzájuk az udvarra, hogy tartsam szóval őket. Ott volt az előbb említett örmester is [aki a miséhez a bort hozta]. Őt még néhányszor láttam, amikor Hatvanon keresztül mentek valahová.

---

²⁵¹ A nővért először valóban a Rókus kórházba vitték, ám ott nem fogadták be, így ő is a Szabolcs utcai (zsidó) kórházba került. Hatvanba nem pár nap, hanem egy hónap múlva vitték vissza. Visszaemlékezését ld.: KULICS Ágnes–TÖLGYESI Ágnes, ... *világból*..., Bp., 1989, 159–161.

[A plébániai munkánk láttára] Mindjárt aznap megindult az adakozás. Élelmi-szert, pénzt adtak át a sekrestyében. Egy Salvator-nővérnek a szülei fát ajánlottak fel. Magyar Pistával elmentünk hozzájuk. Csak néhány hasáb fájuk volt. Egy hasábot felfűrészeltünk, belefért egy bőrdöndbe. Megmondtuk nekik, hogy ha a rendőrök érdeklődnek, hogy mit kerestünk náluk, fát vettünk 5 forintért. Úgy is volt, alighogy eljöttünk, megjelent náluk egy rendőr, [hogy] mit kerestünk ott. Ez a ház a város szélén volt, több rendőr is volt azon az úton, [amerre mentünk,] mert éppen két autó karambolozott.

Megkezdődött az adakozás. A sekrestyébe hozták vagy a plébániára, sőt pénzt az utcán is adtak. Egy szegény asszony egy csomó aprópénzt nyomott a markomba. (9,50 Ft). Cigaretta [rendszeresen] az ablakomon dobtak be.

Az internálási papíron az volt, hogy Hatvan város területét nem hagyhatjuk el. Néhány nap múlva a helyi rendőrfőkapitány úgy intézkedett, hogy szabad mozgásunkat korlátozta, csak a templomba lehetett menni misézni. Engedélyt kapott Magyar Pista a piacra bevásárolni, és én mehettem Újhatvanba misézni. Ha szükséges volt, 1-2 ember jöhetett velem a templomba. Temetni nem volt szabad, de elsőpénteken nekem kellett beteghez mennem.

Az első héten, hiába harangoztunk misére, nem jöttek. Első vasárnap voltak néhányan. Nehezen indult a hitélet, mert előzőleg azt terjesztették, hogy elviszik a barátokat, s hoznak helyettük két hét alatt „átképzett papokat”. Néhány hét múlva, amikor az oltárkészítők ezt mondták nekem, megkérdeztem tőlük, hogy egy ilyen „átképzett” tudná-e úgy végezni, mint én. „Hát nem!” Még augusztusban is egy vidéki asszony azzal szólított meg az utcán, hogy én is az átképzettek közül vagyok? A kántortól megkérdeztem, hogy a ferencesek mit hogyan csináltak. Mindenben alkalmazkodtam a helyi szokásokhoz (Szent Antal-litánia, elsőpéntek, stb.)

[A rendőrkapitánynak sokat „köszönhetünk”. Nemcsak a kitelepítést az újhatvani rendházból, hanem Medveczky János és Kender Jóska bajait, a mozgáskorlátozást, stb.] Egyébként is a rendőrkapitány kellemetlenkedett. Szeretette volna, ha szétugraszt bennünket. (Két nap múlva Jakab János hazamehetett, volt valaki, aki elintézte az ügyét.²⁵²) Egyszer azzal állt elő, hogy közülünk valakit Lőrinciben (15 km-re Hatvantól) látott. „Ki volt az?” Fenyegetett bennünket.

Így telt el a nyár. Meglátogatott bennünket Péteri püspök²⁵³ (megadta a jurisdikciót), a rendfőnök úr, Szűcs János és már rendtársak is. Közben megindultak a tárgyalások a püspöki kar és a kormány között. Sík Sándor ezekről is tájékoztatott bennünket.

---

²⁵² Jakab János valójában nem két napig, hanem közel egy hónapot, július 12-ig tartózkodott Hatvanban. Saját bevallása szerint az internálási eljárást volt naszályi hívei és az ottani párttitkár közbenjárására szüntették meg (MPRKL, Kegyeletes életrajzok, 46. kötet, 7).

²⁵³ Pétery József (1890–1967), 1943-tól váci püspök. 1953-ban Hejcére internálták.

4.

BIRÓ IMRE

A TATAI PIARISTÁK HATVANBAN (RÉSZLET A HISTORIA DOMUSBÓL)

[1952.]

Biró Imre 1883-ban született Vértessomlón, még mint Schemitz Imre. 1899-ben, amikor a piarista rendbe lépett nevét úgy magyarosította, hogy nevelőapjának nevét vette föl öccsével, a később szintén piaristává és neves kolozsvári történésszé lett Biró Vencellel együtt. Biró Imre tanulmányai végeztével Szegeden tanított, Mosonmagyaróváron volt igazgató, majd 1920-tól Budapesten, a tartományfőnökségen dolgozott, eleinte tartományfőnöki titkárként, később asszisztensként, majd pedig tartományi levéltárosként. 1943-tól visszatért a tanításhoz, először Budapesten, majd 1945-től Tatán lett gimnáziumi tanár, illetve 1947/48-ban házfőnök. Az iskola államosításakor már nyugdíjas volt, és mint ilyen, főleg rendtörténettel foglalkozott. Már 1943-tól a rendtartomány kinevezett történetírója volt, 1949-től pedig őt bízták meg a kegyeletes életrajzok írásával. Emellett 1948-tól ő vezette a tatai historia domust is, amelyet 1950-ben, még a deportálás előtt biztonságos helyre, föltehetően rokonaihoz menekített. Az 1950. évi deportálás után visszatért Tatára, ahol mostohaanyja házában élt. Ekkoriban (valószínűleg 1952-ben) fejezte be az ily módon nála maradt historia domust, amelynek utolsó fejezete a hatvani elhurcolásról szól, személyes emlékek alapján. Az alábbiakban ezt a részt közöljük. Biró Imre mostohaanyja halála után, 1963-ban költözött be a budapesti rendházba, ahol 1972-ben hunyt el. – Lelőhely: MPRKI, Tatai rendház levéltára (rendezetlen), A tatai kegyesrendi társház története 1898-tól, pp. 529–530. Nyomtatott kiadása: *Visszaemlékezések a magyar piaristák 1950. évi elhurcolására*, s. a. rend. KOLTAI András, in *A Magyar Piarista Rendtartomány Névtára 2000/2001*, Budapest, 2001, 4–20.

Az 1950. évi június hó 18-ról 19-re virradó éjjel történeti fontosságú esemény játszódott le a tatai rendház életében. 18-án (vasárnap) 11 óra után részint tatai, részint vidéki rendőrök jelentek meg a rendházban Tell Sándor házfőnöknel. Vele együtt szobáról szobára haladva felszólították a rendtagokat, hogy a házfőnök emeleti szobájában gyülekezzenek. Egyesek csak erélyes zörgetésre ébredtek föl első álmukból. A hirtelen felöltözött rendtagokat rendőrök kísérték föl a házfőnök szobájába. Itt várakoztak a falnak fordulva, mindaddig, míg a rendőrkülönítmény világi ruhás vezetője a házfőnökkel hosszabb ideig a rendházban járt. A rendtagok: Biró Imre, Hegyi Ferenc, Magyar István, Jakab János, Kuntár József, Santora Mihály és Veszprémi Tibor ez alatt az idő alatt teljes bizonytalanságban voltak az esemény oka és célja tekintetében. Nem volt jelen Medveczky János rendtársunk, aki ekkor éppen a rendházon kívül tartózkodott. Mikor a különítmény vezetője Tell Sándor házfőnökkel visszaérkezett, a rendtagok mindegyike névre kiállított gépirásos belügyminisztériumi véghatározatot kapott (11/1950. IV. Főo. Biz. B. M. sz. o.), amely a 8.130/1939. M. E. sz. rendelet 1. §-ának b. pontja és a 228.010/1948. IV/1. B. M. sz. rendelet 2. §-a alapján elrendeli kitiltását azzal, hogy tartozik jelenlegi lakóhelyét elhagyni, és Hatvanba kényszerartózkodási helyre távozni. A kényszerartózkodási helyül kijelölt várost a kiutasított személy nem hagyhatja el. E tilalom megszegése azonnali rendőrhatalósági őrizet alá helyezést (internálást) von maga

után. A véghatározat indoklása szerint „nevezett eddigi lakóhelyéről való kiutasítása és új lakóhelyének elfoglalása közérdekből szükségessé vált.” A véghatározatot az 1929. évi XXX. tc. 56. §-a alapján fellebbezésre tekintet nélkül végre kell hajtani. E véghatározat ellen fellebbezésnek helye nincs. Budapest, 1950. évi június 18. nap. A miniszter rendeletéből: Veres József főosztályvezető.

Ekkor a rendtagok a rendőrök felügyelete mellett visszatértek szobáikba, hogy csomagoljanak. Meg volt határozva, hogy hány kg lehet a csomag. A csomagolással sietni kellett, mert kevés időt adtak rá. A csomaggal együtt tértek aztán vissza a házfőnök szobájába, ahol sokáig várakoztak. Valószínű, hogy ez alatt az idő alatt végig vizsgálták a szobákat.

Június 19-én (hétfőn) hajnalban fél három órakor történt az indulás Hatvanba. Egy ponyvával teljesen eltakart teherautón tették meg a rendtagok az utat csomagjaikkal együtt. Nem lehetett látni, merre haladnak. Beszélni és énekelni útközben nem volt szabad. Az esetleges vágó eszközöket indulás előtt számon vették. Egyáltalán megnézték, hogy mi van náluk. Pénzüket magukkal vihették. A házfőnök magához vehette a rendház pénzkészletét is teljes egészében. Ahol a föl- és beszállás történt, ott két fiatal fegyveres rendőr ült egymással szemben egy padon.

1950. június 19-én reggel fél hét órakor érkeztek meg Hatvanba, ahol az újhatvani ferencesek zárdájában helyezték el őket. Egy óra múlva (1/2 8-kor) érkeztek meg ugyanoda a mosonmagyaróvári rendházból ideirányított rendtagok (Nagy Vince házfőnök, Preszeller Ferenc, Tóth Lajos, Fazekas József, Hencz János,²⁵⁴ Galambos László, Vida Lajos, Bakonyi János). Velük jöttek a Salvator nővérek (Americana, Hiacintha, Dithilda és Lídia) is, akik az ő háztartásukat vezették.²⁵⁵ A ferencesek szívesen fogadták a jövevényeket és jóformán az egész napot elhelyezésük kérdésének megoldásával töltötték fiatalabb rendtársaink közreműködésével. A két teherautó utasainak megérkezése nagy feltűnést keltett, és azt eredményezte, hogy sokan verődtek össze a zárda körül napközben is, este is. Hír szerint attól tartottak, hogy elviszik a ferenceseket. Fölszólításra sem távoztak a zárda környékéről. A rendőrség ezért a ferenceseket, elsősorban a házfőnököt hibáztatta. A zárda körül tartózkodó tömeget Budapestről érkezett rendőrkülönítmény oszlatta szét éjjel. A hosszas rendőri vizsgálat eredményeképpen kedden (20-án) hajnalban elvitték a ferenceseket.²⁵⁶ Elvitték Hegyi Ferenc rendtársunkat és Dithilda nővért is Budapestre a zsidó kórházba.²⁵⁷

²⁵⁴ A többi visszaemlékezés szerint Hencz János 1950. június 18-án nem tartózkodott a magyaróvári rendházban, csak később vitették Hatvanba.

²⁵⁵ A nővérek az Isteni Üdvözítő Nővérei (Szalvator nővérek) rendjéhez tartoztak. Magyar István alább közölt visszaemlékezése szerint nevük Emerica, Cölesztina, Veronka és Lídia volt.

²⁵⁶ Az itt óvatosságból „rendőri vizsgálatnak” nevezett kegyetlenkedés részleteiről ld. kötetünkben Galambos László, Magyar István és Veszprémi Tibor visszaemlékezéseit.

²⁵⁷ A sérült nővér neve Magyar István és Galambos László visszaemlékezései szerint Mészáros Veronka volt (Dithilda a szerzetesi neve lehetett). Saját visszaemlékezése szerint puskatussal ütötték le, Hegyi Ferencnek pedig a veséjét verték le. Másnap mindkettőjüket a budapesti Szabolcs utcai (zsidó) kórházba vitték, ahonnan a nővérnek egy hónap múlva vissza kellett költöznie

20-án este 1/2 10 óra körül a helyi rendőrség újra csomagoltatott a rendtagokkal és éjfél előtt teherautókon átvitte őket a Mártírok útja 18. sz. házba, hatvani végleges lakóhelyükre. Később idehozták még Nagy Józsefet Kunszigetről (jún. 24.), Lengyel Jánost Toronyból (júl. 2.), Lengyel Józsefet Nagyoroszból (júl. 8.), Medveczky Jánost Gyöngyösről (júl. 11.) és Kender Józsefet Felsőgalláról (aug. 6.).²⁵⁸

A rendtagok öt kisebb-nagyobb szobában voltak elhelyezve. A padlón feküdtek július 7-ig, amikor matracokat hoztak Budapestről. Ágya csak a legöregebb Medveczky Jánosnak volt. A Salvator nővérek külön szobában voltak elhelyezve. Szekrényeik a rendtagoknak nem voltak. Szegeket vertek a falba. Ezekre aggatták ruháikat. Ami kevés bútoruk volt (egy nagy asztal étkezésre, székek), azt kölcsön kapták az egyházközségtől. Téglákra rakott ajtószárnyak szolgáltak padul. Az óváriak konyhafőlszerelési tárgyakat és evőeszközöket is hozhattak magukkal. Eleinte szabad tűzhelyet rögtönöztek az udvarra téglákból. Később kaptak egy kis spórhertet. Augusztus 16-ig, míg Dithilda nővér betegsége és lábadozása miatt a főzésben gátolva volt, Veszprémi Tibor főzött közmegelegedésre. A szükséges fát rendtagok (Hencz János és Santora Mihály) fűrészelték föl és aprították össze (Lengyel József és Kender József). Ők végezték a vízfordást is (Kuntár József és Fazekas József). Hencz János a konyhában is segített a nővéreknek és jó kedélyével hangulatossá tette foglalkozásukat. A mosást a nővérek végezték. A ruhateregetésben és a száradt ruha összeszedésében a rendtagok segítették őket. A házi orvos szerepét Veszprémi Tibor töltötte be a magával hozott kis házi patikával. A mosás részben a kútnál történt, részben mosdótálban és a régi fürdőszobának használt helyiségben. Napi foglalkozás: könyv- és újságolvasás, beszélgetés, kártya- és sakkjáték, tréfalkozások. A beszélgetések tárgya a napi aktuális események mellett főleg a folyamatban levő egyházi és állami tárgyalások fejleményei és várható eredményei, kilátásai körül forgott.

Változatosságot jelentett a püspökök, a rendtagok, rokonok, jóbarátok és volt tanítványok látogatásai. Június 24-én Badalik Bertalan veszprémi, július 8-án pedig Pétery József váci püspök látogatta meg a rendtagokat. Sík Sándor rendfőnök [provinciális], Balanyi György, Karl János, Szűcs János asszisztensek, Darvasy Mihály rendfőnöki titkár, Mátray János, Nagy Miklós, Lőrincz Imre, Nagy Ernő, Meggyes János, Vass Péter, Szemenyei László, Balogh Lajos, Csányi László rendtagok is meglátogatták őket. Míg korlátozás nélkül ki lehetett járni, kimentek a rendtagok a városba is, sétálni is. Később azonban korlátozták a külső mozgást, mivel egyik rendtársunkat állítólag Lőrincen²⁵⁹ látta valaki. Nyilván összetévesztették valakivel, mert közülünk senki sem járt ott.

---

a hatvani internálótáborba. Ld. KULICS Ágnes–TÖLGYESI Ágnes, ...*evilágból*..., Bp., 1989, 159–161. Itt egyébként K. S. monogrammal szerepel(!).

²⁵⁸ Kender József piarista (1913–1961), 1950-ben segédlelkész volt a tatai plébánián. Az államvédelmi hatóság június 7-én tartóztatta le. Az eseményről lásd a kötetünk 44–45. oldalát.

²⁵⁹ Helyesen: Lőrinciben, amely Hatvantól mintegy 10 km-re északra fekszik.

Mivel Tell Sándor tatai házfőnök részint korára tekintettel, részint az egységes vezetés érdekében visszalépett a házfőnöki teendőik végzésétől, a két rendházból idekerült rendtársokról való gondoskodást a rendtársak bizalmából a nála sokkal fiatalabb és tetterős magyaróvári házfőnök, Nagy Vince vette át. Nagy Vince házfőnöki tisztét nagy körültekintéssel, eréllyel és lelkiismeretes gondossággal töltötte be. Segítőtársai voltak Magyar István és Veszprémi Tibor rendtársaink. Nagy Vince a nagyon is kezdetleges körülmények között elhelyezett rendtagok állapotán tőle telhetőleg igyekezett segíteni. Ebben kezére járt a plébánia is, elsősorban Csík József hatvani prépost, a rend tanítványa.

A ferencesek újhatvani templomában, távozásuk után a rendtagok végezték helyettük a pasztorációt, elsősorban Galambos László rendtársunk, rajta kívül Nagy Vince, Fazekas József, Santora Mihály és Veszprémi Tibor. Magában a hatvani plébániatemplomban is kisegítették a rendtagok a világi papságot a hívek lelki gondozásában. Itt Magyar István rendtársunk volt igen szívesen hallgatott szónok. A hívek teljesen megtöltötték a templomot Szent Atyánk ünnepén (aug. 27.), amikor Nagy Vince mondta az ünnepélyes nagymiséjét, míg az ünnep jelentőségét Csík József prépost méltatta ünnepi beszédében. Ez volt ebben a templomban az első ünnepélyes kalazanciusi mise. A rendtagok lépten-nyomon tapasztalták a templomba járó hívek rokonszenvét és figyelmét. Ezért hálából 100 szentmisét mondtak hatvani jótevőikért. Ezt távozásuk után tudatta a hívekkel a plébánia.

1950. augusztus 29-én jött létre a megegyezés az Egyház és Állam között. Eszerint megmaradt a budapesti és kecskeméti rendház és gimnázium a rend kezén. Sík Sándor rendfőnök és Szűcs János asszisztens szeptember másodikán tárgyalt a rendtagokkal jövőjüket illetőleg. A Hatvanban időző rendtársak közül Budapestre került Nagy Vince, Magyar István, Galambos László, Kecskeméten kapott beosztást Hencz János, Santora Mihály, Kuntár József, Fazekas József, Kender József és Veszprémi Tibor.

Szeptember 7-én jelent meg a szerzetesek működését szabályzó kormányrendelet, a 34. sz. törvényerejű rendelet. Szeptember 15-én nyitnak a katolikus iskolák. A rendtagok engedélyt kaptak, hogy állami iskolákban is vállalhassanak tanári állást. Szeptember 12-én közölte a hatvani rendőrség vezetője, hogy a rendtagok távozhatnak Hatvanból. Kettőn rendőrségi engedéllyel már korábban távoztak: Jakab János július 12-én és Preszeller Ferenc szeptember 4-én.

Szeptember 12-én este 6 órakor távozott Hatvanból Biró Imre, Lengyel János, Lengyel József, Kender József, Fazekas József, Galambos László, és Vida Lajos. Szeptember 13-án délelőtt utazott el Medveczky János, Tell Sándor, Bakonyi János, Magyar István, Hencz János, Santora Mihály, Kuntár József, Nagy József és Veszprémi Tibor. Velük együtt távoztak a nővérek is. Utolsónak Nagy Vince házfőnök és Tóth Lajos rendtársunk hagyta el a várost szeptember 13-án délután 3 órakor. Mindent kisöpörve, tisztán hagytak hátra a Hatvanból távozó piaristák a Mártírok útja 18. sz. házban.

A rendházat [Tatán] minden ingóságával együtt mindjárt a rendtagok kilakoltatása után birtokba vette az állam. A rendház vājárotthon lett. A konviktus állami

internátus lett már korábban (1948). A kápolna fölszerelése Kecskemétre került. Murányi Károly és Veszprémi Tibor végezte, kemény téli időben a fölszerelés mozgatható részének leszerelését és vagonokba rakását. Az elszállítás hatósági engedéllyel történt. (1952. febr.)

5.

MAGYAR ISTVÁN

VISSZAEMLÉKEZÉSEIM A TATÁRÓL 1950. JÚNIUS 18-ÁN TÖRTÉNT
ELHURCOLÁSUNKRA ÉS AZ AZT KÖVETŐ SZÁMŰZETÉSÜNKRRE HATVAN
VÁROSÁBAN
[1980 KÖRÜL]

Magyar István (1909–1982) a Csongrád megyei Kisteleken született. Piarista kispapként magyar és latin szakos tanári diplomát szerzett. Budapesten, Debrecenben, majd 1938-tól Tatán tanított. Az iskola államosítása után kerti munkás és kórházlelkész lett. Az 1950. évi deportálás után az újrainduló budapesti gimnázium tanára lett 1977-ig. Visszaemlékezését valószínűleg élete végén, 1980 körül vetette papírra. – Lelőhelye: MPRKL, Magyar István hagyatéka, Saját kéziratok, 1. Gépelt kézirat, a szerző megjegyzése a cím után: „csupán a nyers és száraz valóságot foglaltam össze minden színezés és kommentár nélkül”. Nyomatásban rövidítve megjelent DRASKOVITS Imre lejegyzésében: *Vigilia* 65[2000], 544–549. Teljes szöveggel: *Visszaemlékezések a magyar piaristák 1950. évi elhurcolására*, s. a. rend. KOLTAI András, in *A Magyar Piarista Rendtartomány Névtára 2000/2001*, Budapest, 2001, 4–20.

Iskoláink államosítása után, 1948. július 1-től tatai rendházunk 4,400 négyszögöles kertjében vállaltam fizikai munkát Kuntár József rendtársammal együtt. A rend vezetőinek az volt a kívánsága, hogy ki-ki találjon magának olyan munkát és elfoglaltságot, amellyel legalább annyit tud keresni, amennyivel saját ellátását fedezni és biztosítani tudja. Mivel 1945 nyara óta én lettem Jakab János rendtársunk után kertünk gondnoka, természetesen, hogy szívesen vállaltam a kerti munkát most már nem csupán mint gondnok, hanem mint munkás. 1945 és 1948 között gondnokként csupán fölügyeltem a kertben folyó munkára, és irányítottam a termelést, hiszen ekkor még teljes óraszámom tanítottam az iskolában. Ez alatt az idő alatt nem is volt létszükséglet, hogy minél intenzívebben termeljünk a kertben, hiszen a rendház elsősorban a konviktusi tartásdíjából fedezte kiadásait. Ez alatt az idő alatt egy kertészeti munkához értő asztalosmester, Borsos József vezette a kertészetet. A kertben levő házban lakott idős szüleivel, majd nősülése után feleségével. Ők és az időnként alkalmazott napszámosok végezték a munkát. Én naponta lejártam a kertbe, és csupán kedvtelésből dolgoztam egy-egy órát iskolai elfoglaltságom mellett. A munka tervezése, irányítása és a vetőmagvak beszerzése volt még a föladatomban. Egyik tanítványunk édesapja, Nóga Ferenc nagy segítségemre volt ebben. Mint hivatásos kertész igen hasznos tanácsokat adott, hogy a lehetőségeket minél jobban kihasználjuk. Ekkor még a rendház és a konviktus ellátását csupán segítette a kertből fölszállított termés. Később, az államosítás és a konviktus megszűnése után a rendház ellátását szolgálta a kert. A fölösleges termést vagy a tatai kórház vette át,

vagy a piacon értékesítettük. A lakosok szívesen jöttek a kertbe friss zöldséget és gyümölcsöt vásárolni. A rendházba szállított és az eladott termékek árát pontosan följegyeztem a piaci árak alapján. Az így kapott összeg fedezte a kertész fizetését és a kettőnk ellátására megállapított kiadást. Két esztendeig kora tavasztól késő őszig minden nap rendszeresen lejárunk Kuntár Józseffel a kertbe dolgozni. Ásás, gyomirtás, kapálás, palántázás, öntözés, stb. mindig adott elegendő munkát. Csak a legsürgősebb esetekben alkalmaztunk napszámost. Az előző években eléggé elhanyagolt kertet (nem volt létszükséglet, hogy minden talpalatnyi helyet kihasználjunk) megtisztítottuk a rengeteg gyomnövénytől. Azért gazosodott el a kert, mert előbb nem volt kifizető bérmunkásokkal dolgoztatni. 1948 és 1950 között sikerült a kert minden kis négyzetméterét termővé tenni. Ez alatt az idő alatt a kerttel szomszédos házak lakói, mivel nem volt kertjük, kügényelték a kert feléjük eső területének egy részét. Szívesen átengedtük, mert valóban szükségük volt a szűk udvaruk mellett egy kis konyhakertre. Teljesen ingyen kapták meg a területet, csupán az volt a kérésünk, hogy a kapott terület bekerítéséről gondoskodjanak. A legjobb viszonyban voltunk a kertszomszédokkal. Itt dolgoztunk 1950. június 18-ig.

Június elején a Szabad Nép című napilap egyik számában éles támadás jelent meg Révai József tollából a magyarországi szerzetesrendek ellen, mivel az államosítás után a volt szerzetes tanítók és tanárok nem vállaltak állást az állami iskolában, annak ellenére sem, hogy biztos állást ígértek azoknak, akik Mindszenty József esztergomi bíborosérsek és hercegprímás rendelkezéseivel szemben tanítani akarnak. Országszerte nagyon kevesen voltak, akik elfogadták az állam ajánlatát. Tatán senki.

Révai cikkének megjelenése után futótűzként terjedt el a híre, hogy az ország különböző városaiban az éj leple alatt az államvédelmi hatóság emberei megszállták a szerzetesrendek házeit, és a szerzeteseket ún. kényszertartózkodási helyre hurcolták. Bennünket, tataiakat is megrendített a hír, vártuk, hogy mikor kerülünk sorra.

Közben egy váratlan esemény zavarta meg rendházunk nyugalma. Úrnapja előtti szerdán, estefelé sétámról hazaiyekezvén, a rendház előtti Pintér Elek téren összegyűlt emberek azzal fogadtak, hogy pillanatokkal előbb egy autóból kiszálló ismeretlen alakok Kender tanár urat leszállították kerékpárjáról, betuszkolták az autóba, és elrobogtak vele. Magam is láttam a távozó autót. Vacsora előtt történt mindez. Azonnal jelentettem Tell Sándor házfőnök úrnak, aki vacsora után leküldött a tóvárosi rendőrségre, hogy jelentsem a dolgot. Ott azt ígérték, hogy kivizsgálják az ügyet, mert erről egyelőre semmit nem tudnak. (Akkor még a tatai rendőrség fogdájában volt Kender József). Ígérték, hogy ha valamit tudnak, értesítenek bennünket. Kender József aznap délután kerékpáron kiment a határba, hogy mezei virágot kaszáljon a másnapi körmenetre, mivel ő a tatai plébánián volt kíségető lelkész. Onnan jött haza, amikor elhurcolták.

1950. június 18-án, vasárnap délután Budapestről az a hír érkezett, állítólag a rendfőnökségtől, hogy ne nyugtalankodjunk, mert hamarosan megindulnak a tárgyalások az Egyház és az Állam között, és bennünket, mint a határtól eléggé távol fekvőhelyről, nem fognak elvinni. Ebben a tudatban feküdtünk le vacsora után.

Éjfélután kopogtatás ébresztett föl álomból. Odamegyek az ajtóhoz, és „Ki az?” kérdésemre a házfőnök úr hangját hallom: „Nyissa ki!” Amikor ajtót nyitottam, egy pisztoly szegeződött a mellemnek, majd két civil ruhás suhanc bejött a szobámba, és kiadta a parancsot: – „Azonnal öltözz, csomagolj (20-30 kg-nyi lehet) és indulunk.” – Majd a fotelban ülve várták, hogy felöltözzem. Összecsomagoltam néhány inget, alsónadrágot, zoknit, lepedőt és takarót meg egy kispárnát, majd egy kisebb bőröndömbe beraktam a breviáriumomat, iskolai bizonyítványaimat, egy-két személyes holmimat, és átkísértek a házfőnök úr szobájába. Itt gyülekeztek a többiek is: Biró Imre, Hegyi Ferenc, Kuntár József, Jakab János, Santora Mihály, Veszprémi Tibor. Aláírták velünk a kényszertartózkodást elrendelő végzést. Jellemző a lelkiállapotunkra, hogy meg se néztük, hogy mit írunk alá. Csak később derült ki, amikor a tetthelyre értünk, hogy az újhatvani ferences kolostor lesz száműzetésünk helye.

Az aláírás után megindultunk le a rendház udvarára. Ott várakozott ránk egy ponyvával fődött teherautó, két puskával fölfegyverzett rendőrrel, és megindultunk. A rendházból ketten nem voltak akkor otthon: Medveczky János az előző napokban Gyöngyösre utazott rokonaihoz, Divald István kiránduláson volt,²⁶⁰ Selmeczi Kovács József pedig az előző napokban hagyta el a rendet.²⁶¹

A házfőnök úr kérte, hogy legalább valami kis ételmezt vihessünk magunkkal. Ezt azonban nem engedélyezték. Éjfél után 2-3 óra tájban megindult velünk a teherautó. A ponyva hasadékan kilesve próbáltuk megállapítani, hogy merre járunk. Azt láttuk, hogy Budapesten végigmegyünk, majd reggel 5 óra után megérkeztünk a célhoz. De még akkor sem tudtuk pontosan, hol vagyunk. Az autó csak hosszadalmas manőverezés után állt meg egy kapuban úgy, hogy a teherautó vége legyen az udvar felé, ahol ki kellett szállnunk. (Nem akarták, hogy az utcán járó emberek meglássák, mi történik). Az udvaron néhány ferencrendi szerzetes testvér fogadott bennünket, a gvardiánnal, Rafael atyával. Alighogy leszálltunk, egy másik teherautó is érkezett a Magyaróvárról elhurcolt testvérekkel és négy kedvesnővérrel (Emerica, Veronka, Lidia, Cölesztina) együtt, akik ott a háztartást vezették. Nagy Vince házfőnök úr szállt ki először, majd a többi rendtársak: Preszeller Ferenc, Lengyel János, Fazekas József, Galambos László, Lengyel József, Tóth Lajos.

Ekkor már nagyobb néptömeg sereglett össze a rendház körül, és zúgolódní kezdtek. Azt hitték, hogy a ferences testvéreket is el akarják vinni. Az ávósok vezetője megparancsolta Nagy Vince házfőnök úrnak, hogy csendesítse le, nyugtassa meg a népet. Erre egyik kezében egy fél kenyérrel, a másikban egy szál kolbással (a magyaróváriaknak megengedték az ávósok, hogy ételmezt hozhassanak magukkal) beszélt a néphez. Kérte őket, menjenek haza, nem lesz a ferences testvéreknek meg

²⁶⁰ Divald István (1923–1972) 1950-ben kezdő tanárként hitoktató volt a tatai államosított piarista iskolában. A deportálást elkerülte, 1950 nyarán Budapesten tartózkodott, majd az Amerikai Egyesült Államokba menekült, ahol később laicizált, és vegyészként dolgozott.

²⁶¹ Selmeczi Kovács József (1911–?) 1949/1950-ben a tatai rendház gondnoka volt. Május 23-án elhagyta a rendet és polgárilag feleségül vette egy tatai papírkerekedés tulajdonosnőjét (HDT, II, p. 525).

nekünk se bántódásunk. Előtte figyelmeztette az ávos tiszt, hogy minden szaváért felelős lesz! A kaput becsukták, bennünket pedig fölvezettek a rendházba, és igyekeztek mindenkinek valami sarkot biztosítani, ahol elhelyezkedhettünk. Hegyi Ferencnek meg nekem a földszinti bejárat melletti könyvtárban jutott hely. Emlékezem szerint a rendházban négy páter és két fráter volt. A rendházzal szomszédságban egy nagyon szépen gondozott kertben zöldségféléket, gyümölcsfákat, szőlőt láthattunk.

A városban gyorsan elterjedt a történetek híre. Mint valami méhkas, fölbolydult a nép. Százával, majd túlzás nélkül lehet mondani, hogy ezrével zarándokoltak a rendházhoz és a templomba a hívek. Hozták az élelmet hiszen a hat ferencendi testvér számára volt csak élelem a rendház éléskamrájában. Férfiak és nők, fiúk és leányok gyülekeztek, valósággal megszállták a rendház környékét. A hatvani hívek attól félték, hogy a ferences atyákat is el akarják hurcolni, ezért vették körül a rendházat és a templomot. Különösen délutánra szaporodott meg a számuk, amikor a munkások (sok volt közöttük a vasutas) hazaérkeztek a munkából.

Napközben állandóan csöngött a telefon. A város rendőrpáncsnoka felszólította a gárdián atyát, hogy oszlassa szét a tömeget. Szavai azonban hatástalanok maradtak. Estére zsúfolásig megtelt a templom. A nép imádkozott és énekelt. A kint levők pedig a főútvonalon állva szándékosan akadályozták a forgalmat, hogy fölhívják a figyelmet a történetekre. A miskolci főútvonalon közlekedő autókat megállították. Mi bent a rendházban fáradtan és csüggedten, teljes bizonytalanságban vártuk a fejleményeket. Ávosok és rendőrök vigyáztak reánk. Közben titkos rendőrök és besúgók figyelték, hogy lakosok közül kik hoznak élelmet, kik emelnek legbátrabban szót mellettünk az igazságtalan és kegyetlen eljárás miatt. A tömeg nem tárgított az ismételt felszólítás ellenére sem, sőt egyre határozottabban fejezte ki elégedetlenségét...

Vacsora után, mivel nem volt elegendő fekvőhely, ki-ki ott keresett magának helyet, ahol tudott. Én Hegyi Ferencsel a könyvtár padlóján feküdtem a földre terített pokrócon és lepedőn.

Éjfél tájban nagy kiabálásra és sikoltózásra ébredtünk, majd puska lövéseket is hallottunk. Az ablakon kipillantva azt láttuk, hogy egyenruhás és civilbe öltözött ávoslegények puskatussal és gumibotokkal verik és kergetik szét a népet. A lövések csupán riasztásra szolgáltak, senki nem sebesült meg, legalább is puska golyótól. Majd berontottak a rendházba. Bennünket kituszkoltak a könyvtárból, mert közben a hat ferences testvért véresre verve és megbilincselve a könyvtárban gyűjtötték össze. Innen teherautóra rakva vitték el őket, mint később megtudtuk, internáló táborba. Rafael atyát annyira megverték, hogy orrán-száján át csorgott a vére. Föl-szentelésemkor tanítónőmtől kapott vékony kis stólámon még most is ott vannak véreinek nyomai. Erekyeként őrzöm.

Bent a rendházban ezután kezdődött a kegyetlenkedés. Engem és Hegyi Ferenc rendtársamat a könyvtár melletti konyhába parancsoltak, és ott egy-egy sarokba állítottak a fal felé fordulva. Ezután sorban polgári és egyenruhás rendőrök, ávosok jöttek, és durva, trágár szavak kíséretében ütlegelni kezdtek, köpködtek bennünket.

A konyhában egy tálban tojások voltak és poharakban tej. A hatvani hívek hozták számunkra. A tejet ránk locsolták, a tojásokat pedig a fejünkhöz vagdalták, vagy a falhoz, és röhögtek, amikor szétlocsanva reánk fröccsent. Az egyik rám fogta géppisztolyát, és ravaszát csattogtatva ijesztgetett. Megparancsolta, hogy fejemet a falhoz támasztva lábammal egyre hátrább-hátrább lépjek. Közben a másik szuronyos puskájával a lábam szurkálta, hogy még hátrább, még hátrább. A rendház folyosóin és szobáiban megkezdődött a rombolás. A falakon lévő, beüvegezett képeket a földre dobálták, rájuk tapostak. Később mindannyiunkat egy nagyobb szobában gyűjtöttek össze, csomagjaink tartalmát egyetlen halomba öntették és fölszólitottak bennünket, hogy mindenki válogassa ki a saját holmiját. Majd sorba állítottak bennünket, és vezényszóra tornamutatványokat végeztek velünk. Hegyi Ferencet és Mészáros Veronka nővért súlyos sérülések miatt Budapestre kellett szállítani kórházba. Mi pedig vártuk sorsunk további alakulását.

Reggel egy 30-35 év körüli magasabb rangú tiszt jött. Vádolta a ferences testvéreket, akik szerinte föllázították Hatvan népét. Mi legyünk nyugodtak, mostantól fogva mi leszünk a kolostor és templom urai. Válasszunk magunknak – mondta – egy „törzsfőnököt” és rendezkedjünk be. Június 20-án egész nap teljes bizonytalanságban vártuk, hogy mi lesz velünk. Napközben rendőrök jöttek be a szobákba, szidták az elhurcolt ferences testvéreket, velünk pedig gúnyolódtak. Abban a szobában, ahol voltam, a kertész testvér lakott. Itt őrizte a permetezéshez szükséges anyagokat. Ezek láttára az egyik ávós fölháborodva mondta, hogy ez a barát azért halmozta föl ezt a sok mérgező anyagot, hogy megmérgezze a várost. Részben az izgalomtól, részben a bizonytalanságtól egész nap csak ténferegünk, nem tudunk igazán pihenni, se aludni.

Este 9 óra felé, éppen feküdni készültünk, amikor megjelent egy rendőrtiszt néhány közlegény kíséretében, és megparancsolták, hogy szedjük össze minden holminkat, mert innen tovább kell mennünk. Mind a két rendház tagjait csomagjainkkal együtt egyetlen nagy teherautóba zsúfolták. Egymás hegyén-hátán, csomagjainkon kuporogva, fekvé fértünk csak el. Lassan megindult velünk az autó. Azt hittük, hogy az állomásra visznek bennünket, hogy bevagonírozzanak, mint a zsidókat annak idején. 15-20 percnyi út végén egy L alakú épület előtt állt meg az autó. Mártírok útja 18. sz. olvastam a föliratot a ház falán. (Később megtudtuk, hogy a nyilasok a zsidókat ebben a házban gyűjtötték össze.) Leszálltunk, és amikor a vaskerítéses kapun bementünk, egy lovas kocsit láttunk az udvarban. A stráfkocsin bútorok voltak. A ház utolsó lakójának holmija volt rajta. A zongorát mi segítettük föltenni. Megtudtuk, hogy délután 4 órakor kapták a rendelkezést, hogy este 9 órára ki kell üríteni a lakást.

A több szobából álló épületben csak a négy falat találtuk, egyetlen szék, asztal vagy fekvőhely nélkül. Csupán a verandán volt egy rozzant pad. A padlóra terített takarókra, pokrócokra feküdtünk, párnánk a csomagjaink voltak. Másnap a következőkről tájékoztattak bennünket: itt fogunk lakni egy ideig. Fölváltva nekünk kell ellátni a pap nélkül maradt ferences templomban a szolgálatot (misézés, gyóntatás, prédikálás). A többiek kimehetnek az óhatvani öregtemplomba misézni, de a város

lakóival érintkezni tilos. Fát és élelmet, ami ott a rendházban található elhozhatjuk egy kétkerekű kocsin a ferences rendházból. Tartsuk rendben a kertet. Két kijelölt ember elmehet a piacra is vásárolni. A hívek hozhatnak élelmet, de csak a plébánián keresztül kaphatjuk meg. Egyébként a házat elhagyni nem szabad. Akik szökést kísérelnek meg, azokat internálják. Éjszakánként ellenőrzés volt, hogy megvan-e mindenki. Közben ismételten fölszólítottak bennünket, hogy aki vállal az államnál tanítást, és ezt írásban is adja, azonnal elhagyhatja a kényszertartózkodási helyet. Senki nem írta alá.

Egyik nap Jakab János rendtársunk elbúcsúzott tőlünk. Nem tudtuk és én még ma sem tudom, hogy miért engedték el. Később értesültünk, hogy az egyik salgótarjáni általános iskolában tanított, amíg nyugdíjba nem ment. Tatán családi házukban élt nővérével és onnan járt be misézni a tatai templomba.²⁶²

Egyik éjszaka teherautó állt meg a ház előtt. Rendőrök jöttek és fölszólítottak bennünket, hogy a Tatáról, illetve Magyaróvárról utánunk hozott személyes holmijainkat hordjuk be a kint várakozó teherautóról. Majd aláírtattak velünk, hogy minden rendházban maradt személyes dolgunkat maradéktalanul megkaptuk. Mindenki keresse ki a magáét. Ami rossz ruha, cipő csak volt a szobákban, azt mind elhozták, használhatót semmit. Mindenkinék hoztak egy éjjeliszekrényt is.

Július közepén kora reggel megérkezett egy rendőr kíséretében Kender József rendtársunk is, aki egy hónapig volt a felsőgallai ávo pincebörtönében. Egy szál ingben, rövidnadrágban volt, úgy ahogyan június közepén kaszált Tatán kint a réten, hogy mezei virágokat hozzon az úrnapi körmenetre. Elmondta, hogy több napon és főként éjszakán vallatták. Azt akarták megtudni, hogy a rendházban és a plébánián hol van a titkos leadó és vevő rádió. Arra is kíváncsiak voltak, hogy mit jelentenek a templom falán azok a titokzatos számok. Milyen jeladás az a hívek számára? Alig akarták neki elhinni, hogy azok az énekek számát jelzik a Szent vagy Uram című énekeskönyvben. Nagyon kíméletlenül bántak vele. Mindenáron kémkedést akartak rábizonyítani a rendházra és a plébániára.

Később megengedték, hogy levelet írassunk és rendtársi és rokonai látogatókat is fogadhassunk. Budapestről matracokat kaptunk. Így kényelmesebben tudtunk pihenni és aludni. Vass Péter rendtársunk, aki akkor alsógallai plébános volt, nemcsak meglátogatott bennünket, hanem csomagot is küldött. Élelmiszer volt benne.

Egyik nap²⁶³ értesítettek bennünket, hogy menjen ki valaki az állomásra, mert Medveczky János bácsi rendtársunk érkezik Gyöngyösről. Ő ugyanis nem volt a rendházban június 18-án, amikor elhurcoltak bennünket. Látogatóba utazott rokonaihoz Gyöngyösre. Nyolcvan év körüli, fáradt, beteges ember letére is utánunk kellett jönnie. Saját lábán nem tudott bejönni, és más jármű nem lévén, egy hordár kocsijára fektettük és a hordárral együtt húztam be a szálláshelyünkre.

---

²⁶² Saját bevallása szerint az internálási eljárást volt naszályi hívei és az ottani párttitkár közbenjárására szüntették meg (MPRKL, Kegeletes életrajzok, 46. kötet, 7).

²⁶³ Július 11-én.

Az életünk lassan-lassan konszolidálódott. Egyre-másra érkeztek a hírek az Egyház és az Állam közötti tárgyalásokról, arról, hogy iskolákat kapunk vissza. Sík Sándor rendfőnök úr is lejött, és a két rendház és gimnázium számára tanárokat választott, majd pedig nyugdíjasokat.

Szeptember 13-án véget ért száműzetésünk, indulhattunk vissza Budapestre, illetve Kecskemétre, ki-ki abba a rendházba, ahová a rendkormány helyezte.

Hatvan hívő népe a legnagyobb szeretettel volt irántunk. Bőségesen elláttak étellel. A plébániáról a sekrestyés, Fehér bácsi segítségével hozhattuk el az összegyűlt ételmet. A piacon gyakran előfordult, hogy nem kellett fizetnem a vásárolt terményekért. Mivel nem volt szabad érintkeznünk a lakosokkal, úgy is segítettek rajtunk, hogy pénzt dobtak be a nyitott ablakon, vagy a misézésből hazajövet előttünk a földre dobták az adományt és intettek, hogy vegyük föl. Óvatosaknak kellett lenniök a lakosoknak, mert a június 19-i éjszaka után állítólag 40 családot hurcoltak el, akikről tudták, hogy bátran kiálltak a ferencesek mellett és mellettünk.

Úgy gondolok vissza a hatvani három hónapra, mint valamilyen rossz álomra. De ennek az álomnak és epizódnak a szomorú és rossz emléke mellett több vigasztaló és derűs emléke is volt és nagy tanulsága. A közös sors még közelebb hozott bennünket egymáshoz.

6.

VESZPRÉMI TIBOR FÖLJEGYZÉSEI

1950. JÚNIUS 18.–SZEPTEMBER 13.

Veszprémi Tibor (1917–1999) a Nyitra megyei Míaván született. 1938-ban lett piarista, 1945-től matematikát és fizikát tanított Tatán, majd 1948-tól a rendházban működő lelkigyakorlatos házat vezette. 1950-től kezdve, néhány budapesti év kivételével (1971–1974) egészen nyugdíjazásáig a kecskeméti gimnázium tanára volt. Följegyzéseinek első változatát föltehetően a benne leírt eseményekkel egy időben, 1950 nyarán jegyezte le. Ennek azonban csak az 1980-as években letisztázott és kiegészített, gépelt másolata maradt fenn. – Lelőhelye: MPRKL, Veszprémi Tibor hagyatéka, Saját kéziratok, 4.

1950. VI. 18. vasárnap

Pesten jártam. Mivel az előző vasárnapon már néhány házunk lakóit elhurcolták, mi is számíthattunk rá. Sík Sándor azt üzenté a tatai háznak, hogy most egy ideig biztonságban lehetünk, mert fölvtették a kontaktust a kormány és a püspöki kar. Ugyanezt üzenté az Irgalmas Nővérek tartományfőnöknője a tatai nővéreknek. Mind a két üzenetet átadtam, mind a két ház megnyugvással fogadta.

Lefeküdtem. Éjjel arra ébredek, hogy erősen verik az ajtómat. Tell Sándor bácsi, az akkori házfőnök későn fekvő volt és lefekvés előtt mindig bekopogott hozzám, hogy a nyakán lévő sebre kötést cseréljek. Azt gondoltam, most is ő jön. Az ajtóban megkérdeztem, ki az? Sándor bácsi válaszolt: „No, csak nyissa ki!” Az erős kopogás, meg ez a hang is különös volt, de még mindig nem gondoltam arra, mit jelent-

het. Kinyitottam az ajtót, egy civilruhás rendőr pisztolyt tartva a mellemnek bemutatkozott: Rendőrség. Most már tudtam, mit jelent.

Bementünk a szobába. Közölték, hogy a B.M. rendeletére innen el kell mennünk. Negyedóra alatt készüljek fel, vihetek magammal 15 kg-os csomagot. A csomagom készen állt, hiszen az egy hét előtti események miatt számítottam arra, hogy elvisznek minket.

Mikor két rendőr felügyelete mellett készen lettem, átkísértek Sándor bácsi szobájába, ahol akkor már néhányan együtt voltak. Az íróasztalon ült egy komor tekintetű, civilruhás rendőr, kezében pisztollyal. Egymással sem volt szabad beszélnünk.

Mikor valamennyien együtt voltunk, újra közölték velünk, hogy el kell hagynunk a rendházat, elszállításunkról ők gondoskodnak. Kiosztottak mindnyájunk számára egy-egy sokszorosított lapot, amiben határozatot olvashattunk arról, hogy a KÖZELBIZ kényszertartózkodási helyként Hatvant jelöli ki számunkra. Valaki mutatta ezt a szomszédjának, mire az asztalon ülő rászólt: ne mondja meg a többieknek. – „De hiszen az övében is az van” – mondotta. „Akkor se” – volt a morc válasz. Erre Hegyi tett valami csípős megjegyzést, mire az asztalfölötti: „Ne humorizáljon, felszólítom.” Később megérdeklődtük, hogy a közölt rendeletszám mit jelent: Prostitúáltak és notórius munkakerülők megrendszabályozásáról volt szó benne.

Megmondták, hogy teherautón visznek innen. Útközben tilos szent énekeket énekelni. Elmondták újra, hogy a csomagot vihetjük magunkkal. Én kértem, hogy a kápolnából elvihessük az Oltáriszentséget. „Mekkora az?” – kérdi a vezető. „Csak néhány darab ostya” – mondtam. „Akkor elhozhatja” – volt a válasz. Később azonban mégsem engedték.

Mivel már számítottunk arra, hogy jönnek értünk, az ablakomra erősítettem egy kötelet, hogy ha lehet, azon lemászok és meglépek. De hát erre nem volt lehetőség, nemcsak azért, mert olyan váratlanul leptek meg, hanem azért sem, mert a teherautó pont az ablakom alatt állt meg.

Valaki az öregek közül kérte, hogy indulás előtt WC-re mehessen. Beleegyeztek, hogy majd kísérettel. Jakab János azt javasolta: talán jó volna kollektíve. Ez nagyon megtetszett nekik és a vezető mindjárt mondta is: Igen, kollektíve fognak menni.

Még a szobámban mondta a vezetőjük, hogy ha készen leszek, velem külön is akar beszélni. Ez azonban – nagy örömömről – elmaradt.

Divaldot nem találták a szobájában. Jakab János sietve magyarázkodott, hogy nem volt itthon vacsorán. Megkérdezték, mi volt a vacsora. Már nem emlékszem, mi volt, de ugyanezt megtalálták egy tányéron Divald szobájában. Divald az utolsó héten minden éjszaka kinn aludt egy tanítványunk családjánál a városban. Ekkor is már elment. Én azt mondtam nekik, hogy esténként ki szokott menni a tópartra sétálni, mert nagyon rossz alvó. Ez igaz is volt. „De hát ilyenkor már itthon kellene lennie” – mondták. Mire Jakab János megmagyarázta nekik: Képzeljék el ezt a szokatlan jelenséget, hogy ebben az időben minden ablak világít. Az előzményeket figyelembe véve nem csodálkozna azon, ha nem mert volna hazajönni. Ezt úgy el is fogadták, de morgolódtak miatta. – Divald másnap mit sem sejtve megérkezett,

megnyitotta a nagy kaput, mire bakancskopogást hallott, valaki szaladt a kapu felé. A kulcslukon keresztül látta, hogy egy rendőr. Úgy megijedt, hogy azonnal a nála lévő kerékpárjára ugrott és Budapestig meg sem állt – de Székesfehérváron keresztül ment oda, nehogy esetleg az egyenes úton lekapcsolják.

Lekísértek bennünket a teherautóhoz, fölszálltunk és letelepedtünk az autó rakodólapjára. A ponyva hátsó részén két egyenruhás, karabélyos rendőr helyezkedett el, akik időnként kinéztek a nyíláson. Közben nagyon próbáltam megfigyelni, hogy hol járunk. De hát sötét is volt, a rendőrök is kicsire hagyták a nyílást, így először azt a helyet ismertem föl, ahol Süttő előtt átmegy az országút a síneken. A másik hely, amit felismertem, [hog]y Budapesten az Andrássy u. 60. előtt megálltunk. Valaki kiszállt az autóból, majd kis idő után visszajött.

Jún. 19. hétfő.

Éjjel két óra előtt indultunk el Tatáról és $\frac{1}{2}$ 7-kor érkeztünk meg Hatvanba, a ferencesek rendházához. Úgy látszik, a sofőr úgy akart megállni az autóval, hogy a leponyvázott autóból azonnal az udvarra léphessünk, anélkül, hogy az utcáról megláthassanak bennünket. A sofőr azonban elég ügyetlen volt, mert jó sokáig játszott a kocsival, míg ez sikerült neki.

Ezzel nagy zavart csinált. A házfőnököt kihívták a gyóntatószékből, mert a mise, amit ő mondott volna, nem kezdődött meg, azonkívül a hívek látták a teherautót a rendőrökkel, és csak észrevettek bennünket is, elterjedt köztük, hogy a házfőnököt elvitte a rendőrség. Ennek előzménye, hogy a jórészt vasutas újhatvaniaknak azt mondogatták a pártban, hogy elviszik a barátokat, és hoznak helyettük fekete papokat. Most meglátva minket, azt hitték, most következik be az ígéret.

Alighogy letelepedtünk az udvarban, megérkezett egy újabb teherautó, Magyaróvárról jött, az ottani piaristákat hozta, és a háztartást vezető négy Salvator nővért. Akkorra már izgatott emberek verődtek össze és tárgyalták az eseményeket. Kilép az autóból egy karabélyos rendőr. Rohannak feléje az emberek, és össze-vissza kiabálnak: Mit akarnak itt? Miért hozták ezeket ide? Stb. A rendőr kellemetlen helyzetben volt, annál inkább, mert amikor az emberek rohantak az autó felé, a sofőr, úgy látszik megijedt, és előbbre húzott az autóval. A rendőr magára maradt az ordító emberekkel, főleg asszonyokkal. Zavarában csak ezt mondogatta: „Én nem tudok semmit, nekem ezt parancsolták.”

Közben visszatolatott az autó. A rendőr nagy hirtelen egy széket hozott, rálépette Nagy Vincét, az óvári házfőnököt és rászólt: „Csendesítse le a népet, magukra még hallgatnak.” Nagy Vince is zavarban volt és csak dadogta: „Minket elhoztak, de jól bántak velünk” – és még valami ilyesmit mondogatott. Aztán a sajnálkozó sorfala között bevonultak a rendház udvarába. Nagy Vincét később ugrattuk, hogy ő mondta az első prédikációt közülünk Hatvanban.

Napközben elrendezkedtünk a rendházban, matracokat raktunk a padlóra és 2-3-4 ember került egy-egy szobába.

Közben a városban elterjedt a történetek híre, százával jöttek az emberek a rendház és a templom köré. Általában azt beszélgették, hogy a ferenceseket el fogják vinni. Ezt pedig ők nem engedik. Egy ávós őrnagy mondogatta ezt másnap. Mint mondta, ő egész nap ott volt civilben. Az ávósok számára nagyon kellemetlen volt az egész, mert a templom előtt megy el a nemzetközi főútvonal, és sok autó megállt érdeklődni, mi történt. Az emberek izgatottan mesélték el. Úgy mondják, néhány diplomáciai jelzésű kocsis is volt köztük. Én magam nem láttam, de úgy mondták, hogy este 6 óra körül kb. 2000 ember volt a templom körül.

A házfőnöknek a helybeli rendőrkapitány – hadnagyi rangja volt és egyszer eldicsekedett, hogy neki van egy polgárija – telefonon utasítást adott, hogy oszlassa szét a tömeget, és óránként jelentést kér arról, hogy mi a helyzet. Hiába kérte azonban, a hívei nem távoztak. Este 6-kor próbálkozott utoljára. Az asszonyok körbefogták, a kezét, a csuháját csókolgatták, mire ő is elsírt magát és visszavonult. Jelentette a kapitánynak, hogy most sem sikerült. Mire a kapitány: „Több jelentést nem kérek.”

Utólag látszik, hogy a gárdián taktikai hibát követett el, mert este nem záratta be a templomot, így 400-500 ember együtt maradt éjjel is, énekeltek és imádkoztak.

Jún. 20. kedd.

Éjfél után arra ébredtek, hogy nők visítoznak. Kinéztek az ablakon: a rendház melletti szűk utca két végére egy-egy teherautó állt be, reflektoraikkal bevilágították az utcát. A belőlük, meg talán más autókból kiugró ávósok szuronyrohammal futottak az emberek felé, akik előbb segítségért kiáltottak, de igen hamar elhallgattak, és eltűntek az utcáról.

Az ávósok azután a kaput és minden ajtót puskatussal beverték, függetlenül attól, hogy nyitva volt-e vagy zárva. Még ma is a fülemben van az az irtózatos üvöltés, dübörgés a lépcsőházban, közben törött üveg csörgése, mert mindent összetörték rohanás közben, ami csak a kezük ügyébe ért. Berontottak a szobába. Elöl egy nagy darab, szemüveges, zsidóforma ember civilben. Beordított: „Kik vagytok?” Azután választ nem várva rohant tovább. Mögötte – így mondták – 200 ávós. Mindegyik ütni akart és ez sikerült is nekik. Az elsők ránk üvöltöttek: „Fal felé fordulni! Kezeket föl! Fállábra állni!” Utólag megsaccolni sem tudom, mennyi ideig tarthatott ez, de biztos, hogy legalább két óra hosszát. Akik átvonultak, belénk rugdostak, nyakleveket adtak, gumibottal ütöttek, szuronyokkal bökődtek felénk, stb. Közben összevissza kiabáltak, látszólag előre betanult mondatokat: „Mi a fenének jöttetek ide? Truman követői vagytok? Mindszenty hívei vagytok?” A hang és a szavak, amit használtak, nem reprodukálhatók. A legenyhébb, amit állandóan és igen sokszor elüvöltöttek, mert csak üvöltve tudtak beszélni: „A fene egye meg a büdös pofádat, te rohadt csuhás.” Az az érzésem, hogy ezek valóban nem tudták, hogy mi hogyan kerültünk oda. Mikor a „mit kerestek itt?” kérdésre valaki azt válaszolta, hogy a belügyminiszter rendeletére vagyunk itt, ezt válaszolta az egyik: „Törődik is veletek a belügyminiszter, rohadt csuhások.” Egy tiszthelyettes üvöltözte: „Tudom én kik vagytok, béres voltam az esperesnél, mindig a sonkát ette, nekem a

csontját sem engedte lerágni.” És hasonló stílusban, mindegyiknek volt valami mondanivalója.

Aztán nekiestek a csomagjainknak. Szuronnyal dobáltak szét mindent és tették a megjegyzéseket. Az óváriak pl. mézes süteményt hoztak magukkal. Azzal dobáltak bennünket: „Büdös csuhás, köll neked pucedlí?” Egy zacskó kakaóport a fejemhez vágta, és nagyot röhögtek, amikor az elszakadt zacskóból kiáramló kakaópor egészen elborított.

Öregjeink persze nem bírták a féllábon állást. Tóth Lajos bácsinak mind a két lába törött volt, most volt gyógyulóban, két botra támaszkodva is csak nehezen tudott megállni. Biró Imre sem volt tornásznak nevezhető. Aki nem bírta ezt a pózt, azt ütötték. Nem is bírhatták. Mi fiatalok sem nagyon bírtuk. Aki lábat cserélt, azt nagyon megverték, ha észrevették. Akinek a keze kezdett lejjebb ereszkedni, azt csak nyakon vágta. Nem tudom, a többiek hogyan csinálták, de én ezt használtam ki. Ha már alig bírtam a féllábon állást, kezdtem lejjebb engedni a kezemet. Jött a nyakleves, aminek a hatására összerogytam és utána fölláttam a másik lábamra. Ezen aztán gúnyolódni kezdtek: „No de gyöngye legény vagy”, és mindig hozzátették: „A fene egye meg a бүdös pofádat.”

Nem tudom, meddig tartott ez a gyötrés. Egyszer csak a nagy rendetlenséget, amit csináltak, el kellett tüntetnünk. Mindent bedobáltattak a szekrényekbe, aztán törülközőkkel fölsöpörtették velünk a szobát, folyosót. Aki elhagyott valami szemetet, azt ütötték. Fazekas Jósának a szemüvege eltűnt a kavarodásban, nem látta, mit hagy el. Mikor mondta, hogy szemüveg nélkül nem lát, az egyik „jósívú” hozott neki egy szemüveget. Fazekas: „Ez nem jó, ezzel nem látok!” Ávós: „A fene egye meg a бүdös pofádat te rohadt csuhás, még válogatsz?”

A takarítás előtt is és közben is az ávósok össze-vissza járkáltak. Tették a megjegyzéseket, amire megtanították őket, unalomig. Egyébként később azt hallottuk, hogy a közelben lévő vendéglőben berumoztatták őket.

Néha szellemeskedni is próbáltak. Nekem az egyik „összerogyás” és nyakleves után azt mondja az egyik: „Mi az te sírsz?” És nagyot röhögött. Vida Lajos mellett ment el az egyik: „Nézd a rohadt kulák, milyen nyaka van. Üsd agyon!” Jakab Jánosnak az arcába csaptak gumibottal, hosszú véres csík maradt utána. Azt mondja neki az egyik: „Mi az, nekimentél egy szekrénynek?” Mire Jakab: „Igen, nekimentem.”

Santora Miska csizmában jött. A csizma szára puha volt és ez szemet szúrt nekik: „Nézd, tisztí csizmája van.” Valamilyiktől olyan ütést kapott a szemére, hogy még utána hónapokig vérben állt a szeme. Fazekas Jóska vállára egy feszületet tettek: „Misézz, rohadt csuhás!” Aztán tovább ment. Mikor később visszatért, és látta, hogy Jóska még mindig ott áll féllábon, vállán a feszülettel, nyakon veri: „Mi az, te rohadt, még mindig nem imádkozol?” Jóska mögöttem állt, és egyszer csak hallom a remegő hangját: „De szabadíts meg a gonosztól!” Biró Imrének feszületet adtak a kezébe, dobja a földre és lépjen rá. Biró: „Kérem szépen, ezt tőlem ne kívánják.”

A ferenceseket véresre verték és kordával egymáshoz kötözve vitték el őket. Utólag úgy hallottuk, hogy internálótáborba, ahol a gárdián meg is halt.

A ferenceseket elvitték, takarítás közben a nyomukban maradt vércseppeket törülgettük föl. Takarítás közben hordoztak bennünket egyik helyről a másikra. Egyszer Tell Sándor bácsi mellé kerültem. A konyhát mostuk fel, már nem tudom hányadszor, mert nem tudták, mit csináljanak velünk. Egy vödört adtak, hogy mosuk a követ. Jön egy ávos és így szól Sándor bácsihoz: „Mindszenty híve vagy?” Sándor bácsi: „Hát ki másé lennék.” Ávos: „Föl fogunk akasztani, vén szaros.” Sándor bácsi: „Végigdolgoztam az életemet, én már nyugodtan meghalhatok.” Erre az ávos megütötte a puskatussal, úgy hogy Sándor bácsi beleesett a már a kövekre locsolt vízbe. Takarítás közben elmentünk a portaszoba előtt, ahol a nővérek voltak megszállva. Diethilda nővér egész fehéren feküdt a sezlonon. Halottnak látszott.

Még a takarítás előtt hallottam egy ávost üvölni a folyosóról: „Jól megcsinálták ezek a mocskok, hozták magukkal a kuplerájt is.”

Mikor már ők is megszallták, hogy többször is végigtakarítottuk az egész házat, mindenkit az eredeti szobájába tereltek, és ott leülhettünk a padlóra. Jöttek-mentek az ávosok, szellemeskedtek, gúnyolódtak fölöttünk. Egy cigányképű állított be a szobába: „Szegény tisztelendő urak, csak nem verték meg magukat?” Nagy röhögés követte. Aztán kihirdették, hogy továbbvisznek bennünket. Nem lehet nálunk kés. „De még egy tű se” – tette hozzá a másik. „De még egy gombostű se” – mondta roppant szellemesen a harmadik.

Kb. ½ 4 lehetett, amikor megjelent egy nagyhangú őrnagy. Természetesen ő is üvöltött. Most azt, hogy ők közben rájöttek, hogy mi ártatlanok vagyunk, nem tehetünk semmiről, és csak beleestünk a szarba. A barátok lázították fel a népet. Válaszszanak maguknak egy demokratikus törzsfőnököt. Itt találunk hetekig való kosztot, amit a barátok fölhalmoztak.

Aztán megkérdezte, ki ért az orvosláshoz. Nem tudtam, mit akar de jelentkeztem, csak hogy mozoghassak. Azért jutott eszembe, hogy talán a nővérről van szó. Puskatussal fejbe vágják. A fejébe fölött meg volt alvadva a vér, a hajával összeragadva. Természetesen nem mertem hozzányúlni, csak megpróbáltam feléleszteni. Mondtam nekik, hogy jó volna egy kevés pálinka. Hoztak is egy összetört üvegben – az ebédlőben találták és törték össze. Ebből csepegtettem az ajkára. Kb. 2 kávéskanálnyi után megmozdult, és lassan kinyitotta a szemét. A nagy pusztításban egész véletlenül maradt két szem Aktedron²⁶⁴ nálam. Ezt is vízben oldva megkapta és lassan feléledt.

Közben teljesen kivilágosodott és az összehalmozott szemétből próbáltuk előkotorászni kevéske motyónkat.

Mivel Diethilda nővér volt a szakácsnő, a többi nővérek pedig nem vállalták a főzést, azért én vállalkoztam rá.

Az ávosok egész nap köztünk forgolódtak, hogy megvédjenek minket a néptől. Lehettek 18-20-an.

Estefelé éppen vacsorát készítettem, amikor riadtan rohan hozzám az egyik fiatal nővér. Mögötte egy ávos, aki gumicsőbe húzott láncsal fenyegette. El akarta

---

²⁶⁴ Élénkítő hatású gyógyszer.

vinni magával. Mászt nem tehettem, szóltam egy közelben lévő szakaszvezetőnek, hogy ne engedje. Egyébként róla tudtam, hogy valakinek – talán Nagy Vincének – a falubelije volt. Ez aztán nagyon erélyesen rászólt az ávosra, és elkergette. Napközben eltűnt a borotvám. Hálóhelyem közelébe tettem. Nappal eltűnt. Nem lehet másra gondolni, mint hogy az egész nap ott csellengő ávosok közül tette zsebre valamelyik.

Vacsora és mosogatás után lefeküdtünk. Még el sem aludtunk, amikor teherautó bűgött fel az ablakunk alatt. Most már szürke rendőrök jöttek, és az ávosok elhagyták a házat. A helyi rendőrkapitány – aki az 1 polgárijával dicsekedett – közölte velünk, hogy fél óránk van a csomagolásra, és utána átköltözünk a végleges hatvani helyünkre. A házban maradt a súlyosan sérült Diethilda nővér és Hegyi Ferenc, akit az éjjel nagyon megverték. Később azt hallottuk, hogy hólyagrepedése van. Lehet, hogy hasba rúgták. Az is lehet, hogy szájalni próbált velük, mint Tatán az indulás előtt. Mentőautó vitte őket a Zsidó kórházba.²⁶⁵

Az új cím: Mártírok útja 18. Egy nagyobb ház, amiből akkor költöztették ki a lakókat. Az utolsó zongorát még mi segítettünk kivinni. Igyekszünk „berendezkedni” a teljesen üres szobákban. A pusztá padlóra fekszünk, legtöbbszörnek takarója sincs. Az elmúlt két nap után érthetően nagyon fáradtak voltunk, de csak forgolódtunk a kemény fekvőhelyen, alig aludtunk valamit.

A négy Salvator nővért már régebben ismertem, hiszen nővérem, aki szintén köztük tartozik, főnöknőjük volt Óváron és néhányszor meglátogattam. Az átélt események miatt nem lehet csodálkozni, hogy féltek. Arra kértek, hogy feküdjek az ajtajuk elé, ami egyébként nyitva volt. Úgy is tettem, mire az egyik rendőr rosszállóan elküldött, hogy gondolkozzunk „emberien”. Mondtam neki, hogy az előzmények után ez nehezen megy. Mire nagyon csóválta a fejét és megjegyezte, hogy most már nem kell tartanunk semmitől, hiszen ők vigyáznak ránk. Ott is ólálkodtak egész éjjel.

Jún. 21. szerda

Korán kelünk valamennyien. Szabad kijárásunk van a városba, de a város területét nem hagyhatjuk el. A ferences templomot, ami kb. 20-30 percre van tőlünk, mi látjuk el. A többiek a közeli főplébániatemplomba mennek misézni.

A ház teljesen üres. Első asztalunk és ülőhelyünk: az udvaron talált téglákat raktuk össze és rátettük a leemelt ajtószárnyakat. Az udvaron van kút, jó hideg a vize, de nagyon kemény. Később főzésre és mosásra a nem túl messze fekvő városi kútról hordjuk a vizet. A rendőrség utasítása szerint a város lakóitól semmit el nem fogadhatunk, egyedül csak a plébániától, oda hordták be a nekünk szánt élelmiszereket. Aztán meg a piacon is tudtunk vásárolni.

A rendőrök állandó látogatóink, ki-be járnak. Később ritkul a látogatásuk, de az első napokban sokat voltak ott.

---

²⁶⁵ A budapesti Szabolcs utcai kórházba.

Olyan minden-mindegy hangulatban megírtam Bátorinak²⁶⁶ Amerikába, hogy mi történt velünk.

Édesanyám nagynénémmel meglátogatott bennünket. Ők voltak az első látogatóink. Az utcán összetalákoztam Varga Pistával, tatai kredenciálisunkkal, aki szintén hallott az eseményekről és eljött minket meglátogatni.

Egyelőre nem tudjuk, mi lesz velünk, nagy a bizonytalanság. Beszélgetéseink állandó témája a találgatás, ezért nem is szívesen veszek részt az ilyen „megbeszéléseken”. Szerencsére van elég dolgom, mint szakácsnak. Első ebédünk: bableves. A plébániáról kaptunk kölcsön egy nagy lábost. Az udvaron téglákra raktuk és a házban maradt fatörzsekkel tüzeltem. A főzés közben alig volt más dolgom, mint a tüzelés a vacak fával és, mert fődőnk nem volt, kiszedegetni a faleveleket, amit a nagy szél állandóan behordott. A sok homok azonban bennmaradt. A leveshez valót is a plébániáról kaptuk.

Jún. 22. csütörtök

Kaptunk egy kis tűzhelyet, beállítottuk a konyhába, így volt hol főznünk. A rendőrkapitány megengedte, hogy a ferencesek kertjéből zöldséget hozzunk, ezenkívül járok a közeli piacra is. Az emberek hamar megismernek, tudják hova viszem az árut, és igen gyakran raknak rá, csak úgy ingyen. A rendőrkapitány meglátogatott bennünket. Megkérdezte, levelezünk-e Amerikával. Mondtam, hogy én szoktam oda írni. Tehát valószínű, hogy megtudta a postától, hogy ment oda levél. Később Bátor válaszából megtudtam, hogy megkapta a levelet. Ebből viszont azt következtettem ki, hogy nem bontották föl. Különben aligha úszom meg szárazon, és talán nem is továbbították volna.

Jún. 24. szombat.

Fejszét, fűrészt hozunk a ferencesektől, így a közben beszerzett fát föl tudjuk aprítani. Leginkább Hencz János bácsi szorgoskodik e körül. Nagy Jóska bácsi június 18-án nem volt otthon Óváron. Egy rendőr utánunk hozta Kunszigetről. Délután néhány percre meglátogat bennünket Badalik Bertalan veszprémi püspök.

Eddig is, de a későbbiek folyamán különösen elég gyakran kapunk vendégeket, akiktől híreket hallunk. Sajnos ezek a hírek nagyon gyakran valótlannak bizonyulnak. De így tudtuk meg Szűcs Jánostól, hogy a váciakat, akikhez már előző vasárnap odavitték a kanizsaiakat, most áttelepítették vendégeikkel együtt a püspöki palotába.

Jún. 29. Péter-Pál, csütörtök.

Egy asszony egy üvegben tejet hozott. Mikor meglátta az ott beszélgető rendőrt, ijedtében letette az udvaron és elszaladt. A rendőr „bűnjelként” lefogalta a tejet.

Az emberek sokat segítettek rajtunk. Vagy úgy, hogy a plébániára vitték, vagy a szomszédból a kerítésen átadták az adományokat. Sokat köszönhetünk Csík József

---

²⁶⁶ Bátor József (1900–1975) pianista, cserkészvezető. 1948-ban az Egyesült Államokba távozott, ahol a derbyi rendház első rektora, majd az amerikai viceprovincia előljárója lett.

prépostnak, de talán még többet Fehér János sekrestyésnek, aki nagy szeretettel szállíttatta hozzánk az adományokat, legtöbbször élelmiszereket.

Jún. 30. péntek.

Szűcs Jánostól tudjuk, hogy tárgyalások kezdődtek az egyház és az állam között.

Az a hír terjedt el, hogy minket Hatvanból Csongrádra vittek. Mint később hallottuk, Kecskemétről Ifjú Sebő és Murányi Karcsi megpróbálták ott megkeresni minket. Természetesen sikertelenül.

Júl. 1. szombat.

Beállít egy teherautó. Úgy mondták, hogy a ruháinkat hozták utánunk. Sok rongyot szedtek össze, használható darab alig volt köztük. Én mindössze egy nadrágot találtam meg, aminek egyik szára hiányzott, mert már régebben foltnak használtam el. De alá kellett írunk, hogy a ruháinkat átvettük. Lengyel János, az óvári ház tagja, jún. 18-án nem volt a házban, hanem rokonainál volt Toronyban. Rendőrségi utasításra közénk érkezett.

Júl. 6. csütörtök.

A héten több látogatónk is volt. Ma Karl János, aki ismert stílusában kb. ezt mondta: „A rendfőnök azt mondta nekem, a szavakból elég volt, a hatvaniak még mindig a csupasz padlón alusznak, most tettekre van szükség, te menj!” Ígérte, hogy másnap matracok érkeznek.

Júl. 7. péntek.

Vass Péter és Balogh Lajos hozza a matracokat teherautón. Nagy örömmel fogadjuk, mert bizony a derekunk minden éjjel nagyon megfájdul. Az első éjjel mégsem tudunk aludni, kiderül, hogy a matracok tele vannak poloskával. Nagy irtás kezdődik. Szerencsére nekem, mint juniornak, nem jut matrac. Valamelyik szomszédtól kaptam egy szalmazsákot és szalmát is bele. Kényelmesebb is a matragnál és megmenekültem a poloskáktól. Biztonság kedvéért a szalmazsákot jó vastagon körülzörtam a rovarölő méreg-porral, nehogy rám támadjanak.

Júl. 8. szombat.

Megérkezett Lengyel Jóska, aki szintén otthon volt Nagyorosziban. A faluban két rendőr teljesített szolgálatot, az idősebb ismerőse Lengyelnek. Mikor megérkezett az utasítás, a fiatal bilincset keresett, hogy ő majd elkíséri megbilincselve. Az öregebb leintette, hogy majd ő megy. Este a Keletinél elváltak, ki-ki ment a saját szállására, majd reggel újra találkoztak és együtt érkeztek Hatvanba. Valaki rosszma-júan megjegyezte: az első éjszakán pontosan azok hiányoztak, akikre leginkább ráfért volna, hogy ott legyenek.

Ma látogat Pétery József váci püspök. Tőle tudjuk, hogy a váci püspöki palotában 35 piarista van.

Júl. 11. kedd.

Medveczky János bácsit a gyöngyösi rendőrség „becsületszóra” utánunk küldi. Egy UNRA-s dobozban²⁶⁷ hozza magával kis motyóját. Az állomáson a hordárnál érdeklődik, merre menjen. A hordár ráteszi a kis kézikocsijára a csomagot és elindulnak. János bácsinak fáj a lába, csak nagyon lassan tudnak haladni. A hordár aztán biztatja: feküdjön föl a kocsira, úgy gyorsabban tudnak haladni. János bácsi örömmel vette az ajánlatot. Ruhája fekete civil ruha, a lábán sárga nemez mamusz. Úgy emlékszem, vásár volt Hatvanban és azért sokan voltak az utcán. Hamar kitalálják, hogy közénk jön, sajnálkoznak rajta. Néhányan megjegyzést tesznek rá: részeg. Végre megérkeznek, a hordár nagy meglepetésünkre betolja az udvarra a kocsit. Fazekas Jóska találkozik vele először és megjegyzi: úgy néz ki, mint egy nyugalmazott nagybögős. (A megjegyzés alapja, hogy János bácsi jól játszott nagybögőn, és ha csak szerét tehetette, a cigánybandába beállt játszani a bögős helyett. Úgy mondják, hogy egy baji szüreti mulatozaskor a nagybögős sírva nézte az öregurat. János bácsi: „Mért sírsz?” Bögős: „Mintha csak megboldogult szegény öregapámat lát-nám.”) Egy óra sem telik el és egy asszony beállít egy üveg borral: „Az öreg papnak, aki most jött.”

Medveczky János bácsi lábfájásának története: Gyöngyösi rokonainál volt. Június 19-én visszaérkezett Tatára. Valakitől megtudta, hogy minket elvittek és a házban most rendőrök vannak. Tóvároson bekopogott egy volt inasunkhoz és nála aludt. Másnap kiment az állomásra (a tóvárosira), bement a váróterembe. Két rendőr jött be utána, kérdezték és ostoba élcelődésekkel – amit az öregúr valószínűen komolyra vett – gyötörték. A végén kitért: „Lőjenek agyon, vagy csináljanak velem, amit akarnak, de hagyjanak békén.” – „Ki bánt téged, vén szaros?” – mondja az egyik – „Oda mész, ahová akarsz.” János bácsi ezek után nem merete bevárni a vonat indulását, elhatározta, hogy elmegy Jakab János édesanyjához, aki jó messze lakott az állomástól. De nem mert a városon keresztül menni, hanem kikerülve a lakott területeket, a határon keresztül ment. Több órai gyaloglás után ért oda és a cipője sebesre törte a lábát, annyira, hogy még Hatvanban is kezelni kellett. Másnap Kender Jóska bátyja kocsival kivitte az állomásra és visszament Gyöngyösre.

Most már teljes a létszámunk: 28-an vagyunk a négy Salvator nővérral együtt, akiket 20-án találtak a rendőrök a vasúti váróteremben. Rokonságukhoz készültek haza, de olyan öltözetben, hogy messziről föl lehetett ismerni. Közénk hozták és velünk is maradtak, már nem emlékszem, talán végig is.

Júl. 12. szerda.

Medveczky János bácsi számára a plébániától kaptunk egy vaságyat. Dr. Sztankay Csaba, Vass Péter tanítványa gyógyszereket hoz, beköti János bácsi lábát és utasítást ad a kezelésére.

---

²⁶⁷ UNRA = United Nations Relief and Rehabilitation Administration, az Amerikai Egyesült Államok által 1943-ban alapított segélyszervezet.

Az időt többen kártyázással, olvasással töltik. Pestről kaptunk egy csomó könyvet – úgy látszik, kontroll nélkül. Vagy háromba belenézem: csupa bordélyházi jelenetek bennük. Ezeket azonnal tűzbe dobtam. A többi nem került a kezembe, nem tudom, milyenek voltak.

Lassan kialakul a házirend. Az őrnagy biztatására – „Válasszanak maguknak egy demokratikus törzsfőnököt” – Tell Sándor bácsi tatai házfőnök azonnal javasolja, hogy vegye át a vezetést az óvári főnök: Nagy Vince. Egyhangúan megszavaztuk. Esténként, vacsora előtt elmondjuk a szokott orációt. Ezen egy kicsit hajba is kaptak néhányan. Egyesek ugyanis ragaszkodtak ahhoz, hogy a nagy meleg miatt maradjanak nyitva az ablakok (udvari ablakok!), mások meg csukták volna be, mert kihallatszik. Igaz, hogy a kártya zaja éppen úgy kihallatszott, de az nem volt baj. Végre aztán Nagy Vince döntött: az ablak nyitva marad.

Valamelyik előző napon a rendőrkapitány járt itt. Arra akart rávenni bennünket, írjunk alá egy nyilatkozatot, hogy elhagyjuk a rendet, és akkor azonnal mehetünk innen. Az idősebbek közül néhányal négyszemközt is beszél. (Egyébként Máriabesnyőről hallottuk, hogy ott majd minden éjszaka fölkeltek az egész társaságot – többszázan voltak – és fölkinálták nekik is a lehetőséget, de mindenki maradt.)

Ma Jakab Jánost elengedték azzal, hogy a naszályiak kérték a B. M.-et, hogy továbbra is, mint az államosítás után két évig, lelkészük lehessen. El is utazott, azonban később kiderült, hogy nem haza ment, hanem Mátyásföldre. Köztünk az terjedt el, hogy alighanem aláírt és a mátyásföldi kvázi-családjához ment.

Lőrincz Imre látogatott meg bennünket. Összeírta a Tatán maradt értékeisebb dolgainkat, esetleg valamit visszaadnának. Ebből persze semmi sem lett. Hegyiről azt hallottuk, hogy hólyagműtéten esett át.

Júl. 13. csütörtök.

A Salvator-nővéreket meglátogatta a tartományfőnöknőjük néhány nővér kíséretében. Köztük volt az én nővérem is, aki Besnyőn lakott, de ott volt már a nővérek odaszállítása előtt is. Így mint „szabad besenyő” a következő vasárnapokon átjött és kivette a kezemből a főzőkanalat. Ő intézi az ottani 396 nővér ügyét. Tőle tudom, hogy az ávósok majd minden éjjel összehívják őket, és arra biztatják, hogy hagyják el a rendet. Aki hallgat rájuk, maradjon ott, a többi elmehet. Az angolkisasszonyok szokták elkezdeni a kivonulást. Eddig még egy sem ment el.

Júl. 16. vasárnap.

Vass Péter rokona (nővére?) szerint Péter 1 órát várt Tatán a rendház előtt, hogy az Oltáriszentséget elhozhassa. Bár megígérték, senki sem jött.

Közben hallottuk, hogy június 19-én a tatai jegyző rendőrségi felszólításra utasította a plébániát, hogy a szokásos mindennapi ¼ 8-as misét mondják el. Még tőlünk kérdezték, hogy mikor van a hivatalos mise. Varga Ottó káplán ment el, és az őt váró rendőrnek azt mondta, hogy misézni nem akar, csak az Oltáriszentséget viszi

el. Mire a rendőr becsapta előtte az ajtót: „Arra nincs parancsom, hogy innen valamit elvigyenek.”

Rejtély, hogy mi lett az Oltáriszentség sorsa. Amikor 1953-ban Murányi Károly rendtársunkkal elhoztuk a kápolna berendezését, a tabernákulumban megtaláltuk a cibórium lecsavart talpát és fedőjét, a kupa viszont az Oltáriszentséggel hiányzott. Csak találgatni lehetne, mi történt vele. Valószínűnek látszik, hogy valamelyik diákunk – többen bejártak a diákotthoni részen keresztül – megmentési célból elvitte valamelyik paphoz.

Júl. 18. kedd.

Diethilda nővér, akit az ávosok puskatussal fejbe vertek, és a koponyája betört, a Zsidó-kórházba került. Ma hazajött. Egyelőre nem veszi át a főzést, lábadozik, pihentetjük.

Júl. 21. péntek.

Éjfél előtt megjelenik civil ruhában egy rendőr, látásból már ismertük. Mindenkit igazoltat. Tehát razzia, mindenki itthon van-e, és nincs-e itt más. Mivel így köszön el: „A vizontlátásra”, úgy bejedd az egész társaság, hogy mindenki csomagolni kezdett, mert nyilván visszajönnek, és máshova visznek bennünket. Engem boszszantott ez a hisztéria, és visszafeküdtem a szalmazsákra. Nagy Vince nagyon gorombán összeszidott, hogy ott van a konyhafelszerelés, amit magunkkal kellene vinnünk, de hát én lusta vagyok, és nem törődöm semmit a közösséggel, és nem vagyok hajlandó semmit tenni érte. Kicsit indulatosan kérdeztem meg tőle, hogy akkor sem, amikor reggeltől estig a konyhán vagyok, míg mások olvasnak, meg kártyáznak? Egyébként, – vágtam oda – biztos lehetsz benne, hogy ha tovább kellene mennünk, én a közösségi dolgokból sokkal többet fogok vinni, mint a többi együtt. Hiszen mindenki – ő is – a megmaradt kevés kis motyóját pakolgatta. Mivel nem jöttek vissza értünk, hajnal felé mindenki lefeküdt.

A napokban itt voltak látogatóban Tatáról Martusz Boriska és Jakab Ilonka. Boriska mesélte, hogy az elvitelünket követő reggel hiába vártak az irgalmas nővéreknél, hogy misézzem. Ekkor ő feljött hozzánk, hogy hátha elaludtam. A kaput zárva találta. A kulcslyukon keresztül látta, hogy egy rendőr jön a kapu felé, úgy megijedt, hogy ő az ellenkező irányban szaladt el az irgalmas nővérekhez a hírrrel.

Júl. 25. szerda.

Balanyi asszisztens fölkerdezi bennünket, hogy ha az ügyek rendeződnének, ki milyen téren szeretne működni. Szóba jöhet állami (esetleg rendi) tanárság, lelkész-kedés, egyéb állások, esetleg külföld. Én azt válaszoltam, hogy ahová küldenek, de külföldre csak akkor, ha missziós területre mehetnek.

Júl. 26. csütörtök.

A rendőrkapitány újra próbálkozott. Néhánnyal négyszemközt is beszél. A közös beszélgetéskor szemünkre hányja, hogy Mindszentynek engedelmességre nem

fogadtuk el az állami kinevezést. Magyar Pista az engedelmességi fogadalmat említi. Erre ő: „Nem lett volna szabad engedelmeskedni.” Én megkérdeztem: „Kapitány úrnak mi a véleménye a férfi adott szaváról?” Ő: „Meg akar fogni? Nohát megmondom: ha a fejlődés úgy kívánja, megtagadom a szavamat.” Én: „Köszönöm szépen, csak ezt szerettem volna tudni.”

Júl. 30. hétfő.

Úgy látszik, beérett a rendőrkapitány bosszúja, hogy nem hallgattunk a szavára. Ma újra megjelent közöttünk és közölte, hogy visszaéltünk a bizalmával, mert valakit közülünk a lőrinci állomáson láttak (ez persze koholmány), pedig nem volt szabad elhagynunk a várost. Ezért úgy intézkedik, hogy csak a templomba mehetünk, onnan azonnal haza kell mennünk. A bevásárlások intézésére válasszunk magunknak két embert, és csak ők mehetnek ki. Ez a két választott Nagy Vince és Magyar István.

Aug. 1. szerda.

Az első békepapi gyűlés Budapesten. Hatvanból két káplán vesz rész: Thököly [!Thökölyi István] és Endrődi [Zoltán]. Thököly a vasárnapi prédikációján már erről mesél igen lelkesen. Néhány tököli asszony állít be: vizeskannákban igen jó húslevest hoznak, azután főtt tésztát és valami rávalót, talán mákot.

Aug. 3.

Az egyik nővér nevenapja. Valami jobb ebédet akartam főzni, de, hogy hogy nem, egész három hónapunk alatt, talán az első napot kivéve, nem volt ennyire üres a spejzünk. 10 óra és még nem tudom, mi lesz az ebéd. Hamarosan beállít valaki egy megpucolt tyúkkal, aztán még kettőt hoztak egyenkint. Adnak be egy csomag rizst. Apróléklevest főzök és rizses húst. Már közel vagyunk az ebédhez, amikor beadnak egy nagy doboz süteményt. Épp ebédhez ülünk, amikor egy üveg bort kaptunk. Pompás névnapi ebédet eszünk!

Közben különböző hírek érkeznek a tárgyalásokról. Reményt keltők – és elkedvetlenítők. Sajnos bezártságunkban az utóbbiak hatnak ránk erősebben. Eléggé ideges mindenki, gyakran feszült a hangulat.

Aug. 6.

Éjfél után valaki erősen megveri az udvarra néző veranda ajtaját. Mivel az én fekhelyem van hozzá a legközelebb, Nagy Vincével már előbb abban állapodtunk meg, hogy ha éjszaka jön valaki, én megyek az ajtóhoz. A félhomályban csak annyit látok, hogy karabélyos rendőr áll az ajtó előtt és még valaki. Meggyújtom a lámpát, Kender Jóskát ismerem fel. Nagyon lefogyott, a fáradtságtól meggörnyedt, legalább egy hetes szakállal, alig lehet ráismerni. A rendőr egy nyomtatványt ad át a közben megjelenő Nagy Vincének. Alá kell írnia: „1 db élő szállítmány átvettem”.

Hamarosan körülvesszük Jóskát, sokat nem beszélhetünk, nagyon fáradt és éhes, két napja nem evett. Gyorsan készítettem neki valami harapnivalót, aztán helyet csináltunk neki, és lefeküdtünk. Másnap beszélt az eltöltött három hónapról.

Az előzmények: Június első napjaiban – a pontos dátumra már nem emlékszem, Kender Jóska Tatán segített bátyjának szénát gyűjteni. Hazafelé jövet a Komáromi utcának a főtérfelől végén keresztbe állt előtte egy autó. Kikerülte. Aztán a Fazekas utcának a Pintér Elek tér felőli oldalán találkozott ugyanazzal az autóval, szintén keresztbe állt. Kiugrik belőle négy ember, lerántják a kerékpárról, elveszik az aktatáskáját, és azt kérdik, mi van benne? Mire ő: „Hozzanak tanúkat, azok előtt megmutatom.” De ekkor már be is tuskolták az autóba, egyikük felült a kerékpárra és azzal ment utánuk. A szemtanúk azonnal bejöttek a házba jelenteni, hogy mi történt. Magyar Pistával lementünk a rendőrségre, hogy bejelentsük az esetet, vagy tájékoztatást kérjünk. A rendőrségen sok ismerősünk volt, hiszen vagy két évig jártunk le tanítani őket, Pista is, én is. Óradíjat is ígértek, de azzal még ma is adósok. A politikai osztály vezetője – szintén tanítványunk – fogadott bennünket. Meghallgat bennünket, és azt mondja, a rendőrségnek nem szokása, hogy embert raboljon. Ha valakit el akarnak vinni, nyíltan elviszik. Itt valami másról lehet szó, menjünk nyugodtan haza, talán már otthon is van. Amikor kijöttünk a szobából, egy kerékpárt veszek észre a falnak támasztva. Megismerem: Kender Jóskáé. Mondtam Pistának: „Menjünk vissza és mondjuk meg, mit tapasztaltunk.” Ő csak ennyit mondott: „Ne bosszantsuk őket, ezzel úgy sem segítünk.” Öregebb lévén, hallgattam rá, de nem szívesen. Nekem épp az volt az elképzelésem, hogy ilyen piszkos bandát csak bosszantsunk.

A többit már ő beszélte el Hatvanban. Tatáról hamarosan Tatabányára vitték. Ott egy pincében helyezték el, ahol volt néhány cella egymás mellett. Egy valakit a társak közül a hangjáról felismert, de hogy kit, arra már nem emlékszem. A cellában csak egy szalmazsák volt a földön, semmi más. Előtte annyi hely, hogy ott állva éppen elfért. A szalmazsákja a nedvesség miatt egy hét alatt megrothadt. Ekkor egy piccset tettek be, amin takaró nélkül fekhettek éjszakánként. Nagyon fázott mindig a nedves helyen, hiszen csak egy rövid vászonnadrág és vászonzakó volt rajta. Reggeltől estig nem volt szabad leülnie és lefeküdnie, csak a szűk helyen állhatott. A vasajtón egy kukucskálónyílás volt, aminek a nyílászáróját az őrök állandóan csatogtatták, főleg éjjel, azon a címen, hogy ellenőrzik őket. Este – nem emlékszem hánykor – lefeküdhettek, de a kihallgatások rendszeresen éjjel voltak. Néha egész éjjel tartott, az alvást persze nem pótolhatta nap közben. Kosztja: reggel és este egy csajka víz, délben egy csajka üres leves. Hetenként egyszer, éjjel az udvaron álló hidegvizes kádban kellett fürdenie, azután törülközés nélkül felvenni a ruhát és így visszamenni az egyébként is nedves pincébe. A kihallgatást egy főhadnagy vezette, aki ismerte a házunkat, és elég pontosan volt tájékozódva sok mindenről. Kovács Istvánnak mondta magát. Kender leírása szerint valószínűleg ugyanaz volt, aki a mi elhurcolásunkat is irányította. Kender mindvégig nem tudta, hogy miért hozták be. A látszat az volt, hogy sok mindenről kérdezik, hátha elkottyant valamit. Ehhöz nem őt kellett volna elvinni! Keményen hallgatott arról is, amit tudott.

Az első kihallgatáskor fölvevették a személyi adatait. Kb. így: „Milyen iskolái vannak?” Kender: „Egyetem.” Ávós: „Gimnázium nincs?” Kender: „De, akkor még kellett.” Ávós: „Érettségije van?” Kender: „Igen.” Ávós: „Hány?” Stb.

A kihallgatás témáiból, amire emlékszem: Majd két hétig faggatták arról, hogy én miért vágatom kopaszra a hajamat. Aztán, hogy mit jelentenek a templom falára kiírt számok (a *Szent vagy Uram* énekei), ő káplán volt, tudnia kell, milyen titkos utasításokat jelentenek. Miért volt Kuntár szobájában annyi fa? (Kuntárnak meleg szobája volt, nem fűtötte el a fa-fejadagot. De mert ez „dukancia”, ő pedig mindig az elvek embere volt, átvette, és a szobájában halmozta fel. Mikor elvittek bennünket, jó néhány köbméter fa foglalta a helyet a szobájában) Sok minden másról is esett szó, de ezekre már nem emlékszem.

A kihallgatás alatt a főhadnagy többször elaludt. Ilyenkor Kender egy kicsit nekitámaszkodhatott a falnak valamit pihenni. Amikor fölébredt, mindig dühösen kezdte őt szidni: Ne gondolja, hogy ő külön ember, mert jobban bírja a fáradságot. És a legkülönbözőbb fenyegetésekkel halmozta el őt. Tettleg nem bántották, csak a főhadnagy kihallgatás közben többször a lábujjára taposott, illetve csak akart, mert Kender a fűzőjétől megfosztott cipőből kirántotta a lábát és megtevesztésül nagyokat szisszentett. Mivel nem tudott Kenderből semmit sem kiszedni, azzal szidta, hogy milyen sokba kerül az államnak az itt tartása és etetése!

Az utolsó héten felhozták a pincéből egy világos szobába, megborotválták, naponta háromszor kapott enni. Ebből sejtette, hogy ki fogják engedni. Egy délután aztán egy rendőr kíséretével elindultak. A rendőr csak annyit mondott, hogy Hatvanba mennek, „olyanféle emberek közé, mint maga”. Jóska arról semmit sem tudott, hogy mi már nem vagyunk Tatán. A főlőgallai állomáson meglátta Böszörményi Bélát, volt diákunkat és neki adta a szobája kulcsát azzal, hogy vigye el az édesanyjának és szobájából minden holmiját vigyék el édesanyjához. Béla valószínű, hogy nem mondta meg, hogy mi történt a házzal, mert nagyon meglepődött Kender úr, amikor engem Hatvanban megpillantott.

Másnap reggel értek Hatvanba. A rendőr beült vele a váróterembe és várt. Kender többször megkérdezte tőle, mire várunk. A felelet mindannyiszor az volt: „Majd!” Mintha a rendőr röstellte volna nappal kísérni őt az utcán. Már besötétedett este, amikor elindultak és a rendőrséget keresték. Azok irányították őket hozzánk.

Kender mama már másnap ott volt fia meglátogatására, hisz eddig semmit sem tudott róla és roppantul örült, hogy legalább tudja, hogy él, és láthatja, ha bizonytalan is a sorsa. Kísérője kedves kredenciálisunk, Varga Pityu volt. Jellemző a ragaszkodására, hogy már másnap fölkeresett minket Hatvanban és most Kender mamát is elkísérte. Két malacot is hoztak, amit másnap, vasárnap lévén, nővérem főzött meg pörköltnek.

Kender megérkezése egy kis pezsdülést és egy kis megnyugvást hozott, kezdünk játszani. Az udvari kút vizét elvezettük, kis hajókat faragtunk rá, szélkereket faragtunk, tornázó Pinokkiót, stb. Lassan nekem is több időm lesz ezekre a szórakozásokra, hisz 16-án Diethilda nővér átveszi a konyhát. Időmilliomos lettem. Fő-

ként Kender és én farigcsáltunk. Még a besnyői apácáknak is küldünk néhány tornázó Pinokkiót a nővéremmel.

Közben egyre biztatóbb, de néha csüggesztő híreket is kapunk. Én magam alig bízom abban, hogy Rákosiéktól valami jót kapjunk.

Tatáról is elég sok hír érkezik, de ezek is gyakran bizonyulnak valótlanoknak. Jött olyan hír is, hogy Antal Gergely igazgatót elhelyezték, aztán meg, hogy maradt. Ez utóbbi maradt igaznak, legalább is egyelőre. Aztán, hogy Tóvárosra premontreiek jöttek a kapucinusok helyett. Később kiderült, hogy csak premontréi lett a plébános. A kertünkről is vegyes híreket kaptunk. Valószínű, hogy a volt kertészünk gondozza tovább, de bizonytalan volt, hogy kinek a javára.

Esténként csillagterkép segítségével a csillagos eget tanulmányozzuk, főleg Fazekas, Kender és én. A többieket nem nagyon érdekli.

Aug. 27. Kalazancius.

Ünnepi hangulat, bár a jövőt illetően még mindig teljes bizonytalanságban vagyunk. – A nagytemplomban ünnepi mise. Nagy Vince mondja, Csík József prépost prédikál, mi asszisztálunk. Vasárnap van, és így teli templom vesz részt a misén. Medveczky János bácsi otthon így nyilatkozik: „Gyönyörű mise volt, ilyen még nem volt Hatvanban, de talán a világon sem.”

Aug. 30.

Több látogatónk van. A megegyezés állítólag megtörtént, de úgy látszik még senki sem tud biztosat, mert minden látogató máshogyan mondja el. Azt nem akarom elhinni, hogy saját iskolánkban fogunk tanítani.

Szept. 2.

Végre Sík Sándor számol be autentikusan a megállapodásról, de a részletek még mindig bizonytalannak látszanak. Szó esik arról is, ki hová kerülhet. Itt sincs még semmi biztos. Én talán Kecskeméten fogok tanítani. Az öregek sorsa is bizonytalan. Nagyon vártuk a rendfőnöki látogatást, de nem nagyon nyugtatott meg, sőt talán kissé föl is kavart bennünket, és megint romlott a hangulatunk. A következő napokban is bizonytalanság uralkodik. Sok az idegeskedés, vita, összecsapás. Nem csudálom.

Szept. 7.

Szűcs János átutazóban Nagy Vincével beszél az állomáson. Kicsit biztosabbnak látszanak a hírei. Elsősorban az kelt megnyugvást, amit a jövő működésünkről, kinek-kinek a részletes beosztásáról mond. El is utaznánk már, de a rendőrség még utójára komiszkodik: nincs végrehajtási utasítás.

Szept. 9.

A Magyar Közlöny hozza a szerzetesrendek működésének fölfüggesztéséről hozott rendeletet. Nagy Vince mindennap érdeklődik a rendőrségen, de nem engednek el. A megállapodásról mindig a trianoni békeszerződés jut eszembe.

Végre 12-én közli a rendőrkapitány, hogy elmehetünk, de csak 13-a után. Nagy a mozgás, csomagolás, készülődés. 13-án három részletben hagyjuk el a „rendházat”. A rendőrkapitány megint a levegőbe beszélt: azért kell 13-át megvárni, mert kijönnek a rendőrségtől adatokat fölvenni. Persze hogy nem jöttek.

Segíték a ház kitakarításában, csak a második csoporttal megyek. Besnyőn le akarok szállni a nővéremhez, és még aznap tovább. Másnap este érkezem Kecskemétre. A vonatnál Ifjú Sebő és Szoboszlay várnak. Még mindig nem hiszem, hogy 1-2 hónapnál tovább tanítunk... Egyelőre úgy helyezkedünk el, hogy többen vagyunk egy szobában.

Körülnézek a házban. Holnap kezdünk. A konviktusban az egyik sarokban 5 diák fekszik három szalmazsákon, egyébként minden egészen üres. A megállapodás szerint a diákotthont 160 személyre berendezetten kellett volna átadni. De amint azt igen gyakran tapasztaltuk, a megállapodást csak nekünk kellett megtartani. A diákotthon teljes felszerelését elvitték, még a villanykapcsolókat is leszerelték. A háznak csaknem negyedrészt csak 1957-ben kaptuk vissza. De a rend részéről aláírták az átvételi jegyzőkönyvet!

Néhány nap múlva beköltöztem egy hosszú, keskeny szobába. Van benne egy ágy, egy szék és azon egy hátizsák, abban minden, ami maradt. Kezdetnek jó.

Holnap kezdjük a tanítást.

A rendőrkapitány azt hírsztelte, hogy a ferencesek pincéjében 81 kg aranyat találtak. Az a hír jött hozzánk, hogy számonkérték tőle, hova tette. És mert nem tudta megmondani, lecsukták.

7.

ETELE GYÖRGY

EMLÉKEIM AZ 1949-1952 KÖZÖTTI IDŐRŐL

(HIÁNYPÓTLÁS A SÁTORALJÁÚJHELYI HISTORIA DOMUSBA)

2005.

Etele György 1924-ben Budafokon született, 1942-ben lett piarista novícius. Történelem-földrajz szakos tanárként 1949–1951 között Sátoraljaújhelyen volt hittanár, káplán, majd plébános. 1951-től különböző helyeken kántorkodott, míg 1953-ban bekerült a „rendi keretbe” és Kecskeméten lett gondnok, majd tanár és diákotthoni prefektus. 1980-tól a budapesti Kalazantinum prefektusa volt, 1988-tól 1991-ig a kecskeméti rendház házfőnöke, majd a kommunista diktatúra elmúltával 1991-ben visszatérhetett Sátoraljaújhelyre, mint az újraindult rendház előljárója. Visszaemlékezése 2005-ben készült Sátoraljaújhelyen, onnan juttatta el a rendtartományi levéltárnak Budapestre, az alábbi, 2005. május 7-én kelt kísérvéllel: „Múlt évben ott jártamkor fedeztem fel, hogy az újhelyi historia domusban nincs leírva az újhelyi rendház felszámolása, és az én ott tartózkodásom története. Azt gondolom, hogy már az ér-

dekesség kedvéért is érdemes hozzátartozna ezt a visszaemlékezést, hiszen én vagyok az utolsó tanú. Szeretettel küldöm írásomat. Az élő diákokkal elolvastattam, és nem volt kifogásuk a benne lévőköt illetően. Ezért merem a rendi levéltárba adni.” Lelőhelye: MPRKL, Sátoralja-újhelyi rendház levéltára (rendezetlen) [V 14/3d]. – Visszaemlékezésének egy korábbi, rövidebb változata nyomtatásban is megjelent: *Etele György visszaemlékezése a rendház felszámolásáról*, in *Mi, Piaristák* 9(2000), 1. sz. (márc.), 7.

Amikor Sík Sándor rendfőnök úr Tatáról Újhelybe helyezett, az nemcsak az ÁVO-tól elvonás volt, hanem akkor kellett menekülnie Miskolc Kálmán rendtársunknak Újhelyből, mert az iskola akkori igazgatója egy hetet adott neki, különben elviteti. Az 1949/50 esztendőre az ideiglenes új igazgató Harasztos Gyula lett, akit tiszteltek, és igazgatóhelyettes Dobosi Ferenc, aki szerettek a gyerekek.

1949. november 1-jén délben érkeztem a vonattal. Reverendában, egyik kezemben hegedűvel, másikban bőrönddel mentem végig a városon. Közben kérdeztem, hogy hol van a rendház. A főutcán, a temetkezési vállalat előtt rám szólt egy úr, és érdeklődött, hova megyek. Megmondtam, és akkor derült ki, hogy Gyüre László rendtársunk édesapja [Gyüre István]. Övé a temetkezési vállalat. Kedvesen elbeszélgettünk, és ő azonnal küldte szolgálóját, hogy vigye a bőröndömet.

A piarista templom előtt megköszöntem segítségét. Ő elment, én nem tudtam bemenni sem a templomba, sem a rendházba. Nyitva volt azonban a gazdasági kapu. Bementeni, és a szakácsnő nagy csodálkozására a konyhában találtam magam. Megmutatták, hol kell a házfőnökhöz mennem. Neuhauser Frigyes házfőnök éppen küldte volna Tóth Tibor rendtársunkat az állomásra, de elnézték a menetrendet. Örültek jöveulemnek, és mindjárt mutatták a szobámat. (A szobám az a szoba volt, ahol ma lakom.) Ebédnél már tőlem akarták tudni a rendtársak a híreket. Amit tudtam, mondtam.

Délután elmentem tájékozódni a városba. Az egyik trafikban bélyeget vettem. Egy gimnazista fiú szolgált ki. Antal Antalnak hívták. Megkérdezte, hogy én vagyok-e az új hittanár? Igent mondtam. Azonnal megkérdezte, hogy tovább csinálom-e azt, amit Miskolc Kálmán elkezdett? Igen válaszomra elmondta, hogy kik a már kialakított csoportok vezetői. Megbeszéltük a vezetők holnapi összejövetelét.

Másnap, halottak napja volt, én mondtam a „diákmisét” 1/4 8-kor. A hívek mellett több diák (leány és fiú) volt a szentmisén, és áldoztak. A csoportvezetők is ketten eljöttek a reggeli szentmisére, de a harmadik beteg volt. Vele a nagytemplomban beszéltem meg találkozást, de az édesanyja jött el, és kísért az otthonukba. Leánya nagyon félt az igazgatótól, ezért nem vállalta a további csoportmunkát. Három csoport volt, és a negyediknek új vezető kellett.

Aznap jelentkeztem az igazgatónál, aki figyelmeztetett, hogy sokan figyelnek, tartsam be a szabályokat. Jóindulatú ember volt (Harasztos Gyula), de féltette az állását, és tudta, hogy ez év végén leváltják. Bemutatott a tanári karnak, és az igazgatóhelyettes gondjaira bízott, aki Dobosi Ferenc volt. Mindjárt meg is hívott magukhoz „bemutatkozó látogatásra”, mert felesége tehetetlen beteg, és szeretne áldozni. Természetesen délután, a diáktanács-ülés után már náluk voltam. Ott volt a rendházunkban lakó egyházmegyes pap, Hoffmann János igazgató is. Ő volt az államosí-

tott katolikus munkásifjú intézet volt igazgatója és hittanára. Ott volt a gimnázium német tanára, Terényi József és tornatanára, Főnyedy Károly is, mindannyian tarokkoztak. Mivel „Feró” bácsi feleségének egyetlen szórakozása a tarokk volt, ő is játszott. Én nem tudtam tarokkozni, csak néztem őket. Közben ízelítőt adtak a gimnázium tanáiról. Fáy Mariann és Henkey-Hönig Katalin tanárnőket, mint napi áldozókat gondjaimra bízta. Ez nagyon jó volt, mert a velük való kontaktus egész újhelyi létemet meghatározta. Ők voltak a szemem és a fülem a diákok közt. Ezért nem csináltam ostobaságokat, mert ők azonnal jelezték a másnapi mise után, ha valami veszély vagy félreértés volt.

A hittanórák megkezdődtek, és mindenki járt hittanra, még a kommunista ifjak is. Nem csináltak semmi zavargást, de nem tanultak. Az órán kívüli vallásos megmozdulásokon nem vettek részt, nem akadályozták. De figyeltek! Ezért az órákon kívül semmi nyilvános összejövetelt nem csináltunk, csak a templomban jöttünk össze, nyilvánosan meghirdetett szentségimádásra, litániára, rózsafüzérre, szentírás-magyarázatra, amin a hívek is részt vehettek. A diákok között egyre jobban világossá vált, hogy kik azok, akikre lehet építeni, és csoportmunkában használhatók.

A központnak számított Munkácsy Teréz, mert ő gyermekkori paralízise folytán nehezen járt, így szinte állandóan voltak nála osztálytársak, lányok, fiúk, Péterffy Mária és Corradly Mária, akik kitűnő tanulók voltak, és sokat segítettek osztálytársaiknak. Ezeknél nem volt feltűnő az állandó gyerek-sereg. Az iskola gondnokának, Sebestyén bácsinak gyermekei szinte hozzánőttek az iskolához. A két vezér-fiú, Antal Anti és Péter Zoltán oly sok közmunkát végeztek az iskolának, hogy természetes volt nyüzsgésük. Kérdy Mária pedig, mint „alsós”, nem volt az iskolai és más csoportokban. Mindenhol ott volt, de nem volt feltűnő az ottléte. Ezért egyik legnagyobb segítő volt.

Velük néha vasárnaponként kirándultunk. Néha egy-egy szünetnapon, vagy ha elmaradtak tanítási napok ünnepély, pártülés, vagy munkás szabadszombat címen, akkor délután bizonyos hegytetőkön összejöttünk, és csoportvezetőképzést tartottam. Utána mindenki más úton tért haza. Ez tartott karácsonyig, mert akkor már a hideg miatt a kinti csoportmunka nem volt lehetséges.

A karácsonyi ünnepeket, a templomban, diákjaink szereplésével igen szépen ünnepeltük meg. Volt pásztorjáték is. Vízkeresztkor verses köszöntők, majd kis előkészület a közeledő nagybőjtre, és előkészület elsőáldozásra, bérmlásra.

Újév után az iskolában megváltozott a hangulat. Még ugyan jártak a DISZ-isták (akkor még így hívták a későbbi KISZ-t) hittanra, de már a hittanórákat DISZ- és egyéb ülésekkel zavarták. Egy ilyen hittan helyetti ülésre (ülés közben) benyitottam, és tiltakoztam a hivatalos óra alatti gyűlés ellen, azon a címen, hogy „nem tudom kötelességteljesítésre bízni a hittanosokat, ha olyan gyűlésre kényszerítik őket, amit meg lehetne tartani az órák után is”. Ez a felszólalásom tetszett a diákoknak. Ezután sokkal többen jártak hittanra, de a DISZ-isták egyszerre elmaradtak. Ekkor éreztem, hogy most kezdődik a vallásellenes kampány.

Valóban, ezután molesztálták a vallásos diákokat, kényszeríteni akarták őket a DISZ-be, fenyegették őket egyetemi fel nem vétellel, gúnyolták őket nyilvánosan, és szinte állandó megfigyelő volt a templom előtt a misék idején.

A gimnáziumba átvitt Sárospatakról Berecz János diák-párttitkár, és itt tanult tovább. Kitűnő tanuló volt, és remekül érettségizett (még, mint hittanár én is hallgathattam). Az iskolaév még a régi szellemben végződött, de a nyári szünet alatt szinte pillanatok alatt megváltozott a helyzet.

A rendháznak megszüntették a szlovák területen lévő birtokai kezelését. Állandóan ellenőrök jöttek az itteni birtokok és pincénk ellenőrzésére. És ha nem tudtak semmibe belekötni, akkor legalább fenyegetőztek. Rendtársaink felszólítást kaptak Sík Sándortól, hogy a közelgő felszámolás miatt előre is gondoljanak jövő lehetőségeikre, mert a rend meg lesz bénítva. A rendtagok sorban utaztak rokonaikhoz, akiknél további életük biztonságban lehetett. Megdöbbenést keltett a városban a Salvator nővérek egy éjszaka alatti eltávolítása. Hetekig tartott rendházuk javainak összeírása, mert a felszámolók annyit loptak a holmikból, hogy sohasem stimmelt a leírt mennyiség. De ebből már tudtuk, hogy mi következik ránk. Ezért megkezdődött a rendház anyagának, bútorainak, gépeinek, sőt egyéni értékeinek is elhelyezése megbízható híveinknél.

A püspökség is elküldte Brezanóczy Pál helynök urat (a későbbi püspököt), hogy szerződést kössön azokkal az atyákkal, akik hajlandók egyházmegyei szolgálatot vállalni. Tóth Tibor, Németh István nem vállaltak egyházmegyei munkát. Lát-szott, hogy a későbbi aposztáziát készítették elő. Horváth Ambrus szüleinek birtokán akart működni, mint gazdász, és a Veszprémi Egyházmegyébe jelentkezett. Fülöp Gyula vállalt egyházmegyei szolgálatot, Mészáros Lajos sokszor kíségetett Alsóbereckiben, oda akart „elszegődni”. Engem az egyházmegye Abaujkérbe szándékolt helyezni. Ekkor én azonnal kijelentkeztem Újhelyről és Abaujkérbe jelentkeztem be állandó lakosnak. (Majd később ez lesz a szerencsém!) A két öreg, Neuhauser Frigyes házfőnök és Tőkés Lajos beteg öreg nem jelentkeztek sehova, ők vállalták az elvitt, rá bízták magukat Isten akaratára. (Jól tették!)

Ebben a hangulatban teltek a téli és tavaszi hónapok. Minden héten kaptunk Sík Sándortól értesítést az egyház és állam tárgyalásairól. Szomorúan hallottuk, hogy a tatai rendházat lefoglalták, és a rendtagokat Hatvanba vitték „kényszertartózkodási” helyre, és Kender Jóska „eltűnt” már pár nappal előbb. A sátoraljúj helyi hangulat is feszült lett. A hívek annál inkább ragaszkodtak, minél élesebb lett a helyzet. A hittanórák is mentek tovább a DISZ-esek nélkül. A diákcsoportokkal kirándulásokat, búcsújárásokat és a csoporttagok családjainak látogatásait rendszeresen végeztük. Szinte minden napra esett valami részlet. Közben (Bulányi-)lelkigyakorlatra is mentek diákok, és ide is eljött Sík Sándor a híveknek és a diákoknak lelkinapot tartani. A papoknak is volt tavasszal lelkigyakorlata, amit Hunya Dániel atya vezetett Török Jenő szervezésében.

Így érkezett el az év vége. Leváltották a pártonkívüli igazgatót egy pártosra. Rebesgették, hogy jövőre már nem lesz egyház, tehát hittan sem. Egyre jöttek az ország különböző helyeiről a rendek felszámolási hírei. Czapik Gyula egri érsek ki

tudta harcolni Rákosi Mátyástól, hogy az „országos pánik-keltés megakadályozására” a tárgyaló rendfőnököknek előre mondják meg, mikor melyik házat fogják államosítani. Az már valószínűnek látszott, hogy a piaristák, a bencések és a ferencesek tarthatnak egy gimnáziumot, és marad egy apácarend is. Közben a legközelebb álló vallásos diákcsoportokkal kezdtük a rendház értékeinek mentését egyes házakhoz, családokhoz a nagy figyelem miatt az összejövetelek is magánházaknál voltak, kis csoportokban, a legkülönbözőbb időkben.

Megvolt az elsőaldozás, és a bérálás is, és készültünk a templom búcsújára, amikor Sík Sándor értesítette a házfőnököt hogy augusztus 1-re virradóra fel fogják számolni a rendházat. Előtte való napokban az én kivételemmel mindegyik rendtárs elment, ahová jelentkezett. Én nem mentem el, mert Horváth Ambrus az utolsó napon jelentkezett a püspökségen, és az én helyembe tették Abaújkérre. Nem estem kétségbe, mert „legalább lesz segítségük az öregeknek” jelszóval, de már kijelentkezve vártam az estét. Palocsay-Pauliczky és leánya még próbáltak egy-két holmit menteni, bár siettették őket, mert már este volt.

Az öregek (ketten) a házfőnöki irodába mentek és imádkoztak, én még nyüzögtem, és próbáltam az Oltáriszentséget, betegek kenetét a templomban elhelyezni, hogy a helyünkbe jövő papok mindent megtaláljanak, mert a templomokat nem államosították. A misebort az oltár mögé egy 2 hektós hordóba tette a házfőnök, és az oltár lépcsője alá egy-két szőnyeget és konyhai edényt.

A templomot és minden szobát, ajtót bezártunk, és vártunk. Sajnos, Pauliczky néniék még este 9-kor is el akartak menteni holmikat, de akkor állt meg házunk előtt egy katonai teherautó, leugráltak az ávósok, körülvették a házat néhány DISZ-istával, de nem volt senki illegális menekülő, akit el kellett volna fogni. Akkor becsöngették, már nem engedték ki Pauliczkyt, csak a leányát, aki két órán át sírt az ajtó előtt és könyörgött, hogy engedjék ki anyukáját, aki nem piarista. Az örök parancsra vártak, de nem bántották őt.

Én felvezettem az ávós tisztet és embereit a házfőnökhöz, ahol igazoltattak mindegyikünket. Nálam megállapították, hogy nem vagyok ide bejelentve. A két öreget otthagyták, és velem megkezdték a ház végignézését. Minden kulcsot megkaptam a házfőnöktől, így végig tudtunk menni a padlástól a pincéig mindenhova. Az egyes tanári szobáknál megállapították, hogy igen kevés bútor van a szobákban. Kivédtem azzal, hogy elköltöztek a rendtagok. A Szent Imre szobornál megkérdezték: „Ki ez?” Megmondtam, hogy Szent István fia. Akkor azt kérdezte az ávós, hogy mi a véleményem „István királyról?” Erre elmosolyodtam, és (az egyetemi könyvek szóhasználatával) így válaszoltam: „Haladó szellemű uralkodó volt, aki az európai gazdasági szinthez képest elmaradott magyarság lelkét fel akarta emelni, hogy a kereszténységben megtalálja helyét a többi nemzet között.” Ő rám nézett és csodálkozva azt mondta: „De jót mondott! – Na, nézzük a többi szobát!”

Némán mentünk a fél házon át a házfőnökségig. Akkor kértem, hogy Pauliczkyt engedjék már haza. Megengedték, de mindent ott kellett hagynia. Nekünk adtak fél órát, hogy egy kis bőröndbe összeszedjük holmijainkat. Mikor megnézték a bőröndöket, kidobták belőle a breviáriumot.” Erre már nem lesz szüksé-

gük!” – mondták. Mentünk a rendház kapujához tolt, ponyvával letakart teherautóhoz. Mindenki számára 3 matracot és pokrócot engedtek. A két öreget felségítették. Amikor én is készültem a felszállásra, azt mondta az ávós: „Magát nem visszük, itt marad, hogy ma legyen mise.” (Éjjel fél kettő volt, az akkori egyházi naptár szerint „Péter bilincseinek napja”.) Leszedtem holmijaimat, és kérdeztem: „Most hova menjek?” – „A barátaihoz!” – „Nem mehetnék a rendőrségre?” – „Oda nem!” – „Akkor megyek a plébániára.” Ebben megegyeztünk. A rendőrpáncsnok azt mondta, „Holnap ellenőrizni fogom, hogy van e mise!” – „Szeretettel látom.” (Tudtam, hogy másnapra már megegyeztünk az esperessel, hogy jön a káplánja.) Az egyik katona látta, hogyan igazítom el a két öreg holmijait, odasúgta: „Ne féljen, majd én vigyázok rájuk, nem lesz bajuk.” Akkor a rendház kulcsával bezártam a kaput, és odaadtam az ávósnak a kulcsot, áldást kértem a házfőnöktől, és én is adtam nekik. Megvártam, amíg az autó elindul. Akkor vettem észre, hogy egyik diákunk az utcasarkon leselkedik. (Berecz János volt.) A kocsni reflektorfénye megvilágította az ablakokat, melyek mögött sírtak a hívek. Én pedig reverendában, fejem fölött 3 matraccal végigmentem a városon (több fiatal pár rámc sodálkozott) és becsengettem a főplébánián. Örömmel fogadtak, és másnap már nem kellett a káplánnak helyettünk miséznie.

A hívek sírtak a szentmisén, az ávós pedig vigyázott a templom előtt. A mise közben odasúgtam a híveknek, hogy minden feltűnés nélkül, egymáshoz egy szót sem szólva menjenek haza. Meg is csinálták, nehogy még engem is elvigyenek. Az esti szentmisén is ott volt az ávós a templom előtt, de mikor látta, hogy nincs zendülés, elment. Mi pedig megünnepeltük „Péter bilincseinek ünnepét”.

Még aznap bejelentkeztem újra és telefonáltam az érsekségre, ahonnet örömmel közölte, hogy kineveznek új helyi káplánnak. A plébános pedig a püspöki titkár, Frikker Mátyás lesz. Másnap már kaptam értesítést Jászberényből, hogy a két öreg jól érzi magát a ferences rendházban régi tanítványaik körében. A provinciális a Tökés bácsinak, a gvardián atya pedig Neuhauser házfőnök úrnak volt tanítványa. Másnap már ott voltam náluk, és onnet elmentem Hatvanba a magyaróvári és tatai ház tagjait meglátogatni. Szívszaggató látvány volt az a nyomor, amiben éltek. Elmesélték élményeiket, és akkor láttam egyvalakit, akit nem ismertem meg, de ő megszólított. Kender Jóska volt. Akkor tanult (nagy önfegyessel) enni, háromhetes ávós éheztes után. Sírtam.

A kollégiummá alakított rendház gondnoka Sebestyén Endre volt, három diákunk édesapja. A háború alatt élete kockáztatásával mentette meg a rendházat. Most is a rend érdeke miatt már másnap elfalaztatta a rendház és a kollégium területét, azon a címen: „Nehogy át tudjanak menni a kollégisták a papok területére.” Ezzel megmentette a templom és a sekrestye értékeit. Sajnos azt nem tudta megtenni, hogy a templom folyosóját és a kórust, illetve a tornyot használhassuk, mert azt azonnal lefoglalta a kollégiumi bizottság. Gyermekével megmentette a könyvtár legértékesebb darabjait, és a házfőnökség maradványait. (Ezek már a budapesti rendi központban vannak.)

Mi tehát nem tudtunk orgonálni, harangozni, pedig közeledett a templom búcsúja. A Sebestyén bácsi gyermekei közül Mária szépen orgonált, a két fiú fújta az orgonát, és harangozott. Így meg volt oldva a búcsú ünnepi szentmiséje. (A búcsú szentbeszédben a szónok így kezdte beszédét: „Megszólaltak a néma harangok!”) A kommunisták csaptak is olyan patáliát, hogy szegény Sebestyén bácsi, a kollégium átalakítása után (azt még megcsináltatták vele) kénytelen volt az állását otthagyni. Gyermekei azonban a templom mindennapos segítői voltak. Leánya volt a „kántor” és orgonista, és saját szavai szerint „azért szeretett orgonálni, mert akkor kézzel-lábbal lehet imádkozni!” Később orgonaművésznő lett. (Sajnos élete végén megbé-
nult. Férje, Dr. Gergelyffy András sok nyelven tudásával a műemlékvédelem hasznos tagja, elérte, hogy az Országos Műemlékvédelmi Központ a mi műemléktemplomunkat 25 évi munkával gyönyörűen restaurálta 1965-90-ig. A rendház kulcsai ekkor kerültek a műemléki vezetőkhoz, és a sok munka, és a behatárolt munkaterület miatt nekik engedték át a gimnázium vezetői a templom melletti földszinti és az emeleti folyosót az oratóriummal és a toronyfeljárattal.)

Pár hét alatt megoldódott szállás-ügyem is. Perémi Béla nyugdíjas vasutas és felesége Anci néni befogadtak szállásra a rendház gazdasági kapujával szembeni házba. Ott lakott Kaselyák Margit gyógyszerésznő, Anci néni testvére is. Ez kellemes otthon volt, közeli is, és szinte családtagnak tekintettek. Kis unokájukat aztán én tanítottam esti mesélés közben írni-olvasni.

A kórusra is, és a sekrestye fölötti terembe is meg tudtuk oldani a feljárást. A templomból ideiglenes lépcsőt építettek a hívek a kórusra, a sekrestye fölötti terem pedig a gótikus „kritikus ponton” megbontva, veszély nélkül tudtuk létrával használni. Mivel azt a szobát sehonnét sem lehetett megközelíteni, csak a sekrestyéből, ezért az lett a „titkos összejövetelek” terme. Ez csak tréfás elnevezés volt, de néha jól jött, mert ha felhúztuk a létrát, nem tudott bejönni senki. A sekrestye felé pedig volt egy „védő” deszka. Hála Istennek nem kellett ezt a szobát később sem rejtekhelynek használni. A restaurálás idején meg is szüntették a műemlékesek.

A templom élte a rendes életét, de a jövedelemből nem lehetett gondoskodni a felszerelések pótlásáról, sem az idehelyezett papok ellátásáról. A püspökség Frikker Mátyás plébános mellé idehelyezte Hoffmann Jánost, a volt katolikus (államosított) szakiskola igazgatóját, és Nagy Barnabást, mint káplánokat. Mivel nem volt „jövedelmünk”, a hívek „sorkosztot” szerveztek. A sorkoszt szervezője Zambon Bálint-né volt, aki próbálta a szeretet túlzásait leállítani.

Mivel a püspökségen hiányzott a gyakorlott titkár, ezért visszahelyezték Frikker Mátyást, 1950. december 8-án pedig engem neveztek ki plébánosnak. Akkor én voltam az ország legfiatalabb plébánosa (1950. december 8-tól 1951. november 15-ig). Plébános lettem, de nem volt plébániám. Nagy harc volt Sátoraljaújhely egyházközségi szétválasztása, mert voltak, akiknek céljuk volt zavart kelteni az egyházban, és egymás ellen hangolták a híveket. A hívek képviselőtestületet is kértek. A püspökség következetesen kemény volt, és a következő 40 évben élt a piarista plébánia, utánam, piaristák nélkül.

A Nagybaldogasszony plébánia első templomgondnoka Gyulai Mihály lett (akinek fia kispap volt az egrí szemináriumban). Ő hozott össze a vallásos férfiakból egy képviselőtestületet. De hogy legyen benne egy nő is, Zambon Bálintnét írtuk be a püspöki fölterjesztésbe. Nem bántuk meg. Nagy sietséggel történt a képviselőtestület tervezési gyűlés-sorozata, mert a templommal kapcsolatban sok munka volt, különösen a kollégiumtól elválasztás miatt. A villanszerelés, a följáratok megoldása, harangozás, padok, székek, egyházi ruhák, mosás, vasalás stb. A hívek mindent adtak, és mindenben segítettek. Sokan jártak templomunkba és a szentáldozások száma több volt, mint a főtemplomban. És a betegek is minket igényeltek betegágyukhoz a kórházban.

Hála Istennek a hívek előtt volt becsületem, különösen egy kegyelmi eset után. Még a Kalazantinumban az énekléseken összebarátkoztam az idősebb Fehér Lászlóval, aki a háború alatt meghalt Szombathely bombázásakor. Édesapja [Fehér Kálmán] annyira összetört lelkileg, hogy vallástalan lett. Egyszer csak az egyik hívünk azt a megjegyzést tette a reggeli mise után: „Nohát haldoklik a vén hittagadó!” – „Kicsoda?” – „Hát a Fehér bácsi, akinek a fia bombázáskor halt meg valahol. És azóta az öreg még az Istent is szidja, hogy miért ilyen kegyetlen.” – Kérdeztem, hol laknak? Elmentem hozzájuk. Felesége sírt, és nem akart beengedni, mert a férje úgyis ki fog dobni.

Bementem, és azzal kezdtem, hogy most hallottam, hogy itt laknak Fehér Laci szülei. Én Lacival voltam a Kalazantinumban. És sok közös élményt, kirándulásokat, énekléseket meséltem el. Különösen dicsértem Laci hangját. A bácsi csak hallgatott, majd ő is elismerte, hogy Laci szépen énekelt. Egy fél óra múlva el akartam menni. De az öreg megkérdezte: „Nem hozta?” Zavarba jöttem. „Mít?” – kérdeztem, „Hát a Szentséget!” 10 perc múlva ott volt az Oltáriszentség. Fehér bácsi meggyónt, megáldozott. Éjjel meghalt. A városban óriási volt a megdöbbenés és öröm. Igen sokan voltak a temetésen.

Egy toronyról leesett kődarab szerencsére nem okozott sérülést, de szükségessé tette a torony falának javítását és a torony fém részeinek és falának festését. A képviselő, Zambon Bálintné a férje vállalatával megcsináltatta a tornyot. Nagy szenzáció volt a városban, mert fél évszázada ilyenent nem láttak. A javítók és festők munkáját az orgonistánk férje, Lőrincz Ferenc nyugdíjas mérnök az udvarukból katonai nagy távcsővel figyelte, és ha valahol hibát látott, vagy nem festették a bádogot két réteggel, rögtön szólt. A munkások csodálkoztak, hogy ki figyelheti őket. De a munkát rendesen elvégezték. Ekkor is, és egész ottlétem alatt a Sebestyén testvérek, a Palocsay testvérek és Kérdy Mária voltak állandó segítőim.

Amikor látta a kommunista vezetés, hogy a hívek szeretnek és megy a plébániai élet, elküldték a tanácselnök-helyettest, hogy szervezzen be. Szó került anyagiakról is. Nagyon csodálkozott, mikor hallotta, hogy nincs kongruám, még a püspökségtől sem kapok semmit. „Miből él?” – kérdezte. „A hívek tartanak el” – mondtam. Ekkor látta be, hogy engem anyagiakkal nem tud megfogni. Ezután tapasztaltam, hogy figyelnek, és világos volt, hogy lehetetlenné akarnak tenni. Egy éves plébánosság után a püspökségi ávós leváltott, mert nem akartam szerepelni a békegyűléseken.

Helyembe Hoffmann Jánost nevezték ki ideiglenes adminisztrátornak. Én akkor kántor lettem saját templomomban. Kezdttem tanulni orgonálni (nem sok sikerrel), de voltak orgonistáim (Sebestyén gyerekek). Látszott, hogy nem sok jövőm van Újhelyben. De nem tudtak rám fogni semmit.

Közben megindult a pesti és kecskeméti ház élete. De a kecskeméti konviktusnak nem voltak ágyai, szekrényei. Mi a hívek között, még az államosítás előtt szétosztottuk a rendházi holmikat mentés céljából. Ebben is a Sebestyén- és a hittanos gyerekek segítettek. Most kétvagonnyit levittem Kecskemétre, és ez nagy segítség volt abban a helyzetben.

A hittanárságot letiltotta a gimnázium igazgatója. A hittanórák a csoportösszejövetelekre maradtak. Rendszertelenül jöttünk össze a csoportokkal, mindig más helyen. A legbiztonságosabb hely volt a rendőrség melletti ház. Azt sohase figyelték. Jó időben a kirándulások szellemi anyaga is a Szentírás volt.

Veszélyesebb volt, hogy rá akartak kényszeríteni a békepapok által vezetett papi és egyházmegyei gyűlésekre. A püspökségen lévő ávós külön jegyezte, ki nincs ott, és aztán eljött, és felelősségre vont. Akkor még nem volt retorzió, csak figyelmeztetés. A papok életét a pártgyűléseken tárgyalták. A gyerekeket felelősségre vonták az iskolában a misére járásért. Ha a szülők kemények voltak, akkor tovább nem zaklatták a gyereket. Volt szülő, aki vállalta a munkahely változtatást is. Ezután már csak egy-egy családdal mentem kirándulni és alatta hit- és erkölcsi témáról beszélgetni. Néha vidéki búcsúkon jöttünk össze a családokkal. A város területén csak a többgyermekes családoknál volt időnkint „zsúr”. Eltelt az év, de nem volt nagyobb probléma

Az újévben (1952) viszont már gyűltek a viharfelhők. A munkahelyeken kezdődtek az igazoltatások, kihallgatások, a politikai perek helyi következményei, pártba kényszerítések, és a püspök melletti ávósok személyesen keresték fel az egyéneket. Engem is. De mivel nem volt fizetésem, nem volt saját házam és vagyonom, nem tudtak velem mit kezdeni. Azt viszont megtették, hogy megvonták tőlem a papi státusban való tevékenységet. Nem misézhettem nyilvánosan, nem prédikálhattam, nem mehettam a kórházba betegekhez. Ez az állapot 1951 novemberétől 1952. január végéig tartott. A pártban elhatározták, hogy valamilyen címen lefognak. Ezt egy párttag a pártülés után otthon elmondta. A lánya még az éjjel bekopogott és elmondta nekem. Én másnap megtelefonáltam Sík Sándornak, aki azonnal magához kéretett, és Budapestről visszajöve még aznap pakolnom kellett.

Az egyes családoktól titokban köszöntem el, és csak Pauliczky mama és lánya kísérhettek ki Kaselyák Margit néniel (szánkón húzva a csomagomat), a hajnali vonathoz. Az egyik utcából azonban előtöppant Kérdy Mari, a legkisebb „csoporttag” és ő is segített a vonatra föltenni a bőröndöt.

Debrecenbe mentem Kummergruber Emil piarista atya templomába kántornak. Ezt az állást Bulányi György atya járta ki, akivel pár hónapig még együtt dolgozhattam a diákok lelkigyakorlatain.

Újhelybe csak pár év múlva juthattam el, de már a kecskeméti diákokkal egy túra alkalmával. Negyven év múlva azonban én nyithattam ki a visszacapott sátoraljújhelyi rendházat ugyanazzal a kulccsal, amit elvett tőlem annakidején az

helyi rendházat ugyanazzal a kulccsal, amit elvett tőlem annakidején az ávós. Deo gratias!

A M P. I.

IRATOK

1.

*Grósz József kalocsai érsek körlevele egyházmegyei és rendfőnöki hatóságnak, melléklet (a szerzetesrendekre vonatkozó részek),
Kalocsa, 1949. május 19.*

Tart. lev., 1949/iktatatlan, A Kalocsai Érseki Hatóságtól valamennyi főtisztelendő egyházmegyei és rendfőnöki hatóságnak, (279/49. ikt. sz.). A dőlten szedett szavakat Sík Sándor utólag, ceruzával írta e példány szövegébe.

Ad 279/1949. sz. Utasítás. [*Az egyházi birtokügyek*]

1. A VKM még 1949. január 29-én 105.200/1948 IV. ü. osz. alatt közölte velem, hogy kéttagú miniszteri bizottságokat fog kiküldeni, s valószínű, hogy e bizottságok vármegyénként hamarosan megkezdik munkájukat. A helyi tárgyalásba minden bizonnal bevonják a politikai szerveket, s arra meghívást kap a volt iskolafenntartó képviselője is. Egyházi iskolánál iskolafenntartónak ilyen esetben mindig a jogi fenntartót, tehát alsó fokú iskolánál, óvodáknál az egyházközséget értjük, függetlenül attól, hogy kötelezett anyagi fenntartó más volt-e (pl. a politikai község), melynek nevében telekkönyvileg esetleg az ingatlanok is vannak. Az egyházközséget [*rendet*] pedig az egyházi elnök [*a magyar Kegyet. rendet a házfőnök*] képviseli (szerzetesnők által vezetett iskolák esetében is, kivéve részben a kalocsai és bajai zárdákat, melyek ügye a középiskolákéhoz kapcsolódik), aki tehát a helyszíni szemlén vegyen részt, tegye meg észrevételeit, s a kísérő(i)vel együtt írja alá a jegyzőkönyvet, hacsak az aláírás megtagadására egészen különleges ok (pl. észrevételeit nem hűen jegyzőkönyvezték) fenn nem forog. – Az egyházközségi elnök legalább egy – a helyi viszonyokkal teljesen ismerős – szakértő (pl. egyházközségi világi elnök vagy gondnok), illetve érdekelt fél (kántor), ha a szerzetesház is érintve van, akkor mindenképp a házfőnökön kívül jelenjen meg a tárgyaláson, aki(ke)t az ügyről előzetesen megfelelően tájékoztasson.

Ha a volt iskolafenntartó egyházközség nem kapna meghívást, s így a tárgyaláson nem vehetett részt, akkor e tény az elnök a jegyzőkönyv esetleges kikézésítésekor a vétívre vezesse rá.

Az egyházmegyei főhatóság [*rendfőnökség*] aligha fog a tárgyalásról értesítést kapni, s azokon az esetleges összeesés miatt nem is képviseltethetné magát mindenhol, azonban az ügybe való beleszólási jogát kifejezésre kell juttatni, miért ez vétessék bele a jegyzőkönyvbe lehetőleg az elején, pl. a következő módon: „Egyházközségi elnök [*a házfőnök*] kijelenti: Nincs tudomása arról, hogy a tárgyalásra felettes hatósá-

ga kapott-e meghívást, s minthogy ilyen fontos ügyben az egyházközség [rendbázis] észrevételei, nyilatkozatai, tudomásulvételei csakis az egyházi főhatóság [rendfőnök] jóváhagyásával válhatnak jogerőssé, kéri a jegyzőkönyvnek majd két eredeti példányban való átadását, hogy így azok egyikét nyomban felterjeszthesse a Kalocsai Érseki Hatósághoz [rendfőnökséghez], amely – ha szükségesnek látja -, észrevételeit illetékes helyre kellő időben megküldhesse.”

2. Az államosítási törvény után most már az egyházat lényegesen csak az iskolával kapcsolatos és tisztán vagy részben egyházi célt szolgáló ingatlanok ügye érinti. Ezek: a szerzetesek által lakott zárda-részek, [rendbázis] az általuk használt belsősegekkel, a tisztán egyházi célt szolgáló, de tantermekhez kapcsolódó önálló kápolnatermek és sekrestyék, lelkész által lakott részek, kántori lakások és földek, a harangozó-i illetmény fejében élvezett esetleges iskolával kapcsolatos ingatlanrészek, az 1947/48. iskolai évben, iskolai célt egyáltalán nem szolgáló egyéb ház- vagy földingatlanok, amelyek ugyan valamikor iskolai célra biztosítottak, s esetleg a telekkönyvben is ilyen címen vannak feltüntetve. Ezek az ingatlanok, melyek az 1947/48. tanévben tisztán egyházi célt szolgáltak, nem esnek az 1948:XXXIII. tc. hatálya alá, vagyis nem kerültek állami tulajdonba. (A lényegen az nem változtat, ha az ingatlan telekkönyvileg nem az egyház, hanem pl. a zárda [rendbázis] vagy kápolnárész stb. – a politikai község nevében szerepel, mert az ingatlan ezen része szerződés, határozat, alapítás vagy szokásjog alapján zárda vagy kápolna stb. célokra biztosított.)

Az egyházközségi elnök [házfőnök] gondosan ügyeljen arra, hogy az egyházat sérelem ne érje, s jogai biztosítsanak. Éppen ezért gondosan gyűjtse egybe a tárgyalás során szükségessé váló bizonyítékokat, az előző bizottságok által felvett jegyzőkönyveket, leltárakat, a kántortanítói állás legújabb érvényes javadalmi jegyzőkönyvét, a 184/1949. isk. sz. a. visszaküldött okmányokat, csatolva azokhoz a Visitatio Canonica hiteles kivonatát a kántori lakásról.

Ezek mellett tanulmányozza át a 3046/1948. isk. sz. körrendeletben közölt államosítási törvényt és végrehajtási utasítást (Circ. 1948 pag. 41 skk.), melyeknek az ingatlanokra és ingóságokra vonatkozó részeit ./.. alatt külön kivonatban csatolom.

3. Zárdák, [rendházak] kápolnák, egyéb egyházi épületrészek elkülönítési ügye. Számítani lehet arra, hogy a bizottság jelenleg az állami iskola által használt részeken túlmenőleg szükségességi és célszerűségi indokok alapján további részeket fog követelni – minthogy a népi szervek bevonásával az elmúlt hónapokban már több helyen kísérletet is tettek, - s az esetleg eszközölt cserékről megfelelkeznek. – Ha olyan részek vannak állami használatban (csere nélkül), melyek az 1947/48. évben tisztán egyházi, illetve rendi, vagy elsősorban ilyen célt szolgáltak, azok visszajuttatását meg kell kívánni.

Ha az elkülönítés sérelmes, ellene a jegyzőkönyvbe is mondva tiltakozni kell, pl. a következő módon:

„Egyházközségi elnök (vagy: vele egyetértésben a szerzetesház főnöknője) az épület megosztása (vagy: teljesen állami tulajdonba vétele) ellen óvást emel, és tilta-

kozását jelenti be az 1948:XXXIII. tc. 3. § (1) bek., valamint a 8.000/1948.VKM rend. 8. § (1)-(2) bekezdései alapján, mert

a) a bizottság döntése állami tulajdonba veszi a vázlatrajzon x számmal jelölt épületrészt (szobát, stb.), pedig az 1947/48. iskolai évben, s előtte is kizárólag szerzetesi (vagy egyházi) célra szolgált; vagy: eddig is jogtalanul vétetett használatba, s most sem ítéltetett vissza; vagy: csereként juttatott ez a rész az 1948. őszi bizottsági szemlekor, s most állami tulajdonba veszik; vagy: elsősorban szerzetesi (egyházi) célt szolgált, de a fenntartó azonosságából kifolyólag átmenetileg iskolai célra is átengedett; stb. (részletes megokolás)

b) a kápolna termét (és sekrestyét, stb.), ahol az oltár áll, s ahol (kezdetől fogva) kizárólag istentiszteletek tartatnak, állami tulajdonba veszi s épp ezért kéri a VKM. urat, hogy a bizottság ezen határozatát a hivatkozott törvényhely alapján változtassa meg.

c) állami tulajdonba veszi x épületet, mely az 1947/48. iskolai évben, nevezetesen 1948. január 1-én, mégpedig x év óta (évtizedek óta) egyáltalán nem szolgált iskolai célt (mint tanítói lakás sem), mert azt az iskolafenntartó tisztán egyházi célra (pl. lelkészlakás, tisztán kántori lakás, harangozói lakás, egyházközségi kultúrterem, stb.) használt, jóllehet alapításakor, vagy: egy időben, régebben iskolai célt is szolgált, stb. (részletes indokolás, ha szükséges. – Ha a bizottság a jegyzőkönyvbe nem vette fel az épületet, akkor természetesen a tiltakozás is elmarad.)”

[A 4. pont a kántori lakásokkal, az 5. a kántorföldekkel kapcsolatban közöl információkat és utasításokat.]

6. Szolgalmi jogok (átjárás, bejárat, lépcső, kápolnához, sekrestyéhez való bejárat, a 8000-es rend. 8. § (3) alapján a tantermeknek istentiszteleti célokra való biztosítása, terület használata stb.), közös létesítmények és terhek (központi fűtés, villany, adó, épületfenntartás stb.) és ingóságok tekintetében – ha a bizottság ezekkel a kérdésekkel is foglalkoznék – a törvény és a 8000/48. sz. rendelet 8. § (2) és 9. § alapján kell a szükség szerint a jogos és indokolt részt biztosítani, eltulajdonítottat visszakövetelni, illetve az áll. iskola részére jogokat átengedni.

7. Középiskolák és internátusok tekintetében a fenntartó (szerzetesrend, illetve egyéb) képviselője jár el.

2.

*A szegedi rendház anyagi helyzete (részlet a tavaszi bázisgyűlés jegyzőkönyvéből),
Szeged, 1949. július 26.*

Tart. lev., 1949/Szeged/729. A tartományfőnöknek megküldött példány, a rendház bélyegzőjével, a gyűlés résztvevőinek aláírásával.

VII. Anyagi ügyek

Az épület. Szeged város tulajdona jelenleg még a rendházi rész. Ezért 1948. július 1-től a város 36.083/1948.IV. sz. határozata értelmében lakbért fizetünk.

Bútorzat. Az államosítás során kiürített lakószobák bútorzatából a kecskeméti rendház szállított el a leltár szerint nagyobb mennyiséget. Címeres porcelánkészleteinket is kölcsönadtuk.

Status domus

Állagában jelentős változás történt ebben az évben.

1. 1949. évi január hó 20-án 12/1949. sz. alatt a szőregi 44 kh. 353. nsz. birtokot a már korábban kapott szóbeli generálisi és a 70/1949. sz. provinciálisi engedély alapján felajánlottuk a Csongrád megyei Állami Földhivatalnak földbirtokpolitikai célokra. Ez azt 41.933/1949. sz. Makó, 1949. február 4-én kelt határozatával igénybe is vette.

2. A Csongrád megyei Földhivatal 2281/1949. II. sz. alatt, Szeged, 1949. március 12-i átiratában értesítette a házfőnököt, hogy a Teás-dűlőbeli 7 kh. 1211 nsz birtokunkat 1948. október havában földbirtokpolitikai célokra igénybe vette.

Ugyancsak a Csongrád megyei Földhivatal közölte felfolyamodásunkra 3037/1949. II. Szeged, 1949. július 1-i kelettel azt a véghatározatát, amellyel a fenti két birtokot a 100 kh. felül igénybevehető birtokrészek helyébe kijelölte.

Így a szőregi és a Teás dűlőbeli birtok megszűnt rendi tulajdon lenni.

Ingtatlanok

1. Szőreg. Lásd előbb.

2. Teás. Lásd előbb.

3. Szatymaz. A helyzet változatlanul az, hogy a felesérlő benn ül, de nem fizet.

4. Major. Felesbérben.

5. Felsőközpont saját kezelésben. Kiss Márton, Halász József és Almás Gyula, valamint a nővérek fáradhatatlan munkájával elértük azt, hogy a birtok igen jó karban van, s napszámost keveset kellett alkalmaznunk. Minden szükséges munkát idejében elvégzünk. Terméskilátások: egyes almafajtákban, szilvában igen jók, szőlőben közepes, kapásnövényekben szintén.

Állatállomány

Van egy lovunk, 1 négyhónapos csikónk, 2 db öreg, 3 db fiatalabb tenyészsértés, 1 db kan, 26 db kacs, kb. 40 db csirke, 4 db sertést kitelepítettünk Felsőközpontra.

Bevétel

Bevételi forrás: a rendtársak nyugdíja, kongruája. Kovács Mihály rendtársunkat a VKM 331.075/1949. eln. sz. rendeletével óraadó hittanárnak alkalmazta a Dugonics Gimnáziumban 1949. június 9-től. A már megtartott órák díjának kiutalása iránt külön intézkedett. Még nem kapott semmit.

Adósság

Szeged városával szemben fennálló 26.015.26 forint tartozásunkból a város több költséget (villany-gáz) nem vállalt. 39.663/1949. IV. sz. február 11-én kelt határozatával hozzájárult, hogy havi 500 forinttal törleszthessünk. Ezt a rendház fizeti is.

A ház anyagi helyzete igen nehéz. Ez az adósságtörlesztés és a lakbér, a súlyos adók lassan felemésztik a teljes bevételt, ami hovatovább nem fedezi a havi kiadásokat. A bevételt nem tudjuk gyarapítani. A gyümölcsárak alacsony volta, az értékesítés nehézségei mind komoly probléma. Egyre nehezebb lesz a rendtagok havi 100-100 forint személyi kiadásának a kifizetése, illetve fedezése, mivel a birtok egyelőre csak nyeli a befektetést, de nem fizet. Bár takarékosan és szerényen élünk, egyre nagyobb lesz a megélhetés és a fenntartás problémája.

3.

*Neuhauser Frigyes levele Sík Sándornak a sátoraljaújhelyi szőlőről,
Sátoraljaújhely, 1949. december 30.*

Tart. lev., 1950/Sátoraljaújhely/2. A sátoraljaújhelyi rendház bélyegzőjével.

A sátoraljaújhelyi kegyesrendi rendház főnökségétől.
141/1949. sz.

Főtisztelendő Tartományfőnök Úr!

Az 1218/1949. sz. leirat értelmében eljártam az egyes hatóságoknál és az eredményről a következőkben számolhatok be.

1. A Közélelmezési Felügyelőségnél biztosítottak arról, hogy a borbeszolgáltatásnál nem fognak többet kívánni, mint amennyi ebben az évben termett. Ez a megnyugtató kijelentés szóbelileg történt, de megvan a remény, hogy a valóságban is így lesz.

2. A kishaszonbérlet nem lehetséges. Ilyen kishaszonbérletet csak az Ingatlanforgalmi Bizottság közbenjöttével lehet kötni, ez a bizottság jelöli ki a bérlőket. Eljártam ebben az ügyben is és azt a felvilágosítást kaptam, hogy sem kis- sem más haszonbérlettel nem foglalkoznak. Sőt az állam sem vesz ingatlant bérbe, hanem csak vételre, vagy ellenszolgáltatás nélküli felajánlásra fogad el ingatlant. Eszerint tehát az államnak sem adhatjuk bérbe a szőlőt, hanem csak eladhatjuk, vagy ingyen adhatjuk át. Elég világosan értésemre adták, hogy a béreleteket fel akarják számolni, a lejárt bérleti szerződéseket 1950. szept. 30-ig még megújítják. Újakat azonban már nem engedélyeznek.

3. Eljártam az adóhivatalban is és bejelentettem, hogy a szőlő leromlott részét nem kívánjuk folytatni, mert művelése nem gazdaságos. Ezt írásban kell bejelenteni, közölve a pontos helyrajzi számot és a területet. A Wald-féle szőlőt kellene kiirtani, melynek területe 5 kataszteri hold és 578 négyszögöl. Ebből a köves részt parlagnak

akarjuk nyilvánítani, a művelhető kisebb részt szántónak. A művelési ág megváltozását írásban kell bejelenteni, ezt a holnapi nap folyamán fogom megtenni.

Ha a Wald-féle szőlő helyébe kapás növényeket teszünk, megszabadulunk tetemes terhelési költségektől, mert ennek a szőlőnek hozama távolról sem fedezte a kiadásokat. A megmaradó mi eredeti szőlőnket jobban tudjuk művelni és a borbeszolgáltatás is lényegesen enyhülni fog.

Ezeket Vass József rendtársunkkal beszéljük meg, és láttuk jónak. Karl asszisztens úr jelzett látogatása alkalmából megtörténhetik a végleges döntés.

Sátoraljaújhely, 1949. december 30-án.

Engedelmes fia
Neuhauser Frigyes
házfőnök

4.

*Vass József levele Karl János rendi vagyongondnoknak a mádi szőlő ügyében,
Mád, 1950. január 16.*

Tart. lev., 1950/Mád/71. Eredeti.

Főtisztelendő Asszisztens Úr!

Úgy értesültem, hogy a hegyaljai szőlők közül jó egynehány átmegy a Nemzeti Vállalat kezelésébe. A szórásba mi is beleesünk. Időt illetőleg az értesítés teljesen bizonytalan: lehet, hogy rövidesen, lehet, hogy az idén még nem. Bizonyosat nem tudtam meg erre vonatkozólag.

Ugyancsak érdeklődtem a tekintetben is, hogy az esetleges változás mennyiben érintené a jelenlegi készletet? Erre nézve sem kaptam kielégítő és bizonyos választ. Sajnos, analógiák sem állnak rendelkezésre, amiből következtetni lehetne. Tehát nem lehetetlen, hogy amiről fentlétemkor említést tettem, az bekövetkezik.

Nem szeretném a vak hírré kiengedni a szép árut, viszont mulasztást sem elkövetni. Tehát arra kérem Asszisztens urat, szíveskedjék ezt a tételt átgondolni és megbeszélni. Főként az érdekelne, ha ezt valahonnan meg lehetne tudni, hogy ilyen esetben a meglévő készlet is átmegy-e, vagy pedig itt marad? Tudniillik e szerint intézném a dolgokat.

Rendtársi üdvözléssel

Vass József

5.

*Sík Sándor Neuhauser Frigyes sátoraljaújhelyi házfőnöknek arról, hogy a konzisztórium engedélyezi a sátoraljaújhelyi szőlő felajánlását az államnak,
Budapest, 1950. február 8.*

Tart. lev., 1950/Sátoraljaújhely/125. Gépelt másodlat.

A kegyestanítórend magyar rendtartományának főnökétől
Főtisztelendő Házfőnök Úr!

A konzisztórium sajnálattal értesült arról, hogy a szőlő ügyében csak a felajánlási megoldás maradt. Kérem Főtisztelendőségedet, hogy az átvétel megejtésére a lépéseket megtenni szíveskedjék. Kívánatos, hogy az *átvétel minél előbb* megtörténjék, mert nem rendelkezünk tőkével, hogy a továbbra is birtokunkban maradó szőlő költségeit fedezhessük. Lépéseinek eredményéről mielőbb jelentést kérek.

Főtisztelendőséged levelének utolsó bekezdéséből nem világos, hogy a borbeszolgáltatási rendelet vajon az 1949-es, vagy az 1950-es gazdasági évre vonatkozik-e. Kérek erre is feleletet.

Budapest, 1950. évi február hó 8.

Sík Sándor sk.
provinciális

6.

*Sótonyi István mernyei házfőnök tudósít a repülőtér visszajuttatásáról,
Mernye, 1950. február 9.*

Tart. lev., 1950/Mernye/145. Eredeti.

Főtisztelendő Rendfőnök Úr!

Tisztelettel megküldöm a január havi pénztárszámadást és a végzett intenciók jegyékét.

Taszári volt birtokunkból 1943-ban repülőtér céljára kisajátított területből a kaposvári törvényszék végzése szerint 452 kataszteri hold 79 négyszögöl terület visszakerült a Rend tulajdonába. Minthogy a bírósági végzés a kisajátítás előtti állapot visszaállítására a Rend javára világos intézkedést nem tartalmaz, ennek tisztázása miatt kérem, a mellékelt beadványt aláírással, pecséttel ellátni és címzettnek (Markó utca 16. sz.) elküldeni szíveskedjék. Ha valaki közülünk személyesen járhatna el, akkor így nyújtsuk be, ellenkező esetben térítvényes ajánlott levélben kérem elküldeni. A bírói végzés szerint 339 kataszteri hold, 944 négyszögöl került kisajátításra, ezért a törvény szerint járna a kisajátítási ár, de e kártalanítás folyósítását a kormányzat egyelőre felfüggesztette.

Mernye, 1950. febr. 9.

Fiúi tiszteletel
Sótonyi István

7.

*A tabi járásbírótság mint telekkönyvi hatóság végzése a balatonszárszói ingatlanról,
Tab, 1950. február 18.*

Tart. lev., 1950/Hatóságok, egyesületek/359. A tabi járásbírótság bélyegzőjével, 1950. máj. 6-i postabélyegzővel.

A tabi járásbírótság mint telekkönyvi hivatal
3684/1949. telekkönyvi szám

Végzés

A telekkönyvi hatóság a belügyminiszter 562.119/1949.IV/3.BM. sz. rendelete alapján elrendeli, hogy a telekkönyvi iroda a szárszói 1488. sz. telekjegyzőkönyvben A.1.2. sorszám 833/b. 2.a/154. és 833/b. 2.a.155. helyrajzi szám alatt felvett s B.1. sorszám szerint a Budapesti Piarista Diákszövetség nevében álló ingatlanra a tulajdonjog juttatás jogcímén Balatonszárszó község javára kebelezze be.

Egyúttal jegyezze fel, hogy az ingatlan csak a Belügyminisztérium előzetes hozzájárulásával terhelhető meg és idegeníthető el.

Tab. 1950. évi február hó 18. napján.

Dr. Zilahy Kálmán sk. járásbíró

A kiadmány hitelül
Gántayné
kiadó.

8.

*Sík Sándor levele Ortutay Gyula vallás- és közoktatásügyi miniszternek a budapesti épület
államosításának ügyében,
Budapest, 1950. február 21.*

Tart. lev., 1950/VKM/173.

A kegyestanítórend magyar rendtartományának főnökétől

Miniszter Úr!

A mellékelt jegyzőkönyv tanúsága szerint a kéttagú államosítási bizottság 1950. február hó 16-án járt a volt budapesti piarista gimnáziumban. A rend képviselőjét nem hívták és nem is hallgatták meg, így a volt iskolafenntartó csak a jegyzőkönyvből értesült a bizottság tevékenységéről.

Mínthogy a jegyzőkönyv nem hoz változtatást a mai állapothoz képest, azzal szemben csak egy jelentéktelen kis módosítást vagyok bátor kérni.

Elvi szempontból tiltakoznom kell azonban a jegyzőkönyv következő mondata ellen: „Az 1948. évi augusztus hó 19-én kelt jegyzőkönyvben a volt iskolafenntartó képviselői is elismerték, hogy az úgynevezett II. sz. épületben tanulóotthon volt.” Ez a mondat ugyanis nem felel meg a valóságnak. A rend képviselői azt a felfogást képviselték, hogy a II. sz. épületben ideiglenesen, a kegyesrendi tanárok lakószobái-

ból alakított és a kispapoktól elvont bútorokkal berendezett szükséginternátus nem tekinthető tanulóotthonnak. Ezt a felfogást a Miniszter Úr legfelsőbb döntése helybenhagyta. Ezért nem állja meg helyét a jegyzőkönyvben az a megállapítás sem, hogy „ezt a törvény értelmében államosítani kellene” és „Ilyen szempontból a IV. emelet államosítása cserének számít”. Erről a csere-jogcímről Szávai államtitkár úr is (előttem szóbelileg) kijelentette, hogy vitatható jogcím, ezért nem is kíván rá hivatkozni. Egyébként is bajosan lehetne cserének nevezni azt, ami a jegyzőkönyv szerint e címen történt volna: az elvett rész ugyanis körülbelül húsz-szorosa az úgynevezett tanulóotthonnak.

Gyakorlati szempontból a következő pontra is fel kell hívnom a figyelmet. A jegyzőkönyv azt mondja, hogy „a II. emeletről nyíló kórus- és orgonamotorház bejáratot el kell falazni”. Ellenben nem tesz említést arról, hogy a kórus és a motorszoba „a kápolnával kapcsolatban meghagyott épületrészből legyen megközelíthető” (1283-Bp. IV. A.-7/1949. IV. sz. VKM.) és hogy azt a megközelítő „lépcsőt” az állam készíteti el. Enélkül pedig a kórus és a motorszoba teljesen megközelíthetetlen lenne.

Egyetlen változtatási kérésünk, amit már ismételten kértünk, hogy a II. emeleten a 30.000 kötetes rendi könyvtár katalógus-szobája, amely az I. sz. épületbe esik, hagyassék meg a rendnek. Ha ennek folyosói ajtaját befalazzák, az elkülönítés teljes lenne. Másrészt ebben a kis, egyablakos szobában van a könyvtár cédula-katalógusa, vízvezetéke és a könyvtárral kapcsolatos különleges tűzbiztosíték. E szoba nélkül a könyvtár használhatatlan lenne.

Kérésünket Miniszter úr szíves jóindulatába és méltányosságába ajánlva maradok mély tisztelettel

Budapest, 1950. évi február hó 21.

Sík Sándor sk.
tartományfőnök

9.

*Badalik Bertalan veszprémi püspök levele Sík Sándornak a paloznaki plébánia ügyében,
Veszprém, 1950. március 1.*

Tart. lev., 1950/Egyházi hatóságok/200.

Veszprémi püspök
346-2/1950.

Főtisztelendő Tartományfőnök Atya!

Hason szám és kelet alatt a paloznaki plébániajavadalmat kettéosztottam úgy, hogy egy része a csopaki plébános, másik része a paloznaki kinevezett káplán megélhetését biztosítsa.

Amennyiben Tartományfőnök Atyának nincsen kifogása, úgy paloznaki kihelyezett káplánnak szívesen fogadok el kegyesrendi atyát. Jelenleg Szilassy Ferenc végzi a kápláni teendőket. Nevezett a veszprémi alsó teológián is tanít, tehát a hét egy

részét Veszprémben tölti. Szívesen venném, ha Paloznakra olyan rendtagot kaphatnánk, aki teljesen csak lelkipásztori feladatának élhetne.

Kérem a fentieket megfontolás tárgyává tenni. A megoldás nem sürgős, de hálás lennék, ha belátható időn belül sor kerülne a vázolt megoldásra.

Maradok Tartományfőnök Atya régi tisztelője és Krisztusban testvére
Veszprém, 1950. március 1.

+ Bertalan
veszprémi püspök

10.

*Vass József levele Sík Sándornak a mádi szőlő államosításáról,
Mád, 1950. március 15.*

Tart. lev., 1950/Mád/233. Eredeti, a „Budapesti kegyestanítórendi társház gazdasága” fejléces levélpapírján.

Budapesti kegyestanítórendi társház gazdasága
Mád

Telefon: Mád 19.

Postatakarékpénztári csekkszám: 209889.

Folyószámla: Hegyalja-Mádi Takarékpénztár. Szerencs.

Mád, 1950. március 15-én

Főtisztelendő Rendfőnök Úr!

Tisztelettel közlöm, hogy 1750/1950. ügyszám alatt a Zemplénnvármegyei Földhivatal III. 6-án kelt és III. 14-én közölt véghatározatában a többiekkel együtt a mi szőlőnket is állami kezelésbe vette. Az indokolás így hangzik:

„A mádi elhanyagolt és rossz kezelésben lévő szőlőingatlanok állami kezelésbe vétele.”

A szőlővel együtt elvették a borházat és a felszerelést is. A készletre eddig még nem reflektáltak. A készlet elhelyezését és értékesítését illetőleg tovább folyik a tájékozódás.

Engedelmes fia
Vass József

11.

*Neubanser Frigyes sátoraljaújhelyi bázfőnök tudósít a szőlő állami kezelésbe vételéről,
Sátoraljaújhely, 1950. március 20.*

Tart. lev., 1950/Sátoraljaújhely/246.

A sátoraljaújhelyi kegyesrendi rendház főnökségétől.

26/1950. sz.

Főtisztelendő Tartományfőnök Úr!

Szőlőnk ügyében megtörtént a döntés. A Zemplénmegyei Ingatlanforgalmi Bizottságtól kapott értesítés szerint szőlőnket állami kezelésbe vették.

Ez a döntés nem válasz a szőlő felajánlása tárgyában tett beadványunkra, hanem általános intézkedés. A mi szőlőnk átvételével együtt kb. 75 szőlőtulajdonos szőlőjét vették állami kezelésbe, így a róm kat. plébániáét, az Irgalmas Nővérekét, stb. Egyes szőlőket már leltár szerint átvették, a mienkre a napokban kerül sor. Az átvétel megtörténtéről jelentést fogok tenni.

Sátoraljaújhely, 1950. március 20-án.

Engedelmes fia
Neuhauser Frigyes
házfőnök.

12.

*A Vallás- és Közoktatásügyi Minisztérium jóváhagyó határozata a váci államosítás ügyében,
Budapest, 1950. március 22.*

Tart. Lev., 1950/VKM/259. A Vallás- és Közoktatásügyi Minisztérium átütőpecsétjével és körbélyegzőjével.

VALLÁS- ÉS KÖZOKTATÁSÜGYI MINISZTERIUM

1215-11V-1-1950/el. 3. sz.

Előadó: Vizi E. Zoltán

Tárgy: Vác, Konstantin tér 4. sz. alatti
épület államosítási határozatának jóváhagyása
Hivatkozási szám: 1222/1949.

Mellékletek száma: –

A kéttagú államosítási bizottság határozata ellen felterjesztett felszólamlást elutasítom, mivel a 2700/1949. V.K.M. eln. sz. rendelettel államosított Vác, Konstantin tér 4. sz. alatti volt piarista internátus az 1948. XXXIII. törvénycikk 1. §.-ának (1) bekezdése, továbbá a 3. §.-ának (1) bekezdése hatálya alá tartozott, és mint ilyet a fenti törvénycikk végrehajtása tárgyában kiadott 8000/1948. V.K.M. sz. rendelet 8. §.-ában foglalt rendelkezések értelmében közművelődési célvagyonnak kell tekinteni.

Fentiek értelmében a kéttagú államosítási bizottság által hozott határozatot jóváhagyom, és megerősítem azzal, hogy jelen határozatom ellen jogorvoslatnak nincs helye.

Budapest, 1950. március 22.

Darvas József s.k.
miniszter

A kiadmány hitelül
[olvasbatalan aláírás]
irodavezető

13.

Nagy Vince mosonmagyaróvári házfőnök levele Sik Sándornak Lengyel József hittanár ügyéről, Mosonmagyaróvár, 1950. március 31.

Tart. lev., 1950/Mosonmagyaróvár/271. Eredeti, „A magyaróvári kegyesrendi társház főnökétől” fejléces levélpapíron, a rendház bélyegzőjével.

26/1950. sz.

Tárgy: Jelentés Lengyel József hittanár ügyében

Főtisztelendő Rendfőnök Úr!

Lengyel József mosonmagyaróvári hittanár ügyében a következőket jelenthetem:

1. Márc. 25-én beszéltem a kérdéses ügyben a gimnázium igazgatójával, Péry Rezsővel. Tőle értesültem, hogy a győri főigazgatóságtól is egy kiküldött jött az ügy kivizsgálására. Ennek alapján közölte velem, hogy Lengyel felfüggesztésének a veszedelme megszűnt, mert vétségét nem találták súlyosnak. Ugyanezen ok miatt az államvédelmi osztályt az igazgató maga kérte, hogy szüntessék meg az eljárást, ami azóta meg is történt, viszont a főigazgatósághoz Lengyel áthelyezésére vonatkozólag javaslatot tett.

2. Márc. 28-én a helybeli prépost-plébánossal²⁶⁸ együtt felkerestem a megyéspüspök urat²⁶⁹ és részletesen beszámoltam az ügyről. A püspök úr megígérte, hogy Lengyelt felmenti magyaróvári állása alól, Rendfőnök úr rendelkezésére bocsátja, hogy azután a váci püspök úr rendelkezésével Kecskemétre kaphasson kinevezést.

3. A püspöki audientia után újra felkerestem Péry Rezső igazgatót. és közöltem vele, hogy Lengyel áthelyezésének az illetékes egyházi hatóság részéről sincs akadálya, és előreláthatólag még húsvét előtt le is bonyolítható.²⁷⁰ Erre az igazgató azt kérte, hogy az áthelyezés foganatosításával egyelőre várjunk, mert nem tartja lehetetlennek, hogy az iskolai év [végének] közelségére való tekintettel Lengyel ebben a tanévben tovább taníthasson.

Lengyel József március 27-e óta hittanóráit zavartalanul ellátja.

Ezek alapján fiúi tisztelettel javasolnám Főt. Rendfőnök Úrnak, hogy a kecskeméti kombinációt egyelőre méltóztassék elejteni. Ha az ügy kedvezőtlen fordulatot venne, és az áthelyezés mégis elengedhetetlenül szükségesnek mutatkoznék, azonnal jelenteni fogom.

A püspök urat ugyanilyen értelemben tájékoztattuk.

Mosonmagyaróvár, 1950. március 31.

Engedelmes fia
Nagy Vince
házfőnök

²⁶⁸ Pintér Gyula magyaróvári plébános.

²⁶⁹ Papp Kálmán (1886–1966) győri püspök (1946-tól).

²⁷⁰ Abban az évben április 9-én volt húsvét.

14.

*A mernyei birtok felajánlásának jegyzőkönyve,
Mernye, 1950. április 5.*

MPRKL, MTÚL, Vegyes ügyek, A mernyei birtok átadási okmányai [N 77/11]. Föltehetően fogalmazvány, mert egyedül Sótonyi István aláírása szerepel rajta.

Jegyzőkönyv

Készült 1950. évi április hó 5.-én Mernye községben a községi elöljáróság hivatalos helyiségében.

Jelen vannak alulírottak.

Idézés nélkül megjelent Sótonyi István mernyei lakos, magyar állampolgár, a Magyar Kegyeztanítórend nevében, mernyei házfőnök, a Kegyeztanítórend birtokkezelője s a 4091/1949./126/ korm. sz. r. értelmében a Magyar Állam részére minden ellenszolgáltatás nélkül a mezőgazdasági ingatlanokat a rajta lévő felépítményekkel, míg az élő és holt gazdasági felszerelést a fentebbi rendeletben kitüntetett feltételek mellett vételre felajánlja. Az ingatlan Mernye község Szentmiklós pusztán fekszik:

A felajánlott ingatlanok a következők:

tkvi. jkvsz.	tkvi. hrsz.	kat. hrsz.	művelési ág	terület kh.	n.öl	kat. tj. K. f.
	1503	1602/1.	szántó	35	1353	315, 46
	1503	1602/2.	út		441	
	1503	1602/3.	szántó	36	589	298, 22
	1503	1602/4	út		546	
	1503	1602/5	szántó	7	1138	27, 75
	1503	1602/6	szántó		139	0, 31
	1503	1602/7	szántó	5	744	19, 67
	1503	1616/c	szántó	1	126	15, 10
	1503	1617	udvar. g. ép.	2	656	
	1503	1618/1	ház		68	
	1503	1618/2	ház		34	
	1503	1618/3	g. udvar. ép.	2	320	
Összesen:				91	1354	676, 51 korona

Az ingatlanok területe művelési ágak szerint: szántó 86 kh. 889 n.öl, út 987 n.öl, gazd. ép. udvar 4 kh. 1078 n.öl.

A felajánlott ingatlan 2 tagban fekszik, úgymint a szántó és major területe. Bejelentem, hogy a most felajánlott ingatlanok házi kezelésben vannak.

A felajánlott ingatlanon a következő építmények vannak, amelyeket szintén minden ellenszolgáltatás nélkül felajánlok:

1 lakóház, építési anyaga téglá és cserép, méretei: 35,30×8,56×3,65, összesen 1101 lm³, leltári sorsz. 68.; ezen épületnek 3/4 része képezi a felajánlást, mert az 1/4 rész [az] Erdőgazdasági Nemzeti Vállalatnak lett juttatva

1 lakóház, építési anyaga téglá és cserép, méretei: 30,60×7,58×3,80, összesen 881 lm³, leltári sorsz. 69.

1 magtár, építési anyaga téglá és cserép, méretei: 34,40×10,85×6,50, összesen 2424 lm³, kiosztási sorszám 65.

1 istálló és pajta, építési anyaga téglá és cserép, méretei: 72,15×10,80×3,60, összesen: 2805 lm³

1 góré, építési anyaga téglá, fa és cserép, méretei: 16×2×3,5, összesen: 112 lm³, kiosztási sorsz. 57.

1 gépfélszer, építési anyaga téglá és cserép, méretei: 28×6×2,50, összesen 420 lm³ kiosztási sorsz. 58.

1 víztartály, beton és téglá alapzaton, összesen 30 lm³

1 db szivattyú kút erőmeghajtásra.

Vízvezeték az istállóig, 35 méter vas cső.

1 db deszka WC.

Felajánlom továbbá a következő élő és holt gazdasági felszereléseket megvételre:

2 db 12 éves melegvérű törzskönyvezett kanca, 1 db hidegvérű 8 éves kanca, 1 db hidegvérű 12 éves herélt ló, 2 pár lószerszám, 1 db 20 HPS Fordson traktor 2 vasú traktor ekével, 2 db nagy vashordó, 1 db kis vashordó, 1 drb félfenekű tartály vasból.

Erőmeghajtásra: 1 db szecskavágó, 1 db répavágó, 1 db silótöltő, 1 db Tornádó szártéppő, 1 db kukoricamorzsoló.

Fogatos eszközök: 3 db 10-es szakeke taligával, 3 db kettős fejű eke gerendéllyel, 2 db nehézborona 3 tagú vonórúddal, 1 db szögeshenger, 1 db lóge-reblye, 1 db fűkaszáló, 2 db tárcsaborona, 1 db falett kapa, 1 db Heyl kapa, 1 db 22 soros vetőgép, 1 db mindent művelő eke, 2 db kettőshámfa, 1 db 3-as hámfa, 1 db harangjárgány, 2 db igáskocsi lóhoz, 1 db szekér ökrökhöz, 1 db kétkerekű kordé ökrökhöz, 1 db kocsialj tengelyekkel, 1 db trágyahordó saroglya, 2 db abraktartó láda. 1 db itatóvödör fából, 4 db 4 ágú vasvilla, 2 db 6-ágú vasvilla, 2 db csáгатé, 1 db ökörfogató igásszán, 1 db lófogató igásszán, 2 db láncostézsla, 3 db hosszúlánc, 3 db rudalóköttél, 1 db, ásó, 4 db vaslapú, 1 db daráscsöbör, 6 db sertésesetővályú keményfából, 2 db vesszőkosár, 2 db répakiemelőásó, 4 db kasza, 25 db gabonás-zsák, 1 db tizedesmérleg súlyokkal, 2 db zsáktargonca, 4 db marhalánc, 2 db rúdtartó-lánc, 1 db nyakló, 1 db vizeskanna, 1 db olajtartó kanná.

A felajánlott ingatlanon kívül tulajdonomban és saját kezelésemben marad: 8 kh. 246 n.öl 104 korona 31 fillér ingatlan.

A felajánló kéri, hogy a felajánlott ingatlanok azonnal vétessenek át, a rendelet 6. §. 2. bekezdése alapján.

Az előljáráóság igazolja, hogy a felajánlott ingatlanok, élő és holt gazdasági felszerelések az ajánlattevő tulajdonában és használatában állanak, és a felajánlást az 1945. VI. törvénycikkkel jogerőre emelt 600/1945. M.E. sz. rendeleten alapuló elidegenítési és terhelési tilalom nem akadályozza.

A felajánlott ingatlanok a 9000/1948. Korm. sz. rendelet alapján előhaszonbérletben nem állanak.

kelt mint fent

körjegyző

községi bíró

jegyzőkönyvvezető

Sótonyi Isván
felajánló

15.

*A szerzetes-előljárók levele Rákosi Mátyáshoz sérelmeikről,
Budapest, 1950. április 8.*

Tart. lev., 1950/iktatatlan. Gépelt másodlat, aláírások nélkül.

Főtitkár, Miniszterelnökhelyettes Úr!

Magyarország összes szerzetesrendjei fordulnak Miniszterelnökhelyettes Úrhoz nehéz helyzetükben. Több, mint tízezer lélek szól általunk, akik amint egy lélekkel szentelték magukat Jézus Krisztus hitének és szolgálatának, és erre a hitre, szolgálatra rátették életüket és halálukat, egy lélekkel szeretik, és odaadással akarják szolgálni édes hazájukat és a Magyar Népköztársaság népét.

Nyugodt lélekkel állítjuk, mert napról-napra tapasztaljuk, hogy a magyar nép óriási többsége, vallási és pártállásbeli különbség nélkül érzi, és viszonzozza ezt a szeretetet, becsüli és kívánja ezt a szolgálatot.

Mégis az utóbbi időben egyre több olyan sérelem ér bennünket, amelyek szerzetesi életünket gyökereiben támadják meg, és amelyek nemcsak a dolgozó magyar nép nagy tömegeinek érzületével, hanem a Magyar Népköztársaság alkotmányában biztosított vallásszabadsággal is kiáltó ellentétben vannak. A vallásszabadság fogalma ugyanis szükségszerűen magában foglalja a szerzetesi életformának (ami lényegében nem más, mint intenzív vallás-gyakorlás) szabad élhetését, és azt, hogy vallása vagy szerzetes-volta következtében senki sem lesz másodrendű állampolgár. Magában foglalja tehát a szerzeteseknek hivatásaikban való szabad működését (hitoktatás, missziók, lelkigyakorlatotok, a híveknek – a fiatalokéknak is – lelki gondozása), a szerzetesi házaknak, kápolnáknak, lelkigyakorlatos és kultúrházaknak, nyomdákknak, könyv- és kegyeszerüzleteknek a törvény határain belül való zavartalan birtoklását és használatát, a szerzetesi életre vágyó fiatalság szabad szerzetesi nevelését, és tanulását, mindazon foglalkozásoknak, és keresetmódoknak, melyek mások számára is nyitva állnak, a szerzetesek számára is megélhetésük végett szabad folytatását, és mindama javak háborítatlan birtoklását, amelyeknek birtoklása a polgári személyek részére meg van engedve.

Mіндеzen jogokat elvileg az utóbbi időkig irányadó hivatalos helyről nem is vonták kétségbe, még az után a súlyos megpróbáltatás után sem, mely bennünket iskoláink államosításával ért (bár egyes helyi hatóságok nem egyszer emberi méltóságunkat is megszegyenítő módon, valósággal mint fertőző betegeket zártak el bennünket az ifjúsággal való legegyszerűbb érintkezéstől is). A Kormányzat részéről nemely vonatkozásban bizonyos méltányosságot is tapasztaltunk anyagi téren (kongrua-szerű juttatások), valamint a sérelmek egyikének-másikának elintézésében.

Az utóbbi hónapokban azonban a szerzetesházak ellen különféle címeken indított eljárások egyre jobban figyelmen kívül hagyják a vallásszabadság fentebb említett alkotmányos elveit, sőt oly konkrét tartalmú törvényi rendelkezéseket is, minő pl. az iskolák államosításáról szóló 1948. évi XXXIII. t.c. kifejezett szabályai. Sok áldozattal és lemondással felépített házainkban nem egyszer gettó-szerűen zsúfolnak össze, vagy azokat elhagyni kényszerítenek bennünket; az iskolák államosításáról szóló törvényre hivatkozva, de annak tételes korlátait messze túllépve, a volt iskolákhoz vagy tanulóotthonokhoz nem tartozott klauzúrás szerzetesi épületrészeket, udvarokat, kerteket, kis terjedelmű gyümölcsösöket, berendezési és felszerelési ingóságokat és használati tárgyakat vesznek el; nem egy helyen kápolnáinktól, lelki-gyakorlatos házainktól, kultúrintézményeinktől, nyomdáinktól fosztanak meg; misz-sziók, lelki-gyakorlatok, egyházi búcsújárások tartásában, a híveknek kizárólag lelkigondozás vagy beteglátogatás céljából való felkeresésében lépten-nyomon megakadályoznak; szerzetesnevelő noviciátusokat és teológiai iskolákat vesznek igénybe; szerzeteseket alaptalan gyanúra szabad mozgásukban (pl. egyházi adók összeszedése) korlátoznak; polgári személyek számára megengedett foglalkozásokat megtiltának nekünk; szerzetesi ápolónőket (orvosok és betegek kívánsága ellenére) a kórházakból tömegesen elbocsájtanak (nem egyszer avval az ajánlattal, hogy állásukban megmaradhatnak, sőt jutalmat nyerhetnek, ha szerzetükből kilépnek).

Mіндеzeket föltártuk a katolikus élet hivatott vezetői, a magyar püspöki kar előtt, amelyhez törhetetlen hűséggel ragaszkodunk, és annak nevében a bíboros hercegprímás úr helyettese, a kalocsai érsek úr hetekkel ezelőtt a Kormányzat figyelmét is felhívta rájuk orvoslást sürgetve. Azóta azonban a szerzetesek elleni hatósági intézkedések nem szűntek meg, sőt egyre sűrűbben folytatódnak. Anyaszentegyházunknak és becsületünknek, de lelkiismeretünknek és a magyar demokráciának is tartozunk vele, hogy ne viseljük szóltanul az immár rendjeink életgyökeireit fenyegető sérelmeket, hanem nyíltan szót emeljünk azok orvoslásáért a legilletékesebb helyen. Mikor ezt tesszük, meggyőződésünk szerint a vallásszabadságnak és a magyar demokráciának ügyét is védelmezzük. A törvényes fórum előtt sürgetjük a törvényes orvoslást, híven a keresztény morálshoz, amely a törvény és a törvényes eljárás tisztelétét parancsolja.

Önérzetünk nem engedi, hogy érdemeinkre hivatkozzunk: a szerzetesség kétezeréves múltja, minden múltjánál életerősebb jelene, valamint a társadalomnak és a népnek tett – a múltból kitörölhetetlen, és a jelenben meg nem indokolható károk nélkül ki nem hagyható – szolgálatai közismertek. Mi, mai szerzetesek is a népből származunk, és szegénységben, egyszerűségben a népet óhajtjuk szolgálni.

Együtt érzünk, együtt élünk, és együtt dolgozunk a néppel. A vallásszabadság nagy elve mellett ez a nép iránti közismert szeretetünk a másik jogcím, amelyre támaszkodva szavunk meghallgatását kérjük.

Reméljük, és óhatjuk ezt a meghallgatást annál is inkább, mert rendjeink elterjedtsége következtében az egész világ figyelemmel kíséri sorsunkat, s így a velünk szemben tanúsított igazságosság, méltányosság és jóakarát az egész világ méltánylását váltaná ki a Magyar Népköztársaság iránt.

Kérjük, hogy ügyünket a Kormányzat a mi bevonásunkkal sürgős tárgyalás alá venni, és tíztagú küldöttségünket Miniszterelnökhelyettes Úr mielőbb fogadni, és meghallgatni szíveskedjék. A fogadás időpontjáról dr. Sárközy Pál pannonhalmi kormányzó apát úr (Pannonhalma) szíves értesítését kérjük.

Fogadja Miniszterelnökhelyettes Úr tiszteletünk nyilvánítását.

Budapest, 1950. évi április hó 8-án.

16.

*Vass József jelentése a mádi gazdaságról,
Mád, 1950. május 9.*

Tart. lev., 1950/Mád/381. Eredeti, a „Budapesti kegyestanítórendi társház gazdasága” fejléces levélpapírján és bélyegzőjével.

Budapesti kegyestanítórendi társház gazdasága

Mád

Telefon: Mád 19.

Postatakarékpénztári csekk számla: 209889.

Folyó számla: Hegyalja-Mádi Takarékpénztár. Szerencs.

Mád, 1950. május 9-én

I. Szóló

Folyó évi III. 14-én értesítette ki a község háza a gazdaságot a Zemplénvármegyei Földhivatal 1750/1950. sz. határozatáról, mely az egész szőlőnek állami kezelésbe való vételét rendeli el azzal az indoklással, hogy a szőlő elhanyagolt állapotban és rossz kezelésben van. Ezt a határozatot a Borsod-Abaúj-Zemplénmegyei Földhivatal, Miskolc, 1563/1950. II. sz. véghatározatával hatályon kívül helyezte „mint politikailag helytelen és törvénysértő” eljárást. Így került vissza újra a szőlő a gazdaság kezelésébe és indulhatott el – némi késedelem után – a tavaszi munka.

13 kataszteri holdon a fenti intézkedés következtében az állami gazdaság végezte a metszést, és erről az összes venyigét a munkások nyomban elvitték. A maradék 7 holdat már a gazdaság maga metszette. A mutatkozó tőkehiány pótlására az ősz folyamán kiásott cca 2500 gödröt gyökeres vaddal betelepítettük. A tavaszi kétágú zást a birtoklás körüli vita, valamint a tartós esőzések hátráltatták, és most folyik ennek bepótolása. A fakadás általában erőteljes és egészséges.

II. Pince

A szükséges pincemunkák tervszerűen folytak: januárban megtörtént a borok lefejetése, a seprőpréselés, valamint a pincetakarítás. A borok egészségesek, hibás tételünk nincs. Abroncspattanásból, elcsorgásból előálló veszteségünk nem volt.

A szokásos negyedévi leltározás az elvétel, majd visszaadás miatt nem történt meg idejében. Ezt május 4-én végeztük el, és e szerint a gazdaság borkészlete 1950. május 1-én az alábbi:

Hordósbor: 1949-es bor összesen 21259 liter

III. Borüzlet

A magánkereskedelem gyakorlatilag teljesen megszűnt. Az értékesítés egyedül a BORNEVÁL útján lehetséges. Minthogy az állami vállalat árai oly nyomottak, hogy ilyen úton nem érdemes eladni, azért mindig megvárta a gazdaság azokat a kivételes eladási lehetőségeket, amikor minőségi bort keresett a Nemzeti Vállalat, és ezekért hajlandó volt magasabb árakat fizetni. Így helyeztünk el cca 80 hektoliter óbort és 30 hektoliter újbort. Amíg a beszolgáltatott (kötelező) borért csak 1,26 forintot fizetett literenként, a fenti tételekért cca 3,50 forintot értünk el literenként. Amíg ilyen szűk lehetőségek között mozog az értékesítés, addig ez az egyetlen út látszik járhatónak a magasabb borárak elérésére.

IV. Pénzszámadás

A kötelező borbeszolgáltatásért valamint a fent vázolt értékesítés útján eladott borokért befolyt összegek a Központ csekkszámlijára utaltattak át tiszta beadványként.

Pénzkészlet 1950. április 30-án:

pénztári napló szerint: 5 802,54 forint

csekkszámján: 675,95 forint

Összesen: 6 478,49 forint

Vass József
birtokfelügyelő

17.

*Sík Sándor fellebbezése Darvas József miniszternek a kecskeméti államosítás ellen,
Budapest, 1950. május 12.*

Tart. lev., 1950/VKM/386. Gépelt másodlat.

A kegyestanítórend magyar rendtartományának főnökétől

Miniszter Úr!

1948. évi június hó 17-18-án a felekezeti iskolák és tanulóotthonok államosítása alkalmával a fenntartó Kegyestanítórend és az államosítást végrehajtó bizottság között megegyezés történt, hogy a kecskeméti tanulóotthon céljait szolgáló épület-

rész helyett a kizárólagosan rendház céljait szolgáló épület kerüljön az állam birtokába. Az államosító bizottság azért találta előnyösnek a cserét, mert így az újabb építésű, tágasabb és higiénikusabb épületbe költözhettek az internátus és méltányolta, hogy a rendház az ősi, 200 éves házban maradjon annál is inkább, mert a rendtagok egy része amúgy is abban az épületrészben lakott, mely egyszersmind az internátus céljait is szolgálta. Mivel az államosított épületrész a konviktus céljait szolgáló épületrésznel jóval nagyobb volt, a bizottság a volt fenntartó céljaira a templom mellett a földszinten és emeleten 4-4 helyiséget visszahagyott. Ezekről a helyiségekről a Kegyesrend a fiúinternátus javára utóbb önként lemondott.

Ezt a megállapodást az államosítást felülvizsgáló bizottság f.é. február hó 2-án jóváhagyólag tudomásul vette, s a nevezett épületrészt véglegesen állami tulajdonnak nyilvánította.

A jegyzőkönyvekben lefektetett cserére vonatkozó megállapodás ellenére folyó év május hó 8-án az államosító bizottság bejelentette igényét a rendház céljaira visszahagyott épületben mindazokra a helyiségekre, amelyek valamikor tanulóotthon céljait is szolgálták.

Ez az utóbbi birtokbavétel sérelmes, mert 1./ a tisztán rendház céljait szolgáló épületet teljes egészében átengedtük a fiúinternátus céljaira a csere alkalmával.

Sérelmes 2./ azért, mert az így meghagyott emeleti részben 10 személy számára sem vízvezeték, sem WC, sem szennyvízcsatorna nem áll rendelkezésre, s ennek következtében tűz esetén az emeleti épületrész, a padlás, a templomkórus számára a védekezés lehetetlen. Súlyosan esik latba a WC hiánya, mert betegség vagy rosszullet esetében különösen az idős rendtársak részére a földszinten levő hasonló egyetlen helyiség megközelítése szinte lehetetlen.

Sérelmes 3./ azért is, mert igénybe vette azt az ebédlőt, konyhát, és élestart, melyek 200 év óta megszakítás nélkül, még a konviktus fennállása idején is elsősorban a rendház céljait szolgálták, viszont az épületcsere alkalmával a Rend az állami internátus céljaira a helyiségekkel együtt ebédlői és konyhai felszerelést (edények, tűzhely) adott át.

A felsorolt sérelmek alapján az újabb igénybevétel ellen tiltakozunk, és a Miniszter Úrtól sérelmeink orvoslását kérjük.

Budapest, 1950. évi május hó 12.

Sík Sándor sk.
piarista tartományfőnök

18.

*A nagykanizsai államosító bizottság jegyzőkönyve,
Nagykanizsa, 1950. május 20.*

Tart. lev., 1950/Nagykanizsa/412. Gépelt másodpéldány, eredeti aláírásokkal.

sorszám alatt feltüntetve. A telekjegyzőkönyv C. teherlapján telekkönyvi bekebelezés nincsen. A körülírt telken a következő épületek vannak: A telek közepén a melékelt helyszínrajzon²⁷¹ A-val jelzett és jelenleg általános gimnázium céljait szolgáló kétemeletes épület, melynek északi végében a földszinten jelenleg a Városi Múzeum használ 4 helyiséget. A telek északkeleti végében (a vázlaton B jelzett) földszintes tornaterem, a telek keleti felében (a vázlaton C jelzett) 2 emeletes épület, jelenleg kollégium áll. A telek északi oldalán (a vázlaton D-vel jelzett) egy emeletes épület jelenleg használaton kívül van. Az eddig felsorolt épületek kimondottan oktatási célokat szolgálták az 1948. évi 33. tc. életbelépése után.

A telek nyugati oldalán (a vázlaton E jelzett) 2 emeletes épület rendház, a telek délnyugati sarkában (a vázlaton F jelzett), a telek déli oldalán (a vázlaton G jelzett) és a telek északkeleti [délkeleti] sarkában (a vázlaton H jelzett) földszintes épületek mint a rendházhoz tartozó melléképületek vannak a rend használatában.

A telek északkeleti [északnyugati] sarkában lévő épület 1944 [1948] ősze óta plébánia templom.

A bizottság megállapítja, hogy az összes felsorolt épületek katonai laktanya célját szolgálták 1923-ig, a templom 1933. évben lett laktanya épületből átalakítva. A plébánia hivatala a helyszínrajzi vázlaton E-vel jelzett épület északi végén földszinti 3 szobájában van elhelyezve. Az épületek részletesebb műszaki leírása jelen jegyzőkönyvhöz mellékletként van csatolva.²⁷²

1) b) A földingatlanok elírása: Az épületekhez külön földingatlan nem tartozik.

2) Döntés az épületek és a telek megosztásáról: A bizottság a felsorolt összes épületeket kivéve a helyszínrajzon I jelzett templomot állami tulajdonba venni javasolja, úgyszintén állami tulajdonba venni javasolja az oktatási célul szolgált ingóságokat is, tekintet nélkül arra, hogy az államosítás után leltárba vétettek-e vagy sem.

A templom céljaira visszahagyni javasol a bizottság akkora területet, melyet a D-vel jelzett épülethez tartozó melléképület nyugati vége, illetve a főbejárat északi kapupilléretől a kerítésre merőleges egyenes határol, de azzal, hogy az így keletkező téglalap alakú terület délkeleti sarkából 4 méter átfogóval bíró háromszög alakú terület állami tulajdonba kerül. A körülírt terület nagysága 774 négyzetméter.

3) A templom céljaira visszahagyott terület körülkerítésének költsége mintegy 6000 forintot tesz ki, melynek fedezésére a város költségvetésében hitelfedezett rendelkezésre nem áll, a bizottság javasolja, hogy a munkálatok elvégzésére a Vallás- és Közoktatásügyi Minisztérium utalja ki a jelzett összeget.

4) A megosztással kapcsolatban szolgalmi jog biztosítása nem szükséges, mivel a templom főbejárata az utcáról, mellékbejáratai pedig a visszahagyott területről megközelíthetők.

5) Indokolás.

---

²⁷¹ A helyszínrajz nem található az irat mellett. Ceruzával készült másolatát ld. uo., 1950/Nagykanizsa/413. szám alatt. Illusztrációként ezt közöljük.

²⁷² Nem található az irat mellett.

A leírt telek és épületek a templom kivételével az 1948. évi XXXIII. tc. 1. szakaszának (1) bekezdése, továbbá 3 szakaszának (1) bekezdése hatálya alá tartoztak és mint ilyen a fenti törvénycikk végrehajtása tárgyában kiadott 8000/1948 VKM sz. rendelet 8. szakaszába foglalt rendelkezések értelmében közművelődési célvagnak kell tekintetni.

6) A rend képviselői kijelentik, hogy észrevételeiket a jogorvoslati határidőn belül írásban teszik meg, jelen jegyzőkönyv aláírását nem tartják szükségesnek, mivel abban a rend észrevételei nem szerepelnek.

A jegyzőkönyv öt egyező eredeti példányban állíttatott ki. Ebből 1-1 példányt a VKM, a Tankerületi Főigazgatóság, Nagykanizsa városa, a rend és a gimnázium kap.

Trovensák József bizottsági tag
Kiss Gyula bizottsági tag
Molnár Ferenc polgármester
Dr. Baron Pál
Gócz Béla
Csernay László
Mészáros Kálmánné Jérôme Hilda

19.

*Sótonyi István értesítése az adóhivatalnak a mernyei birtok átadásáról,
Mernye, 1950. május 26.*

MPRKL, MTÚL, Vegyes ügyek, A mernyei birtok átadási okmányai, ad 9/1950, másolat [N 77/11]. A mernyei adóhivatal vezetőjének, illetve a jegyzőnek átadott példányok másolatai, az átvevők átvételt elismerő aláírásaival.

Kegyestanítórend Mernye

ad 9/1950. sz.

Állami Adóhivatal

Mernye

Tisztelettel értesítem a tisztelt Hivatalt, hogy a Kegyestanítórend által az Állam részére ingyenesen felajánlott föld és épület ingatlanokat Szentmiklóspusztán összesen 91 kataszteri hold, 1354 négyszögöl területtel (szántó és majortér) a felsőmocsoládi Állami Gazdaságok Igazgatósága; a vételár ellenében, de a 4091/1949. korm. sz. rendelet szerint felajánlott ingóságokkal együtt birtokba és használatba vette 1950. május 6-án.

A Kegyestanítórend tulajdonában maradt a szőlő, szőlői rét, a rendház körüli kert és belsőség; 8 kataszteri hold, 246 négyszögöl területtel.

Mernye, 1950, máj. 26.

Tisztelettel

[Sótonyi István]²⁷³
piarista házfőnök

20.

*Sótonyi István levele Síke Sándornak a mernyei birtok fölszámolásáról,
Mernye, 1950. június 4.*

Tart. lev., 1950/Mernye/446. Eredeti.

23/1950.

Főtisztelendő Rendfőnök Úr!

A birtokátadással kapcsolatos ügyek egy-két jelentéktelen mozzanattól eltekintve befejeződtek. Az őszi-tavaszi szántás-vetési munkák valamint a vetőmag felértékelése megtörtént. Összegezerűen 9392,60 forint értékkel. Nem vették figyelembe a 9,5 kataszteri hold friss trágyázást, valamint az élőlő növényeket, 13,5 kataszteri hold lucernát. Indoklás: „ezekért nem fizetnek”. Megkísérlem a felsőbb fórumoknál ezek kifizetését is. Érdekes, hogy a vetések helyszíni felvételekor (máj. 6.) erről semmit nem szóltak, sőt csak nagy vita után engedték meg 4 hold lucernának első kaszálását. Nem vették át a szalma készletet (cca. 600 q.), sem a trágyát. Eladni itt nem tudom másnak. Erre spekulálnak!

Az állatot nagyjából értékesítettük. Lovak alacsony, sertések közepes, szarvasmarhák jó áron keltek el. Maradt 1 tehenünk, 3 lovunk (ebből még 2 eladó), 13 darab vegyeskorú sertés, ebből is lesz még eladó.

Az összes adókat rendeztem, adóbizonyítványt az állami gazdaságnak beküldtem, így a fizetésnek semmi akadályja nincs.

Figyelemre méltó, hogy a DÉFOSZ-tól az átadás után 2 hétre kint jártak annak megállapítására, hogy nem elhanyagoltság miatt adtuk-e át a gazdaságot? A kapások, napraforgó, cukorrépa, kukorica még ma sincsenek kiegyelve, ez nem baj! Az éves alkalmazottainkat egyelőre ideiglenes minőségben átvették szerződés nélkül, a szerződött aratóinkat nem alkalmazzák. Mi a felajánlási rendelet szerint minden alkalmazottal szemben mentesültünk kötelezettségünktől.

A megmaradt kert, szőlő és állatok még elég munkát adnak, nincs itt megállás!

Főtisztelendő Rendfőnök Úr! Mernyére jövetelem óta (1933.) rendes szabadságon nem voltam. Idegzetemnek pihenésre lenne szüksége. Tisztelettel kérek folyó évi október végéig szabadságot. Kívánatos lenne a teljes kikapcsolódás a mernyei életből és környezetből. Ha azonban a rendfőnök úrnak a helyettes küldése nehézséget jelentene (nem kívánok kellemetlen érzést okozni egy rendtársamnak sem) végső esetben Csányival [Csányi Lászlóval] oly értelemben egyeztem meg, hogy hetenkint többször haza nézne, én pedig 2-3 hetenkint jönnék meg, és a függő ügyeket elrendezném. Rendkívüli esetben pedig haza hívnának! A szabadságot

---

²⁷³ Az aláírás hiányzik.

Balatonfenyvesen tölténem szüleim szőlőjében, szeretném minél előbb megkezdeni, nehogy a hatóság elfoglalja az épületet. Kérem Rendfőnök Úr szíves intézkedését!

Mernye, 1950. jún. 4.

Fiúi tisztelettel
Sótonyi István
házfőnök

21.

*Szűcs Imre nagykanizsai házfőnök feljegyzése a váci internáló táborban,
Vác, 1950. június 13.*

Tart. lev., 1950/iktatlan. „A Váci Kegyestantórendi Gimnázium igazgatósága” fejléces papíron, áthúzott fejléccel.

Rendfőnöknek: Megbíztuk dr. Kuhár Ottó nagykanizsai ügyvédet érdekeink képviselésével, jelezve milyen ingatlanaink és ingóságaink vannak.

Kérjen fel Rendfőnök úr is előadókat számunkra. (Simon István, Török Jenő, stb, Juhász Miklós). Ezeknek kellene elsőeknek lenniök. Szívesebben veszik őket, a helybeliek ráérnek még.

Ohmacht úr legyen szíves elküldeni a Molnár Istvánnak járó különbözetet, meg vagyunk szorulva pénzzel.

Jó lenne, ha a Vagyongondnok úr hivatalosan megjelenék Nagykanizsán utánaérdeklődni holminknak, a gazdaságnak, állatainknak (ezek eladásáról írtam az ügyvédnek).

Amint felküldtem jóváhagyásra a juttatott rétről való lemondást, tessék elküldeni a Földhivatalnak, Zalaegerszegre.

Vác, 1950. VI. 13.

Dr. Szűcs Imre

22.

*Sík Sándor tartományfőnök levele az Esztergom Megyei Tanácsnak,
Budapest, 1950. július 10.*

Tart. lev., 1950/Hatóságok, egyesületek/501.

A kegyestanítórend magyar rendtartományának főnökétől.

Megyei Tanács.

Esztergom.

Alulírott, a Kegyestanítórend magyar rendtartományának főnöke, tisztelettel kérem, hogy a szerzetesek Hatvanba való áttelepítése óta lezárt tatai rendházunk kápolnájából dr. Vass Péter rendtársunk, Tatabánya I. kerületi (alsógallai) adminisztrátor az oltáriszentséget hatósági közeg ellenőrzése mellett kihozhassa, mert félős, hogy a hosszú idő alatt annak anyaga megromlik.

Ugyancsak ez alkalommal kérem, hogy a fentnevezett rendtársunk, hatósági közeg jelenlétében kihozhassa a szobákban lévő egyéni tulajdont képező holmikat (ruhanemű, könyvek stb.) annál is inkább, mert egy alkalommal már maga a hatóság szállított ruhaneműt a Hatvanba telepített rendtársaink után.

Tisztelettel kérem e sorok átadójának jelezni az engedély időpontját
Budapest, 1950. évi július hó 10.

Sík Sándor sk.
tartományfőnök

23.

*Szűcs Imre följegyzése a rendőrök éjszakai megjelenéséről,
Vác, 1950. augusztus 24.*

Tart. lev., 1950/iktatatlan, Szűcs Imre saját kezű írása, de aláírása nélkül.

Szerdán este megint itt voltak a rendőrségtől. A helyi kapitány és a BM-ből egy százados, aki már előzőleg járt itt hasonló ügyben. Ő ennek a kitelepítésnek pestvidéki közege.

Összehívtak bennünket, s a BM nevében felhívta a figyelmet a „rendi közösségből való eltávozás” formulájára, melyből hozott egy csomót a válaszigazolvánnyal együtt, ajánlva, hogy most mindjárt töltsék ki. Főleg a fiatalabbaknak és öregbetegeknek ajánlotta (elsősorban az apácáknak), amit későbbi szavaiból, kijelentéseiből arra lehet magyarázni, hogy a fiatalok munkájára szüksége van a demokráciának, az öregeket, betegeket pedig sajnálnák az utána következő intézkedésektől. Úgy állította be ezt, mint egy kedvezményt, mellyel csak rövid ideig, pár napig lehet élni, utána már csak a rendből való kilépést fogadják el. Sőt ki minél előbb írja ezt alá, annál kedvezőbb elbírálásban részesül az elhelyezésnél. „A ferencrendieknel ez nem sürgős, mert ők kapnak iskolákat” – „Hát a piaristák?” – „Lehet, hogy azok is, de erre ne számítsanak, mert oda nagyon kevés kell s azokat, akiket a rend ajánl, a Kormány megrostálja megbízhatóság szempontjából. Lelkipásztorkodásra pedig nagyon kevés számíthat. Azért ajánlja ezt a lépést, ami kenyérhez juttatja őket.” – Még arra is figyelmeztetett, hogy a fiatalokat (kb. 40 évig) nem fogja a kormány iskolákban alkalmazni. – Egyébként ő visszajön pénteken, vagy szombaton, addig gondolják meg, és értesítsék a szüleiket, rokonaikat, akikhez tartozni szándékoznak. – Akik itt maradnak, azok számíthatnak innen továbbvitelre, amit részükre nem tart kívánatosnak.

Bár a tendencia érthető volt, azért egyeseket megijesztettek e kijelentések és nagyon szeretnének felülről tájékoztatást kapni.

Egyesek azt vetették fel, hogy jöjjön ki valaki Pestről, és véglegesen jelölje ki mindenki számára beosztását. Igen ám, de ez ma még szerintünk lehetetlen, míg az iskola kérdés és a pasztorálók létszáma és elosztása nincs véglegesen lezárva.

Ugyanebben az ügyben tudomásunk szerint jártak a többi táborban is.

Mіндеzt tisztelettel közöljük azért, hogy ez irányban is tájékoztatva legyen rendi központunk, s aki kijön (amit nagyon várnak és kívánnak a rendtagok) ezt a pontot is alaposan meg tudja világítani!

A mostani általános nyugdíjas-izgalom s a tegnap esti beszélgetések hatása alatt az az aggodalom is fellépett, hogy akik a rendi közösségben maradnak, azok nem kapják tovább nyugdíjukat.

Vác, 1950. VIII. 24.

24.

A Magyar Népköztársaság Kormánya és a Magyar Katolikus Püspöki Kar megállapodása, Budapest, 1950. augusztus 30.

GERGELY Jenő, *Az 1950-es egyezmény és a szerzetesrendek felszámolása Magyarországon*, Budapest, 1990, 317–319.

A római katolikus egyházzal kötött megállapodás

A Magyar Népköztársaság Kormánya és a Magyar Katolikus Püspöki kar attól az óhajtól vezérelve, hogy az állam és a katolikus egyház békés együttélését biztosítsák és ezzel a magyar nép egységét, építőmunkáját, hazánk békés fejlődését előmozdítsák, tárgyalásokat folytattak, és a következő megállapodást kötötték:

I.

1) A Püspöki Kar elismeri és állampolgári kötelességének megfelelően támogatja a Magyar Népköztársaság államrendjét és alkotmányát. Kijelenti, hogy az egyház törvényei szerint eljár azok ellen az egyházi személyek ellen, akik a Magyar Népköztársaság törvényes rendje és kormányának építőmunkája ellen fellépnek.

2) A Püspöki Kar határozottan elítél minden, bárhonnan jövő, a Magyar Népköztársaság állami és társadalmi rendje ellen irányuló felforgató tevékenységet. Kijelenti, hogy nem engedi meg a hívők vallásos érzületének, valamint a katolikus egyháznak államellenes politikai célokra való felhasználását.

3) A püspöki kar felhívja a katolikus hívőket, hogy mint állampolgárok és hazafiak, minden erejükkel vegyék ki részüket abból a nagy munkából, amelyet a Népköztársaság kormányának vezetésével a magyar nép egésze végez az ötéves terv megvalósításával az életszínvonal emeléséért és a szociális igazságosság érvényesítéséért. A Püspöki Kar különösen arra hívja fel a papságot, hogy ne fejtse ki ellenállást a mezőgazdasági termelőszövetkezeti mozgalommal szemben, mert az, mint önkéntes szövetkezés, az emberi szolidaritás erkölcsi elvén alapszik.

4) A Püspöki Kar támogatja a békéért folyó mozgalmat, helyesli a magyar népnek, a Magyar Népköztársaság Kormányának a béke megvédésére irányuló törekvéseit, elítél minden háborús uszítást, elítéli az atomfegyver használatát és ezért az emberiség ellen elkövetett bűncselekményben bűnösnek tekinti azt a kormányt, amely először használja az atombombát.

II.

1) A Magyar Népköztársaság Kormánya a Népköztársaság Alkotmányának értelmében biztosítja a katolikus hívek számára a teljes vallásszabadságot, ugyancsak biztosítja a katolikus egyház számára a működési szabadságot.

2) A Magyar Népköztársaság Kormánya hozzájárul nyolc katolikus egyházi iskola (hat fiú és két leányiskola) visszaadásához, valamint ahhoz, hogy a katolikus egyházi iskolákban a tanítás ellátására szükséges megfelelő számú férfi és női tanítórend működjék.

3) A Magyar Népköztársaság Kormánya a többi vallásfelekezettel már megkötött megegyezés szellemében kész gondoskodni a katolikus egyház anyagi szükségleteinek fedezéséről oly módon, hogy 18 éven át, tehát addig, amíg a katolikus egyház saját forrásaira támaszkodva maga tudja fedezni anyagi szükségleteit, három-illetve öt évenként arányosan csökkenő mértékben megfelelő összeget utal ki a katolikus egyházi célokra. A Magyar Népköztársaság Kormánya az anyagi gondoskodás keretein belül külön súlyt helyez a lelkeskedő papság megfelelő létminimumának biztosítására.

Fenti megállapodás gyakorlati végrehajtására paritásos bizottságot kell alakítani a Magyar Népköztársaság Kormányának és a Püspöki Karnak megbízottaiból.

Budapest, 1950. augusztus 30-án

A Magyar Népköztársaság Minisztertanácsa nevében: Darvas József s. k. vallás- és közoktatásügyi miniszter

A Magyar Katolikus Püspöki Kar nevében: Grósz József s. k. kalocsai érsek

25.

*Sík Sándor levele Czapiák Gyula egri érsekhez Színger Kornél exprovinciális ügyében,
Budapest, 1950. augusztus 31.*

Tart. lev., 1950/iktatatlan. Gépelt másodlat.

Nagyméltóságú és Főtisztelendő Érsek Úr!

Kedves Barátom!

Mernyeről a következő, mellékelt levelet kaptam. Nagyon kérek, légy kegyes elolvasni.

Több ízben voltál kegyes azt a megható és számunkra soha el nem felejthető kijelentést tenni, hogy Te, mint kedves tanárod, illetve osztályfőnöködet, bármikor hajlandó volnál magadhoz venni. Kérlek, a levélből megismert helyzet alapján, gondold végig, abban a helyzetben vagy-e, hogy ezt megtehesd most – ugye nem kell mondani, ha a mostani helyzetre és az ő állapotára való tekintettel nem volnál abban a helyzetben, hogy ezt megtehesd, ezt is tökéletes megértéssel vennénk.

Kedvező válaszod esetén intézkednék, hogy azonnal, vagy az Általad meghatározandó napon Egerbe szállítsuk – ha nem látszik alkalmasnak a dolog, akkor változatlan hálával és tisztelettel megpróbáljuk másképpen elhelyezni.

Fíúi tisztelettel és baráti szeretettel köszönt
Budapest, 1950. évi augusztus hó 31.

Sík Sándor sk.
piarista provinciális

26.

*Halász József levele Sík Sándor tartományfőnököknek,
Vác, 1950. szeptember 6.*

Tart. lev., 1950/iktatatlan.

Főtisztelendő Rendfőnök Úr!
Kegyes Atyám!

Tisztelettel jelentem, hogy orosz nyelvi továbbképző szaktanfolyamon 1948-ban a II. félévben vettem részt. Erről csak egy igazolványt kaptam, melyet itt mellékelek. Szerbül jól tudok, mert azt már gyerekkoromban is beszéltem. Az egyetemen pedig végig foglalkoztam szlavisztikával. (A disszertációm is félig szerb téma: Vitkovics Mihály.) Oroszul igen keveset tudok, de nem okozna nehézséget az újból való begyakorlás, csak egyelőre könyvek nem állnak rendelkezésemre. Két éve eléggé jól ment az orosz, de azóta sokat felejtettem.

Mindenesetre én teljesen Rendfőnök Úrra bízom magamat. Szívesen tanítom a magyart is, ha kell, de talán még szívesebben az orosz nyelvet. Amint a rendnek a legalkalmasabb, úgy tessék engem alkalmazni.²⁷⁴ Könnyű egyik szak sem lesz, annyi bizonyos, hisz mindkettőhöz rengeteget kell tanulnom magamnak is.

Ha szabad még annyit kérnem, amennyiben mód van rá, hogy a haza közelebb fekvő pesti iskolába kerüljek – édesanyám halála óta ezt már kértem – szíveskedjék lehetővé tenni számomra; ha nem lehet, akkor is készségesen engedelmeskedem. Mély tisztelettel engedelmes

fia
Halász József

27.

*Sík Sándor Horváth István homokkomáromi plébánosnak az elhelyezés lehetetlenségéről,
Budapest, 1950. szeptember 7.*

Tart. lev., 1950/iktatatlan. Gépelt másodlat.

Kedves Testvérem!

---

²⁷⁴ Halász József Tökölön született 1914-ben, majd magyar-latin szakos piarista tanár lett. Az államosításig Kecskeméten, Szabadkán, Budapesten és Szegeden tanított. 1950-től a kecskeméti gimnázium orosz- és magyartanára lett, 1952-ben pedig általános iskolai orosz-tanári diplomát szerzett.

Mint már bizonyára értesült, megjelent a szerzetesrendek feloszlatására vonatkozó kormányrendelet.

Ez a mi rendünk számára is új helyzetet teremt. Éjjel-nappali munkával rendtársaink elhelyezkedésének kérdését igyekeztünk és igyekszünk megoldani.

Sajnos, a veszprémi egyházmegye Kedves Testvéremet nem tudja beilleszteni a most rendelkezésre álló keretbe és – nagy fájdalomra – a rendnek sincs semmi lehetősége, egzisztenciáját biztosítani. Kénytelen vagyok hát arra buzdítani, hogy próbáljon meg saját erejéből elhelyezkedni; az állami tanárság még mindig nyitva áll, – és a Püspöki Kar nem ellenzi, hogy szerzetesek ezt vállalják.

Épp ezért mellékelten küldöm a jelentkezési ív egyik példányát. Kérem, ezt kitöltése után ne a lapon jelzett helyre, hanem ide hozzám küldje be, mert innen központilag kell továbbítanunk.

Szeretném, ha Pestre jövetelekor felkeresne.

A viszontlátásig atyai szeretettel köszönti

Budapest, 1950. évi szeptember hó 7.

Sík Sándor sk.
provinciális

28.

*Sík Sándor megbízólevele rendtársai számára a budapesti iskola átvételére,
Budapest, 1950. szeptember 8.*

Tart. lev., 1950/Budapest//553. Gépelt másodlat Sík Sándor aláírásával. Hasonló dokumentum maradt fenn a kecskeméti iskolával kapcsolatban is (uo., 1950/554).

A kegyestanítórend magyar rendtartományának főnökétől.

Alulírott, mint a Piarista Rend főnöke a VKM. 1280-E-3/1950. IV. fő. sz. rendelettel átadásra kerülő budapesti volt Ady Endre gimnáziumnak 1950. évi szeptember hó 9-én történő átvételére a rend részéről Dr. Balanyi György rendfőnökhelyettest, Dr. Karl János vagyongondnokot, Dragos Károly volt gimnáziumi igazgatót, Pogány János a természettudományos szertár volt őrét, és Ohmacht Nándor volt hittanárt bízom meg.

Budapest, 1950. évi szeptember hó 8.

Sík Sándor
piarista tartományfőnök

29.

Balogh Ferenc budapesti igazgató Darvas József kultuszminisztertől párhuzamos osztályok indítását kéri,

Budapest, 1950. szeptember 11.

Tart. lev., 1950/VKM/557. Nyomtatott kiadása: *Iskolánk múltjából: Tanulmányok és források*, s. a. rend. ALBERT András–KOLTAI András, in Budapesti Piarista Gimnázium évkönyve 1999/2000, 244–245.

A kegyestanítórend magyar rendtartományának főnökétől.

Miniszter úr!

Tisztelettel kérem a budapesti piarista gimnázium számára az állam és egyház közötti egyezmény értelmében engedélyezett 1 humán és 1 reál osztály mellett még egy humán osztály nyitásának engedélyezését.

Indoklás:

Millió lakosú fővárosunkban intézetünk az egyetlen katolikus fiú középiskola s a felvételre jelentkezők száma többszörösen meghaladja az engedélyezett kereteket és a szülők megnyilvánuló akaratának másképp nem tudunk eleget tenni.

Budapest, 1950. évi szeptember hó 11.

Balogh Ferenc
a gimnázium mb. igazgatója.

30.

Nyers Lajos házfőnöki megbízott kérvénye Veszprém Város Tanácsa Javadalmi Hivatalához,
Veszprém, 1950. szeptember 12.

MPRKL, Veszprémi rendház levéltára, Házfőnöki levelezés, 1950/43. Gépelt másodpéldány.

Veszprém Város Tanács. Javadalmi Hivatal!

Alulírott a veszprémi kegyesrendi társház főnökének nevében azzal a kéréssel fordulok a Javadalmi Hivatalhoz, hogy a háziszemétfuvarozási nyilvántartásból töröljék a veszprémi kegyesrendi társházat (Veszprém, Tolbuchin marsall u. 10) azon megokolás alapján, hogy a Veszprém járási Tanács hivatali apparátusának elhelyezésére a rendház épületének átadásával, illetve átvételével a veszprémi kegyesrendi társház megszűnt.

Veszprém, 1950. szeptember 12.

(Nyers Lajos)
Veszprém, Tolbuchin u. 16.

31.

*Szűcs János provinciálishelyettes kérvénye a Hajdú Megyei Tanácsnak a debreceni rendház bútortozatának megszerzése érdekében,
Budapest, 1950. szeptember 12.*

Tart. lev., 1950/iktatatlan. Gépelt másodlat.

Alulírott piarista rendfőnökhelyettes tisztelettel kérem a Hajdúmegyei tanácsot, hogy a volt debreceni piarista rendház leltározott, de a volt rendtársak által nem használt bútortozatából az állam és az egyház közötti megegyezés alapján megmaradó kecskeméti rendház felszerelésére főlegesen bútordarabokat átengedni szíveskedjék. Ugyanis a kecskeméti piarista rendházat a háború alatt a németek kiürítették, és teljesen kifosztották,²⁷⁵ és most, mikor a katolikus iskola megnyitásához szükséges szobákat kellő felszereléssel a tanárok rendelkezésére kellene bocsájtani, a rend nagyon szűkös anyagi helyzetben a szükséges bútortozatáról gondoskodni nem tud; ezért – tekintettel a nemes célra – tisztelettel kérem a Megyei Tanácsot, hogy a fent említett bútorokból a főlösteget átengedni szíveskedjék.

Teljes tisztelettel

Budapest, 1950. évi szeptember hó 12.

Szűcs János sk.
piarista rendfőnökhelyettes

32.

*Sík Sándor Nagy Miklós debreceni házfőnöknek egy kecskeméti tanári helyről,
Budapest, 1950. szeptember 19.*

Tart. lev., 1950/iktatatlan. Fogalmazvány.

Kedves Miklós!

Kecskeméti gimnáziumunk I. osztályát párhuzamosítják, és azért még egy matematika tanár kellene oda. Minthogy a múltkor olyanfélét hallottam, hogy Taróczky rendtársunk elhelyezése bizonytalan, lennél szíves megkérdezni Laci bácsit,²⁷⁶ mert ha csakugyan így van, akkor őt Kecskemétre tenném tanárnak. Ha tehát Laci bácsinak is, neki is megfelel a dolog, akkor induljon minél előbb Kecskemétre, ahol már folyik a tanítás és minket is, Kecskemétet is sürgönyileg értesítsen azonnal.

---

²⁷⁵ Szűcs János ezen állítása kegyes hazugság volt. A kecskeméti rendházat ugyanis 1944/1945-ben a szovjet hadsereg fosztotta ki. Németh Jenő házfőnök és igazgató 1945. december 31-én a következőt jelentette a tartományfőnökségnek: „A december 24-én érkezett 1056/1945. sz. leiratra mély tisztelettel jelentem, hogy *német* [a kiemelés az eredeti iratban!] hadsereg által okozott háborús kárai az intézetnek nincsenek.” (MPRKL, Vegyes ügyek, A házfőnökök jelentései a német hadsereg okozta károkról, 1945 [N 945/5]).

²⁷⁶ Pintér László nagyváradai kanonok, püspöki helynök az egyházmegye magyarországi részén (1947–1952)

Ha Taróczyk pozíciója nem teszi indokolttá ezt az áthelyezést, akkor Scultéty rendtársunkat fogom erre az állásra Kecskemétre kinevezni. Ebben az esetben azonban az ő kecskeméti kápláni helyét kell betölteni mással. Ebben az esetben megint azt kérdezem: nincs-e a debreceni atyák közt valaki, akinek a helyzete nincs ott biztosítva, viszont alkalmas lenne, és szívesen menne Kecskemétre. Természetesen ez is elsősorban Laci bácsival, másodsorban az illetővel megbeszélendő. Ebben a második esetben csak én kérek sürgönyileg értesítést, hogy a kecskeméti tudatása előtt a váci püspök úrral intézhessem el a dolgot.

Hol vagytok?

Szeretettel ölel

Budapest, 1950. szeptember 19.

33.

*Nagy Miklós debreceni házfőnök válasza Sík Sándornak a rendtagok elhelyezkedéséről és a rendház fölőszólításáról,
Debrecen, 1950. szeptember 21.*

Tart. lev., 1950/iktatatlan.

Főtisztelendő Provinciális Úr!

A levél értelmében beszéltem a Helynök Úrral és az érdekeltekkel. Taróczyk Antal elhelyezése biztos; így nem mozdul. Bulányi György kongruája a későbbiekben bizonytalannak látszik, és ha megszüntetnék, akkor az Egyházmegye nem tudja alkalmazni. Mindezt megbeszéltem Gyurkával, amire a következőket válaszolta: »Az egyetemi lelkészséget én magamtól fel nem adom. Inkább vállalom, hogy megszűnése után számomra esetleg nem lesz már lelkési hely. Ha azonban előljáróim úgy döntenek, hogy nem kockáztathatok, készséggel megyek a biztosabbnak ígérkező kecskeméti káplánságba. Hisz ebben az esetben Isten és ember előtt mondhatom: Nem magamtól mentem, nem magamtól hagytam ott egy anyagilag bizonytan feladatot egy anyagilag biztos káplánságért.«

Egyébként a dispoziciók a napokban jelennek meg. Taróczyk Antal, Nagy Ernő marad a főplébánián, Mándoki Ernő a Szabadságtelepen, Szentgyörgyi András a domonkos plébániára megy káplánnak, Nádor vidékre; a vidéken működők – Kiss János nyár óta Kabán lakik – szintén maradnak. Esztergomi egyházmegyébe való átjutásom, a rendfőnök úr által említett ok miatt, nehézségekbe ütközik, de még nem lehetetlen egészen; viszont mint itteni kongruásnak nekem is jut valahol hely.

Amint Nagy Ernő írja, semmi reményem sem lehet arra vonatkozólag, hogy a Központon keresztül sikerülne azt a belügyminiszteri, ill. Veres József államtitkári nyilatkozatot megkapnom, mely szerint mindegyikünknek joga van a teljes szobabútorzathoz. Itt a megyei tanács ilyen nyilatkozatról nem tud, s amikor én említettem, sőt a Szűcs János asszisztens úrtól kapott ilyen tartalmú írást felmutattam, az egyik azt a kijelentést tette: a plenáris gyűlésen ilyesmi nem hangzott el, hanem csak a legszükségesebb holmikról volt szó; ezért volna nekem annyira fontos a fent emlí-

tett nyilatkozat. Azért amit lehet megpróbálok. Amint tegnap este hallottam, a máriapócsiaktól a legszükségesebb, sőt egyéni holmikat is vissza akarják tartani azon a címen, hogy a pesti rendházakban sok visszaélés történt. Egyébként ma reggel a helynökség telefonjához hivatott a nálunk leltározó bizottság elnöke, kérdezzvén: szept. 21-e van, mit csinálunk. Nyugodtan kijelentettem: a mi reverendánk nem habitus, hanem a világi papokéhoz hasonló, mi mint világi papok működünk s így tovább hordjuk; megértőleg tudomásul vette.

Vittkó József kérdőívét Pestre küldte; itt már nagyon sürgetik; kérném minél hamarább megküldetni.²⁷⁷

Bútorzat már ment Kecskemétre; a többire vonatkozólag van remény a Belügyből? A rendtársak által nem igényelhető s így szabad még a teljes ebédlő, fogadó-, vendég- betegszoba bútorzata és a padláson és a raktárban lévő állomány darab.

Debrecen, 1950. szept. 21.

engedelmes fia
Nagy Miklós

34.

Szűcs János tartományfőnök-belyettes levele Eberhardt Bélának (Veszprém), Pintér Ferencnek (Veszprém), Medveczky Jánosnak (Gyöngyös), Nagy Lajosnak (Mernye) és Vittkó Józsefnek (Debrecen), akik idősek otthonába kívánnak kerülni, Budapest, 1950. szeptember 27.

Tart. lev., 1950/iktatatlan. Gépelt másodlat.

Kedves Rendtársam!

A paritásos bizottság tárgyalásai során úgy alakult, hogy akik az állami szeretetotthonba akarnak felvételt nyerni, azoknak sürgősen jelentkezniök kell az alábbi adatoknak, illetve mellékleteknek hozzám való beküldésével. E pillanatban van valószínűsége annak, hogy a férfiotthonok Pannonhalmán és Pécelen (lelkigyakorlatos ház) lesznek, bár végső döntés még nincs. A nyugdíjas jelentkezők nyugdíjából a tartásdíjat le fogják vonni. Az otthonnak állami igazgatója lesz, de a ház igazgatását, napirendjét, stb. autonóm módon a bent lakó szerzetesek állapítják meg. Ápolásról és orvosi ellátásról gondoskodás lesz.

Kérem Kedves Rendtársamat, hogy a mellékelt kérvény-mintát a hozzávaló melléklettel, kitöltve lehetőleg *postafordultával* küldje be, mert sürgősen kívánják. (Ha netalán a keresztlevél nem volna előkeríthető, valami más okirat is meg fog felelni, ami az életkorát bizonyítja.)

Szeretettel

Budapest, 1950. évi szeptember hó 27.

Szűcs János sk.
provinciálishelyettes

²⁷⁷ Arról a kérdőívről van szó, amely a pannonhalmi papi otthonba elhelyezéséhez szükséges.

35.

*Pétery József váci püspök levele Sik Sándor piarista tartományfőnökönek,
Vác, 1950. szeptember 29.*

MPRKL, Tart. lev., 1950/iktatatlan.

Főtisztelendő Tartományfőnök Úr!

A piarista Atyáknak atyai házamból való távozása alkalmából hozzám intézett nagybecsű soraira válaszolva örömmel emlékezem meg az elmúlt három hónap felejthetetlen eseményeiről, számunkra mindig értéket jelentő élményeiről. Velem a Gondviselés igen nagy kegyet gyakorolt, mikor 215 szerzetest, illetve szerzetesnőt hozzám hozott, és néhány hónapig itt tartott. A legkisebb kellemetlen emlék sem zavarja meg erre a boldog, szent együttélésre való visszaemlékezéseimet.

Külön hálát adok a jó Istennek azért a jó alkalomért, hogy módom volt a piarista Atyákat, a bennök levő sok lelki és szellemi értéket megismernem. Köszönöm a kedves Atyáknak az itt tartózkodásuk alatt a buzgó papi életükkel adott jó példát, a szép szentbeszédeket, előadásokat, a szíves nyelvtanításokat, az ünnepélyeken és énekkarokban való készséges részvételt, a vigasztalást, amit nehéz napjaimban nekem együttérzésükkel nyújtottak, és nem utolsósorban azt a kedves derűt, amellyel a kényszerű együttélést elviselhetővé, sőt egészen kellemessé tették szerzetestársaiknak és mindnyájunknak.

Méltóságodnak külön köszönöm, hogy látogatásával és lelkesítő, szép költeményeinek előadásával kedves vendégeim lelkében a jövőben való bizakodást megerősíteni méltóztatott. Méltóságod lélekben itt élt közöttünk, mert hiszen Méltóságod lélekemelő versei minden ünnepélyünkön szerepeltek és mindenkit lelkesítettek.

Isten áldását és a Kegyesrend égi Édesanyjának hathatós pártfogását kérem Méltóságodra és Rendtársaira a mostani súlyos megpróbáltatások elviselésére.

Meleg üdvözléssel vagyok Méltóságos Rendfőnök Úrnak imáiba ajánlottan őszinte híve

Dr. Pétery József
váci püspök.

Vác. 1950. szeptember 29.

36.

*Szűcs János asszisztens Sótonyi Istvánnak és Nagy Miklósnek a rendbázak felszámolásának
ügyében,
Budapest, 1950. október 6.*

Tart. lev., 1950/iktatatlan. Két levél egy lapra gépelt másodlata.

Kedves Pistám!

A volt rendházak kiürítési ütemterve szerint *november 20-án* kerül Mernyére sor. Ez az a nap, amikor leltár szerint át kell adni a házat és a leltárba vett ingó és ingatlan vagyontárgyakat.

Eddig az időpontig nyugodtan lehet maradni a rendházban és használni a terményeket. Az esetleg megmaradó terményeket a helyi közellátási hatóságok veszik át, és készpénzben fizetik.

Én tegnapelőtt jártam a belügyminisztérium illetékes szervénél, hogy egyrészt a nem leltározott két szoba bútorzatát, másrészt az esetleg leltározott, de nem szükséges bútorokat Kecskemétre lehessen szállítani. Megígérték, hogy a legrövidebb időn belül intézkedni fognak. Mihelyt erről biztosat tudunk, természetesen azonnal értesítünk. Lehet azonban, hogy közvetlenül Ti kapjátok az intézkedést Vámos alezredes úrtól a belügyminisztériumból. Akkor meg titeket kérünk, hogy értesítetek erről azonnal bennünket.

A házfelelősnek természetesen november 20-ig a házban kell maradnia, hiszen ő adja át a házat.

A tanároknak jelentkezőkről az az értesülésünk, hogy körülbelül egy hét múlva kapják meg beosztásukat.

Nagyon kérünk, ha minden lezajlik, jöjj fel személyesen és számolj be minderről.

Szeretettel köszöntünk

Budapest, 1950. évi október hó 6.

Szűcs János sk.
asszisztens

Kedves Miklós!

A volt rendházak kiürítési ütemterve szerint *november 20-án* kerül Debrecenre sor. Ez az a nap, amikor leltár szerint át kell adni a házat és a leltárba vett ingó és ingatlan vagyontárgyakat.

Eddig az időpontig nyugodtan lehet maradni a rendházban és használni a terményeket. Az esetleg megmaradó terményeket a helyi közellátási hatóságok veszik át, és készpénzben fizetik.

A házfelelősnek természetesen november 20-ig a házban kell maradnia, hiszen ő adja át a házat.

Nagyon kérünk, ha minden lezajlik, jöjj fel személyesen és számolj be minderről.

Szeretettel köszönt

Budapest, 1950. évi október hó 6.

Szűcs János sk.
asszisztens

37.

*Sík Sándor tartományfőnök utasítása Sótonyi Istvánnak a mernyei bútorok Kecskemétre szállításáról,
Budapest, 1950. október 7.*

Tart. lev., 1950/Mernye/598.

A kegyestanítórend magyar rendtartományának főnökétől.

A belügyminisztérium illetékes osztályával most folytatott személyes megbeszélés alapján közlöm a következőket:

Vámos Tibor alezredessel (123-540) való beszélgetés alapján Cziráki százados (telefonja: 114-227) pénteken 2 óraker közölte velem, hogy utasította a Megyei Tanácsot, miszerint a rendfőnökségtől kívánt volt rendházi bútorokat elszállításra kiadták a helyi Tanácsnak átadandó jegyzék mellett.

Ezek alapján kérem a bútorok Kecskemétre szállításának azonnali fogantatását.

Budapest, 1950. évi október hó 7.

Szűcs János sk.
piarista rendfőnökhelyettes

38.

*Szűcs János provinciálisbelyettes kérvénye a belügyminiszternek a mernyei kápolna felszerelésének
Kecskemétre szállítása érdekében,
Budapest, 1950. október 9.*

Tart. lev., 1950/VKM/603.

A kegyestanítórend magyar rendtartományának főnökétől.

Belügyminiszter Úr!

Hálásan köszönöm szíves intézkedését, hogy mernyei volt rendházunkból a kecskeméti piarista diákotthon és piarista tanárok lakásának felszereléséhez a szükséges bútorok felszabadítását engedélyezni szíves volt.

Tisztelettel kérem, hogy a mernyei házi kápolna felszerelését is átszállíthassuk Kecskemétre, mivel erre Mernyén már nem lesz szükség, viszont Kecskeméten a piarista plébániai templomban jól tudnánk használni.

Budapest, 1950. évi október hó 9.

Szűcs János sk.
piarista tartományfőnökhelyettes

Vác, 1950. szept. 6.

39.

*Jóború Magda államtitkár válasza Sík Sándor tartományfőnökönek a kecskeméti helyszűke ügyében,
Budapest, 1950. október 10.*

Tart. lev., 1950/VKM/607. Eredeti, a vallás- és közoktatásügyi államtitkár fejléces levélpapírján.

Sík Sándor tartományfőnök úrnak,
Budapest

Tartományfőnök Úr!

Folyó hó 4-i levelére válaszolva az alábbiakról értesítem:

A kecskeméti Megyei Tanács Oktatási Osztálya a szóbanforgó 13 helyiséget egyelőre nem tudja átadni, minthogy a városban más megfelelő helyiség nem áll rendelkezésre. Az oktatási osztály nyomatékos utasítást kapott a minisztériumtól, hogy a kiürítés kérdésében igyekezzen a legrövidebb időn belül megfelelő megoldást találni.

Tartományfőnök Úr értesülése a Diákotthon túlszűfolttságáról valószínűleg téves. Értesülésünk szerint Kecskeméten helyszűke nem állhat fenn, miután 130 férőhelyes kollégiumot, valamint rendház céljaira 28 szobát adtunk át. Minthogy az Ön levele szerint is a bentlakók száma 62, elhelyezésük nem okozhat nehézséget a rendnek.

40.

*Sík Sándor tartományfőnök viszontválasza Jóború Magda államtitkárnak,
Budapest, 1950. október 14.*

Tart. lev., 1950/VKM/608.

A kegyestanítórend magyar rendtartományának főnökétől.

Államtitkár Úrnő!

Folyó hó 10-én kelt levelét köszönettel vettem, és kérem, fogadja hálámat a nyomatékos utasításért, amelyet levele szerint a kecskeméti Megyei Tanács Oktatási Osztálya kapott, hogy a lehető legrövidebb időn belül megfelelő megoldást találjon.

Sajnos azonban, amíg ez a megoldást megvalósul, nem könnyű a helyzetünk. Az Államtitkár Úrnő levelében említett két adat ugyanis, amelyek kizárni látszanak a helyszűkét (130 férőhelyes kollégium és 28 szoba), a valóságban ugyanazt a férőhelyet nevezi meg kétszer. Ez a visszaadott 130 férőhely ugyanis azonos avval a 28 helyiséggel (mert ezeknek csak egy része szoba és ebédlő, konyha, kamra, mosdóhelyiség stb. is van benne), az a néhány nagy kollégiumi terem pedig, amely a kollégium kisebb létszáma miatt rendelkezésre állna (természetesen ez is a 28-as számon belül), csak úgy használható tanári lakásoknak, hogy négyen-ötven lagnak együtt (az elfalazás t. i. nemcsak fedezet hiányában, hanem azért sem viheto keresztül, mert

lehetetlen anyagot kapni), – ami nem igen kedvez a tanári munkában való elmélyülésnek és készülésnek.

Míndezen alapján, hálásan megköszönve segítségét, nagyon kérem azt ebben a dologban továbbra is.

Tisztelettel

Budapest, 1950. évi október hó 14.

Sík Sándor sk.
piarista tartományfőnök

FÜGGELÉK

A KEGYESTANÍTÓREND MAGYAR RENDTARTOMÁNYA AZ 1949–1950. ÉVBEN

A rendtartomány utolsó nyomtatott névtára 1947/48. évben jelent meg. A további névtárak, így az itt közölt 1949/50. évi is, csak írógéppel készült formában maradtak meg. Ezeket a tartományfőnökségen hozzacsatolták a nyomtatott névtárak egybekötött sorozatához. Ez a sorozat ma az MPRKL segédkönyvtárában található, az alábbi névsort onnét közöljük.

Sík Sándor, bölceletdoktor, tartományfőnök, nyug. egyetemi nyilv. rendes tanár, a Magyar Tudományos Akadémia tagja, a Kisfaludy Társaság másodelnöke.

BUDAPEST

Rokka Pál, házfőnök, kalazantinumi gyóntató.

Zimányi Gyula, hittudományi magiszter, exprovinciális, lelkiatya.

Dragos Károly, másodházfőnök, házfőnöki tanácsos, lelkiatya, érdemesült gimnáziumi igazgató, segédlelkész a budapest-külsőkőbányai Szent György lelkészszegen, a Pannonhalmi Tanárképző Főiskola budapesti tagozatának tanára.

Jászay Rezső, bölceletdoktor, aranymisés, érd. kat. tanügyi főigazgató, tanügyi főtanácsos, rendi központi számvevő.

Friedreich Endre, bölceletdoktor, címz. gimn. igazgató, rendi könyv- és levéltáros.

Kövesi Lajos, lelkiatya, érd. házfőnök-igazgató, számvevő.

Mátray János, lelkiatya, piarista múzeum igazgatója, kalazantinumi gyóntató.

Schütz Antal, bekebelezett hittud. és bölcs. doktor, nyug. egyet. nyilv. rendes tanár, a Magyar Tud. Akadémia és a Szt. István Akad. tagja, kalazantinumi gyóntató.

Agárdi László, tartományfőnöki segédtitkár, budapest-székesfővárosi szeretetotthoni lelkész (Kun utca).

Balanyi György, bölceletdoktor, tartományfőnöki tanácsos, egyet. nyilv. rendes tanár, tanügyi főtanácsos, a Magyar Tud. Akadémia és a Szent István Akadémia tagja, a Katolikus Tanárképző Bizottság tagja, a Pannonhalmi Tanárképző Főiskola budapesti tagozatának igazgatója és tanára, kalazantinumi teol. tanár.

Pogor Ödön, bölceletdoktor, címz. gimn. igazgató, segédlelkész a Budapest-Szentcsalád plébánián.

Vékey Károly, a Katolikus Tanárképző Bizottság Tagja, a Pannonhalmi Tanárképző Főiskola budapesti tagozatának tanára, segédlelkész a Budapest-Herminamező plébánián.

- Karl János, bölceletdoktor, tartományfőnöki tanácsos, rendi vagyongondnok és központ pénztáros, a Katolikus Tanárképző Bizottság tagja, a Pannonhalmi Tanárképző Főiskola budapesti tagozatának tanára.
- Szűcs János, tartományfőnöki tanácsos, a Budapest-Péterfy Sándor utcai OTI-kórház misézője.
- Öveges József, az Állami Pedagógiai Főiskola rendes tanára, a Közgazdasági Egyletem meghívott előadója.
- Németh Jenő ifj., segédlelkész a Budapest-Ferencváros plébánián.
- Kovács Alajos, bölceletdoktor, segédlelkész a Budapest-Rókus plébánián.
- Péntek József, az esztergomi egyházmegye szolgálatában az Érseki Helynökségen.
- Éder-Szászy László, hittudományi és bölceleti doktor, hittanár a Barcsay-utcai gimnáziumban és általános iskolában, a Deák téri evang. Leánygimnáziumban, kalazantinumi gyóntató.
- Kiss József, segédlelkész a Budapest-Külső Magdolnaváros lelkészészen.
- Péter Mihály, házgondnok, házfőnöki tanácsos, segédlelkész a Budapest-Tabán plébánián.
- Kovács László, segédlelkész a Budapest-Erzsébetváros plébánián.
- Papp Elemér, katolikus tanügyi elnökhelyettes főigazgató, toloncházi lelkész, a Katolikus Tanárképző Bizottság tagja, a Pannonhalmi Tanárképző Főiskola budapesti tagozatának tanára.
- Teller József, bölceletdoktor, segédlelkész a Budapest-Vízafogó lelkészészen.
- Faludi Béla, segédlelkész a budapest-herminaúti ferences missziósnővérek zárdájában.
- Papp László, bölceletdoktor, segédlelkész a Budapest-Belváros plébánián, az Oratórium vezetője, a Katolikus Tanárképző Bizottság tagja.
- Pogány János, számvizsgáló, segédlelkész a Budapest-Csörsz utcai lelkészészen.
- Tihanyi Tibor, bekebelezet hittudományi doktor, egyetemi magántanár, egyetemi hitszónok és lelkész, kalazantinumi teológiai tanár és gyóntató.
- Simon Sándor, sub suspiciis Gubernatoris bölceletdoktor, segédlelkész a Budapest-Magdolnaváros (Angyalföld) plébánián, kalazantinumi teológiai tanár és gyóntató, a Katolikus Tanárképző Bizottság tagja, a Pannonhalmi Tanárképző Főiskola budapesti tagozatának tanára.
- Maklári Lajos, bölceletdoktor, kalazantinumi énektanár, a Katolikus Tanárképző Bizottság tagja, az angolkisasszonyok misézője, a Kalazancius Kórus karvezetője.
- Szemenyei László, segédlelkész a Budapest-Szent Anna plébánián.
- Somogyi Zoltán, bölceletdoktor, segédlelkész a Budapest-Óbuda plébánián.
- Gulyás István, bölceletdoktor, az egri érseki teológiai előkészítő iskola tanára.
- Pethő Zoltán, bölceletdoktor, segédlelkész a Budapest- Külsőferencváros (Szent Kereszt) plébánián.
- Gál István, bölceletdoktor, segédlelkész a Budapest-Vár plébánián.
- Egyed András, bölceletdoktor, a váci püspöki teológiai előkészítő iskola tanára.

Balogh Lajos, segédlelkész a Budapest-Farkasrét lelkészségen, noviciátusi énektanár.

Kovács Mihály id., segédlelkész a Budapest-Zugló plébánián.

Meggyes János, segédlelkész a Budapest-Középső Ferencváros plébánián, kalazantinumi nyelvtanár.

KALAZANTINUM

Ohmacht Nándor, felavatott hittudományi doktor, házfőnök, főiskolai igazgató, teológiai tanár, az állami Ady Endre gimnázium hittanára, kalazantinumi és noviciátusi gyóntató.

Albert István, hittudományi doktor, másodházfőnök, tartományfőnöki tanácsos, házfőnöki tanácsos, teológiai tanár, rector ecclesiae, miséző a Budapest-Örökimádás lelkészségen.

Lénárd Ödön, fogságban.

Török Jenő, bölceletdoktor, segédlelkész a Budapest-Kada utcai lelkészségen.

Előd István, hittudományi doktor, házfőnöki tanácsos, a rendi növendékek magisztere, számvizsgáló, teológiai tanár.

Darvasy Mihály, bölceletdoktor, tartományfőnöki titkár, számvizsgáló, kalazantinumi gyóntató, noviciátusi rk. gyóntató.

Juhász Miklós, hittudományi doktor, lelkiigazgató, teológiai tanár, kalazantinumi gyóntató.

Tóth Géza, segédlelkész a Budapest-herminaúti ferences missziósnővérek zárdájában.

Ördögh János, hittudományi doktor, a Mintagimnázium hittanára.

Divald István, bölceletdoktor, gimnáziumi hittanár és általános. iskolai hitoktató Tatán.

Kőváry Károly, segédlelkész a Budapest-Örökimádás lelkészségen.

Lőrincz Imre, bölceletdoktor, segédlelkész és hitoktató Alsógallán.

Pávó Nándor, hitoktató a Budapest-Miasszonyunk úti ált. iskolában, hittudományi hallgató

Somorjai Imre, hitoktató a Budapest-Thaly Kálmán utcai ált. iskolában.

Gáspár László, hitoktató Veszprémben.

Etele György, gimnáziumi hittanár és ált. iskolai hitoktató Sátoraljaújhelyen.

Erdélyi István, bölceletdoktor, hitoktató a Budapest-Irányi utcai gyakorló ált. iskolában.

VI. éves hittudományi hallgatók

Terebesi Tibor, bölceletdoktor, segédlelkész a Budapest-Zugliget lelkészségen.

Hantzmann Lipót, bölceletdoktor, segédlelkész a Budafok-Felsőváros plébánián.

Molnár István, segédlelkész Homokkomárom plébánián, hitoktató ugyanott és Nagykanizsán.

V. éves hittudományi és bölcselet hallgatók

Szekuli Pál, alszerpap.

Krigler Béla, alszerpap.

Etele Ágoston, alszerpap.

Surányi Béla, alszerpap.

Horváth Mihály, alszerpap.

IV. éves hittudományi és bölcslethallgató

Virányi Ottó.

III. éves hittudományi hallgatók

Kerényi Lajos.

Forrai István, zeneakadémiai hallgató.

Pesti János.

II. éves hittudományi hallgatók

Dékány Vilmos, Buzás János, Koszorú János, Kemenes László, Szécsényi János,
Kállay Emil, Herédi Vilmos, Szojka Ödön, Terényi Lajos.

I. éves hittudományi hallgatók

Serfőző István, Bányai Endre, Varga László, Somlai Sándor, Személyi József, Palotai István, Józsa Ottó, Kalotay Kálmán, Dul János, Dobos Jenő.

NOVICIÁTUSI RENDHÁZ (CASSICIACUM)

Léh István, a hittudomány licentiátusa, házfőnök, a novíciusok magisztere.

Diósi Géza, bölcsletdoktor, számvizsgáló, az Iskolatestvérek misézője, nyug. tanár.

Szőnyi László, bölcsletdoktor, gondnok, a sporttelepi kápolna és a Bp-Szabadsághegy lelkészség misézője.

Szoboszlay András, a noviciátus promagisztere, számvizsgáló, a Budapest-Szabadsághegy lelkészség irodavezetője és misézője.

Novíciusok

Pörtl József, Kiss Dezső, Hegedűs Imre, Havas József, Mustos István, Zsóka Sándor, Vízkelety András, Ifj. Péter Mihály, Tűri László, Tűri Róbert.

DEBRECENI RENDHÁZ

Nagy Miklós, házfőnök, pallagi lelkész.

Kummergruber Emil, másodházfőnök, házfőnöki tanácsos, lelkiatya, nyug. tanár.

Vittkó József, aranymisés, lelkiatya, nyug. tanár.

Erdélyi József, bölcsletdoktor, nyug. tanár.

Kiss János, házfőnöki tanácsos, segédlelkész Kaba plébánián.
Taróczky Antal, számvizsgáló, segédlelkész Debrecen-Szent Anna plébánián.
Nagy Ernő, bölceleletdoktor, számvizsgáló, segédlelkész Debrecen-Szent Anna plébánián.
Somhegyi Mihály, segédlelkész Hajdúsámson plébánián.
Rónai Jenő, fogságban.
Bulányi György, egyetemi lelkész.
Mándoki Ernő, segédlelkész Debrecen-Szent László plébánián, a Szent László Énekkar vezetője.
Vízvári László, segédlelkész Endrőd plébánián
Szentgyörgyi András, hittudományi borostyánkoszorús, hittanár a Révai gimnáziumban és az iparitanuló iskolában.
Nádor Ferenc, hittudományi licenciátus, hittanár az ált. fiú-iskolában.
Gyüre László, segédlelkész Újkígyós lelkészségen.
Gyenes Mihály, segédlelkész Kondoros lelkészségen.

KECSKEMÉTI RENDHÁZ

Erőss József, hittudományi doktor, házfőnök, plébánoshelyettes a piarista Szentháromság plébánián, ált. isk. hitoktató.
Hantos Lőrinc, másodházfőnök, gazdasági felügyelő, házfőnöki tanácsos.
Hatvani Ede, lelkiatya, számvizsgáló, nyug. tanár, c. gimnáziumi igazgató.
Tárkányi Ferenc, nyug. tanár.
Koczun Jakab, nyug. tanár.
Sulhan György, számvizsgáló, segédlelkész a piarista plébánián.
Végh Árpád, hittudományi magiszter, lelkiatya, gimn. hittanár és ált. isk. hitoktató.
Ifjú Sebestyén, lelkiatya, házfőnöki tanácsos, kórházlelkész.
Mészáros Imre, segédlelkész a Kecskemét-Mennybemenetel főplébánián.
Murányi Károly, okleveles kántor a piarista plébánián.
Szennai Sándor, hittudományi doktor, ált. isk. hitoktató.
Sculéty Kálmán, segédlelkész a piarista plébánián.

MERNYEI RENDHÁZ

Sótonyi István, házfőnök, gazdasági főtanácsos, gazdaságvezető.
Szinger Kornél, gyémántmésés, exprovinciális, exgenerális asszisztens, c. tankerületi főigazgató.
Csányi László, másodházfőnök, házfőnöki tanácsos, segédlelkész Magyaratád plébánián, gazdasági segítő.
Németh Jenő, id., beteg.
Mihályfi Géza, méhészt.
Nagy Lajos, számvizsgáló

Román Béla, segédlelkész Mernye plébánián.
Green László, számvizsgáló, gazdasági segítő.

MOSONMAGYARÓVÁRI RENDHÁZ

Nagy Vince, házfőnök, a piarista kápolna lelkésze, hitoktató.
Nagy L. József, másodházfőnök, lelkiatya, nyug. tanár.
Preszeller Ferenc, lelkiatya, nyug. tanár.
Tóth Lajos, házfőnöki tanácsos, lelkiatya, nyug. tanár.
Lengyel János, nyug. tanár.
Hencz János, számvizsgáló, a piarista kápolna lelkésze.
Fazekas József, házfőnöki tanácsos, kórházlelkész.
Bakonyi János, bölceletdoktor, segédlelkész az óvári plébánián.
Helyes László, segédlelkész a Halászi plébánián.
Lengyel József, a hittudomány licenciátusa, gimnáziumi hittanár.
Galambos László, bölceletdoktor, számvizsgáló, a piarista kápolna lelkésze, az Oltáregyesület vezetője.
Vida Lajos, segédlelkész az óvári plébánián.

NAGYKANIZSAI RENDHÁZ

Szűcs Imre, hittudományi doktor, házfőnök, plébánoshelyettes a Szent Imre piarista plébánián, gimn. hittanár és ált. isk. hitoktató.
Babos Dezső, másodházfőnök, lelkiatya, házfőnöki tanácsos, nyug. tanár.
Kiss Béla, lelkiatya, nyug. tanár, a betegek gondozója.
Pintér Ferenc, lelkiatya, nyug. tanár.
Nyári István, lelkiatya, nyug. tanár.
Szomolányi József, lelkiatya, házfőnöki tanácsos, a piarista plébánia anyakönyvvezetője, érdemesült házfőnök-igazgató, a gyümölcsös kezelője.
Schmidt Mihály, lelkiatya, érdemesült házfőnök-igazgató.
Neuberger József, segédlelkész Galambok plébánián.
Lukács József, segédlelkész Pacsa plébánián.
Szita Imre, segédlelkész a piarista plébánián.
Hardi István, a külső gazdaság kezelője.
Dallos István, bölceletdoktor, segédlelkész Kámon plébánián.
Horváth István, plébánoshelyettes Homokkomárom plébánián.
Bojt Lajos, bölceletdoktor, segédlelkész Nagykanizsa-Jézus Szíve főplébánián.
Szikrai Ferenc, számvizsgáló, segédlelkész a piarista plébánián, rector ecclesiae
Botár Csaba Imre, bölceletdoktor, számvizsgáló, a piarista plébánia irodavezetője, a konyhakert kezelője.
Reisz György.

Molnár István, a Kalazantinum tagja, segédlelkész Homokkomárom plébánián, hitoktató ugyanott és Nagykanizsán.

SÁTORALJAÚJHELYI RENDHÁZ

Neuhausser Frigyes, bölcseletdoktor, házfőnök, rector ecclesiae.
Horváth Ambrus, bölcseletdoktor, másodházfőnök, házfőnöki tanácsos, a piarista plébánia segédlelkésze, a külső gazdaság vezetője.
Guba Pál, gyémántmésés, nyug. tanár, a rendtartomány legidősebbje.
Tőkés Lajos, aranymésés, házfőnöki tanácsos, nyug. tanár.
Barborik István, Karcsa lelkészség adminisztrátora.
Vass József, a mádi gazdaság felügyelője, segédlelkész Mád plébánián.
Németh István, plébánoshelyettes a piarista Szűz Mária Mennybevitele plébánián, számvizsgáló
Leblanc Lajos, segédlelkész Sárospatak plébánián.
Fülöp Gyula, segédlelkész a piarista plébánián, irodavezető, számvizsgáló
Mészáros Lajos, Alsóberecki lelkészség vezetője.
Tóth Tibor, kántor a piarista plébánián, a széphalmi filia misézője.
Miskolczy Kálmán, hittudományi doktor, segédlelkész Rigyác plébánián.
Etele György, a Kalazantinum tagja, gimnáziumi hittanár és ált. isk. hitoktató.

SZEGEDI RENDHÁZ

Barta István, házfőnök, a püspöki teológiai előkészítő iskola tanára.
Csonka Mihály, másodházfőnök, házfőnöki tanácsos, lelkiatya, nyug. tanár, a püspöki teológiai előkészítő iskola tanára, miséző Szatymaz plébánián.
Kiss István, lelkiatya, nyug. tanár, miséző az alsóvárosi zárdában.
Révai József, bölcseletdoktor, lelkiatya, nyug. tanár, a püspöki teológiai előkészítő iskola tanára, a székesegyház állandó gyóntatója, tanyai miséző.
Kiss Márton, bölcseletdoktor, házfőnöki tanácsos, a gazdasági ügyek vezetője, nyug. tanár.
Jochs József, segédlelkész Szeged-Rókus plébánián, irodavezető, Aigner-telepi miséző.
Szűcs Vince, számvizsgáló, segédlelkész Szeged-Móráváros plébánián, irodavezető, a püspöki teológiai előkészítő iskola tanára.
Kolos István, bölcseletdoktor, a püspöki teológiai előkészítő iskola tanára.
László Mihály, bölcseletdoktor, segédlelkész Deszk plébánián, a püspöki teológiai előkészítő iskola tanára.
Halász József, bölcseletdoktor, segédlelkész Kigyós-Kömpöcpusztá plébánián, irodavezető, a püspöki teológiai előkészítő iskola tanára.
Kolláti István, számvizsgáló, segédlelkész Szeged-Belváros plébánián, irodavezető, a püspöki teológiai előkészítő iskola tanára.

Szentfülöpi Ernő, segédlelkész Csorvás plébánián.
 Kovács Mihály ifj., a hittudomány licenciátusa, segédlelkész Szeged-Belváros plébánián, a püspöki teológiai előkészítő iskola tanára.
 Kartal József, segédlelkész Szeged-Királyhalom plébánián.
 Balanyi László, bölceletdoktor, segédlelkész Kiskundorozsma plébánián.
 Almás Gyula, bölceletdoktor, segédlelkész Szeged-Felsőközpont plébánián.

TATAI RENDHÁZ

Tell Sándor, házfőnök, a rendház kápolnájának lelkésze, nyug. tanár.
 Selmeczi Kovács József, másodházfőnök, házfőnöki tanácsos, gondnok, lelkiatya, a Katolikus Tanárképző bizottság tagja.
 Medveczky János, aranymisés, lelkiatya, nyug. tanár.
 Bíró Imre, tanügyi főtanácsos, lelkiatya, érdemesült házfőnök-igazgató, a tatai plébánia misézője.
 Szentiványi Béla, gazdasági főtanácsos, nyug. tanár.
 Jakab János, bölceletdoktor, lelkész Naszály lelkészségén.
 Santora Mihály, segédlelkész Tata plébánián.
 Weiner Ferenc, hittudományi doktor, fogságban.
 Kuntár József, számvizsgáló, a házi kert gondozója.
 Magyar István, bölceletdoktor, házfőnöki tanácsos, a házi kert gondozója, kórházlelkész.
 Vass Péter, bölceletdoktor, plébánoshelyettes Alsógalla plébánián.
 Hegyi Ferenc, bölceletdoktor, segédlelkész Környe plébánián.
 Kender József, bölceletdoktor, számvizsgáló, segédlelkész Tata plébánián.
 Gazda István, lelkész Szenyér lelkészségén.
 Veszprémi Tibor, rector ecclesiae, a lelkigyakorlatos ház vezetője, a piarista kápolna segédlelkésze, miséző az irgalmasnővérek zárdájában.
 Divald István, bölceletdoktor, a Kalazantinum tagja, gimn. hittanár és ált. isk. hitoktató.
 Lőrincz Imre, bölceletdoktor, segédlelkész és hitoktató Alsógalla plébánián.

VÁCI RENDHÁZ

Benke Imre, házfőnök, segédlelkész Vác-Alsóváros plébánián.
 Rassovszky Kálmán, bölceletdoktor, másodházfőnök, házfőnöki tanácsos, gondnok, kórházlelkész.
 Király Lajos, aranymisés, lelkiatya, nyug. tanár.
 Szakáll Gyula, lelkiatya, nyug. tanár.
 Bán Márton, címz. gimn. igazgató, házfőnöki tanácsos, nyug. tanár.
 Korcsiák Ede, fogságban.
 Kerkai József, bölceletdoktor, segédlelkész Bp-Szent Mihály plébánián.

- Pintér Mihály, bölceletdoktor, a gazdaság kezelője, számvizsgáló.
Zányi László, bölceletdoktor, segédlelkész Pestszenterzsébet-Szent Erzsébet plébánián.
Fekete Antal, bölceletdoktor, a püspöki teológiai előkészítő iskola igazgatója és tanára, segédlelkész Rákoscaba plébánián.
Tiborc Lajos, bölceletdoktor, segédlelkész Rákospalota-Magy. Nagyasszonya plébánián.
Iván János, bölceletdoktor, a püsp. teológiai előkészítő iskola tanára.
Mericske Rezső, kihelyezett lelkész Szokolya lelkészségen.
Vígh Árpád, a studensek gyóntatója, számvizsgáló, segédlelkész Vác-Deákvár plébánián.
Szebényi Ferenc, a püspöki teológiai előkészítő iskola tanára, a nógrádverőcei kápolna lelkésze.
Palya Mihály, kisegítő és hitoktató Verese gyháza plébánián.
Ludmány Antal, hittudományi borostyánkorszorús, a studensek magisztere, házfőnöki tanácsos, gimnáziumi hittanár.
Holl Béla, bölceletdoktor, a püspöki teológiai előkészítő iskola tanára.

Studensek (a püspöki teológiai előkészítő iskola IV. osztályában)

Vértes Imre, Kollarits József

VESZPRÉMI RENDHÁZ

- Balogh Ferenc, házfőnök, a püspöki teológiai előkészítő iskola tanára, székesegyházi miséző.
Gombos Antal, másodházfőnök, házfőnöki tanácsos, lelkiatya, címz. tankerületi főigazgató, érdemesült házfőnök-igazgató, a berhidai kármelita apácák rendes gyóntatója.
Eberhardt Béla, aranymisés, házfőnöki tanácsos, lelkiatya, c. tanker. főig., érdemesült házfőnök-igazgató, a Szent Anna kápolna lelkésze, az Egyházmegyei Szent-szék tagja.
Hogyor József, lelkiatya, érdemesült házfőnök-igazgató.
Révész László, címz. gimnáziumi igazgató, a teológiai főiskolán a latin nyelv előadója.
Nyers Lajos, bölceletdoktor, rector ecclesiae, a püspöki teológiai előkészítő iskola tanára, számvizsgáló.
Szilassy Ferenc, a püspöki teológiai előkészítő iskola tanára, segédlelkész Lovas-Paloznak plébánián.
Mikos József, bölceletdoktor, segédlelkész Rábakethely plébánián.
Hesz Ödön, segédlelkész Városlőd plébánián.
Takács Dezső, gondnok, a külső gazdaság vezetője.

Kincs Lajos, számvizsgáló, a püspöki teológiai előkészítő iskola tanára, segédlelkész

Veszprém-Szent Margit plébánián, szegényházi miséző.

Medvigy Mihály, a hittudomány licenciátusa, gymn. hittanár és ált isk. hitoktató.

Benkő Andor, a püspöki teológiai előkészítő iskola tanára, szegényházi miséző.

Gáspár László, a Kalazantinum tagja, ált. isk. hitoktató.

Klauzúrán kívül

Suták József bölcsletdoktor, aranymisés, a budapesti Kir. Magyar Pázmány Péter

Tudomány Egyetem nyugalmazott nyilvános rendes tanára.

BIBLIOGRÁFIA

- AUSENDA, Giovanni, *A piarista rend története*, ford. RUPPERT József, Szeged, 2003 (Piarista Füzetek, 12).
- BALANYI György et al., *A magyar piarista rendtartomány története*, Budapest, 1943.
- BALOGH Margit–GERGELY Jenő, *Egyházak az újkori Magyarországon 1790–1992*, Budapest, 1993.
- BENDA Kálmán főszerk., *Magyarország történeti kronológiája*, Akadémiai Kiadó, Budapest, 1982.
- BORSODI Csaba, *A szerzetesrendek felszólítása, működési engedélyük megvonása 1950 nyarán*, in Magyar Egyháztörténeti Vázlatok 12(2000):1–4, 183–210.
- DARVASY Mihály, „Nincs itt maradó városunk...” (*Pesti piarista topográfia*) in Piarista Évkönyv 2(1963), kézirat, 2–57 = Budapesti Piarista Gimnázium évkönyve 1999/2000, 183–243.
- DRASKOVITS Imre, *Államosítás és újrakezdés – piarista rend és iskolák 1948–50*, szakdolgozat, kézirat, 1998.
- GÁRDONYI Máté, *A magyar egyház önértelmezése a pártállam idején*, in Vigilia 2004:1, 25–32.
- GALCSIK Zsolt, *A szerzetesrendek felszólítása Nógrád megyében (1950) (Dokumentumgyűjtemény)*, Budapest, 1996 (METEM-könyvek, 149).
- GERGELY Jenő, *Az 1950-es egyezmény és a szerzetesrendek felszámolása Magyarországon*, Budapest, 1990.
- GERGELY Jenő, *A katolikus egyház Magyarországon 1944–1971*, Budapest, 1985.
- GERGELY Jenő, *A szerzetesrendek 1950. évi felszámolásának dokumentumai. A Paritásos Bizottság jegyzőkönyvei, 1950. szeptember 19. – november 15.*, in Levéltári Szemle 1991:2, 50–72.
- HAVASY Gyula, *A magyar katolikusok szenvedései 1944–1989*, Budapest, 1990.
- HETÉNYI VARGA Károly, *Ferences rendház Hatvanban*, in Vigilia 65(2000), 442–449.
- HETÉNYI VARGA Károly, *Szerzetesek a horogkereszt és a vörös csillag árnyékában, 2: Üldözött, börtönviselt jezsuiták, kapucinusok, karmeliták, keresztény iskolatestvérek, lazaristák, marianisták, maristák, mechitaristák, minoriták, piaristák szenvedéstörténete*, Abaliget, 2002.
- KOLTAI András, *Hegyi tanár úr motorja: Egy elkobzott vagyontárgy és a tatai piarista rendház 1950. évi felszámolása*, in *Közel-múlt: Húsz történet a buszadik századból*, szerk. MAJTÉNYI György–RING Orsolya, Budapest, 2002, 87–104.
- Visszaemlékezések a magyar piaristák 1950. évi elhurcolására*, BIRÓ Imre, MAGYAR István, GALAMBOS László írásait s. a. rend. KOLTAI András, in *A Magyar Piarista Rendtartomány Névtára 2000/2001*, Budapest, 2001, 4–20.
- KULICS Ágnes–TÖLGYESI Ágnes, *...világból...*, Bp., 1989.

- KULICS Ágnes–TÖLGYESI Ágnes, *...kövek fognak kiáltani...: Szerzetesvallomások (1988–1989)*, Budapest, 1991.
- LÉH István, *A Magyar Piarista Rendtartomány történeti névtára 1666–1997*, s. a. rend. KOLTAI András, Budapest, 1998.
- MÉSZÁROS István, *„Devictus vincit”: Tanulmányok a magyar katolikus egyház 1945–2000 közötti történetéről*, Budapest, 2002.
- MÉSZÁROS István, *...Kimaradt tananyag... : A diktatúra és az egyház*, 1. kötet: 1945–1956, Bp. 1993.
- MOLNÁR István, *A válságok évtizede 1941. jan. 1.–1950. dec. 31.: Vázlat a magyar piarista rendtartomány története tanulmányozásához* in Váci Piarista Gimnázium évkönyve 2004/2005, 84–100.
- NAGY Attila, *A Kegyesanítórend magyarországi működése a két világháború között (1919–1939)*, szakdolgozat, kézirat, 1998.
- PÁLOS Antal, *„Viharon vészen át”: Rövid áttekintés a Jézus Társasága Magyar Rendtartományának életéről a 2. világháború után, 1944–1990*, Budapest, 1992 (Anima Una-könyvek, 1).
- RÉVAI József, *A szegedi piarista könyvtár utolsó lustruma*, in Piarista Évkönyv 2(1963), kézirat, 133–141.
- SZÁNTÓ Konrád, *A kommunizmusnak sem sikerült: A magyar katolikus egyház története 1945–1991*, Miskolc, 1992.
- „Te meztelen Krisztus, hol hagytad az ingedet?": *Ferencesek a feloszlatás idején*, s. a. rend. KÁLMÁN Peregrin, Budapest, 2000 (Fontes historici Ordinis Fratrum Minorum in Hungaria, Series D, 4)
- Vigilia 65(2000):6: „A szerzetesrendek feloszlatása 1950” című tematikus szám.

RÖVIDÍTÉSEK

LEVÉLTÁRI RÖVIDÍTÉSEK

- HDNk, II = MPRKL, Nagykánizsai rendház levéltára (rendezetlen), Historia domus 1851/52-1949/50 [N 679/10]
HDT, II = Tatai rendház levéltára (rendezetlen), A tatai kegyesrendi társház története 1898–1950 [N 792/2]
MPRKL = Magyar Piarista Rendtartomány Központi Levéltára
— MTÚL = Magyar Tartományfőnökség újabb levéltára (Archivum Provinciae Hungariae novum)
— — Tartományi káptalanok
— — Konzisztórium-i jegyzőkönyvek
— — Tart. lev. = Tartományfőnöki levelezés
— — Vegyes ügyek
Tart. lev. = MPRKL, MTÚL, Tartományfőnöki levelezés

ÁLTALÁNOS RÖVIDÍTÉSEK

- ÁVH = Államvédelmi Hatóság
BM = Belügyminisztérium
BORNEVÁL = Borforgalmi Nemzeti Vállalat
db = darab
DÉFOSZ = Dolgozó Parasztok és Földmunkások Országos Szövetsége
ENSZ = Egyesül Nemzetek Szövetsége
ép. = épület
f. é. = folyó év
FM = Földművelésügyi Minisztérium
Ft = forint
g. = garázs
hrs. = helyrajzi szám
jkvsz. = jegyzőkönyvi szám
KALÁSZ = Katolikus Leánykörök Szövetsége
KALOT = Katolikus Agrárfjúsági Legényegyletek Országos Testülete
kb. = körülbelül
kh = kataszteri hold
KISZ = Kommunista Ifjúsági Szövetség

korm. = kormány

KÖZELBIZ = Közületeket Elhelyező Bizottság

lm³ = légköbméter

MDP = Magyar Dolgozók Pártja

MNDSZ = Magyar Nők Demokratikus Szövetsége

NÉKOSZ = Népi Kollégiumok Országos Szövetsége

n.öl., nsz. = négyszögöl

OMTK = Országos Magyar Tejszövetkezeti Központ

r. = rendelet

sorsz. = sorszám

sz. = számú

tc. = törvénycikk

tkv. = telekkönyv

ú. n. = ügynevezett

UNRA = United Nations Relief and Rehabilitation Administration

VB, V. B. = Végrehajtó Bizottság

VKM = Vallás- és Közoktatásügyi Minisztérium

NÉVMUTATÓ

A dőlt betűvel szedett nevek a kötetben szerzőként (is) szerepelnek.

- Agárdi László SchP 185
Albert András SchP 176
Albert István SchP tartományfőnöki asszisztens (növendéknevelési ügyekben) 15, 50, 70, 187
Almás Gyula SchP 150, 192
Ambrus Zoltán ld. Horváth Ambrus SchP
Antal Antal sátoraljaújhelyi diák 138, 139
Antal Gergely tatai állami gimnáziumi igazgató 136
Babos Dezső SchP 55, 89, 190
Badalik Bertalan OP veszprémi püspök 47, 48, 56, 82, 104, 113, 128, 155–156
Bagonyai Sándor nagykanizsai hentes 54
Bakonyi János SchP 93, 108, 112, 114, 190
Balanyi György SchP tartományfőnöki asszisztens (iskolai ügyekben) 5, 9, 64, 113, 132, 175, 185
Balanyi László SchP 192
Balogh Ferenc SchP 47, 65, 73, 176, 193
Balogh István csanádi egyházmegyes pap, az Elnöki Tanács tagja 9, 50
Balogh Lajos SchP 105, 113, 129, 187
Balogh Margit 9, 13, 38
Bán Márton SchP 72, 192
Bányai Endre piarista növendék 188
Barborik István SchP 191
Baron Pál nagykanizsai tiszti főügyész 166, 168
Barta István SchP 29–30, 52, 63, 191
Bátori József SchP 128
Benke Imre SchP 55, 85, 192
Benkő Andor SchP 6, 39, 52, 54, 65, 70, 75, 79, 194
Berecz János sátoraljaújhelyi diák-párttitkár 140, 142
Beresztóczy Miklós esztergomi kanonok, az Országos Béketanács Katolikus Bizottságának elnöke 50
Bíró Imre SchP 31, 54, 111, 114, 117, 125, 192
Bíró Vencel SchP 111
Bognár József belkereskedelmi miniszter 50, 61
Bojt Lajos SchP 88, 190
Borsodi Csaba 49, 61
Borsos József tatai asztalosmester 115
Böszörményi Béla 45, 135
Botár Csaba SchP 82, 88, 190
Bozi Ferenc SchP 91, 94–95
Brezanóczy Pál, a kassai egyházmegye magyarországi részének helynöke 69, 140
Bruckner József, az esztergomi szeminárium rektora 68
Bulányi György SchP 6, 41, 67, 71, 79, 140, 145, 178, 189
Buzás János piarista növendék 188
Cölesztina SDS Szalvátor nővér 112, 117
Corrady Mária sátoraljaújhelyi diák 139
Csányi László SchP 113, 169, 189
Csernay László nagykanizsai állami gimnáziumi igazgató 166, 168
Csík József hatvani plébános 103, 114, 128, 136
Csonka Mihály SchP 191
Czapik Gyula egri érsek 50, 61, 69, 75–76, 105, 140, 173
Cziráki BM százados 182
Czyrnek László 33
Dallos István SchP 82, 89, 190
Darvas József vallás- és közoktatásügyi miniszter 18, 35, 36, 37, 38, 49, 73, 157, 164, 173, 176
Darvas Mihály SchP 40, 113, 187
Dékány Szilveszter szegedi építési vállalkozó 30
Dékány Vilmos piarista növendék 188
Diósi Géza SchP 188
Dithilda SDS Szalvátor nővér (Mészáros Veronka) 108–109, 112–113, 117, 119, 126–127, 132, 135
Divald István SchP 117, 122, 187, 192
Dobos Jenő piarista növendék 188

- Dobosi Ferenc sátoraljaújhelyi gimnáziumi igazgató-helyettes 138
- Dragos Károly SchP 175, 185
Draskovits Imre 5, 15, 39, 40, 106, 115
- Dul János piarista növendék 188
- Eberhardt Béla SchP 65, 179, 193
- Éder-Szászy László SchP 186
- Egyed András SchP 186
- Előd István SchP 69, 83, 187
- Emerica SDS Szalvátor nővér 109, 112, 117
- Endrődy Zoltán hatvani káplán 133
- Erdélyi István SchP 187
- Erdélyi József SchP 15, 188
- Erőss József SchP 74, 189
- Etele Ágoston SchP 188
- Etele György SchP 6, 42–43, 57, 58, 64, 69, 74, 79, 137–138, 187, 191
- Faludi Béla SchP 186
- Fáy Mariann sátoraljaújhelyi tanárnő 139
- Fazekas József SchP 89, 107–109, 112, 114, 117, 125, 130, 136, 190
- Fehér János újhatvani sekrestyés 121, 129
- Fehér László SchP 144
- Fekete Antal SchP 193
- Főnyedy Károly sátoraljaújhelyi némettanár 139
- Fórián Szabó Zoltán SchP 45
- Forrai István piarista növendék 188
- Friedreich Endre SchP 185
- Frikker Mátyás egri egyházmegyes pap 142, 143
- Fülöp Gyula SchP 69, 140, 191
- Gál István SchP 186
- Galambos László SchP 55, 96–98, 100, 103, 112, 114, 117, 190
- Gáspár László SchP 187, 194
- Gazda István SchP 192
- Gergely Jenő* 9, 13, 17, 50, 63, 85, 172
- Gergelyfy András (Sátoraljaújhely) 143
- Gócz Béla a nagykanizsai városi mérnöki hivatal vezetője 166, 168
- Gombos Antal SchP 65, 193
- Green László SchP 60, 190
- Grósz József kalocsai érsek 20, 25, 37, 49–50, 61, 68, 147–149, 173
- Guba Pál SchP 191
- Gulyás István SchP 76, 186
- Gyarmati Ernő tatai állami kollégiumigazgató 31–32
- Gyenes Mihály SchP 189
- Gyulai Mihály sátoraljaújhelyi templomgondnok 144
- Gyüre István sátoraljaújhelyi temetkezési vállalkozó 138
- Gyüre László SchP 138, 189
- Halász József SchP 150, 174, 191
- Hamvas Endre csanádi püspök 50, 61
- Hantos Lőrinc SchP 189
- Hantzmann Lipót SchP 187
- Harasztos Gyula sátoraljaújhelyi gimnáziumi igazgató 138
- Hardi István SchP 86, 88, 190
- Hatvani Ede SchP 189
- Havas József piarista novícius 188
- Hegedűs Imre piarista novícius 188
- Hegy Ferenc SchP 55–57, 102, 108–109, 111–112, 117–119, 127, 131, 192
- Helyes László SchP 107, 190
- Hencz János SchP 107, 112–114, 128, 190
- Henkey-Hönig Katalin sátoraljaújhelyi tanárnő 139
- Herédi Vilmos piarista növendék 79, 188
- Hesz Ödön SchP 47–48, 193
- Hetényi Varga Károly* 12, 41, 56, 99
- Hiacintha ld. Cölesztina
- Hoffmann János egri egyházmegyes pap 138, 143, 145
- Hogyor József SchP 65, 193
- Holl Béla SchP 72, 193
- Horváth Ambrus SchP 69, 140–141, 191
- Horváth István SchP 46–47, 70, 89, 174, 190
- Horváth Mihály SchP 188
- Horváth Richárd esztergomi egyházmegyes pap, budapest-szentimrevárosi plébános 50
- Hoss Hózsef veszprémi püspöki helynök 47
- Huchthausen Lajos balatonkiliti plébános 83
- Hüttl Dezső építész 9
- Hunya Dániel SJ 140
- Ifjú Sebestyén SchP 73, 129, 137, 189
- Isteni Üdvözítő Nővérei (Szalvátor nővérek) ld. Cölesztina, Dithilda (Mészáros Veronka), Emerica, Hiacintha, Júlia Lídia, Veszprémi ?
- Iván János SchP 72, 193
- Jakab Ilonka (Tata) 132

- Jakab János SchP 108, 110, 111, 115, 117, 120, 122, 125, 130, 131, 192
- Jászay Rezső SchP 185
- Jób 78
- Jóború Magda közoktatásügyi államtitkár 51, 61, 62, 72, 73, 74, 183
- Jochs József SchP 191
- Józsa Ottó piarista növendék 188
- József (II.) német-római császár 7
- Juhász Miklós SchP 41, 170, 187
- Júlia SDS Szalvátor nővér 60
- Kádár János belügyminiszter 13
- Kalazanci Szt. József (1557–1648), a piarista rend alapítója 14, 57, 78, 79, 89, 105, 114, 136
- Kállay Emil piarista növendék 6, 69, 79, 188
- Kalotay Kálmán piarista növendék 188
- Kapoli István nagykanizsai fűszerkereskedő 54
- Karl János SchP tartományfőnöki asszisztens, vagyongondnok 24, 95, 104, 113, 129, 152, 175, 186
- Kartal József SchP 79, 192
- Kaselyák Anci (Perémi Béláné, Sátoraljaújhely) 143
- Kaselyák Margit gyógyszerésznő (Sátoraljaújhely) 143, 145
- Kemenes László piarista növendék 188
- Kender József SchP 39, 44–45, 91, 104, 107, 110, 113–114, 116, 120, 130, 133–136, 140–141, 192
- Kérdy Mária sátoraljaújhelyi diák 139, 144, 145
- Kerényi Lajos piarista növendék 79, 188
- Kerkai József SchP 192
- Kincs Lajos SchP 194
- Király Lajos SchP 53, 85, 192
- Kiss Béla SchP 89, 190
- Kiss Dezső piarista novícius 188
- Kiss Gyula nagykanizsai tanulmányi felügyelő 166, 168
- Kiss István SchP 72, 191
- Kiss János SchP 66, 178, 189
- Kiss József SchP 186
- Kiss Márton SchP 150, 191
- Kiss Szaléz OFM 10
- Klebelsberg Kunó vallás- és közoktatásügyi miniszter 8
- Koczun Jakab SchP 189
- Kollarits József piarista studens 193
- Kolláti István SchP 191
- Kolos István SchP 191
- Koltai András* 6, 57, 89, 106, 115, 176
- Korcsiák Ede SchP 15, 39, 192
- Kornis Gyula SchP 9
- Koszorú János piarista növendék 188
- Kovács Alajos SchP 186
- Kovács István tatabányai államvédelmi főhadnagy 134–135
- Kovács László SchP 186
- Kovács Mihály SchP id. (Szűz Máriáról nevezett, fizikus) 187
- Kovács Mihály SchP ifj. (Szt. Imréről nevezett, teológus) 150, 192
- Kovács Sándor szombathelyi püspök 42
- Kóváry Károly SchP 187
- Kövesi Lajos SchP 185
- Krigler Béla SchP 79, 188
- Kriszten Ferenc Rafael OFM újhatvani gvardián 99, 117
- Kuhár Ottó nagykanizsai ügyvéd 54, 170
- Kulics Agnes* 106, 109, 113
- Kummergruber Emil SchP 145, 188
- Kuntár József SchP 50, 55, 57, 91, 111, 114–117, 135, 192
- László Mihály SchP 191
- Leblanc Lajos SchP 191
- Léh István SchP 23, 68, 188
- Lénárd Ödön SchP 12, 15, 39, 79, 187
- Lengyel János SchP 57, 104, 107, 113–114, 117, 129, 190
- Lengyel József SchP 40–41, 96, 104, 107, 113, 114, 117, 129, 158, 190
- Lídia SDS Szalvátor nővér 112, 117
- Lőrincz Ferenc sátoraljaújhelyi mérnök 144
- Lőrincz Imre SchP 113, 131, 187, 192
- Ludmány Antal SchP 72, 193
- Lukács József SchP 88–89, 190
- Magyar István SchP 44, 54–55, 91, 103, 108, 110, 111, 114–115, 133–134, 192
- Majtényi György* 57
- Maklári Lajos SchP 186
- Mándoki Ernő SchP 15, 178, 189
- Márton Áron gyulafehérvári püspök
- Marton Kálmán SchP 92, 94
- Martusz Boriska (Tata) 132
- Mátray János SchP 113, 185
- Medve Kálmán tatabányai általános iskolai tanár 44

- Medveczky János SchP 56, 71, 105, 107, 110–111, 114, 117, 120, 130, 136, 179, 192
- Medvigy Mihály SchP 39, 194
- Meggyes János SchP 113, 187
- Mericske Rezső SchP 193
- Merkly-Belus nagykanizsai gyógyszerész 54
- Mészáros Imre SchP 189
- Mészáros István 9, 12*
- Mészáros Kálmánné Jérôme Hilda (Nagykanizsa) 166, 168
- Mészáros Lajos SchP 140, 191
- Mészáros Veronka ld. Dithilda
- Mihályfi Géza SchP 60, 189
- Mikos József SchP 193
- Mindszenty József esztergomi érsek 9, 10, 12, 13, 15, 20, 124, 126, 132
- Miskolczy Kálmán SchP 72, 79, 84, 138, 191
- Molnár Ferenc nagykanizsai polgármester 166, 168
- Molnár István SchP 5–6, 41, 43, 47, 50, 53, 55, 63, 70, 82, 88, 170, 187, 191*
- Munkácsy Teréz sátoraljaújhelyi diák 139
- Murányi Károly SchP 115, 129, 132, 189
- Mustos István piarista novícius 79, 188
- Nádor Ferenc SchP 189
- Nagy Barnabás sátoraljaújhelyi káplán 143
- Nagy Ernő SchP 113, 178, 189
- Nagy József (Szt. Lőrincről nevezett) 104, 107, 113, 114, 128, 190
- Nagy Lajos SchP 71, 179, 189
- Nagy Miklós SchP 15, 65–67, 71, 113, 177–179, 180–181, 188
- Nagy Vince SchP 34, 40–41, 45, 55–57, 95, 99, 104, 106–109, 112, 114, 117, 123, 127, 131–133, 136–137, 158, 190
- Nemes Lajos a debreceni botanikus kert igazgatója 91
- Németh István SchP 69, 140, 191
- Németh Jenő SchP id. (Szent Imréről nev.) 189
- Németh Jenő SchP ifj. (a Fájdalmas Szűzről nev.) 177, 186
- Németh Nándor tatai államvédelmi rendőr 44
- Neuberger József SchP 88–89, 190
- Neuhauser Frigyes SchP 26–27, 57–58, 69, 106, 138, 140–141, 151–152, 156–157, 191
- Nóga Ferenc tatai kertész 115
- Nyári István SchP 88, 190
- Nyers Lajos SchP 66, 176, 193
- Ohmacht Nándor SchP 175, 187
- Olt Károly pénzügyminiszter 61
- Ordass Lajos evangélikus püspök 12
- Ördögh (Örkényi) János SchP 187
- Ortutay Gyula vallás- és közoktatásügyi miniszter 11, 18, 23, 25, 27, 28, 32, 38, 154
- Öveges József SchP 186
- Palocsay testvérek (Sátoraljaújhely) 144
- Palocsay-Pauliczkyne (Sátoraljaújhely) 141, 145
- Palotai István piarista növendék 188
- Palya Mihály SchP 193
- Papp Elemér SchP 186
- Papp Kálmán győri püspök 104, 158
- Papp László SchP 186
- Pávó Nándor SchP 187
- Péntek József SchP 186
- Perémi Béla sátoraljaújhelyi vasutas 143
- Perémi Béláné ld. Kaselyák Anci
- Péry Rezső magyaróvári gimnáziumi igazgató 158
- Pesti János piarista növendék 188
- Péter Gábor, az ÁVH vezetője 56
- Péter Mihály ifj. piarista novícius 188
- Péter Mihály SchP 186
- Péter Zoltán sátoraljaújhelyi diák 139
- Péterffy Mária sátoraljaújhelyi diák 139
- Pétery József váci püspök 50, 53, 56, 85–86, 110, 113, 129, 180
- Pethő Zoltán SchP 186
- Pintér Ferenc SchP 71, 88, 179, 190
- Pintér Gyula magyaróvári plébános 93, 158
- Pintér László, a nagyváradai egyházmegye magyarországi részének helynöke 68, 177–178
- Pintér Mihály SchP 193
- Pius (X., Szent) pápa 7
- Pogány János SchP 175, 186
- Pogor Ödön SchP 185
- Pörtl József piarista novícius 188
- Preszeller Ferenc SchP 112, 114, 117, 190
- Rabai Antal esztergomi egyházmegyes papnövendék 107
- Rákosi Mátvás, a Magyar Dolgozók Pártja főtítkára, miniszterelnök-helyettes 11, 38, 43, 50, 105, 140, 161

- Rassovszky Kálmán SchP 72, 192
 Reisz György SchP 88, 190
 Révai József népnevelési miniszter 49, 52, 84, 116
 Révai József SchP 63, 191
 Révész László SchP 65, 193
 Ries István igazságügy-miniszter 39
Ring Orsohya 57
 Rokka Pál SchP 106, 185
 Román Béla SchP 60, 190
 Rónai Jenő SchP 15, 39, 189
Rosdy Pál 89
 Rotta, Angelo pápai nuncius 12
 Ruppert Pál SJ 83
 Salvator nővérek ld. Szalvátor nővérek
 Santora Mihály SchP 111, 113–114, 117, 125, 192
 Sárközy István veszprémi állami gimnáziumi igazgató 35
 Sárközy Pál OSB pannonhalmi bencés főapát 38, 50, 163
 Sárvári János SchP 94–95
 Schmidt Mihály SchP 85, 89, 190
 Schrotty Pál OFM, a ferences rend magyarországi generális megbízottja 50
 Schütz Antal SchP 8–9, 22, 185
 Scultéty Kálmán SchP 178, 189
 Sebes Ferenc SchP 8
 Sebestyén Endre sátoraljaújhelyi gondnok 139, 142–143, 144
 Sebestyén Mária orgonaművésznő 139, 143, 144
 Selmeczi Kovács József SchP 31–32, 44, 117, 192
 Senye Ferenc SchP 93
 Serédi Jusztinián esztergomi érsek 10
 Serfőző István piarista növendék 188
 Sík Sándor SchP tartományfőnök 8–9, 12, 14–15, 18–20, 23–30, 32–37, 39–43, 47–48, 50–51, 56–57, 60, 62–63, 65–78, 82–83, 85–86, 98, 105–106, 110, 121, 136, 138, 140–141, 147, 151–156, 158, 165–166, 169–171, 173–175, 177–178, 180, 182–185
 Simon István SchP 170
 Simon Sándor SchP 186
 Somhegyi Mihály SchP 189
 Somlai Sándor piarista növendék 188
 Somogyi Zoltán SchP 186
 Somorjai Imre SchP 187
 Sörlei Zsigmond SchP 15, 39
 Sóttonyi István SchP 33–35, 60, 65, 67, 74, 153, 159–161, 168–170, 180–182, 189
 Sulhan György SchP 189
 Surányi Béla SchP 188
 Suták József SchP 194
 Szabó nagykanizsai pék 54
 Szabó Sándor VKM osztályvezető 73
 Szakáll Gyula SchP 192
 Szalvátor nővérek ld. Cölesztina, Dithilda (Mészáros Veronka), Emerica, Hiacintha, Júlia, Lídia, Veszprémi ?
 Szávai VKM államtitkár 155
 Szabényi Ferenc SchP 72, 193
 Szécsényi János piarista növendék 188
 Szekuli Pál SchP 188
 Személyi József piarista növendék 188
 Szemenyei László SchP 113, 186
 Szennai Sándor SchP 189
 Szentfülöpi Ernő SchP 192
 Szentgyörgyi András SchP 66, 178, 189
 Szentiványi Béla SchP 19, 95, 192
 Szerb Antal irodalomtörténész 9
 Szikrai Ferenc SchP 88, 190
 Szilassy Ferenc SchP 47, 155, 193
 Szinger Kornél SchP 67, 75–76, 173, 189
 Szita Imre SchP 88, 190
 Szoboszlay András SchP 40, 137, 188
 Szojka Ödön piarista növendék 188
 Szomolányi József SchP 82, 89, 190
 Szőnyi László SchP 188
 Sztankay Csaba orvos 130
 Szűcs Imre SchP 37, 41–43, 45, 46, 52, 53, 54, 55, 81–82, 89, 166, 171, 190
 Szűcs János SchP tartományfőnöki asszisztens, tartományfőnök-helyettes 14, 37, 41, 45, 54, 57, 67, 68, 71, 74, 75, 84, 94, 104–106, 110, 113, 128–129, 136, 166, 177, 178–182, 186
 Szűcs Vince SchP 191
 Szűts Ferenc SchP 93
 Takács Dezső SchP 193
 Takács Rozália (Nagykanizsa) 85
 Tárkányi Ferenc SchP 189
 Taróczky Antal SchP 177–178, 189
 Teleki Pál miniszterelnök 9
 Tell Sándor SchP 31, 56, 71, 108, 111, 114, 116, 121, 126, 131, 192
 Teller József SchP 186
 Terebesi Tibor SchP 79, 187

- Terényi József sátoraljaújhelyi testnevelő tanár 139
- Terényi Lajos piarista növendék 188
- Tersztenyák László mernyei plébános 67
- Thököly ld. Tökölyi
- Tiborc Lajos SchP 193
- Tihanyi Tibor SchP 186
- Tőkés Lajos SchP 57, 58, 140–141, 191
- Tökölyi István hatvani káplán 133
- Tölg Iván halbiológus 91
- Tölgyesi Ágnes* 106, 109, 113
- Tomek Vince SchP generális (Róma) 8, 14, 15, 18, 19, 39, 47
- Török Jenő SchP 41, 140, 170, 187
- Tost Barna, a kassai egyházmegyei magyarországi részének káptalani helynöke 69
- Tóth Géza SchP 187
- Tóth Gyula őrnagy 39
- Tóth István (Tóth Tibor piarista édesapja) 71
- Tóth István kúriai bíró 89
- Tóth Lajos SchP 98, 112, 117, 125, 190
- Tóth Tibor SchP 69, 71, 138, 140, 191
- Trovencsák József nagykanizsai általános iskolai előadó 166, 168
- Truman, Harry amerikai elnök 124
- Túri László piarista novícius 188
- Túri Róbert piarista novícius 188
- Turóczy Zoltán református püspök 12
- Vajay József nagykanizsai plébános 42
- Vámos Tibor BM alezredes 182
- Varga Béla balatonboglári plébános 9
- Varga István tatai kredenciális 128, 135
- Varga László piarista növendék 188
- Varga Ottó tatai káplán 131
- Vass József SchP 24, 77–78, 152, 156, 163–164, 191
- Vass Péter SchP 63, 113, 120, 129, 130–131, 170, 192
- Végh Árpád SchP 189
- Vékey Károly SchP 185
- Veres József belügyminisztériumi államtitkár 50, 61, 112, 178
- Vértes Imre piarista studens 193
- Veszprémi ? SDS Szalvátor nővér 131
- Veszprémi Tibor SchP 44, 45, 54, 56, 63, 64, 72, 100–101, 109, 111, 113–115, 117, 121, 192
- Vida Lajos SchP 92, 100–101, 108, 112, 114, 125, 190
- Vígh Árpád SchP 193
- Virányi Ottó SchP 188
- Vitkovic Mihály (1778–1829) költő 174
- Vittkó József SchP 71, 179, 188
- Vizi E. Zoltán VKM előadó 157
- Vízkelety András piarista novícius 188
- Vízvári László SchP 189
- Walter János SchP generálisi asszisztens (Róma) 14
- Weiner Ferenc SchP 39, 192
- Zadravec István OFM táborig püspök 52
- Zambon Bálintné (Sátoraljaújhely) 143, 144
- Zányi László SchP 193
- Zellhofer János SchP 94
- Zilahy Kálmán tabi járásbíró 154
- Zimányi Gyula SchP 8, 14, 19, 185
- Zsóka Sándor piarista novícius 188

TARTALOM

ELŐSZÓ	5
ELŐZMÉNYEK.....	7
A magyar piarista rendtartomány történelmének legfontosabb eseményei a 20. század első felében	7
A magyar katolikus egyház helyzete 1945 után	9
A piarista rend Magyarországon 1945–1949 között.....	14
1950 TAVASZA: AZ ÁLLAMESKÜTŐL A SZERZETESEK ELHURCOLÁSÁIG	17
Az állam és az egyház kapcsolata 1950 tavaszán	17
A piarista rend 1950 tavaszán: államosítások	19
<i>Budapest</i>	22
<i>Vác</i>	25
<i>Sátoraljaiújhegy</i>	26
<i>Mosonmagyaróvár</i>	27
<i>Szeged</i>	28
<i>Tata</i>	31
<i>Mernye</i>	33
<i>Veszprém</i>	35
<i>Kecskemét</i>	36
<i>Nagykanizsa</i>	36
<i>Összegzés</i>	37
A rendtagokat ért atrocitások 1950 tavaszán.....	39
<i>A hittanárokat ért atrocitások</i>	39
<i>A békeívek aláírása</i>	43
<i>Kender József elrablása</i>	44
Piarista plébániák: Homokkomárom és Paloznak.....	45
1950 NYARA: AZ INTERNÁLÁSOKTÓL A MEGEGYEZÉSIG	49
Az állam és az egyház kapcsolata 1950 nyarán.....	49
A piarista rend 1950 nyarán: internálások	51
<i>Piaristák a váci püspöki palotában</i>	52
<i>Piaristák az újhatvani ferences rendházban</i>	54
<i>Piaristák a jászberényi ferences rendházban</i>	57
A rendtartomány helyzetének fölmérése.....	58
1950 ŐSZE: SZÉTOSZLATÁS ÉS ÚJRAKEZDÉS	61

Az állam és az egyház kapcsolata 1950 őszén.....	61
A piarista rendházak fölözlatása.....	63
<i>Veszprém</i>	65
<i>Debreceen és Mernye</i>	66
A piarista rendtagok elhelyezése.....	68
A budapesti és a kecskeméti iskola újraindítása.....	72
Szinger Kornél exprovinciális halála.....	75
EPILÓGUS: A MÁDI BIRTOK ÉS A KECSKEMÉTI SZŐLŐ SORSA.....	77
BEFEJEZÉS.....	79
VISSZAEMLÉKEZÉSEK.....	81
1. Szűcs Imre.....	81
2. Fazekas József.....	89
3. Galambos László.....	106
4. Biró Imre.....	111
5. Magyar István.....	115
6. Veszprémi Tibor.....	121
7. Etele György.....	137
IRATOK.....	147
1. Grósz József kalocsai érsek körlevele egyházmegyei és rendfőnöki hatóságnak, melléklet, Kalocsa, 1949. május 19.....	147
2. A szegedi rendház anyagi helyzete (részlet a tavaszi házigyűlés jegyzőkönyvéből), Szeged, 1949. július 26.....	149
3. Neuhauser Frigyes levele Sík Sándornak a sátoraljújhelyi szőlőről, Sátoraljújhely, 1949. december 30.....	151
4. Vass József levele Karl János rendi vagyongondnoknak a mádi szőlő ügyében, Mád, 1950. január 16.....	152
5. Sík Sándor Neuhauser Frigyes sátoraljújhelyi házfőnöknek arról, hogy a konzisztórium engedélyezi a sátoraljújhelyi szőlő felajánlását az államnak, Budapest, 1950. február 8.....	152
6. Sótonyi István mernyei házfőnök tudósít a repülőtér visszajuttatásáról, Mernye, 1950. február 9.....	153
7. A tabi járásbíróóság mint telekkönyvi hatóság végzése a balatonszárszói ingatlanról, Tab, 1950. február 18.....	154
8. Sík Sándor levele Ortutay Gyula vallás- és közoktatásügyi miniszternek a budapesti épület államosításának ügyében, Budapest, 1950. február 21.....	154
9. Badalik Bertalan veszprémi püspök levele Sík Sándornak a paloznaki plébánia ügyében, Veszprém, 1950. március 1.....	155
10. Vass József levele Sík Sándornak a mádi szőlő államosításáról, Mád, 1950. március 15.....	156

-
11. Neuhauser Frigyes sátoraljaújhelyi házfőnök tudósít a szőlő állami kezelésbe vételéről, Sátoraljaújhely, 1950. március 20..... 156
  12. A Vallás- és Közoktatásügyi Minisztérium jóváhagyó határozata a váci államosítás ügyében, Budapest, 1950. március 22..... 157
  13. Nagy Vince mosonmagyaróvári házfőnök levele Sík Sándornak Lengyel József hittanár ügyéről, Mosonmagyaróvár, 1950. március 31..... 158
  14. A mernyei birtok felajánlásának jegyzőkönyve, Mernye, 1950. április 5. 159
  15. A szerzetes-eljárók levele Rákosi Mátyáshoz sérelmeikről, Budapest, 1950. április 8. 161
  16. Vass József jelentése a mádi gazdaságról, Mád, 1950. május 9..... 163
  17. Sík Sándor fellebbezése Darvas József miniszternek a kecskeméti államosítás ellen, Budapest, 1950. május 12. 164
  18. A nagykanizsai államosító bizottság jegyzőkönyve, Nagykanizsa, 1950. május 20..... 165
  19. Sótornyai István értesítése az adóhivatalnak a mernyei birtok átadásáról, Mernye, 1950. május 26..... 168
  20. Sótornyai István levele Sík Sándornak a mernyei birtok fölszámolásáról, Mernye, 1950. június 4..... 169
  21. Szűcs Imre nagykanizsai házfőnök följegyzése a váci internáló táborban, Vác, 1950. június 13. 170
  22. Sík Sándor tartományfőnök levele az Esztergom Megyei Tanácsnak, Budapest, 1950. július 10..... 170
  23. Szűcs Imre följegyzése a rendőrök éjszakai megjelenéséről, Vác, 1950. augusztus 24. 171
  24. A Magyar Népköztársaság Kormánya és a Magyar Katolikus Püspöki Kar megállapodása, Budapest, 1950. augusztus 30..... 172
  25. Sík Sándor levele Czapik Gyula egri érsekhez Szinger Kornél exprovinciális ügyében, Budapest, 1950. augusztus 31..... 173
  26. Halász József levele Sík Sándor tartományfőnöknek, Vác, 1950. szept. 6.... 174
  27. Sík Sándor Horváth István homokkomáromi plébánosnak az elhelyezés lehetetlenségéről, Budapest, 1950. szeptember 7..... 174
  28. Sík Sándor megbízólevele rendtársai számára a budapesti iskola átvételére, Budapest, 1950. szeptember 8..... 175
  29. Balogh Ferenc budapesti igazgató Darvas József kultuszminisztertől párhuzamos osztályok indítását kéri, Budapest, 1950. szeptember 11..... 176
  30. Nyers Lajos házfőnöki megbízott kérvénye Veszprém Város Tanácsa Javadalmi Hivatalához, Veszprém, 1950. szeptember 12. 176
  31. Szűcs János provinciálishelyettes kérvénye a Hajdú Megyei Tanácsnak a debreceni rendház bútorzatának megszerzése érdekében, Budapest, 1950. szeptember 12. 177
  32. Sík Sándor Nagy Miklós debreceni házfőnöknek egy kecskeméti tanári helyről, Budapest, 1950. szeptember 19. 177

33. Nagy Miklós debreceni házfőnök válasza Sík Sándornak a rendtagok elhelyezkedéséről és a rendház fölözlatásáról, Debrecen, 1950. szeptember 21.	178
34. Szűcs János tartományfőnök-helyettes levele Eberhardt Bélának (Veszprém), Pintér Ferencnek (Veszprém), Medveczky Jánosnak (Gyöngyös), Nagy Lajosnak (Mernye) és Vittkó Józsefnek (Debrecen), akik idősek otthonába kívánnak kerülni, Budapest, 1950. szeptember 27.	179
35. Pétery József váci püspök levele Sík Sándor piarista tartományfőnöknek, Vác, 1950. szeptember 29.	180
36. Szűcs János asszisztens Sótonyi Istvánnak és Nagy Miklósnak a rendházak felszámolásának ügyében, Budapest, 1950. október 6.	180
37. Sík Sándor tartományfőnök utasítása Sótonyi Istvánnak a mernyei bútorok Kecskemétre szállításáról, Budapest, 1950. október 7.	182
38. Szűcs János provinciálshelyettes kérvénye a belügyminiszternek a mernyei kápolna felszerelésének Kecskemétre szállítása érdekében, Budapest, 1950. október 9.	182
39. Jóború Magda államtitkár válasza Sík Sándor tartományfőnöknek a kecskeméti helyszűke ügyében, Budapest, 1950. október 10.	183
40. Sík Sándor tartományfőnök viszontválasza Jóború Magda államtitkárnak, Budapest, 1950. október 14.	183
FÜGGELÉK	185
A Kegyesitanítórend Magyar Rendtartománya az 1949–1950. évben	185
BIBLIOGRÁFIA	195
RÖVIDÍTÉSEK	197
Levéltári rövidítések	197
Általános rövidítések	197
NÉVMUTATÓ	199
TARTALOM	205

„Az ávósok azután a kaput és minden ajtót puskatussal beverték, függetlenül attól, hogy nyitva volt-e vagy zárva. (...) Berontottak a szobába. (...) Az elsők ránk üvöltöttek: »Fal felé fordulni! Kezeket föl! Félállásra állni!« Utólag megsaccolni sem tudom, mennyi ideig tarthatott ez, de biztos, hogy legalább két óra hosszát. Akik átvonultak, belénk rugdostak, nyakleveseket adtak, gumibottal ütöttek, szuronyukkal böködtek felénk, stb.”

1950 nyarán a kommunista diktatúra „megegyezésre” akarta kényszeríteni a magyar katolikus egyházat. Ezért internálták az országban élő szerzetesek mintegy negyedét (közel 3000 főt, köztük 50 piaristát), majd megtiltották a rendek működését, és elvették épületeiket. Bár a kikényszerített „megegyezés” alapján a piarista rendet végül a hatalom nem számolta föl teljesen, hanem két iskolára korlátozta működését, az 1950. év a rend magyarországi történetének legsúlyosabb megpróbáltatását jelentette.

„A szerzetesek a padláson laktak a földön, matracon, egymás mellett. (...) A püspöki palota kápolnájában miséztek. (...) Próbálták hasznosan tölteni az időt: angoltanfolyamot tartottak, jó hangulatú Kalazancius-ünnepélyt rendeztek, kugliztak, a nővérek pedig énekkart szerveztek.”

